Viktoras Suvorovas

PASKUTINĖ RESPUBLIKA

KODĖL SOVIETŲ SĄJUNGA PRALAIMĖJO ANTRĄJĮ PASAULINĮ KARĄ?

Pirma knyga

MINTIS

Viktoras Suvorovas

PASKUTINĖ RESPUBLIKA

KODĖL SOVIETŲ SĄJUNGA PRALAIMĖJO ANTRĄJĮ PASAULINĮ KARĄ?

Pirma knyga

Iš rusų kalbos vertė
Kazimiera Kalniuvienė, Antanas Kubilius

Mintis
Vilnius

UDK 940.53
Su-113

Versta iš
Виктор Суворов
Последняя республика
Москва: ТКО АСТ, 1995

Dailininkas
Romas Dubonis

ISBN 978-5-417-00933-4 (Pirma knyga)
ISBN 978-5-417-00934-1 (Bendras)

© Viktoras Suvorovas, 1995
© Vertimas į lietuvių kalbą, Kazimiera Kalniuvienė, Antanas Kubilius
© MINTIS, 2007

SKIRIU

Verai Spiridonovnai Gorevalovai,

Pirmojo Pabaltijo fronto 3329-osios lauko evakuacinės ligoninės perrišimo seseriai

1 skyrius

KODĖL STALINAS ATSISAKĖ PRIIMTI PERGALĖS PARADĄ?

Visų nuomonės sutapo. Karas Europoje baigėsi, bet kapitalizmo apsuptis liko.

Aviacijos maršalas
Aleksandras Pokryškinas,
triskart Sovietų Sąjungos didvyris.
Sovetskij voin. 1985. Nr. 9. P. 32.

1

1945 metų birželio 24-oji.

Raudonoji aikštė.

Orkestras – tūkstantis trys šimtai dūdų ir šimtas būgnų. Trenksmas ir dundesys. Didžiausias karinis paradas žmonijos istorijoje.

Baigiamajame karo etape Raudonoji armija buvo sudaryta iš dešimties frontų. Kiekvienas frontas – tai armijų grupė. Kai kurie frontai buvo nedideli – po keturias penkias armijas, tačiau buvo ir milžiniškų, tokių kaip 1-asis Baltarusijos, kurį sudarė dvylika armijų; tarp jų – viena oro pajėgų ir dvi gvardijos tankų armijos.

Ir kiekvienas iš dešimties frontų į paradą pasiuntė po vieną jungtinį pulką – po tūkstantį geriausių kareivių, seržantų ir karininkų.

Dešimt frontų – dešimt jungtinių pulkų. Kiekvieno tokio pulko priekyje žygiavo pats fronto vadas ir visi to fronto armijų vadai. Paskui juos – vėliavnešiai su labiausiai pasižymėjusių mūšiuose pulkų, brigadų, divizijų ir korpusų vėliavomis.

Paskui dešimtį pulkų žengė jungtinis Lenkijos kariuomenės pulkas, Sovietų Sąjungos karinio jūrų laivyno, Gynybos liaudies komisariato pulkai, po du tris kiekvienos karo akademijos batalionus, be to, dar karo mokyklos, NKVD kariuomenė, suvoroviečiai ir nachimoviečiai, tankai, artilerija, gvardijos minosvaidžiai, motopėstininkai, kavalerija, snaiperiai, ryšininkai, desantininkai.

Kurtinantis maršas skraidino sielas iki žvaigždėtų aukštumų ir ūmai nutrūko, aikštę apgaubė nerami kapų tyla. Slogi, varginanti pauzė. Netrukus tylą perskrodė būgnų dundesys, ir į Raudonąją aikštę įžengė ypatingasis batalionas su fašistinėmis vėliavomis. Prie Lenino mauzoliejaus batalionas staigiai pasuko dešinėn, ir du šimtai fašistinių vėliavų nukrito ant šlapio granito.

Tai buvo pergalės apoteozė. Didysis sovietinės liaudies triumfas didžiausiame kare. Šio momento laukė šimtai milijonų žmonių. Laukė kaip džiugiausio gyvenimo meto, po kurio galima be apgailestavimų mirti. Dešimtys milijonų žmonių žuvo nesulaukę didžiosios akimirkos, bet tikėdami, kad ji neišvengiamai ateis. Į šią akimirką didžiąją šalį atvedė Stalinas. Atvedė per pralaimėjimus ir katastrofas, per klaidas ir apsirikimus, per daugiamilijones aukas ir didžiulius nuostolius. Stalinas vedė šalį nuo pralaimėjimų į nuostabias pergales, kurių viršūnė buvo Pergalės vėliava, iškelta virš Reichstago, paskui atgabenta į Maskvos centrinį oro uostą ir sutikta garbės sargybos. Štai dabar raudonoji Pergalės vėliava plazda virš aikštės, o rusų kareivių batai trypia šlapią raudoną fašistinių vėliavų šilką.

Tai buvo laikas, kai kareiviai verkė, nesidrovėdami savo ašarų. Verkė tie patys kareiviai, kurie perėjo Brestą ir Smolenską, Viazmą ir Charkovą, Stalingradą ir vėl Charkovą, Oriolą ir Kurską, Charkovą – trečią kartą, Sevastopolį ir Novorosijską, Demjano apsupties mėsmalę ir pakėlė blokados badą, jie perėjo Minską, Vilnių, Rygą, Taliną, Kijevą, Varšuvą, Vieną, Karaliaučių, Bukareštą, Budapeštą ir

pagaliau pasiekė Berlyną. Tai buvo džiaugsmo, kurį galima patirti tik kartą gyvenime ir toli gražu ne kiekvienam, akimirkos.

Regis, tokiu metu tūkstančius žmonių aikštėje, milijonus Maskvos gatvėse, dešimtis milijonų visoje šalyje ir toliau už jos turėjo sutelkti bendras palengvėjimo jausmas, džiaugsmas ir linksmybė. Regis, karo nualinti pėstininkai ir mūšiuose apkurtę artileristai, ne kartą tankų šarvuose degę tankistai ir per stebuklą gyvi likę lakūnai, milijonai kitų žmonių negalėjo jausti nieko kito, tik džiaugsmą.

Deja.

Buvo ir dar neaiškus, bendras didžio nusivylimo jausmas. Tvyrojo dar kažkas, kas temdė iškilmes. Jautėsi neapčiuopiamas kartėlis ir nesupratimas – ir virš aikštės, ir virš Maskvos, ir virš visos šalies.

Virš džiūgaujančios minios, virš gražiai surikiuotų batalionų „dėžučių", virš mauzoliejaus ir Kremliaus žvaigždžių lyg grėsmingas vaiduoklis kybojo niekieno neužduotas klausimas: o kodėl Pergalės parado nepriima vyriausiasis kariuomenės vadas?

Niekas to neklausė garsiai, bet širdyje kiekvienas tą klausimą kėlė. Šis niekieno neužduotas klausimas kartino nugalėtojų triumfą.

2

Kareiviai ten, aikštėje, klausti negalėjo: drausmė kareivį įpareigoja nereikalingų klausimų nepateikti. Maskvos gyventojai paklausti negalėjo: draugas Stalinas sovietinei liaudžiai gana įtikinamai įrodė, kad už netinkamą klausimą galima atsidurti negerose vietose. Sovietinė liaudis gerai suprato savo didįjį vadą ir todėl nepatogių klausimų neužduvė. Tačiau praėjo penkiasdešimt metų, ir nebėra draugo Stalino, ir už netinkamus klausimus į blogas vietas nebesiunčia. Tad kodėl mūsų pripažinti istorikai į šį klausimą neatsakė? Kodėl Kremliaus istorikai jo net nekėlė? Kodėl į šią problemą neatkreipė mūsų dėmesio? Kodėl gėdingai nutyli tai?

Galbūt atsakyti į klausimą nėra paprasta, bet kas trukdo bent jį iškelti?

O juk tai – istorijos mįslė: vyksta Pergalės paradas, bet vyriausiasis kariuomenės vadas Sovietų Sąjungos maršalas Josifas Stalinas jame dalyvauja tik kaip žiūrovas ir stebėtojas. Vietoje vyriausiojo kariuomenės vado paradą priima jo pavaduotojas Sovietų Sąjungos maršalas G. Žukovas.

Kas atsitiko? Kaip tai suprasti?

Vyriausiasis kariuomenės vadas ir Pergalė – sąvokos aiškios, šventos, neatsiejamos. Tai kaip nuotaka ir jaunikis. Tai kaip imperatorius ir sostas. Tai būtent ta padėtis, kurioje pavaduotojas netinka.

Ar gali kas nors iš mūsų pasakyti, tegul ir geriausiam draugui: štai tau mano nuotaka, nuvesk ją prie altoriaus, o aš ten dalyvausiu? Ar gali caras, karalius, imperatorius savo vyriausiajam patarėjui pasakyti: štai tau karūna, skeptras ir valstybė, sėdėk vietoj manęs soste, o aš čia šalimais?..

Nors Raudonojoje aikštėje 1945 metų birželio 24 dieną nevyko vestuvių, ir čia – ne sosto salė. Čia – paties kruviniausių iš visų žmonijos istorijoje karų Pergalės paradas. Puiki pergalė pačiame baisiausiame kare. Pasaulio istorijoje tai būna tik kartą. Priimti Pergalės paradą – tai ne tik vyriausiojo kariuomenės vado teisė, tai – tiesioginė pareiga.

Prisiminkime Hitlerį. Niurnberge per masinius fašistų sąskrydžius didžiulių smogikų ir esesininkų kolonų priešakyje stovėdavo fiureris. Ar galime įsivaizduoti, kad vietoj Hitlerio būtų kažkas kitas, o pats fiureris stovėtų nuošalyje? To negalėjo būti, ir to įsivaizduoti neįmanoma. Bet ten, Niurnberge, jie neturėjo ko švęsti, o čia PERGALĖ! Ir būtų logiška: iš kiekvieno veikiančio fronto – po vieną pulką. Dešimt frontų – dešimt pulkų. Kiekvieno pulko priešakyje – fronto vadas. Visam paradui vadovauja vyriausiojo kariuomenės vado pavaduotojas Sovietų Sąjungos maršalas G. Žukovas, o priima paradą – PATS.

Niuansas: baigiamajame karo etape Žukovas buvo ne tik vyriausiojo kariuomenės vado pavaduotojas, gynybos liaudies komisaro pirmasis pavaduotojas, bet dar ir vieno iš frontų – Pirmojo Baltarusijos – vadas. Tačiau nėra jokių kliūčių: jis turėjo vykdyti savo aukštes-

nių pareigų – vyriausiojo kariuomenės vado pavaduotojo – funkcijas, o Pirmojo Baltarusijos fronto koloną galėjo vesti jo pavaduotojas. Šiuo atveju suprantama, kad pavaduotojas gali vadovauti pulkui. Tokia nedidelė išimtis nesugriautų bendros sistemos.

Taip turėjo būti.

Tačiau buvo kitaip: Stalinas parado nepriėmė, vietoj Stalino paradą priėmė Žukovas.

Tai ką šiuo atveju vietoj Žukovo paskirti vadovauti paradui? Stalinas nusprendė: vadovaus K. Rokosovskis.

Geras maršalas, ką ir sakyti. Bet juk jis tėra vienas iš fronto vadų. Kitiems vadams apmaudu. Pavyzdžiui, Konevui. Ir Malinovskiui skaudu. Ir Vasilevskiui. O paskirsi Konevą vietoj Rokosovskio, tada Rokosovskiui bus pikta.

Žodžiu, parade nebuvo jokios logikos. Tačiau kodėl?

3

Viso pasaulio mokslinėje literatūroje esu radęs tik du paaiškinimus.

Tiksliau – du nevykusius mėginimus paaiškinti.

Pirmasis „paaiškinimas“: Stalinas negalėjo joti ant žirgo.

Labai įtikinama.

Tačiau ir Hitleris ant žirgo nejojo. Paradus jis mėgo, bet raitas paradų nepriiminėjo. Tam jis turėjo „Mercedes'ą“. Hitleris manė, kad pasirodęs priešais kariuomenę ant žirgo, jis tik apsijuoktų (Henris Pikeris. Hitlerio užstalės pokalbiai. 1942 m. liepos 4 d. įrašas).

Nenorėdamas patekti į juokingą padėtį, Hitleris panaikino senąją tradiciją ir įvedė naują. Dvidešimtasis amžius tuo ir žymus, kad per visus ankstesnius amžius ir tūkstantmečius žmonės kariavo raiti, o dvidešimtajame persėdo į mašinas. Todėl ir paradus ėmė priimti ne sėdėdami ant baltų eržilų, o mašinose.

Čerčilio raito aš taip pat neįsivaizduoju.

Peržiūrėjau tūkstančius metrų kino kronikos, tačiau ir de Golio raito neišvydau.

O Ruzveltas buvo paralyžiuotas. Taigi Ruzveltas apvažiuodavo kariuomenę amerikietišku visureigiu, ir de Golis taip pat, Čerčilis taip pat kažką panašaus turėjo.

Mūsų šalyje tuomet tas, kuris vadovaudavo paradui, tradiciškai jodavo ant žirgo. Pergalės paradui buvo nuspręsta: tas, kuris vadovaus, jos ant juodo eržilo, kuris priims – ant balto. Tačiau tai buvo ypatingas atvejis, tad tradicijos galima nepaisyti. Tiksliau – buvo galima sukurti naują tradiciją, kuri atspindėtų pasididžiavimą: pradėjo karą ant arklių, baigė mašinose.

Parodyti buvo ką. Stalinas galėjo pasirodyti Raudonojoje aikštėje ne ant balto žirgo, o su tanku IS-2, t. y. su tanku „Josifas Stalinas", su tanku, kuriam pasaulyje nebuvo lygių. Su tanku, kuris per išbandymą už tūkstančio penkių šimtų metrų savo šarvamušiu sviediniu pramušė priekinį „Panteros" šarvą, paskui sviedinys, turėdamas energijos perteklių, pervėrė transmisiją, kovos skyriaus šarvinę sienelę, variklį, bet ir tuomet jo galia dar buvo tokia didžiulė, kad jis per suvirinimo liniją nuplėšė užpakalinį korpuso šarvą ir nubloškė jį už keleto metrų. O juk jis su „Pantera" vienos svorio kategorijos (IS-2 – 46 tonos, „Pantera" – 45), bet „Panteros" sviedinys per tokį nuotolį tanko IS-2 priekinio šarvo pramušti negalėjo. Ir „Tigro" (svoris 56 tonos), ir „Tigro B" (svoris 67 tonos) sviediniai per tokį nuotolį pramušti IS-2 negalėjo, o IS-2 jų šarvus galėjo pramušti už pusantro tūkstančio metrų. Tad kodėl Stalinui Pergalės parade nepasirodžius su tokiu tanku? Kaip simboliška: Josifas Stalinas geriausiame pasaulyje tanke „Josifas Stalinas"!

Be IS-2, sovietinė kariuomenė jau turėjo gražuolį IS-3. Jį parodė sąjungininkams parade Berlyne. Tanką IS-3 daug metų ir daug kartų kaip pavyzdį mėgdžiojo užsienis. Jis buvo ne tik galingiausias to meto tankas, bet ir estetiniu požiūriu gražuolis. Po penkiasdešimties metų nė vienas tankas pasaulyje negali jam prilygti savo formų grakštumu. Štai su kuo pasirodžius Raudonojoje aikštėje! Juk poetai ir žurnalistai rastų metaforų ir apdainuotų...

Nors buvo galima ir su trofėjiniu „Mercedes'u" važiuoti. Taip visame pasaulyje įprasta: atėmei mūšyje žirgelį iš nevidono – ir grožė-

kis. O čia net paties Hitlerio „Mercedes'ą" išplėšė. Kodėl nepasipuikavus?

Ir vėl tie, kurie skrebina plunksnomis, laikraščiuose būtų paaiškinę simbolinę Stalino poelgio prasmę. Dar buvo galima sovietiniams konstruktoriams užsakyti limuziną. Pavyzdžiui, Potsdamo konferencijai prireikė neįprasto dydžio apvalaus stalo. Jį geriausi konstruktoriai per 24 valandas sukonstravo, auksinės mūsų meistrų rankos padarė, nušlifavo, nugruntavo, išdžiovino, nupoliravo, nudažė, išdžiovino, dar kartą nupoliravo, išardė, – nepraėjo nė para, o staliukas jau lėktuve, skrenda tiesiai į Potsdamą. Ir limuzinas – ne problema. Jeigu draugui Stalinui.

Nors būtų buvę galima ir su paprastu kariniu „gaziuku" pasirodyti. Paprasta ir kuklu – kaip kareiviška Stalino milinė. Kuklumas Staliną puošė.

Ir ne tik Staliną.

Bet ne. Nepasirodė draugas Stalinas nei su tanku, nei su visureigiu, nei su limuzinu. Vietoj jo atjojo Sovietų Sąjungos maršalas G. Žukovas ant nuostabaus balto eržilo, vardu Kumiras.

4

Antrasis „paaiškinimas" – liaudis taip mylėjo Žukovą, jau taip mylėjo, kad Stalinas užleido Žukovui garbingą teisę.

Ši versija turi variaciją: Žukovas buvo toks didis karvedys, jau toks didis, kad Stalinas pripažino jo pranašumą ir...

Kažkoks Karemas Rašas žurnale „Vojenno-istoričeskij žurnal" taip aiškino: „Tačiau Stalinas pajuto jo įgimtą gyvybinę jėgą ir užleido jam 1945 metų paradą." (1989. Nr. 8. P. 7.)

Tikrai tinkamas paaiškinimas.

Taip, draugas Stalinas jautė ir draugo Frunzės įgimtą gyvybinę jėgą. Tad liepė draugą Frunzę papjauti.

Įgimtos jėgos perteklių tikrai turėjo ir draugas Tuchačevskis. Žinome, kas Tuchačevskiui nutiko.

O draugo Trockio įgimta gyvybinė jėga kunkuliavo. Argi dėl to jam savo vietą užleisi? Nepavyks: ledo kirtikliu per kaukolę gavo draugas Trockis...

Kare Žukovas Stalinui buvo reikalingas, o po karo – kam?

Ir dėl liaudies meilės sunkumų negalėjo kilti. Mūsų liaudis myli tą, ką įsakoma mylėti. Antai draugą Beriją mūsų liaudis taip pat labai mylėjo. Ar išdrįs kas pasakyti, kad Lavrentijų Pavlovičių mes mažiau mylėjome? Nors prieš tai mūsų liaudis beprotiškai mylėjo draugą Ježovą. Ir Kirovą aistringai mylėjo. Tuchačevskį mylėjo net du kartus. Pirmą kartą – kai buvo įsakyta. Paskui draugui Tuchačevskiui įkrėtė ir įsakė jo nemylėti. Liovėsi mylėję. Bet paskui vėl atėjo įsakymas mylėti. Ir myli. Tad niekam nepaaiškinsi, kad Tuchačevskis buvo budelis ir žmogžudys, o strategiją menkai išmanė, tiksliau – nieko apie ją nenutuokė. Kad tai suvoktume, tereikia perskaityti du to paties Stukačevskio „raštų" tomus. Bet tomų neskaito. Myli neskaitę. Pabandyk kam nors pasakyti, kad Tuchačevskis buvo avantiūristas, karjeristas, bailys, kad „genialieji" jo kūriniai tiko tik kaip priemonė politinio švietimo pamokoms, daugiau jie niekam netiko ir netiks, kad jo pasiūlymai dėl armijos perginklavimo – tikras kliedesys. Pasakyk tai – gerklę perplėš, nes myli.

Taigi mylim tą, ką įsako mylėti, ir mūsų meilės galia reiškiasi centralizuotai – valinga ranka kiekvieną akimirką gali liaudies meilę susilpninti arba sustiprinti.

Nežinau, kaip liaudis mylėjo Žukovą, bet po parado kitais metais Stalinas išvijo liaudies numylėtinį į Odesą vadovauti provincijos apygardai, o paskui dar toliau – į Uralą, ir laikė ten draugas Stalinas draugą Žukovą neketindamas išleisti. Ir kol Stalinas turėjo valdžią, Žukovas sėdėjo Uralo tremtyje kaip svirplys užkrosnyje. O liaudis nesukilo. Į nemalonę Žukovas pateko kaip tik dėl Stalino nenoro dalytis garbe su artimiausiais savo karo metų pagalbininkais. Ir atsidūrė kalėjime karinių oro pajėgų (KOP) vadas vyriausiasis aviacijos maršalas A. Novikovas. Pateko į neteisingą „garbės teismą", buvo pažemintas laipsniu ir pareigomis Karinio jūrų laivyno liaudies komisaras laivyno admirolas N. Kuznecovas, išlėkė iš savo postų Raudonosios

armijos artilerijos vadas vyriausiasis maršalas N. Voronovas ir dar daug kitų. Ne tik antpečiai nuo generolų pečių lėkė, bet ir galvos... Po karo buvo likviduoti S. Chudiakovas, G. Kulikas, V. Gordovas, F. Rybalčenka ir kiti.

Pats Žukovas buvo atleistas taip suformulavus įsakymą: „...visai netekęs kuklumo... priskyrė sau nuopelnus už parengimą ir įvykdymą visų pagrindinių operacijų, taip pat ir tų operacijų, su kuriomis niekaip nebuvo susijęs." Pats Stalinas tai ir pasirašė (SSRS ginkluotųjų pajėgų ministro 1946 m. birželio 9 d. įsakymas Nr. 009 // Vojenno-istoričeskij žurnal (toliau – VIŽ). 1993. Nr. 5. P. 27).

Tik tai dar toli gražu ne viskas. Draugas Stalinas siekė daugiau. Štai pasakojimas generolo leitenanto K. Telegino, kuris beveik visą karą buvo kartu su Žukovu: „Aš buvau suimtas nepateikus orderio ir atgabentas į Maskvą, į MGB vidaus kalėjimą. Čia nuplėšė mano drabužius, laikrodį ir kt., aprengė suplyšusiais, dvokiančiais kareivio drabužiais, išlupo auksines karūnėles kartu su dantimis... Įžeidinėjo ir tyčiojosi, tardytojai ir MGB vadovybė reikalavo mano parodymų apie „sąmokslą", kuriam neva vadovauja G. Žukovas, L. Serovas ir aš, duodami suprasti, kad jie taip pat suimti.... man išplėšė mėsos gabalus (įrodymai – ant mano kūno)... daužė galvą į sieną... sėdėti aš negalėjau, pusę metų pajėgiau tik klūpėti prie sienos, atsirėmęs į ją galva... Aš netgi pamiršau, kad turiu šeimą, užmiršau vaikų ir žmonos vardus..." Ir t. t.

Šie parodymai neseniai išvydo šviesą ir ne kartą buvo spausdinami, pavyzdžiui, žurnale „Ogoniok". Beje, tai ne atsiminimai, o parodymai, pateikti prokurorui po Stalino mirties, paleidus iš kalėjimo. Tai dokumentas. Tačiau kalbame ne apie Teleginą ir kitus generolus, o apie Žukovą, su kuriuo netrukus galėjo būti taip pat pasielgta. Tiesiog Žukovą išgelbėjo solidarumas kitų maršalų, kurie buvo pasimokę iš pirmtakų patirties ir suprato: šiandien Teleginas, rytoj Žukovas, o paskui?..

Taigi variantas dėl „įgimtos gyvybinės jėgos" visiškai netinka.

Ir dėl liaudies meilės – nelabai vykęs aiškinimas. Frontininkai – kitokios nuomonės apie Žukovą. Turiu galvoje ne tuos frontininkus,

kurie užtvarų būriuose gavo ordinus, o tuos invalidus, kurie po karo gyvenimą stūmė Valaamo saloje. Juos, berankius ir bekojus, laikė kuo nuošaliausiai, kad savo baisia išvaizda nebjaurotų sostinės stočių. Taigi tie frontininkai apie Žukovą turėjo savo nuomonę: pasirodė Žukovas – vadinasi, puolimas, ir gyvi liks tik tie, kuriems nutrauks rankas ar kojas.

O kiti žus.

Bet jeigu liaudis net iš tiesų taip karštai mylėjo Žukovą, tai Stalinas turėjo ne savo vietą jam užleisti, o pasirūpinti, kad paskutinėmis Berlyno kautynių dienomis Žukovas žūtų kaip didvyris, prislėgtas griūvančio namo sienos, arba „nusišautų" kaip Ordžonikidzė. Dėl pervargimo. Arba Žukovas galėjo paprasčiausiai dingti, kaip dingo liaudies numylėtinis Nikolajus Ježovas, kai įvykdė savo misiją. Ir niekas neklausinėjo: o kur Ježovas? Kur jis, mūsų liaudies numylėtinis? Jo nėra, ir viskas. Niekas nė nepasigedo.

Prisiminkime – Stalinas buvo pavydus. Tiems, kurie pelnė populiarumą, atsitikdavo visokių nemalonumų: vieni pakliūdavo po automobiliu, kitiems pataikydavo nuo stogo krintanti plyta, treti netikėtai prasmegdavo Lubiankos požemyje.

Keistas tas aiškinimas – apie visos liaudies meilę. Rusijos caras Petras Aleksejevičius prie Poltavos sutriuškino didžiausią savo priešą Karolį XII ir surengė kariuomenės apžiūrą, lyg ir paradą. Ar galima įsivaizduoti Petrą sakantį: „Klausyk, Aleksaška Menšikovai, juk tave myli, na, taip myli, tu turi tokios įgimtos šėlstančios jėgos, eik, priimk paradą vietoj manęs, pasipuikuok, o aš nuošaliau pastovėsiu."

Ar galėjo taip būti?

Negalėjo taip būti. NEGALĖJO.

Ir dar vienas argumentas liaudies meilės nenaudai: pats Žukovas visą gyvenimą tarnavo kariuomenėje ir kariuomenės etiką intuityviai jautė – negali kuopos budėtojas raportuoti kuopos vado pavaduotojui, jeigu šalia pats vadas stovi. NEGALI. Ir todėl pats Žukovas nepretendavo į didžią garbę priimti Pergalės paradą. Tad pats Žukovas Stalinui į akis pasakė, kad vadovauti paradui privalo Stalinas, kaip vyriausiasis kariuomenės vadas – tai ne tik teisė, bet ir pareiga,

kurios vengti Stalinas negali. Ir visa liaudis laukė Stalino kaip nugalėtojo. Ne Žukovo. Tai tikrai aišku.

5

O gal Stalinas nemėgo šlovės ir garbės?

Atvirkščiai. Netgi labai mėgo. Ir pergalės medaliai buvo kalami su Stalino profiliu: negi Žukovo atvaizdą ant medalių štampuosi?

Taigi abu „paaiškinimai" nieko nepaaiškina. Todėl turėjau ieškoti trečio. Galite man pritarti, o galite ir nepritarti, tačiau pasakysiu savo nuomonę.

Pergalės paradas Stalinui buvo Pyro pergalės paradas, t. y. tokios pergalės, kuri prilygsta pralaimėjimui. Mes jau įpratome švęsti vadinamąją Pergalės dieną, bet prisiminkime, kad Stalinui gyvam esant tokios šventės nebuvo. Gegužės 1-oji – taip. Tai mes šventėme. Gegužės 1-oji – pasaulinio proletariato jėgų apžiūra, pasirengimo pasaulinei revoliucijai patikrinimo diena. Gegužės 1-oji buvo šventė, tą dieną liaudis nedirbdavo, tą dieną Raudonojoje aikštėje griaudėdavo kariniai paradai ir demonstrantai džiaugsmingais klyksmais kurtindavo aikštes ir gatves. Visai kaip hitlerinėje Vokietijoje: Hitleris buvo toks pat socialistas kaip Leninas ir Stalinas, švęsdavo Gegužės 1-ąją, ir vokiečių liaudis tada plūsdavo į demonstracijas su tokiomis pat raudonomis vėliavomis kaip ir mūsų liaudis.

Pikantiška detalė: pačios iškilmingiausios šventės Sovietų Sąjungoje buvo lapkričio 7-oji ir 8-oji, hitlerinėje Vokietijoje – lapkričio 8-oji ir 9-oji. Svarbiausių fašistinių švenčių buvo tos pačios šaknys, ir jos tiesiogiai susijusios su mūsų vadinamosios Didžiosios spalio socialistinės revoliucijos metinėmis. Bet apie tai – vėliau.

O dabar kalbame apie tai, kad Stalinui gyvam esant jokios Pergalės dienos nebuvo. Pirmosios Vokietijos sutriuškinimo metinės – 1946 metų gegužės 9-oji – buvo paprasta diena kaip ir visos. Ir 1947 metų gegužės 9-oji – paprasta diena. Kaip ir visi kiti jubiliejai. Jeigu sutapdavo su sekmadieniu, tą dieną nedirbdavo, nesutapdavo – plušėdavo.

Nebuvo ko švęsti.

Po Stalino mirties 1953 metų gegužės 1-ąją šventė kaip visuomet: dundėjo tankų kolonos, sklido džiaugsmingi klyksmai, o gegužės 9-oji – paprasta diena. Nei tankų, nei dundesio, nei orkestrų ir demonstracijų. Stalino bendražygiams draugams Molotovui, Malenkovui, Berijai, Kaganovičiui, Bulganinui net į galvą netoptelėjo ką nors tą dieną švęsti.

Bet štai – 1955 metų gegužės 9-oji. Dešimt metų! Stalino nebėra, tačiau gyvi legendiniai maršalai: Žukovas, Konevas, Rokosovskis, Vasilevskis, Malinovskis... Ne šiaip sau gyvi – kovos postuose! Kad taip pažymėjus! Kad taip tankus į aikštę išridenus ir padangę lėktuvais užtvindžius....

Bet ne.

Nešventė. Nedžiūgavo. Tankais nevidono negąsdino. Jubiliejinių medalių nekalė.

Kukliai vyko ir 15 metų jubiliejus. Be iškilmių.

Ir tik po to, kai mūsų brangųjį Nikitą Chruščiovą, paskutinį mohikaną iš stalininio Politinio biuro, 1964 metų rudenį pašalino, buvo nutarta Pergalės dieną paskelbti valstybine švente. Tik nuo tų metų gegužės 9-oji tapo nedarbo diena. Tokia ji buvo paskelbta Brežnevo.

Leonidas Iljičius turėjo silpnybę ordinams, laipsniams, titulams ir labai mėgo iškilmes. Stalinas turėjo vieną Sovietų Sąjungos didvyrio žvaigždutę. Gavo jis ją už karą, bet ir tos nenešiojo. O Brežnevas prisikabino keturis kartus daugiau. Ir viską – taikos metu. Brežnevas suteikė sau maršalo laipsnį ir, nusižengdamas statutui, apdovanojo save aukščiausiuoju kariniu Pergalės ordinu. Štai tam, švelniai tariant, nesąžiningam žmogui reikėjo pergalių ir iškilmių. Todėl jis ir paskelbė Pergalės dieną valstybine švente ir nedarbo diena. Paskelbė tik tada, kai visi stalininio Politinio biuro nariai ir beveik visi karo metų maršalai jau buvo kitame pasaulyje arba nebetarnavo.

O kol Stalinas buvo gyvas, kol valdžią turėjo jo bendražygiai ir jo maršalai, apie jokią pergalės šventę nebuvo net kalbos.

Surengė vieną kartą Pergalės paradą 1945 metais – ir užtenka.

6

Bet ir tas 1945 metų paradas buvo neįprastas. Veikiau – keistas. Daug buvo tų keistenybių.

Žinoma, tai – atsitiktinumas, bet atrodė, kad pats dangus sukilo prieš 1945 metų Pergalės paradą. Tą dieną Maskvoje pliaupė tiesiog neregėta liūtis. Paradas šiaip taip įvyko, tačiau darbo žmonių demonstraciją teko atšaukti. Aš peržiūrėjau visų dienų, kai Raudonojoje aikštėje vyko kariniai paradai, meteorologų suvestines. Taigi tokios smarkios liūties kaip 1945 metų birželio 24 dieną niekada nebuvo. Nebuvo netgi nieko panašaus. Armijos generolas A. Stučenka memuaruose prisimena: specialiai paradui jam pasiuvo mundurą, ir nukentėjo tas munduras – susiraitė, išsipūtė aukso siūlais siuvinėtos vietos, nėra ko palikuonims parodyti (Pavydėtinas mūsų likimas. Maskva, 1968. P. 265).

Bet juk ne vien armijos generolo Stučenkos munduras nukentėjo. Visi Maskvos ir pamaskvio ateljė ir siuvimo fabrikai buvo mobilizuoti, kad įvykdytų atsakingą vyriausybinę užduotį – daugelį tūkstančių parado dalyvių aprengtų nauja, specialiai šia proga sukurta uniforma. Aprengė. Ir viskas pražuvo. Nėra ko muziejuose rodyti.

Tačiau tikrai ne lietus sugadino šventę, ir tikrai ne dėl prasto oro iškilmingas maršas Stalinui skambėjo lyg gedulo muzika. Buvo kažkas, kas vertė Staliną elgtis taip, kaip elgiasi visi diktatoriai po triuškinamo pralaimėjimo.

Stalino duktė Svetlana Josifovna teigia, kad po karo Stalinas ne kartą „ketino išeiti poilsio". Be abejo, tai buvo tik žodžiai. Stalinas iki paskutinių savo gyvenimo dienų kabinosi į valdžią, „gydytojų byla" – tai tik tolimi didžiųjų kautynių, kurios griaudėjo 1952 metų pabaigoje po Kremliaus žvaigždėmis, atgarsiai. Stalinas kovėsi iki galo. Ir netgi paskutinis jo gestas mirties patale, pasak tos pačios Svetlanos Josifovnos, „buvo grasinantis". Net paskutiniu atodūsiu Stalinas grasino savo bendražygiams. Tai kodėl jis dar 1945 metais pareiškė norįs „išeiti poilsio"? Atsisakyti valdžios? Savo noru? Atiduoti ją kam nors?

Mūsų šalyje to nėra buvę. Tai mūsų vadams visai nebūdinga. Ypač draugui Stalinui. „Ketino išeiti poilsio“, o pats duomenis, kad Žukovas, Berija, Serovas, Molotovas, Vorošilovas būtų sušaudyti, rengė...

Kaip visa tai apibūdinti: savo artimiausius bendražygius kaltina sąmokslais ir šnipinėjimu, vėl rengiasi triuškinti viršūnes ir kartu pareiškia, kad nori atsisakyti valdžios?

Taigi atsistatydinti pageidauja patyrusieji pralaimėjimą. Pareiškia atsistatydiną ne tam, kad pasitrauktų, o tam, kad pasiliktų. Jie pareiškia norį pasitraukti tam, kad aplinkiniai prašytų jų nepasitraukti. Būtent dėl to mažas berniukas isteriškai šaukia, kad jis yra blogas.

Kad jam prieštarautų.

Sovietų Sąjungos laivyno admirolas N. Kuznecovas teigia, kad Stalinas elgėsi kaip tik taip ir būtent tuoj po parado (VIŽ. 1993. Nr. 7. P. 54). Admirolas pasakoja, kad mažame kambaryje prie Kremliaus sienos tuoj po parado susirinko tik tie, kurie buvo įleisti į pačių artimiausių žmonių ratą: Politinio biuro nariai ir maršalai. Ir čia Stalinas paskelbė apie „savo ketinimą išeiti“.

Be abejo, visi puolė įkalbinėti draugą Staliną neišeiti.

Kad nuramintų Staliną, po dviejų dienų, birželio 26-ąją, buvo pasirašytas įsakas dėl aukščiausiojo karinio laipsnio – Sovietų Sąjungos generalisimo – įvedimo, o birželio 27-ąją šis laipsnis Stalinui buvo suteiktas. Kartu jam suteikė Sovietų Sąjungos didvyrio vardą ir apdovanojo antru „Pergalės“ ordinu.

Tik draugas Stalinas keistai žiūrėjo į visus tuos laipsnius ir apdovanojimus.

7

Prieš karą Stalinas gavo Socialistinio darbo didvyrio Aukso žvaigždę. Šią Aukso žvaigždę jis nešiojo.

Per karą, 1943 metais, po persilaužimo prie Stalingrado vyriausiasis kariuomenės vadas draugas Stalinas gavo Sovietų Sąjungos maršalo karinį laipsnį. 1944 metais, pergalingai baigus Baltarusijos

puolimo operaciją, Stalinas gavo aukščiausią karinį ordiną – Pergalės (buvo už ką).

Ir štai po Pergalės parado aukščiausieji šalies vadovai priima sprendimą suteikti jam Sovietų Sąjungos generalisimo laipsnį, Sovietų Sąjungos didvyrio vardą ir apdovanoti antru Pergalės ordinu. Bet tuomet prasidėjo keisti dalykai. Stalinas priėmė generalisimo laipsnį, kai kada vilkėdavo karinę uniformą, tačiau nešiojo Sovietų Sąjungos maršalo antpečius, atsisakęs specialiai jam sukurtų generalisimo antpečių.

Stalinas demonstratyviai nešiojo Socialistinio darbo didvyrio Aukso žvaigždę, o Sovietų Sąjungos didvyrio Aukso žvaigždės ne tik nenešiojo, bet ir atsisakė ją priimti. Ir antro Pergalės ordino atsisakė. Ikikarinius apdovanojimus nešiojo, gautuosius karo metu – nešiojo tik kai kada. O to, kurį gavo už didžiąją pergalę, nenešiojo.

Rusijos Federacijos gynybos ministerijos centrinis organas „Krasnaja zvezda“: „Jis tik 1950 metų balandžio 28 dieną sutiko priimti antrą Pergalės ordiną. N. Švernikas tą pačią dieną įteikė Stalinui dar ir Didvyrio Aukso žvaigždę, du Lenino ordinus, kuriems taip pat teko laukti savo valandos.“ (1994 m. spalio 27 d.)

Šiame sakinyje derėtų atkreipti dėmesį į žodį „sutiko“.

Taigi stalininiai pergalės apdovanojimai laukė savininko beveik penkerius metus.

1949 metų gruodį „visa pažangioji žmonija“ šventė Stalino septyniasdešimtmetį. Kiek buvo triukšmo! Kiek iškilmių, kiek kalbų! Kiek milijonų tomų Stalino darbų visomis pasaulio kalbomis išsisklaidė po pasaulį! Jie ir dabar pagal tiražą – Gineso rekordų knygoje. Nepralenktas rekordas.

Mėgo pagarbą draugas Stalinas.

O kiek gavo dovanų! Ak, kiek jų buvo! Surengė parodą, pavadintą „Dovanos Stalinui“. Ir nebuvo prabangesnės parodos visos žmonijos istorijoje. Priiminėjo draugas Stalinas sveikinimus ir dovanas.

Bet pergalės apdovanojimų nepriiminėjo.

Tik po septyniasdešimtmečio sutiko priimti.

8

Sutiko priimti. Tačiau ar nešiojo?

„Sovietinėje karinėje enciklopedijoje“ yra Stalino, pasipuošusio visais ordinais, nuotrauka. Tačiau jau tokia tvarka – kiekvienas karininkas privalo turėti nuotrauką, kurioje matyti visi apdovanojimai. Ši nuotrauka saugoma ginkluotųjų pajėgų kadrų organuose. Suteikus naują karinį laipsnį ir gavus naują apdovanojimą, daroma nauja nuotrauka. Stalinas taisyklių nepažeidinėjo. Jis ir karinę priesaiką davė kaip kiekvienas raudonarmietis, ir atitinkamą dokumentą pasirašė, o tas dokumentas, kaip ir turi būti, buvo saugomas kadrų organuose. Taigi nuotrauka su visomis regalijomis buvo padaryta.

Tačiau nėra patvirtinimų, kad su visais ordinais Stalinas pasirodydavo liaudžiai.

Taip jį ir vaizdavo plakatuose – su viena (darbo) žvaigždute. Rekomenduoju vyriausiojo rūmų portretisto V. Ivanovo plakatus „Pasieksime perteklių“ (1949), „Josifas Visarionovičius Stalinas“ (1952) ir kitus.

Paskutinė oficiali Stalino nuotrauka (Ogoniok. 1953. Nr. 8): per visą viršelį – draugas Stalinas su viena žvaigždute (darbo).

Trumpa išvada: Pergalės parado nepriima, pergalės apdovanojimų nepageidauja ir nenešioja, pergalės šventės nešvenčia, niurzgia, ožiuojasi, prašosi atsistatydinti, bet neatsistatydina.

★★★

O taip buvo dėl to, kad draugas Stalinas švęsti neturėjo ko ir džiūgauti nebuvo pagrindo. Antrasis pasaulinis karas buvo pralaimėtas. Stalinas tai žinojo. Net visi jo artimiausi bendražygiai tai žinojo ir suprato.

Tad visi komunistai neturėjo priežasties šokti ir juoktis.

Kad tai suprastume, turime grįžti į komunistinės diktatūros atsiradimo laikus, į Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungos sukūrimo laikus. Turime prisiminti tą momentą, kai buvo nutarta Lenino galvą padaryti didelę.

Labai didelę...

2 skyrius

KAM JIEMS PASAULINĖ REVOLIUCIJA?

Visas savo viltis mes dedame į tai, kad mūsų revoliucija sukels Europos revoliuciją. Jeigu sukilusios Europos tautos nesunaikins imperializmo, mes būsime sunaikinti, – dėl to nekyla abejonių. Arba Rusijos revoliucija sukels kovos sūkurį Europoje, arba visų šalių kapitalistai nuslopins mūsiškę.

L. Trockis.
Kalba Antrajame Tarybų suvažiavime. 1917 m. spalio 26 d.

1

Marksas manė, kad komunistinė revoliucija turi būti pasaulinė.

Marksui tai buvo taip akivaizdu, tad jis net nebandė šios minties pagrįsti. Aišku ir be pagrindimo.

Leninas taip pat manė, kad komunistinė revoliucija turi būti pasaulinė.

Aš tiesiog iš principo necituosiu Lenino. Visi Lenino darbai persmelkti vienos minties: arba viena, arba kita nugalės.

Kaip tik tai yra tas retas atvejis, kai Leninas pasirodė esąs teisus: arba komunistai užgrobs visą pasaulį, arba komunistų valdžia visur žlugs.

Taip ir atsitiko. Jie neįstengė užgrobti viso pasaulio.

Ir todėl jų valdžia sugriuvo.

Trockis laikėsi tos pačios nuomonės: vienoje planetoje komunizmas negali egzistuoti kartu su normalia žmonių visuomene.

2

Susitarkime iš karto: mes nesiginčijame dėl terminų. Pavadinimą galima sugalvoti kokį tik nori: fašistinis socializmas, komunistinis fašizmas, marksizmas-hitlerizmas, hitlerizmas-leninizmas, trockizmas-stalinizmas... Mes dabar kalbame apie esmę. O esmė ta, kad valstybė turi tik dvi funkcijas:

a) ginti savo piliečius;

b) taip sutvarkyti gyvenimą, kad žmonės noriai ir gerai dirbtų.

Visas kitas problemas žmonės išspręs patys. Tik nereikia kištis į jų gyvenimą, tik nereikia jiems nurodinėti, ką, kaip ir kada daryti. Valstybėje milijonai, dešimtys, o galbūt ir šimtai milijonų žmonių. Kiekvienas turi galvą, tai tegul kiekviena galva dirba.

Jei valstybė ims kištis į žmonių gyvenimą, į jų veiklą, tai nieko gero iš to neišeis. Jei valstybė ims žmonėms nurodinėti, ką ir kaip daryti, jei žmonės dirbs raginami lazda, tokia valstybė ilgai neišsilaikys. Ją sunaikins. Ji nunyks.

Valstybės kišimosi (kad ir iš pačių kilniausių paskatų) į savo piliečių ekonominę veiklą padariniai visada ir visur vienodi: gyventojai nuskursta ir išsibėgioja.

Teoriškai skamba gražiai: viskas priklausys visai visuomenei, visai liaudžiai! Iš tikrųjų, jeigu turtas nepriklauso konkrečiai niekam, jis priklauso valstybei – taip pat gražu. Tačiau kas yra valstybė? Kaip ją pačiupinėti? Valstybė – tai valstybinės struktūros ir organai, kitaip tariant – liaudies atstovai arba, trumpiau pasakius, biurokratija.

Jeigu socialistai atvirai pasakytų: mes įvesime totalinę biurokratizaciją, tai ar kas nors juos palaikytų? Todėl jie vartoja patrauklius terminus: nacionalizacija, socializacija, valstybės kontrolė ir t. t. Tačiau dėl gražių žodžių vartojimo reikalo esmė nesikeičia: valstybė, t. y. biurokratija, yra nepajėgi veiksmingai valdyti ekonomikos. Biurokratas nesuinteresuotas rizikuoti, taupyti, diegti naujovių. Socialistinė visuomenė sparčiai skursta, ir patys sumaniausi piliečiai bėga ten, kur jiems negrasins biurokratas, kur yra galimybė dirbti savarankiškai, nepaklūstant instrukcijų paragrafams.

Dėsnis be išimčių: NUO SOCIALIZMO ŽMONĖS BĖGA.

Nuo visokio.

Kuo daugiau nacionalizacijos, tuo daugiau reikia valdininkų visuomeniniam ūkiui valdyti, tuo blogiau veikia ekonomika, tuo neturtingesnė šalis, tuo daugiau žmonių balsuoja kojomis.

Sovietinis socializmas niekam nepatiko, ir Vakarų žmogus pretenzingai kalbėjo: jūsų šalyje – ne socializmas, jūsų šalyje – totalitarizmas, jūsų šalyje viešpatauja biurokratija.

Tikrai. Bet, pavyzdžiui, jeigu iš amerikiečių atimtum žemę, parduotuves ir gamyklas, atimtum laivus ir geležinkelius ir viską atiduotum visuomenės reikmėms, tai kas visam tam ūkiui vadovautų? Atsakymas vienas: visuomeninė nuosavybė yra valstybinė nuosavybė, vadinasi, kontroliuojama valstybės struktūrų, t. y. biurokratijos. Jei yra milžiniškas ūkis, turi būti milžiniška biurokratų armija, kuri jam vadovautų. Ir jeigu kas nors sako, kad amerikiečių biurokratai galėtų ūkiui vadovauti geriau, negu tai darė rusų biurokratas, mes nesiginčysime. Pagyvensim – pamatysim.

3

O dabar padarykime eksperimentą. Aš jį dariau daug kartų. Sustabdykite gatvėje žmogų, pageidautina užsienietį iš pačios turtingiausios demokratinės šalies, ir apstulbinkite jį tokiais žodžiais: jūs esate pačios turtingiausios, labiausiai išsivysčiusios valstybės vadovas, vakar jūs perdavėte visuomeninėn nuosavybėn viską, kas yra jūsų šalyje, o paryčiui žmonės iš jūsų šalies ėmė bėgti... Ką jūs darysite?

Galimi tik du atsakymai:

a) nedelsiant atsisakysiu demokratijos, t. y. socializmo;

b) imsiuosi visų priemonių, kad bėgliai būtų sulaikyti.

Gana įdomu, kad pirmąjį atsakymą išgirsite retokai. Labai mažai žmonių savo ruožtu paklausia – o kodėl bėga? Retai kas bando aiškintis masinio bėgimo priežastį. Kur kas dažniau, vos išgirdęs žodį

„bėga“, jūsų nepažįstamas pašnekovas reaguoja ryžtingai ir griežtai – sulaikyti!

Puikus metas pateikti antrą klausimą, kaip sulaikyti?

Tuomet jums išdėstys visą priemonių rinkinį:

– sargybiniai turi uždaryti visas sienas;

– kuo daugiau šunų;

– sraigtasparnių;

– užminuoti sienas;

– apšviesti prožektoriais;

– įrengti elektroninę signalizaciją;

– sumūryti sieną.

Atsakykite, kad visos šios priemonės išbandytos, tačiau negelbsti.

Galbūt kuris nors pašnekovas atsakys – tuščia jų, tegul bėga.

O štai su tuo nesutiksime. Juk bėga ne patys kvailiausi. Nuo Lenino pabėgo visas didžiosios rusų kultūros, mokslo ir valstybės žiedas: genialūs šachmatininkai ir pirmųjų pasaulyje sraigtasparnių kūrėjai, generolai ir diplomatai, bankininkai ir prekybininkai, pasaulyje garsūs baleto meistrai ir teatrų artistai, rašytojai, dailininkai, skulptoriai, inžinieriai, architektai, karininkai, teisininkai... Netgi tie, kurie šlovino visuomeninę nuosavybę ir keikė geltonojo velnio miestą bei vienaaukštę Ameriką, visokiausio plauko gorkiai ir majakovskiai, taip pat bėgo. Jie šlovino darbininkų ir valstiečių valdžią būdami toli nuo jos. Kadangi, kaip mus mokė, tai, kas gražu, matoma tik iš tolo.

Įvedus visuomeninį ūkį, pabėgėlių srautas visuomet visose šalyse ne mažėja, o didėja. 1961 metų vasarą tik vienoje vieno miesto pusėje – turiu galvoje Vakarų Berlyną – gyventojų daugėjo po vieną žmogų per minutę. O Rytų Berlyne atitinkamai kas minutę po vieną žmogų mažėjo. Ir reikėjo pastatyti aštuntąjį pasaulio stebuklą – Berlyno sieną, o visus, kurie bandė perlipti sieną, – šaudyti.

Problema dar opesnė dėl to, kad pasieniečiai taip pat žmonės. Patys pasieniečiai taip pat bėgo per vielas. Ir tada reikėjo įrengti elektroninę apsaugą, užtverti priėjimus prie sienos minų laukais, barjerais, kurių nepralauši nei tanku, nei buldozeriu... Tačiau žmonės bėgo.

Berlyne yra pats įdomiausias pasaulyje muziejus – Berlyno sienos muziejus, bėgimų per sieną muziejus. Viešpatie! Tai genialiausių išradimų muziejus. Ko tik žmonės neprasimanydavo, kad pabėgtų iš visuomenės, kurioje valstybė kišosi į jų gyvenimą. Tai mirtinos rizikos muziejus. Tai vilties ir tikėjimo muziejus – žmogus gali pabėgti!

Ir žmonės bėgo. Bėgo iš visų socialistinių šalių. Didžiausias Sovietų Sąjungos respublikų skaičius – šešiolika. O vėliau jų liko mažiau – penkiolika. Vienos respublikos – Karelijos–Suomijos – gyventojai daugiausia tyliai spruko į kaimyninę Suomiją. Žmones laikė, gaudė, gąsdino, tačiau žemė pasiliko, o gyventojų, kad būtų respublika, nebeužtenka...

Prisiminkime, kaip buvo sutriuškintas komunizmas Rytų Vokietijoje, Lenkijoje, Čekijoje, Slovakijoje... Vengrija atidarė sieną su Austrija, ir staiga šimtai tūkstančių žmonių kaimyninėse komunistinėse šalyse užsidegė noru keliauti. 1989 metų vasarą visi Rytų Europos keliai buvo užkimšti turistų, kurie traukė viena kryptimi, neketindami grįžti. Ekonominis gyvenimas vienu metu keliose šalyse buvo paralyžiuotas: žmonės griebė tai, ką buvo galima išsigabenti, ir traukė prie sienos, ten, kur atsivėrė mažas plyšelis. Ir visas pasaulis buvo baliono efekto liudininkas: milžinišką apvalų raudoną balioną bakstelėjo adatėle. Ir šis sprogo.

Taigi komunistai negalėjo leisti žmonėms laisvai išvykti. Tas, kuris leido, netyčia tapo Didžiosios idėjos duobkasiu. Ta idėja sprogo kaip muilo burbulas.

Ūkio suvisuomeninimas visada buvo susijęs su masiniu žmonių bėgimu. Tad kovotojams dėl liaudies laimės visada ir visur reikia šventai saugoti tai, ką draugas Stalinas pavadino „užrakinta siena".

Bet netgi „užrakinta siena" negalėjo atlaikyti spaudimo. Ir valdžia turėjo imtis rimtesnių bei griežtesnių priemonių. Štai ir paklauskite bet ko gatvėje, ką daryti, jeigu milijonai žmonių bėga.

Tad jūsų pašnekovas siūlo vis naujas priemones:

– pasiųsti į kaimynines šalis slaptus agentus, kurie sugaudytų ir grąžintų bėglius;

– bėglius žudyti, kad kiti nebenorėtų bėgti;

– surasti tarp gyventojų potencialius išdavikus;

– imti įkaitus: tu pabėgai, o mes tavo artimuosius iššaudysime;

– gyventojams įtaigiai pasakoti, kad užsienyje gyventi blogai, kad ten juodaodžius žudo.

Ir dar daug patarimų duoda.

O jūs prieštaraujate: to nepakanka. Taip bėglių nesustabdysi.

Ir tada pats įžvalgiausias jūsų pašnekovas pasiūlys vidaus problemas spręsti per užsienį: PADARYTI TAIP, KAD NEBŪTŲ KUR BĖGTI.

4

Sakoma, kad Rusija nebuvo pasirengusi socializmui, socializmą galima sukurti tik turtingoje, išsivysčiusioje, kultūringoje šalyje. Gryna teisybė. Bet kodėl taip? Ekonominę laisvę, laisvąjį verslą galima įvesti kur tik nori – Singapūre, Pietų Korėjoje, Taivane, ir rezultatas visada vienodas: stulbinantis mokslo, kultūros, pramonės, žemės ūkio suklestėjimas, žmonių gerovės kilimas. O socializmą galima sukurti tik turtingose, kultūringose šalyse. Kodėl? Ogi todėl, kad biurokratija pati nepajėgia nieko sukurti, kas nors dar anksčiau savo darbu turi sukaupti turtus, pakelti kultūros, mokslo, pramonės ir žemės ūkio lygį, ir tik kieno nors sukurtų turtų pagrindu socializmas suklesti. Neilgam.

Biurokratai nuniokos kiekvieną turtingiausią šalį. Netgi labai greitai.

Sakoma, kad Rusijoje buvo visai ne socializmas, o kažkas baisaus.

Tikrai. Įsiminkime taisyklę: teoriškai visoks socializmas puikus.

Sakoma, kad Rusijoje buvo ne socializmas, o valstybinis kapitalizmas. Taip sako patys socialistai. Jų ketinimai suprantami: leiskite mums dar kartelį pamėginti, tai tada jau įvesime tikrą socializmą.

Įspėju: bet kokio valstybės, t. y. biurokratijos, kišimosi į ekonomiką padariniai bus korupcija, vagystės, kyšininkavimas, gamtos iš-

teklių grobstymas, valdžios ir turto sutelkimas nedaugelio žmonių rankose, atviras banditizmas, ekonomikos ir kultūros sąstingis, puvimas ir žlugimas.

O žmonės iš tokios visuomenės ims bėgti.

Tikiuosi, neįžeisiu mane priglaudusios Didžiosios Britanijos, jei pasakysiu, kad ši valstybė stengiasi tvarkyti viską kiek įmanoma geriau, todėl kasmet netenka tūkstančio aukščiausio lygio mokslininkų. Šis reiškinys vadinamas protų nutekėjimu. Po tris žmones kasdien. Jau daug dešimtmečių. Tie mokslininkai niekada nebegrįš į Didžiąją Britaniją. Šiuo metu, kai skaitote šias eilutes, trys sėdi Hitrou oro uoste, ketvirtajame terminale, – tai į Kaliforniją. Kalifornijos klimatas – ne baltajam žmogui. Kalifornijoje – banditizmas. Kalifornijoje gali bet kada primušti. Ir primuša. Žūva žmonės ir vertybės. Ir ką gali žinoti, kas atsitiks po akimirkos. Tačiau žmonės ten bėga.

Socializmas Didžiojoje Britanijoje gana „švelnus". Bet vos tik valdininkai, kupini geriausių ketinimų, pabando mūsų gyvenimą pagerinti ir tvarkyti, bemat bėgančiųjų srautas padidėja, ir valstybė, tiesiog kad išliktų, bus priversta oro uostuose su šunimis gaudyti savo mokslininkus ir taikyti savo piliečiams visas priemones, kurias anksčiau išvardijome.

Bet tai – tik tarp kitko.

5

Sakoma, kad rusų, kinų, vokiečių, kubiečių ir visi kiti komunistai ne taip suprato Marksą.

Galbūt.

Tačiau jeigu milijardai žmonių bandė tvarkyti gyvenimą pagal Markso teoriją ir niekam nieko nepavyko, tai jau reikėtų papriekaištauti ir Marksui: jis turėjo numatyti šalutinį poveikį. Jeigu genialus mokslininkas sukūrė vaistą, kuris niekam nepadėjo ir nuo kurio žuvo dešimtys milijonų žmonių, tai tokio mokytojo bent jau genialiu vadinti nereikia. Žinoma, galima pareikšti, kad kvaili pacientai

netinkamai suprato genialųjį receptą. Tačiau yra dėl ko priekaištauti ir genialiajam mokytojui: jis privalo taip rašyti instrukcijas, kad nebūtų galima netinkamai aiškinti.

Pasaulyje yra tūkstančiai profesorių marksistų, tačiau nė vienas iš jų nemėgino bent teoriškai sukurti visuomenės modelio pagal Marko receptus.

Atsiverskime Markso ir Engelso parašytą „Komunistų partijos manifestą" ir pažiūrėkime, koks turi būti tikrasis komunizmas.

Štai kai kurios rekomendacijos:

1. Visiškai panaikinti privačią nuosavybę.

2. Likviduoti šeimą, įvesti „oficialų viešą žmonų bendrumą".

3. Visus vaikus paimti visuomeniniam auklėjimui. (Internacionalo Ženevos kongrese Marksas išplėtojo šią mintį: „Kiekvienas vaikas nuo devynerių metų turi būti gamybos darbuotojas...")

4. „Sukurti pramonės armijas, ypač žemdirbystei." Marksas ir Engelsas pamiršo pasakyti, kas bus darbo kareivis, o kas darbo kapralas, kas karininkas, o kas darbo feldmaršalas.

Pamėginkime įsivaizduoti šimtus milijonų ir milijardus žmonių, kurie NIEKO neturi: nei žemės, nei namų, nei žmonų, nei vaikų. Anksčiau šimtai milijonų žmonių kasdien spręsdavo, ką jiems daryti, kada arti, kada sėti, ką gaminti, ką pirkti, ką parduoti. Tačiau jeigu viską iš žmonių atimtume, vadinasi, atimtume jų teisę ir galimybę spręsti. Kas priiminės milijardus kasdienių sprendimų, kas viską tvarkys?

Markso atsakymas vienareikšmis: valstybė – „kredito centralizavimas valstybės rankose per nacionalinį banką ir valstybinį kapitalą su išimtiniu monopoliu", „viso transporto centralizavimas valstybės rankose", „valstybinių fabrikų daugėjimas" ir t. t.

Jeigu atimame iš valstiečio sklypelį žemės ir neleidžiame jam to sklypelio tvarkyti taip, kaip jis nori, vadinasi, turime įvesti biurokrato, kuris įsakinės valstybės vardu, pareigybę. Iš karto kyla klausimas, o jeigu valstietis nenorės paklusti biurokratui? Jeigu jis vadovausis ne valstybės instrukcijomis, o savo patirtimi? Tuomet valstybė bus priversta panaudoti jėgą, nes jeigu leistum kiekvienam vadovautis

savo patirtimi ir pačiam priiminėti sprendimus, tai kam tada reikėtų Markso darbo armijų?

Sakoma, kad Marksas ir Engelsas norėjo panaikinti klases ir išnaudojimą. Taip sako tas, kuris pats „Manifesto" neskaitė, o nusimano apie jį tik iš pasakojimų. Bet Markso sumanymas kitoks: aiški piramidė visuomenę suskirstant į žemesniuosius, vidurinius ir aukštesniuosius (su daugybe tarpinių pakopų), visų turtų ir valdžios sutelkimas viršūnėje, žemesniųjų pavertimas klusniais ir nuolankiais vykdytojais.

Iš principo Markso svajonės įgyvendinamos. Viskas, apie ką svajojo Marksas ir Engelsas, buvo įgyvendinta Buchenvalde, Dachau, Zaksenhauzene. Juk tai tos pačios darbo armijos, kur žmonės neturi šeimų, neturi privačios nuosavybės, vaikai paversti gamybos darbuotojais.

Markso svajonės laisvai tilpo už grotų ir toliau už Osvencimo vartų nepaplito.

Kiekvienoje šalyje, kiekviename dideliame mieste yra tikrų tikriausių marksizmo židinių – žmonių bendruomenių, kurias valstybė visiškai nemokamai aprūpina būstu, šildymu, medicinos pagalba, maistu, drabužiais, garantuoja darbą. Šiose bendruomenėse žmonės, tegul ir formaliai, yra lygūs: jie gauna vienodą maistą, vienodus drabužius, turi vienodas gyvenimo sąlygas.

Kurgi tokią idilę galima rasti?

Kalėjimuose.

Kalėjime viskas sutvarkyta pagal Marksą: likviduota privati nuosavybė, žmonės aprūpinti viskuo, ko reikia gyvenimui, ir darbas jiems garantuotas. Kalėjimas ir koncentracijos stovykla – tai idealas, kurio siekia kiekviena marksistinė valstybė.

Teroro būtinumą Marksas ir Engelsas suvokė labai aiškiai: kas gi savo noru gyvens jų komunistiniame rojuje? Todėl Markso darbuose raginama sukurti ne šiaip diktatūrą, bet „energingą diktatūrą" (Neue Rheiņ-Zeitung. 1848 m. rugsėjo 14 d.), o Engelso „Katekizme" pripažįstamas paprastas faktas – visiems kalėjimų neužteks. Todėl Engelsas rekomendavo režimo priešams „specialias saugomas

vietas". Dvidešimtajame amžiuje tai apibūdinama trumpesniu ir suprantamesnių terminu – koncentracijos stovykla.

Kuo daugiau žemės, gamyklų, kelių atimame iš žmonių, tuo daugiau mums reikia biurokratų visam tam valdyti. Marksas ir Engelsas siūlė atimti iš liaudies VISKĄ, t. y. siūlė visuotinę biurokratizaciją, – tiesa, nepavadindami daiktų tikraisiais vardais.

Iš esmės marksizmas – totalitarinė valstybės, t. y. valstybinės biurokratijos, vykdoma ekonomikos kontrolė. Rusija tikrai nebuvo pasirengusi gyventi pagal Markso teoriją. Bet nurodykite man tokią šalį, kuri pasirengusi gyventi pagal barzdotų kraugerių rekomendacijas.

Jeigu Marksas būtų bandęs sukurti komunizmą, pavyzdžiui, Vokietijoje, tai būtų buvusios pralietos kraujo upės. Jeigu vien iš vokiečių valstiečių atimtum žemę, iš prekybininkų – krautuves, iš amatininkų – dirbtuves, tai kiek nepatenkintųjų reikėtų iššudyti? Jeigu iš tėvų atimtum vaikus, iš vyrų – žmonas ir atiduotum jas visuomenės reikmėms, tam taip pat būtų pasipriešinta. Pasipriešinimui nuslopinti Marksui būtų prireikę milijonų kareivių, kurie kariautų su savo liaudimi, slaptosios policijos, viešų parodomųjų mirties bausmių ir daugelio kitų nuostabių dalykų. Jeigu pasipriešinimą jis būtų įstengęs nuslopinti, tai vokiečiai būtų ėmę bėgti į kaimynines šalis. Beje, Marksas numatė masinį bėgimą ir siūlė nepatenkintiesiems ir bėgantiesiems taikyti griežtas priemones. Ir ne Chruščiovas, o Marksas būtų statęs sieną aplink savo rojų, ne Erichas Honekeris, o Marksas būtų įsakinėjęs šaudyti į bėgančiuosius. Galiausiai Marksas būtų buvęs priverstas pradėti revoliucinį karą su kaimyninėmis šalimis, kad jos neviliotų jo valdinių. Tačiau įvedus komunizmą Austrijoje, Prancūzijoje, Šveicarijoje, problema nebus išspręsta: vokiečiai, austrai, prancūzai, šveicarai bėgs toliau – į Didžiąją Britaniją, Italiją, Ispaniją, ir Marksas turės toliau kariauti pasaulio mastu. Jis pats tai suvokė ir būtent todėl manė, kad komunizmas gali egzistuoti tik visame pasaulyje.

Bet kurios komunistinės šalies gyventojams normali kaimyninė šalis – pavyzdys lyginti. Lyginimas visada nepalankus komunizmui. Šiaurės Korėjos gyventojai žiūri į savo kaimynus Pietų Korėjoje ir

daro išvadas. Pats Pietų Korėjos gyvavimas pavojingas komunizmo egzistavimui Šiaurės Korėjoje – žmonės nustoja tikėti komunistais. Todėl dvi sistemos viena šalia kitos ilgai išbūti negali. Kaip tik dėl to dvi Vokietijos negalėjo ilgai gyvuoti. Žmonės bėgo iš Rytų Vokietijos, seko šalies intelektualinis potencialas, ir norint išlikti reikėjo arba (kartu su sąjungininkais) įvesti komunizmą Vakarų Vokietijoje, arba žlugti.

Tačiau kaimyninę šalį pavertus komunistine problema neišsprendžiama. Komunistinis Šiaurės Vietnamas paskleidė komunizmą Pietų Vietname, tačiau žmonės ėmė bėgti dar toliau...

Štai kodėl Marksas ir Engelsas matė tik globalinę išeitį, tik pasaulinę: visus žemės gyventojus suvaryti į vieną darbo armiją, visus padaryti pavaldžius vienai vyriausybei, kad niekur nebūtų viliojančio užsienio. Todėl kiekvienoje savo knygoje terminą „valstybė" jie vartojo tik vienaskaita ir pabrėžė, kad kalbama apie vieną pasaulio valstybę, kad tai sumanyta visoms tautoms, amžiams, tai yra žmonijos raidos viršūnė, ir nieko geresnio sugalvoti nebeįmanoma. Marksas manė, kad turi savo idėją įdiegti visiems žmonėms – tiek dabartinėms, tiek visoms ateities kartoms.

Pasaulinė revoliucija – vienintelis galimas grynojo marksizmo egzistavimo variantas. Marksas ir Engelsas nieko kito nenumatė net teoriškai.

Pasaulinė revoliucija galėjo kilti tik kaip pasaulinio karo padarinys. Marksas ir Engelsas pasaulinį karą pranašavo, apie pasaulinį karą svajojo...

6

Stalinas taip pat suvokė, kad komunistinis režimas (nors ir ne grynai marksistinis, bet netgi labai švelnus stalininis variantas) ilgai negali gyvuoti kartu su normaliomis valstybėmis. „Sovietinė respublika negali ilgai egzistuoti greta imperialistinių valstybių." Taip kalbėjo Leninas. Ir daug sykių kartojo: „Kol yra kapitalizmas ir socializmas, jie

taikiai gyventi negalės: arba vienas, arba kitas galų gale laimės; arba sovietinei respublikai giedos laidotuvių giesmes, arba pasauliniam kapitalizmui.“ Šiuos Lenino žodžius Stalinas dažniausiai cituodavo.

Norėdami užmaskuoti savo sistemos esmę, komunistai vaizdavo, kad Sovietų Sąjunga – tai lyg ir Rusijos imperija. Iš pirmo žvilgsnio matėsi sutapimų: tos pačios sienos, nustatytos Jekaterinos II, tie patys kaimynai, su kuriais Rusija amžiais konfliktavo.

Tačiau buvo ir skirtumas tarp Sovietų Sąjungos ir visų imperijų, tarp jų ir Rusijos imperijos.

Skirtumas štai koks.

Teoriškai Čingischanas galėjo sustoti prie kokios nors ribos ir toliau neiti. Galėjo sustoti Aleksandras Makedonietis, Atila, Bonapartas. Kiekviena imperija – Britanijos, Ispanijos, Prancūzijos, Rusijos – galėjo sustoti prie kokių nors ribų ir toliau nesiplėsti.

Sovietų Sąjunga sustoti negalėjo.

Sovietų Sąjunga turėjo plėstis visame pasaulyje, kadangi negalėjo egzistuoti šalia normalių valstybių. Komunizmas galėjo išsigelbėti tik išplitęs visame pasaulyje, sunaikinęs normalų gyvenimą kitose šalyse, kad neliktų šalies, apie kurią sovietinė liaudis galėtų svajoti, neliktų šalies, į kurią galėtų bėgti, nebūtų užsienyje kitokio negu mūsų šalyje. Reikėjo komunizmą įvesti visur, kad po kelių kartų žmonės pamirštų, jog įmanoma kokia nors kitokia egzistavimo forma.

Štai kodėl Antrasis pasaulinis karas Sovietų Sąjungai buvo pageidautinas, būtinas ir neišvengiamas. Stalinas sumanė Antrąjį pasaulinį karą kaip kovos dėl komunizmo išplatinimo visame pasaulyje etapą. Išsiplėtimas visame pasaulyje – ne Stalino užgaida ir ne Rusijos imperijos teritorinė ekspansija, tai ne ideologija, o žiauri kova dėl būvio. Taip kovoja dėl gyvybės pamestinukas gegužiukas, išsiritęs iš kiaušinio svetimame lizde. Jis tiesiog privalo išmesti iš lizdo teisėtus gyventojus, juos pražudyti, kad pats išgyventų. Leninas nuolat pabrėždavo: plėstis būtina, kad išliktų pats komunizmas. Nesiplėsime – žūsime. Štai kodėl, užgrobęs valdžią vienoje šalyje, Leninas sukūrė Kominterną – Pasaulinės revoliucijos štabą – galingą ardomąją šnipinėjimo organizaciją, kuri užmetė savo tinklus visame pasaulyje.

Pergalė Antrajame pasauliniame kare, Lenino ir Stalino supratimu, – tai mažiausiai visos Vokietijos, Prancūzijos, Italijos, Ispanijos ir jų kolonijų užgrobimas. Tokios pergalės nebuvo. Tad prasidėjo irimas, dėl kurio sovietinis komunizmas neišvengiamai žlugo.

Tačiau dvidešimtojo amžiaus trečiajame dešimtmetyje komunistai buvo kupini vilčių. Reikia pasakyti, gana pagrįstų vilčių...

Štai kodėl jie, vos paėmę valdžią, jau pirmąją valandą prašneko apie naują pasaulinį karą ir apie Pasaulinę revoliuciją.

Būtent todėl Stalinas ir įsakė Lenino galvą padaryti didelę...

3 skyrius

PIRMASIS BANDYMAS

Tegul pasauliui gerklę spaus proletariato pirštai.

*V. Majakovskis**

1

1918 metų lapkričio 11-ąją baigėsi Pirmasis pasaulinis karas. O lapkričio 13-ąją sovietinė vyriausybė vienašališkai nutraukė Bresto taikos sutartį ir įsakė Raudonajai armijai pulti. Tereikia atversti bet kurio iš daugybės tų dienų posėdžių arba suvažiavimų protokolą, kad įsitikintum: darbotvarkėje vienintelis klausimas – Pasaulinė revoliucija.

Sovietų Rusijos puolimo tikslas – komunizmas Europoje.

Po keleto dienų Raudonoji armija įžengė į Baltijos šalių teritoriją. Lapkričio 29-ąją buvo suformuota Estijos komunistinė vyriausybė, gruodžio 14-ąją – Latvijos. Kiek vėliau – Lietuvos. Gruodžio 17 dieną Rygoje paskelbtas manifestas: artimiausias puolimo tikslas – Vokietija. Svarbiausias tikslas – sukurstyti naują pasaulinį karą.

Tačiau nė nereikia skaityti atsišaukimų ir manifestų, suvažiavimų nutarimų ir rezoliucijų – smarkus raginimas stoti į pasaulinį karą tomis dienomis persmelkė visą įšėlusios raudonosios Rusijos gyvenimą. Raginimas į naują pasaulinį karą rėžė akis naujo elementoriaus pirmame puslapyje, milijonuose plakatų, kuriais lyg apmušalais buvo nuklijuoti namai ir gatvės, raginimas skambėjo kiekviename darbininkų susirinkime, kiekviename raudonarmiečių mitinge, iš kiekvienos tribūnos, nuo kiekvieno žibinto ir, žinoma, iš poezijos rinktinių puslapių: įpūsime pasaulio gaisrą!

* Čia ir toliau eiles iš rusų k. vertė Vytautas Vitkūnas.

Mūsų poetai siekė toliau. Kai kurie iš jų 1918 metais Antrąjį pasaulinį karą suvokė ne kaip geidžiamą, džiugią, neišvengiamą ir artimą ateitį, bet kaip dabartį, – žodžiai P. Orešino, muzika I. Švedovo, „Į durtynes“:

Verda mūšis pasauly baisus, –
Paskutinis jis, lemiamas bus.
Savo durtuvais, gaisro liepsna
Žemės rutulį apvertėm mes.

Įdomu, kad dabar, vartydami pageltusius sovietinių dainų rinkinius, tame pačiame tome už keleto puslapių galime rasti A. Žarovo ir S. Tulikovo dainą „Mes už taiką!“:

Žemės tautos tuoj
Skelbs pavojų, oi:
Ginsim taiką mes!
Stosim kartu –
Aš ir jis, ir tu,
Tarsim karui ne!

Kiekviename sovietinių dainų rinkinyje būtinai yra P. Grigorjevo ir S. Pokraso „Raudonoji armija visų stipriausia“:

Pasaulio gaisrą įpučiame mes...

Ir čia pat – J. Frenkelio ir V. Belovo „Ginti taiką“:

Gaisrą turtuoliai sukels – tu žinok, –
Mirtiną smūgį jie taikai vėl smogs...

Tas dainas kūrė ir dainavo tie patys žmonės. Mes kurstėme karą ir įnirtingai kovojome su kažkokiais kurstytojais turtuoliais.

Adolfas Hitleris – viena iš pačių baisiausių asmenybių pasaulio istorijoje. Tačiau Antrąjį pasaulinį karą Sovietų Sąjungos lyderiai

stengėsi pradėti ANKSČIAU, negu Adolfas Hitleris 007 numeriu įsirašė į Vokietijos darbininkų partiją.

2

1918 metais Raudonoji armija iki Vokietijos nenuėjo, ir sukelti Antrojo pasaulinio karo jai nepavyko. 1919 metais daugelyje Vokietijos miestų atsirado komunistų vyriausybės. Bet dabar Leninui ne Vokietija rūpėjo. Leninas 1919 metais, kaip ir ankstesniais, 1918-aisiais, kariavo su buvusios Rusijos imperijos tautomis.

Bet draugas Leninas žvelgė pirmyn. Ir draugas Trockis– taip pat. 1919 metų rugpjūčio 5 dieną Trockis rašo savo garsųjį memorandumą: „Kelias į Paryžių ir Londoną driekiasi per Afganistano, Pendžabo ir Bengalijos miestus...“ Trockis siūlo „rengti karinį smūgį Indijai, padėti indų revoliucijai“. Tam, jo manymu, reikia Urale arba Turkestane įkurti „politinį bei karinį Azijos revoliucijos štabą ir revoliucinę akademiją“, suformuoti ypatingąjį raitelių korpusą iš 30 000–40 000 raitelių ir „mesti jį į Indiją“ padėti „tenykščiams revoliucionieriams“. Trockis svajojo „nuplauti raudonųjų žirgų kanopas“ šiltame Indijos vandenyno vandenyje. Bet ir tada pradėti Antrojo pasaulinio karo nepavyko. Buvusios Rusijos imperijos tautos apsiginklavusios kovojo su komunistais ir neleido jiems 1919 metais sukelti „tenykštės revoliucijos“.

3

1920 metais komunistai vėl mėgino pradėti Antrąjį pasaulinį karą prasiveržđami per Lenkiją į Vokietiją. Šį kartą tikslas – „pagirdyti raudonuosius žirgus Vyslos ir Reino vandenyje“. Štai ištraukos iš 1920 metų liepos 2 dienos įsakymo Nr. 1423 Vakarų fronto kariuomenei: „Vakaruose sprendžiamas pasaulinės revoliucijos likimas. Per baltosios Lenkijos lavoną driekiasi kelias į pasaulio gaisrą. Ant dur-

tuvų nunešime laimę ir taiką darbo žmonijai. Į vakarus!..“ Pasirašė: Tuchačevskis, Smilga, Unšlichtas, Švarcas.

Mūsų vadai, poetai ir komisarai kalbėjo viena kalba: prie durtuvų – ir į pasaulio gaisrą. Ir kiekvienas tų laikų įsakymas – tokia dvasia. Štai ištrauka iš 1920 metų rugpjūčio 20 dienos įsakymo Nr. 1847: „Vakarų frontas yra pasaulinės revoliucijos frontas.“ Parašai tie patys.

Tik mažai kas supranta, kad jie buvo arti pergalės. Pergalei nereikėjo klasikinės okupacijos – tereikėjo įžiebti. O įžiebti – paprastas reikalas. Išvarginta Pirmojo pasaulinio karo, nualinta, visiškai išsekinta, nusilpusi Europa būtų suliepsnojusi.

Raudonoji armija įžengė į Lenkijos teritoriją ir nedelsiant pačiame pirmame užimtame mieste buvo paskelbta apie LSSR – Lenkijos Sovietų Socialistinės Respublikos – sukūrimą (Sovietų Sąjungos ir Lenkijos santykių istorijos dokumentai ir medžiaga. Maskva, 1964. T. 3. P. 221).

LSSR ėmė vadovauti draugai iš Lubiankos žinybos, tarp jų ir pats F. Dzeržinskis su savo pavaduotoju L. Unšlichtu.

Vakarų frontui vadovavo Tuchačevskis. Štai ištrauka iš 1923 metais Smolenske išleistos jo knygos „Žygis už Vyslos“ skyriaus „Revoliucija iš išorės“:

„Ar Europa galėjo atsakyti į šį socialistinį judėjimą revoliucijos sprogimu Vakaruose? Įvykiai patvirtina, kad taip... Taigi Vokietija revoliucingai kunkuliavo, o kad galutinai įsipliekstų, ji tik laukė sąlyčio su ginkluotu revoliucijos srautu. Anglijoje darbininkų klasė lygiai taip pat buvo apimta gyviausio revoliucinio judėjimo... Italijoje įsižiebė tikra proletarinė revoliucija... Nėra jokios abejonės, kad jeigu prie Vyslos mes būtume iškovoję pergalę, tai revoliucija kaip liepsna būtų apėmusi visą Europos žemyną... Revoliucija iš išorės buvo įmanoma.“

O štai iš tos pačios knygos išvadų: „Mūsų operacija privertė drebėti visą Europos kapitalą... Šis gaisras nebūtų apsiribojęs vien Lenkija. Audringu srautu jis būtų pasklidęs po visą Vakarų Europą. Šio revoliucijos iš išorės patyrimo Raudonoji armija nepamirš.“

Maršalas Juzefas Pilsudskis, vadovavęs Lenkijos valstybei ir kariuomenei kare su komunistais, savo knygoje „1920 metai“ (Varšuva, 1924) visiškai pritaria tokiam padėties vertinimui: pasaulio civilizacija buvo arti katastrofos. Susiklostė tikrai dramatiška padėtis, kai, Pilsudskio žodžiais tariant, „virš visos Varšuvos buvo susitvenkęs bejėgiškumo ir bailumo košmaras“.

Jei Varšuva butų buvusi užimta, Raudonajai armijai kelias į Europą būtų buvęs atviras. 1920 metais, be Lenkijos, Europoje nebuvo kam priešintis.

Pilsudskis manė, kad „šis karas vos nenulėmė viso civilizuoto pasaulio likimo“.

Pilsudskis prie Varšuvos sutriuškino komunistines armijas. Jo nuomone, raudonieji buvo silpni daugiausia dėl to, kad Tuchačevskis nesugebėjo vadovauti kariuomenei, nemokėjo „susieti savo minčių su kasdiene kariuomenės gyvybine veikla“. Jeigu vietoj Tuchačevskio būtų buvęs kitas vadas, nors kiek nusimanęs apie strategiją, tai Raudonoji armija būtų prasiveržusi į Vokietiją. O Vokietijoje tuomet politinė ir ekonominė padėtis buvo ties anarchijos riba.

Tačiau Europai pasisekė ir šį kartą: Lenkija atmušė „raudonuosius žirgus“.

4

Vėliau sukelti karą ir revoliuciją sovietiniai komunistai mėgino daug kartų. Buvo ketinta sukelti „Balkanų revoliuciją“, o iš Balkanų rajono, Trockio žodžiais tariant, tiesus kelias į Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos uostus. Buvo pasikėsinta į Bulgarijos carą Borisą. Jis per stebuklą liko gyvas. „Bulgarijos revoliucija turėjo tapti Vokietijos revoliucijos įžanga“ (L. Trockis. Spalio pamokos. Leningradas: Priboj, 1924. P. 221). Buvo mėginta pradėti revoliuciją Pietų Amerikoje, Kinijoje, Indijoje.

Tačiau pagrindinis tikslas tebebuvo Vokietija.

Vienas iš keleto mėginimų užgrobti valdžią Vokietijoje ypač įdomus. Tai bandyta padaryti 1923 metų rudenį. Borisas Bažanovas tą įvykį aprašo taip: „Rugsėjo pabaigoje įvyko nepaprastasis Politinio biuro posėdis, – toks slaptas, kad į jį buvo sušaukti tik Politinio biuro nariai ir aš. Niekas iš CK narių į jį nebuvo įleistas. Jis buvo sušauktas tam, kad nustatytų Vokietijos perversmo datą. Šis buvo numatytas 1923 metų lapkričio 9-ąją." (Buvusio Stalino sekretoriaus atsiminimai. Paryžius: Tretja volna, 1980. P. 69.)

Planas paprastas: lapkričio 7-oji – metinės, kai komunistai Rusijoje užgrobė valdžią. Vokietijos darbininkai išeis į solidarumo demonstracijas, o Maskvoje parengtos Vyriausiosios politinės valdybos ir sovietinės karo žvalgybos provokatorių grupės, vadovaujamos I. Unšlichto, skatins konfliktus su policija, kad sukeltų kruvinus susirėmimus ir represijas, išpūstų darbininkų pasipiktinimą. Lapkričio 7-oji buvo planuojama kaip demonstracijų ir susirėmimų diena, lapkričio 8-ąją susirėmimai turėjo virsti gatvių mūšiais, o naktį į lapkričio 9-ąją Unšlichto būriai turėjo užgrobti svarbiausias valstybines įstaigas, kad tai atrodytų kaip gaivališka masių reakcija į policijos žvėriškumą.

Scenarijus paprastas, tačiau patikimas. Būtent pagal tokį scenarijų įvyko vadinamoji Didžioji spalio socialistinė revoliucija. Pagal tokį scenarijų Estijoje, Lietuvoje ir Latvijoje proletarinės revoliucijos laimėjo tiek 1918, tiek 1940 metais. Pagal tokį scenarijų po Antrojo pasaulinio karo komunistai atėjo į valdžią daugelyje šalių: gaivališki darbo žmonių veiksmai, liaudies pasipiktinimas... ir nedidelės miklių profesionalų grupės.

5

Į 1923 metų lapkričio demonstracijas buvo sutrauktos visos kariosios Vokietijos jėgos.

Tuo metu Vokietijos darbininkų partija jau turėjo naują pavadinimą – Vokietijos nacionalsocialistų darbininkų partija – ir naują fiurerį – Adolfą Hitlerį.

Taigi Hitleris taip pat nutarė imti valdžią tuo pačiu metu, kuris buvo numatytas Maskvoje. Ar jis buvo gavęs instrukcijų iš Maskvos? Nežinau.

Tačiau reikia prisiminti: Hitleris – socialistas. Nubraukus autoriaus pavardę ir partijos pavadinimą, po Hitlerio partijos ekonomine programa didžiuodamiesi galėtų pasirašyti Marksas, Engelsas, Leninas, Stalinas, Mao, Fidelis, Chruščiovas, Brežnevas ir dar daug kas.

Kai kas prieštaraus, kad Hitleris – ne iš proletarų. Tikra tiesa. Bet ir Vladimiras Iljičius, švelniai tariant, ne nuo staklių, o ir Marksas – ne iš kirtavietės.

Kai kas sako, kad Hitlerio partija – tai krautuvininkų ir smulkiosios buržuazijos partija. Tegul sako. Bet teisingumo dėlei reikia atkreipti dėmesį ir į Lenino partiją. Proletarų joje buvo dėl statistikos, o valdė Stalinas, Molotovas, Malenkovas, Radekas, Zinovjevas, Kamenevas, tas pats Trockis, paskui – Suslovas, Chruščiovas, Brežnevas... Atleiskite, kuris iš jų proletaras?

Socialine sudėtimi Lenino partija ir Hitlerio partija – seserys dvynės.

Taigi 1923 metų lapkričio 8-ąją Miunchene Hitleris su ginkluotų šalininkų grupe suėmė Bavarijos vyriausybę ir paskelbė, kad revoliucija prasidėjo, kad Bavarijos ir visos imperijos vyriausybės nuverstos...

Nedelsiant buvo suformuota nauja vyriausybė. Naktį iš lapkričio 8-osios į 9-ąją Ernsto Remo vadovaujama grupė užgrobė karinės apygardos štabą. Mėginimus užgrobti kitus objektus atrėmė kariuomenė ir policija. Lapkričio 9-ąją Hitleris ėjo savo šalininkų demonstracijos priešakyje. Įvyko demonstrantų susirėmimas su ginkluota policija. Nukauta 16 Hitlerio šalininkų ir 3 policininkai.

Mėginimas užgrobti valdžią buvo nuslopintas jėga. Hitleris ir artimiausi jo šalininkai pabėgo, greitai buvo pagauti, patraukti į teismą, paskui – įkalinti Landsbergo tvirtovėje, kurioje Hitleris ir parašė „Mein Kampf“.

Vėliau, atėjęs į valdžią, žuvusius bendražygius Hitleris paskelbė esant nacionalinius didvyrius, o sukilimo dienas – lapkričio 8 ir 9 – svarbiausią Vokietijos šventę.

Bet įdomu štai kas: knyga „Mein Kampf " skirta šešiolikai Hitlerio bendražygių, nukautų 1923 metų lapkričio 9-ąją, atminti, bet didžiulėje knygoje (vien pirmajame tome beveik 600 puslapių smulkiu šriftu) jis visai neužsimena apie lapkričio 8 ir 9 dienos įvykius. Knygą Hitleris rašo kalėjime, tačiau nepaaiškina, kaip ir kodėl jis atsidūrė už grotų. Viską, kas buvo iki tų įvykių, Hitleris kažkodėl nutyli. Tik paskutiniame puslapyje trumpai: „Aš čia plačiai nepasakosiu apie įvykius, kurie atvedė į 1923 metų lapkričio 8-ąją." Ir viskas.

Bet juk keista. Knyga vadinasi „Mano kova", autorius pasakoja apie save, savo partiją, apie kovą dėl įtakos masėms ir dėl valdžios. 1923 metų lapkričio 8 ir 9 dienos įvykiai – kulminacinis tos kovos laikas, vėliau Hitlerio partija buvo uždrausta, o jį patį pasodino. Tuo metu, kai knyga buvo parašyta, nieko svarbesnio Hitlerio ir jo partijos gyvenime neįvyko. Bet pačių svarbiausių įvykių jis neaprašo. Nors slėpti buvo ką.

6

Nepavykusi Hitlerio revoliucija labai keistai sutapo su nepasisekusia komunistine revoliucija.

Sutapimų keletas. Jie stulbinantys.

Revoliucijos data buvo nustatyta Maskvoje, ir ji buvo saugoma kaip didžiausia paslaptis. Tačiau Hitleris savo revoliuciją nutarė įvykdyti tą pačią dieną, iškėlęs tą pačią raudoną vėliavą, tuos pačius nedarbinių pajamų nusavinimo, koncernų nacionalizavimo, karinio pelno konfiskavimo šūkius. Hitlerio taktika visiškai sutapo su tuo, ką Maskva buvo nurodžiusi savo agentūrai: rengti demonstracijas, nepaisant draudimų, nebijoti susiremti su policija, užgrobti vyriausybinius pastatus. Valandos ir minutės tikslumu sutapo tikslai, būdai, vieta ir laikas.

Dar keisčiau štai kas. Leninas, Trockis, Stalinas tikėjo sąmokslu, perversmu, organizuotos mažumos gebėjimu užgrobti valdžią. Būtent tai jie ir padarė Rusijoje. Hitleris kitaip žiūri. Hitleris – demagogas, rėksnys, agitatorius. „Mein Kampf" – tai knyga minios vadeivos, kuris žino, kaip su ja elgtis, kaip pelnyti jos pasitikėjimą ir meilę. „Mein Kampf " – tai knyga apie tai, kaip legaliai paimti valdžią, tačiau joje nėra nė žodelio, nė užuominos apie pagrindinius Lenino ir Stalino metodus. Legalios, atviros kovos dėl įtakos masėms srityje Hitleris daug stipresnis už Leniną, Trockį ir Staliną kartu. O maišto ir sąmokslo srityje Hitleris gerokai silpnesnis. Tačiau jo ši sritis ir netraukė. Po dešimties metų jis ateis į valdžią legaliai – per agitaciją, propagandą, demagogiją, balsadėžes (ir kažkieno neįkainojamą pagalbą). Rėksnio kelias – tai jo kelias. Čia jis stiprus, savo kaip oratoriaus galią suvokia ir ja didžiuojasi.

Tad kodėl 1923 metų lapkritį Hitlerį staiga patraukė Lenino ir Stalino metodai? Ir dar veiksmai, kuriems atvirai vadovavo Maskva?

Septyniasdešimt metų komunistų istorikai mums kalbėjo: tai tiesiog grandinė keistų, nepaaiškinamų sutapimų. Juk būna taip: mes nusprendėme imti valdžią, ir jis nusprendė. Tą pačią dieną.

Na, gerai. Tebūnie taip. Patikėsime.

Tačiau aš turėjau gerą mokytoją – einantį Vyriausiosios žvalgybos valdybos rezidento pareigas Ženevoje, tikrą žvalgybininką Valerijų Kalininą. Kontradmirolo laipsnio jis negavo per mane. Nors buvo vertas kur kas aukštesnių laipsnių. Taigi jis mane mokė: jeigu sutapimų daugiau kaip du, vadinasi, tai jau nebe sutapimai...

Trumpa išvada: panaudoti Hitlerį ir jo partiją Vokietijos politinei padėčiai destabilizuoti sovietiniai komunistai mėgino gerokai iki Hitlerio atėjimo į valdžią. Tačiau netgi jeigu mėginimą vienu metu paimti valdžią pavadintume nepaaiškinamų sutapimų grandine, tai daugybės sovietinių komunistų mėginimų „sukelti pasaulio gaisrą" ir pradėti Antrąjį pasaulinį karą jokiais sutapimais paaiškinti negalima – tai jų būdas. Jis atsiskleidė iš karto, jau vos pradėjus gyvuoti proletariato diktatūrai. Pirmą kartą pradėti Antrąjį pasaulinį karą Rusijos komunistai pabandė 1918 metų

lapkričio 13-ąją, t. y. trečią dieną po Pirmojo pasaulinio karo pabaigos.

★ ★ ★

Labai seniai mokiausi mokykloje, baigiau pirmą klasę. Rengėme koncertą. Svarbiausia mūsų koncertuose – choras. Repertuaras – standartinis: revoliucinės dainos apie garvežį, prieškarinės apie pasitiktinį planą, karinės apie Katiušą ir pokarinės. Pradėdavome, kaip būdavo įprasta:

Pasaulio gaisrą įpučiame mes...

Sklandžiai pereidavome:

Duok Varšuvą! Berlyną duok!
Atėjom Krymo išvaduot!

Paskui buvo visko, o baigdavome:

Gaisrą turtuoliai sukels – tu žinok...

Mano pirmoji mokytoja Ana Ivanovna mokė mus žodžių. Tuo metu mane vadino Vovočka, aš buvau drausmingas berniukas su balta apykaklaite, prieš užduodamas klausimą pakeldavau ranką. Aš sulaukiau leidimo klausti ir paklausiau...

Ji buvo apstulbinta.

Dabar, prisimindamas tą inteligentišką moterį, jos santūrumą ir išmintingumą, jos liūdną šypseną, aš darau išvadą: ji tikriausiai tuo metu jau buvo atlikusi vieną bausmę. Pagaliau kas ją atvijo į Primorės krašto Chasano rajono Barabašo kaimą, jeigu ji – ne karininko žmona?

Tačiau tuo metu to suprasti nepajėgiau. Aš tiesiog pajutau, kad savo klausimu ją pritrenkiau. Ir man pagailo jos.

Ji nieko neatsakė. Paskui po keleto dienų sutiko mane vieną koridoriuje ir pasakė, kad aš geruoju nebaigsiu, jeigu klausinėsiu tokių dalykų. Išmintinga moteris iš vieno klausimo numatė visą mano gyvenimą. Ir pasirodė esanti teisi.

Mano klausimas ją priblokė. Bet ir aš buvau apstulbintas.

Kaip dabar atrodo, ji toli gražu nebuvo niekuo neišsiskiriantis žmogus. Bet kol aš nebuvau pateikęs savo klausimo, jos aiškiai neglumino mūsų kvailo choro šūkaliojami prieštaravimai. Ji jų nepastebėdavo.

O tuomet pastebėjo ir įvertino.

Tačiau mane nustebino kitkas: dainų mokėsi visa klasė, bet kodėl niekas, be manęs, nepaklausė? Tai buvo nesuprantama.

To nesupratau visą savo nevykusį gyvenimą.

4 skyrius

KAS BUS PO ATOKVĖPIO?

Jeigu Rusija pasirašys taiką, tai ta taika bus tik paliaubos. Socialistinė revoliucija Rusijoje laimės tik tada, kai ji bus apsupta sesių socialistinių respublikų žiedu. Taika, sudaryta su imperialistine Vokietija, bus epizodinis reiškinys. Jis leis trumpam atsikvėpti, paskui vėl užgrius karas.

G. Zinovjevas, Politinio biuro narys,
Kominterno pirmininkas.
Raštai. Leningradas, 1925. T. 7. P. 490.

1

Rusų komunistus reikia pagirti: netgi tarp jų atsirasdavo (kartais) žmonių, įsitikinusių, kad reikia atsisakyti biurokratijos viešpatavimo, t. y. valstybės kišimosi į ekonomiką, t. y. socializmo, ir grįžti prie normalaus, žmoniško gyvenimo.

Tarp nedaugelio – „partijos numylėtinis" Nikolajus Bucharinas. Praeityje Bucharinas buvo masinių žudynių teoretikas: jo manymu, tai buvo vienas iš būdų išvesti naują komunistinio rytojaus žmonių veislę – homo sovietikų, t. y. sovkų. Po daugelio žlugusių Raudonosios armijos mėginimų pradėti Antrąjį pasaulinį karą ir Pasaulinę revoliuciją Bucharinas apsigalvojo ir metė masėms labai jau nekomunistinį šūkį: „Turtėkite!"

Su tokiu šūkiu buvo galima nevaržomai gyventi, ir žmonėms nebuvo reikalo bėgti iš savo šalies. Tačiau jeigu masės gyvens pagal tokį šūkį, argi joms reikės, kad valstybei vadovautų komunistai?

Draugas Stalinas nusprendė, kad šūkis „Turtėkite!" – tai akivaizdus idealų atsisakymas, kad iš Bucharino naujas komunistinis žmogus

niekaip negali išeiti. Todėl draugas Bucharinas buvo nusiųstas į sušaudymo požemį – į tą patį, kurį anksčiau jis šlovino.

O ką daryti visiems kitiems komunistams, kurie idealų neatsisakė ir į sušaudymo požemį nepateko? Jų režimas šalia normalių šalių negalėjo tarpti, todėl kaimynines šalis reikėjo paversti sesėmis respublikomis, nors tada atsirastų naujų sienų, už kurių – kitos normalios šalys, jas taip pat reikėtų paversti... ir t. t. Tam reikalingas „pasaulio gaisras", o jis niekaip nekilo.

Jeigu nedraugiškos šalies (arba šalių, arba viso pasaulio) neįstengė užgrobti, o atsisakyti užgrobti jų negalima, tai lieka du būdai: a) toliau nevaisingai mėginti šturmuoti; b) liautis šturmuoti, pasirašyti paliaubas, gerai pasirengti ir vėl šturmuoti.

Rusijos komunistų partijoje tuoj atsirado tiek pirmojo, tiek antrojo būdo šalininkų.

Už pirmąjį būdą stojo Trockis, iškėlęs permanentinės revoliucijos idėją. Už antrąjį – Leninas ir Stalinas.

2

Trockis: reikia mušti sieną kakta, be atokvėpio.

Leninas ir Stalinas: tegul kapitalistai susipeša tarpusavyje, o mes palauksime. Mes kol kas kaupsime jėgas.

Leninas pirmasis suprato, kad Pirmasis pasaulinis karas baigėsi, bet paliko dinamitą. Šalys nugalėtojos, ypač Prancūzija, įsismagino ir nustatė nugalėtajai Vokietijai siaubingas reparacijas. Vakarų sąjunginkų pergalė buvo sutvirtinta Versalio sutartimi, grobuoniška ir žeminančia Vokietiją. Dėl milžiniškų sumų mokėjimo nugalėtojams Vokietijoje kilo baisi ekonominė krizė, ir vokiečių tauta atsidūrė prie bado, skurdo, nuolatinio vargo ribos.

Leninas pirmasis suprato, kad Versalio sutartis – bomba, padėta po Europa. Tereikėjo įtaisyti sprogdiklį ir paleisti mechanizmą. Leninas suvokė, kad godumas nugalėtojus pražudys: Vokietija niekada nesusitaikys su neteisybe, Vokietijoje atsiras jėgų, kurios stos prieš

Versalio sutartį, reikalaus peržiūrėti Pirmojo pasaulinio karo rezultatus, paskelbs revanšo idėją ir jį pasieks.

Dar 1920 metais Leninas apskričių, valsčių ir kaimų vykdomųjų komitetų pirmininkų pasitarime kalbėjo: „...tvarka, kurią nustato Versalio taika, laikosi ant vulkano, kadangi tie 7/10 visos žemės gyventojų, kurie yra pavergti, tik ir laukia nesulaukia, kad atsirastų kas nors, kas paskatintų kovoti, kad pradėtų svyruoti visos tos valstybės." (Pilnas raštų rinkinys. T. 41. P. 353.)

Būtent tuo metu tas kas nors atsirado. Tas pats „kas nors" įstojo į Vokietijos darbininkų partiją ir turėjo numerį 007.

3

Leninas reikalavo liautis mėginti Raudonosios armijos durtuvais nunešti laimę kaimyninėms šalims, reikalavo užmegzti su jomis diplomatinius ir prekybinius ryšius.

Ir štai – Genujos konferencija. Vakarai apstulbinti: sovietinė delegacija – su juodais frakais, šilkiniais cilindrais... Vakarai džiūgauja: jie keičiasi! Jie tampa tokie pat kaip visi!

Kažkas atsargiai įspėja: prieš sėdant prie vieno stalo reikia jiems skirti bandomąjį laikotarpį...

Nors mūsų komunistai neslėpė, kad niekas nesikeičia. Jiems būtini tik trys dalykai: technologija, technologija ir technologija. Jiems reikia ginkluotis, ginkluotis, ginkluotis. Paskui jie ketina įvykdyti Pasaulinę revoliuciją, ir dėl to jiems reikia sukelti Antrąjį pasaulinį karą. Tačiau tai bus tik rimtai pasirengus. O dabar – atokvėpis.

Stalino mėgstamas poetas Vladimiras Majakovskis tomis dienomis parašė eilėraštį „Mano kalba Genujos konferencijoje":

Važiavome mes, apžvelgdami akimis šeimininkų
būsimąją
Pasaulinę Federaciją Sovietų.
Kandžius laikraščiuose randame žodžius:

„Pirma juos išmėginti...“
Įkaušot, pliumpiai!
Išmėginimo terminą duodat ne jūs –
tai mes duodam atokvėpį trumpą.

4

Stalinas puikiai suvokė Lenino idėją ir po vado mirties apgynė leninizmą nuo sienos pramušinėjimo šalininkų galva. Stalino pasirinktas būdas – paprastas ir suprantamas: laikinai nutraukti šturmą, įtvirtinti komunistų valdžią Rusijoje, padedant Vakarams pakelti pramonę, perginkluoti kariuomenę. Tuo pačiu metu išugdyti ką nors, kas stotų vadovauti Vokietijai ir sutriuškintų Prancūziją.

O tas kas nors tuo metu sėdėjo kalėjime ir rašė „Mein Kampf“. Pirmasis „Mein Kampf“ vertimas – į rusų kalbą. Tiesa, autoriui nieko nesumokėjo, ir mūsų šalies knygynų vitrinose valdant draugui Stalinui „Mein Kampf“ nedėliojo. Tai buvo mums įprastas literatūrinis piratavimas. Knyga buvo išversta ir išleista partijos, kariuomenės, valstybės vadovams. Sovietų Sąjungos maršalas K. Rokosovskis teigia: „Mes visi kadaise skaitėme Hitlerio knygą „Mein Kampf.“ (VIŽ. 1989. Nr. 4. P. 53.)

Trockis nesuprato Stalino ketinimų ir kaltino jį atsisakius idealų. Vakarai taip pat nesuvokė Stalino ketinimų. Tiksliau – Vakarų lyderiai matė ne tai, kas yra iš tikrųjų, bet tai, ką norėjo matyti.

O jie norėjo, kad komunistinė Rusija taptų tokia pat šalimi, kaip ir visos, kad pasveiktų nuo pasiutimo, kad spręstų savo reikalus, kad nemėgintų paskandinti pasaulio tame purve, kuriame pati atsidūrė.

Dabar mums sakoma, kad Stalinas tiesiog atsisakė Pasaulinės revoliucijos idėjos. Ir pateikia įrodymą: pasirodė filmas „Šarvuotis „Potiomkinas“ , filmo pabaigoje – šūkis „Tegyvuoja Pasaulinė revoliucija!“ Stalinas įsakė šūkį pašalinti... Ar tai ne įrodymas?!

Aš to įrodymu nelaikau. Jeigu jūs iš tiesų rengiatės sutriuškinti Vakarus ir jeigu tam jums iš tiesų reikalinga Vakarų karinė techno-

logija, tai būtina ją gauti, o mosuoti raudonu skuduru prieš kaimynų nosis moka net kvailiai. Tam didelio proto nereikia.

Ir dar įrodymas. Išvytas iš šalies Trockis tolimojoje Meksikoje juodu ant balto rašo: Stalinas išdavė darbininkų klasę ir atsisakė didžiosios idėjos...

Tai įrodymas?

Galbūt.

Tačiau ne viską, ką Trockis kalbėjo, reikia rimtai vertinti. Pavyzdžiui, Trockis visą gyvenimą kritikavo sovietinę biurokratiją, jis manė, kad darbininkų ir valstiečių valdžia išsigimė į biurokratijos valdžią, siūlė biurokratiją išvaikyti, sumažinti, pavesti darbininkų kontrolei ir dar daug ką siūlė. Keista pozicija: iš pradžių Trockis atėmė iš žmonių viską, ką jie turėjo, ir viską perdavė visuomeninėn nuosavybėn. Tačiau jeigu konkrečiai niekas neturi teisės tvarkyti žemės, jos gelmių, geležinkelių ir gamyklų, kas visam tam vadovaus? Jeigu patį geriausią mašinistą paskiriame darbininkų klasės vardu vadovauti Transsibiro magistralei, tai jam prireiks daugybės telefonų, kad žinotų, kas dedasi visame kelyje. Jam reikės stalo, ant kurio tuos telefonus sudės, kabineto tam stalui, spintos dokumentams, kad būtų saugomi vakar ir prieš savaitę išleisti jo potvarkiai, nes potvarkiai, kuriuos išleis šiandien, neturi prieštarauti vakarykščiams. Jam prireiks mašininkės, spausdinančios dokumentus, padėjėjų, – jie taip pat gali būti darbininkai, – šie vadovaus labai sudėtingam organizmui, kai jo nebus. Žodžiu, mūsų darbininkas iš proletaro akimirksniu virs biurokratu.

Stulbinanti draugo Trockio logika: iš pradžių viską liepė atiduoti valstybės kontrolei, o paskui piktinasi biurokratijos gausėjimu... Ir kovoja su ja. Tačiau jeigu vadovaus ne biurokratai, tai kas? Geležinkelį privačion nuosavybėn atiduoti? Akcinei bendrovei? Kam tada Pasaulinė revoliucija? Ir kas po Pasaulinės revoliucijos vadovaus visam pasaulio ūkiui?

Taigi Trockio logika šlubavo.

Politika – tai kova dėl tam tikrų idėjų. Tačiau kad idėjos būtų įgyvendintos, reikalinga valdžia. Todėl politika – tai kova dėl valdžios.

Politikų didybė ir menkybė tikrinama tik vienu matu: kaip jie tobulėjo kovodami dėl tos pačios valdžios. Trockis neišsilaikė valdžios viršūnėje, vadinasi, politikos nesuprato, pasirodė esąs menkysta politikoje, ir jo politinės padėties vertinimai neįdomūs. Atkampi Meksikos vietovė ir stalininis Raimono Merkadero kirvis, nutraukęs Trockio tyrinėjimus politikos srityje, – geriausias įrodymas, kad Trockis prastai suvokė padėtį. Jeigu būtų gerai ją suvokęs, tai būtų buvęs Pasaulinės revoliucijos ir pasaulio proletariato vadas.

Reikia suprasti pralaimėjusiojo psichologiją, nugalėtąjį Trockį. Kartais sutinkame žmonių, kurie save vertina pernelyg gerai. Yra žymių ir net didžių kinematografijos veikėjų, manančių, kad po jų mirties kinematografija sunyks. Pasitaiko baleto artistų, įsitikinusių, kad jų talentas – viršūnė, po jų baletas niekada nebepasieks tokio lygio. Nestinga tokių žmonių ir politikoje. Pavyzdžiui, Hitleris manė, jog liko gyvas ir sveikas todėl, kad laiku liovėsi rūkyti, būtent dėl tos aplinkybės ir buvusi išgelbėta vokiečių tauta (Henris Pikeris. Hitlerio užstalės pokalbiai. 1942 m. kovo 11 d. įrašas). Išeitų, kad jeigu Hitleris nebūtų sukaupęs valios ir nebūtų metęs rūkyti, tai vokiečių tauta būtų neišvengiamai žuvusi, jokių kitų būdų išsigelbėti ji nebeturėjo...

Tokios pat pozicijos laikėsi ir Trockis. Save ir savo pavardę jis glaudžiai siejo su Pasauline revoliucija. Visi jo straipsniai ir laiškai persmelkti to paties šauksmo: „O, grąžinkite mane į viršūnę! Be manęs pražūsite!“ Ir jau niekaip Trockiui nesisekė įsivaizduoti Pasaulinės revoliucijos, kuriai vadovautų ne jis. Kiekvienas Stalino veiksmas Trockiui atrodė esąs siaubinga kvailystė, o pats Stalinas, Trockio žodžiais tariant, buvo „garsi vidutinybė“. Žinoma, Stalinas, kaip atrodė Trockiui, didįjį reikalą kreipė ne ten. Tačiau ir kiekvienas kitas, atsidūręs valdžios viršūnėje, Trockio manymu, būtų buvęs kvailys, išdavikas, didžiojo reikalo išsižadėtojas, vidutinybė, biurokratas ir t. t.

Trockio straipsniai apie tai, kad Stalinas išsižadėjo Pasaulinės revoliucijos idėjos, tėra nukentėjusiojo klykavimai. Nekreipsime į juos dėmesio.

5

Du žymūs rusų istorikai Jurijus Djakovas ir Tatjana Bušujeva paskelbė sukrečiamą knygą „Fašistinis kalavijas buvo kalamas Sovietų Sąjungoje“. Koks skambus ir turiningas pavadinimas! Juo jau viskas pasakyta. Beveik keturi šimtai puslapių – nepaneigiami įrodymai: Stalinas rengė Vokietiją karui. Be Stalino paramos Vokietija nebūtų galėjusi apsiginkluoti, sutriuškinti Europos ir užpulti SSRS.

Stalino plane kažkas nepavyko, kažkas išėjo ne taip, kaip buvo sumanyta. Mūsų apginkluota Vokietija mus ir užpuolė. Bet juk ne dėl to mes ją ginklavome! Taigi Stalinas šiek tiek apsiriko. Šiek tiek suklydo. Bet kada?

Djakovo ir Bušujevos knyga gera tuo, kad verčia svarstyti. Užverti paskutinį knygos puslapį, padedi į šalį, o pavadinimo nepamiršti. Pabundi naktį: FAŠISTINIS KALAVIJAS BUVO KALAMAS SOVIETŲ SĄJUNGOJE! Ir klausimas: KAM? KIENO GALVAI?

O atsakymo reikia ieškoti knygoje „Mein Kampf“, XIII skyriuje: „Mes turėjome imti atskirai kiekvieną Versalio sutarties punktą ir sistemingai aiškinti jį plačiausiems tautos sluoksniams. Mes turėjome pasiekti, kad 60 milijonų vokiečių – vyrai ir moterys, suaugusieji ir vaikai – visi iki vieno pajaustų savo širdyje gėdą dėl tos sutarties. Mes turėjome pasiekti, kad visi tie 60 milijonų pradėtų iki sielos gelmių nekęsti šios grobikiškos sutarties, kad ta karšta neapykanta užgrūdintų tautos valią ir kąd visa tai susilietų į vieną šūkį „DUOKITE MUMS VĖL GINKLĄ!“

Būtent apie tai ir svajojo draugas Leninas – kad atsirastų kas nors... Štai jis – atsirado.

Versalio sutartis ne tik reikalavo iš Vokietijos pinigų, pinigų ir pinigų Prancūzijai, bet ir draudė Vokietijai turėti puolamųjų ginklų, pirkti, konstruoti, bandyti ir gaminti juos ir smarkiai ribojo gynybinę ginkluotę bei Vokietijos kariuomenės dydį.

Tad kai komunistai teigia, kad Stalinas neva atsisakė Pasaulinės revoliucijos idėjos, aš patariu jiems dar kartą perskaityti „Fašistinį kalaviją...“ Štai, pavyzdžiui, visiškai slaptas to paties Unšlichto pranešimas

draugui Stalinui apie slaptą pagalbą Vokietijai. Datuojamas 1926 metų gruodžio 31 diena: „ ...būtina turėti visiškai slaptą bazę nelegaliam ginklavimuisi."

Sugretinus tai, ką kalbėjo Leninas, rašė Hitleris ir darė Stalinas, nebesinori ginčytis dėl to, ar Stalinas atsisakė Pasaulinės revoliucijos idėjos.

Tiesiog Trockis rengė Pasaulinę revoliuciją visam pasauliui skelbdamas šūkius, klykaudamas ir atskleisdamas savo planus, kurių įgyvendinti jis neturėjo nei jėgų, nei priemonių, nei galimybių, o draugas Stalinas klyksmais oro nedrebino – jis veikė, ir tie veiksmai buvo aklinai užantspauduoti grifu „visiškai slaptai". Būtent šis grifas slėpė visus slaptųjų kalvių, kur buvo kalamas fašistinis kalavijas, kūrimo dokumentus...

1933 metais atėjęs į valdžią, Hitleris nusprendė sutriuškinti visas Vokietijos politines partijas bei judėjimus ir palikti tik savąją, apginkluotą vienintele teisinga teorija. Kad sutriuškintų priešininkus, Hitleriui reikėjo provokatoriaus. Buvo pasirinktas kažkoks silpnaprotis Marinas Liubė. Ir vieną gražią naktį sudegė Reichstagas. Į policijos rankas pakliuvo Liubė – deglas rankose ir komunistų partijos nario bilietas kišenėje. Paaiškėjo, kad komunistai padegė Reichstagą, o jei taip, vadinasi, Hitleris sutriuškino Vokietijos komunistų partiją, kartu ir visas kitas partijas.

Tačiau Hitleris nesuprato paprasto dalyko: jis pats Stalino rankose vaidina silpnapročio Liubės vaidmenį, tik pasauliniu mastu. Hitleris sukels Antrojo pasaulinio karo gaisrą, – tą patį, apie kurį svajojo mūsų tėvai ir seneliai, apie kurį dainavo dainas. Paskui Hitlerį pagaus su deglu rankose, ir hitlerizmas Niurnberge bus pasmerktas. Net niekam iš teisėjų neateis į galvą minties pateikti paprastą klausimą: kas gi į Hitlerio rankas įbruko deglą ir tą patį fašistinį kalaviją, kuris buvo nukaldintas Sovietų Sąjungoje?

Bet kol draugai komunistai neatsakė į klausimą, kodėl jų partija rengė fašistus karui, mes negalime sutikti su teiginiu, kad Stalinas buvo atsisakęs Pasaulinės revoliucijos.

6

Paimkime iš lentynos tryliktąjį Stalino raštų tomą ir perskaitykime jį dar kartą. Kiekvienas, kuris pats jį yra skaitęs, patvirtins: viskas, kas parašyta po vadinamosios Didžiosios spalio socialistinės revoliucijos, – tai polemika tema, kas yra visiška, o kas galutinė socializmo pergalė.

Stalino logiką suprasti lengva, pripažinkime tai. Jis kalbėjo suprantamai, o tai toli gražu nėra taip paprasta, kaip atrodo. Stalino mintis: iš pradžių mes kuriame socializmą vienoje šalyje, paskui – ir tai neišvengiama – visame pasaulyje. Visiška socializmo pergalė vienoje šalyje įmanoma, bet ji – ne galutinė. Galutinė pergalė – tik pasaulio mastu.

Suprantama, Stalinas savo veikloje niekada nenusirito iki grynai marksistinio žvėriškumo, jis nepanaikino šeimos, nepasiuntė visų moterų visuomenės reikmėms, nenacionalizavo vaikų, GULAG'o darbo armijose buvo laikoma labai mažai žmonių – ne daugiau kaip dešimt procentų gyventojų, tuo tarpu Marksas siūlė – visus ir visam laikui. Stalino pateiktas socializmo variantas buvo itin švelnus marksizmo variantas – kitaip sakant, žmoniškas socializmas. Ir vis dėlto, nepaisant beveik neleistino švelnumo ir žmoniškumo, stalinizmas neperžengė marksizmo ir socializmo ribų. Marksas formulavo savo programą aiškiai: privačios nuosavybės likvidavimas. Stalinas nuo šios rekomendacijos nenukrypo. Stalinas privačią nuosavybę likvidavo. O koncentracijos stovyklos – tai neišvengiamas privačios nuosavybės panaikinimo rezultatas.

Likviduokite ją kur tik norite ir nustebę suvoksite, kad be koncentracijos stovyklų išsiversti neįmanoma.

Tačiau Stalinas žinojo, kad kai vienoje šalyje sukuriamas visiškas socializmas, dėl bet kokio jo valdinių ryšių su supuvusiu užsieniu atsiranda režimo priešų. Ateitis parodė, kad tikra Stalino duktė atsiradus pirmai progai pabėgti ja pasinaudojo. Ji sutiko gyventi bet kur, tik ne pasaulinio proletariato tėvynėje.

Tad nekelkime klausimo: atsisakė Stalinas Pasaulinės revoliucijos idėjos ar ne. Iškelkime kitą klausimą: ar galėjo Stalinas tos idėjos

atsisakyti, jeigu žinojo, kad ilgai egzistuoti greta normalių šalių neįmanoma?

Jeigu Stalinas ir būtų norėjęs atsisakyti Pasaulinės revoliucijos, jis nebūtų galėjęs to padaryti, nes tai būtų prilygę pralaimėjimui ir savižudybei. Todėl Stalinas neatsisakė. Jis atvirai ir atkakliai kartojo: „Galutinė socializmo pergalė tuo požiūriu, kad buržuaziniai santykiai nebus restauruoti, įmanoma tik tarptautiniu mastu." (Pravda. 1938 m. vasario 14 d.)

Mano kritikas Gabrielius Gorodeckis: „Suvorovas siekia įrodyti, kad Sovietų Sąjungos užsienio politiką visiškai lėmė ideologija, kad ji rėmėsi marksizmo dogmomis, kurių tikslas visada buvo pasaulinė revoliucija. Suvorovas nekreipia dėmesio į nacionalinius interesus..."

Apie kokius nacionalinius interesus kalbama? Vien vykdant kolektyvizaciją Sovietų Sąjungoje buvo išnaikinta daugiau žmonių negu per Pirmąjį pasaulinį karą visose pasaulio šalyse, dalyvavusiose tame kare. Kolektyvizacija – tai Antrasis pasaulinis karas su mano liaudimi. Ir kai sakoma, kad 1939 metų rugsėjo 1 dieną Hitleris pradėjo.., aš atsakau: 1939 metų rugpjūčio 19-ąją Stalinas pradėjo Antrąjį pasaulinį karą su Europos tautomis. Tačiau jeigu ieškotume šaknų, tai pamatytume, kad Antrąjį pasaulinį karą 1930 metais pradėjo komunistai – su Rusijos, Ukrainos, Baltarusijos valstiečiais. 1939 metais šis karas išplito ir į kaimynines šalis.

Pamėginkite nacionalinių interesų požiūriu paaiškinti karą su ta pačia tauta, milijonų pačių darbščiausių ir veikliausių tautos atstovų, jos stuburo, iššudymą, tų, kurie tautą maitina, iššudymą. O be to, stiprus šeimininkas valstietis visada yra geras kareivis. Kartoju – visada. Stiprių valstiečių žudymas buvo gerų kareivių žudymas. Tad kai Sovietų Sąjungos ir Vokietijos karą per nesusipratimą vadina vos ne „didžiuoju" ir netgi „tėvynės", prieštaraujame: kolektyvizacija buvo komunistinis antitėvynės karas, karas su savo liaudimi, žudymo karas, tėvynės gynėjų naikinimo karas. Karas Europoje – tik tęsinys, bet jau su visais mūsų kaimynais, artimais ir tolimais.

Tik Pasaulinės revoliucijos požiūriu Stalino veiksmai paaiškinami ir suprantami: laisvam valstiečiui Pasaulinė revoliucija nereikalinga,

būtent laisvoji valstietija būtų pasipriešinusi Etiopijos ir Antarktidos sovietizacijai, nes už Kominterną ir jo avantiūras tenka mokėti valstiečiui ir kraują lieti – valstiečiui.

Todėl draugas Stalinas ir sulaužė rusų valstiečiui stuburą, o kartu – ir visai liaudžiai, kad netrukdytų naujų respublikų priimti į neišardomą sąjungą. Netgi labai logiška: iš pradžių – vienoje šalyje, paskui – pasaulio mastu.

Įdomiai aiškina ponas Gorodeckis: užsinorėjo Stalinas – vadovaujasi marksistine ideologija, o neužsinorėjo– nacionaliniais interesais...

Tačiau draugas Stalinas neturėjo tokios laisvės. Socialinis teisingumas reikalavo nacionalizacijos, nacionalizacija reiškė biurokratizaciją, tai sukėlė masinį bėgimą ir dėl to buvo „užrakinta siena", o tai reiškė izoliavimąsi, atotrūkį nuo viso pasaulio civilizacijos ir neišvengiamą atsilikimą. Mes užsidarėme savame kiaute, nutrūko ryšiai su kitomis tautomis, nieko nežinojome apie pasaulio mokslo, technikos ir kultūros laimėjimus, buvome priversti patys viską išradinėti. Normaliame pasaulyje mokslinis atradimas, padarytas vienoje šalyje, greitai tampa bendra nuosavybe, visos šalys turtina viena kitą, tuo tarpu mes visus dviračius turėjome išrasti patys... Atsilikimas sukėlė liaudies nepasitenkinimą esama tvarka ir vyriausybe...

Ir visi, stojusieji į šį kelią, buvo tiesiog priversti eiti Stalino pėdomis į neišvengiamą karą, kad būtų sunaikinti tie, kurie laisvi, todėl turtingi ir laimingi. Arba komunistinė Kinija pradės branduolinį karą ir pusė žmonijos žus (taip samprotavo optimistas Mao), arba kinų komunizmas žlugs. Jie branduolinio karo nepradėjo, ir kinų komunizmas ėmė griūti. Arba Fidelis Kastro pasiųs Kubos kariuomenę kariauti Afrikoje, įvesti ten biurokratinio valdymo (paaiškinkite, kur čia Kubos nacionalinis interesas), arba Fidelio režimas žlugs. O juk žlugs, tai neišvengiama.

Taigi viena iš dviejų: arba nacionaliniai interesai, kiekvieno laisvė ir visų gerovė, arba eiti iki galo – iki paskutinės respublikos. Tik toks skirtumas – eiti atsikvepiant ar be atokvėpio.

Stalinas ėjo į Pasaulinę revoliuciją atsikvėpdamas. Tačiau žinojo: ilgai delsti negalima – Vakarai mus su savo fokstrotais ir tango

sugriaus (o juk ir sugriovė!). Tai kaip piktybinis auglys kūne: arba organizmas sunaikins vėžio ląsteles ir išliks gyvas, arba piktybinis auglys sunaikins organizmą. Komunistai save laikė sveiku organizmu, o visas normalias valstybes – piktybiniu augliu, kurį reikia įveikti... Nesiginčysiu, kas iš jų buvo sveikas kūnas, o kas – auglys, tačiau egzistuoti vienas greta kito jie negalėjo. Teisus buvo draugas Leninas: arba viena, arba kita.

Todėl stalininis atokvėpis baigėsi 1939 metų pradžioje. Kad tai suprastume, turime pavartyti tų dienų mūsų laikraščius. Sovietų Sąjunga gyveno laukdama svarbių įvykių. Komunistų partijos XVIII suvažiavimas dvelkė neišvengiamu ir greitu išvaduojamuoju karu. Generolas majoras A. Lobačiovas buvo to karingo sąskrydžio dalyvis. Jis prisimena 1939 metų kovo 10-ąją: „Du dešimtmečiai praėjo po to, kai aš, beveik berniukas, stovėjau čia sargyboje, susižavėjęs lydėjau Kominterno kongreso delegatus. Dabar tame pačiame poste stovėjo kitas jaunuolis, ir aš sveikinau jį – galbūt nugalėjusio komunizmo būsimojo pasaulinio suvažiavimo delegatą." (Sunkiais keliais. Maskva, 1960. P. 97.)

Tais pačiais metais Stalino numylėtinis Konstantinas Simonovas pjesėje „Vaikinas iš mūsų miesto" aprašė sovietinės kariuomenės kautynes su Japonijos 6-ąja armija prie Chalchin Golo: „Tu dabar apie paskutinę kalvą galvoji, o aš – apie paskutinį fašistą. Aš galvoju apie jį seniai, dar nuo Madrido... paskutiniame fašistiniame mieste tas fašistas pakels rankas priešais tanką, ant kurio bus raudona, būtent raudona vėliava."

Tai rašyta tuo metu, kai su Vokietija nebuvo bendros sienos ir ji mūsų negalėjo užpulti, juo labiau netikėtai. Tai rašyta tuo metu, kai Ribentropas skrido į Maskvą pasirašyti sutarties, kai draugas Stalinas apkabino Ribentropą ir prisiekinėjo amžiną draugystę. Tai rašyta tada, kai „Barbarosos" plano dar nebuvo. Tai rašyta tada, kai „paskutiniu fašistiniu miestu" galėjo būti pavadintas ne tik Kelnas arba Miunchenas, ne tik Neapolis arba Palermas, ne tik Barselona arba Lisabona, bet ir Adis Abeba, Luanda, Tripolis. Mūsų tikslas – ne savo šalies gynyba, o paskutinis fašistinis miestas."

Ir jeigu Konstantinas Simonovas būtų reiškęs tik savo mintis, priešingas generalinei linijai, tai nebūtų jis prisikimšęs kišenių Stalino premijų. Bet juk prisikimšo. Draugas Simonovas žinojo, kokių knygų tam tikru metu reikia.

O svajonė apie „paskutinį fašistinį miestą" panaši į Čingischano svajonę – prie paskutinės jūros! Skirtumas tik toks, kad mums delsti buvo kenksminga, kad nebuvo galima sustoti net jei ir užsinorėtum...

Būtent todėl draugas Stalinas ir įsakė Lenino galvą padaryti didelę...

5 skyrius

Į PASKUTINĘ RESPUBLIKĄ

Rusija – pasaulinės respublikų federacijos pranašė.

Herbertas Velsas.
1917 m. kovas.

1

Taigi Lenino galvą liepė padaryti didelę. Labai didelę.

Tokią didelę, kad joje galėtų tilpti konferencijų ir suvažiavimų salė.

Tokiai galvai reikia pritaikyti atitinkamų matmenų liemenį. Apskaičiavo. Paaiškėjo, kad liemuo tokiu atveju turi būti didesnis už Kremliaus Spaso bokštą.

Tačiau bokštą lengva statyti. Bokštas ir yra bokštas. O draugas Leninas – tai jums ne bokštas. Leninas kaip stuobrys nestovėjo. Draugo Lenino ranka – tai kiekvienas žino – visada buvo ištiesta į priekį ir pakelta aukštyn. Draugo Lenino ranka visada rodė proletariatui kelią: „Teisingu keliu einate, draugai!"

Vadinasi, draugą Leniną reikia taip padaryti, kad jis ne kaip šaunusis kareivis Šveikas stovėtų – rankos prie šlaunų, o kad jo ranka būtų ištiesta į priekį.

Vėl skaičiavo: atrodo, kad ranka turės būti kaip gera geležinkelio tilto atrama. Tačiau tiltą lengva statyti. Tiltas juk ir yra tiltas. Tilto galai į du krantus remiasi. O draugo Lenino ranka – į erdvę. Į tuštumą. Į niekur. Lengva buvo Laisvės statulą Niujorke pastatyti – ranka su deglu beveik tiesiai aukštyn. Lengva buvo Kristaus statulą Rio de Žaneire ant kalvos pastatyti: dvi rankos į šalis– viena kitą atsveria... O draugas Leninas mėgo vieną ranką pirmyn ištiesti. Tik tokį jį ir leido vaizduoti.

Pamąstė inžinieriai ir nusprendė: padarysime, tūkstančio tonų atsvarą statulos viduje įtaisysime.

Bet vėl rūpestis: į kurią pusę Lenino ranka turi rodyti? Į vakarus? Į rytus? O gal į pietus, į Indijos vandenyną, kuriame planuojama nusiplauti batus? Taigi – į kurią pusę Lenino ranka turi rodyti?

Nusprendė taip: mūsų idėja – Pasaulinė revoliucija, visas pasaulis bus mūsų. Todėl Leninas turi rodyti į visą pasaulį. Be to, Leninas turi rodyti kelią į šviesų rytojų. Todėl po Lenino statula buvo nutarta padėti elektros variklį (arba du, arba šimtą, jeigu prireiks) ir statulą be perstojo sukti: teka rytuose saulė – Leninas į ją ranka rodo. Ritasi saulė per dangų, o Lenino ranka į ją ištiesta. Per dvidešimt keturias valandas apsisuka aplink. Ir vėl viskas iš pradžių... Per šimtmečius! Per tūkstantmečius! Amžinai!

Tačiau inžineriniai galvosūkiai tuo nesibaigė, jie tik prasidėjo. Juk negalima Lenino statulos tiesiai ant žemės statyti. Nevalia. Reikia statulą užkelti ant atitinkamo postamento. Jeigu pati statula aukštesnė už bet kurį Kremliaus bokštą, tai kokio tada reikia postamento? Šimto metrų? Dviejų šimtų? Trijų šimtų? Žinoma, ne. Trijų šimtų mažai. Trys šimtai – tai Paryžiaus Eifelio bokštas. Trys šimtai jau yra. Reikia aukščiau. Ir štai ten, į patį viršų, ir iškelti Leniną-vėjarodį. Tegul kaip auksinis gaidelis sukasi. Gražumėlis – aukščiausias pasaulyje statinys ir Leninas-gaidelis viršuje.

O postamento viduje nutarė įrengti Pasaulinės revoliucijos muziejų, didžiausią pasaulio biblioteką, Markso ir Engelso institutą, atskirai – Lenino institutą, darbininkų klubus ir didžiulę salę, pačią didžiausią salę pasaulyje...

Salė ir laiptai – raudono granito, balto, juodo granito, balto ir rausvo marmuro, malachito, labradoro. Užuolaidos – auksinio brokato.

Tad bemiegėmis naktimis tūkstančiai inžinierių sprendė tūkstančius galvosūkių. Kokius liftus daryti? Kokios talpos? Su kėdėmis ar be jų? Kaip ventiliaciją įrengti? O šildymą? Kaip garantuoti akustiką pagrindinėje salėje? O jeigu pagrindinės salės palubėje perdegs lemputė, tai kaip ją pakeisti septyniasdešimties metrų aukštyje?

Ir išsprendė: drabužinės – konvejerio tipo dešimčiai tūkstančių žmonių, įmetei žetoną į plyšį, ir tavo paltas (bet niekieno kito) akimirksniu atsidurs priešais. Aišku, ir restoranų apdaila atitinka nacionalinę broliškų respublikų dvasią, ir geriausių tradicijų virtuvė: rusų restoranas, ukrainiečių, lenkų, vokiečių, italų, prancūzų... Dar daug ką tame postamente buvo numatyta įrengti: bufetų, poilsio salių ir t. t. O apačioje nusprendė nutiesti metropoliteno liniją, kad iš požemio būtų galima patekti tiesiai prie marmurinių nėrinių, kur akinama prabanga, spindi gražiausi pasaulyje rūmai...

Visa tai buvo vadinama dviem žodžiais – Tarybų rūmais. Arba dviem raidėmis – TR. Liaudis vadino Babilono bokštu.

Statyba tik prasidėjo, o metropoliteno liniją jau nutiesė ir atidarė naują stotį – „Tarybų rūmai".

2

Vietą Tarybų rūmams parinko puikią. Anksčiau visai šalia Kremliaus, prie Maskvos upės, puikavosi didinga Kristaus Išganytojo, Rusijos išgelbėtojo, šventykla. Šventykla – Rusijos simbolis, geriausių rusų meistrų pusės amžiaus triūsu iškilęs į padangę, garsių dailininkų ir skulptorių ištapytas, išpuoštas. Šventykla iškilusi į padangę už rusų valstiečių, darbininkų, mokytojų ir prekybininkų, artistų ir kareivių uždirbtas kapeikas, už pirklių ir bajorų surinktus pinigus.

Po Kristaus Išganytojo šventykla draugai komunistai padėjo reikiamą dinamito kiekį... ir susprogdino ją.

Kaip tik ant Rusijos simbolio griuvėsių ir buvo nutarta pastatyti naująjį simbolį.

Komunistai nepripažino Tėvynės ir Tėvynės karo, kaip ir pačios Rusijos. Rusijos simbolio vietoje Maskvos centre buvo aptvertas sklypas lagerio punktui ir iškasta duobė.

Tad suvarė į gruntą tūkstančius tonų nerūdijančio plieno (TR markės plienas), išpylė dešimtis tūkstančių tonų cemento skiedinio (TR markės cementas) ir ėmė kelti į padanges plieninį karkasą....

Ir pastatė cemento gamyklą, kuri gamino geriausią pasaulyje žydrąjį cementą, ir paleido Magnitogorske valcavimo staklyną, kuris tiekė itin tiksliai, nepaprastai stropiai pagamintas plieno konstrukcijas. Vien karkaso statybai prireikė trijų šimtų tūkstančių tonų paties geriausio plieno. Iš šio plieno buvo galima pagaminti dešimt tūkstančių tankų T-34 ir jais apginkluoti dešimt tankų armijų. Ir paleido į darbą kombinatą, kuris ėmė ypatingu būdu apdoroti medieną, kad nedegtų ugnyje, kad atsparumu metalui nenusileistų. Ir dar vieną kombinatą, ėmusį iš tos medienos gaminti „amžinuosius" baldus Tarybų rūmams. Paskui – dar kombinatą vidaus patalpų apdailai skirtoms marmuro plokštėms gaminti. Jų reikia daug. Ir dar kombinatą – granito blokų ir plokščių, skirtų lauko apdailai, gaminti. O Kirgizijoje miškų draustiniuose suskambo kirviai, uždainavo pjūklai – kaliniai šimtamečius riešutmedžius guldo. Iš visos Sovietų Sąjungos ėmė traukti į Maskvą ešelonai: kedrai, mirkyti juodieji ąžuolai, bukai, Karelijos beržai, riešutmedžių šaknys – salonų apdailai. O Urale kaliniai malachitą šlifuoja. Prie Dnepro slenksčių kerta granito luitus...

Tad Maskvoje surinkti geriausi visos šalies meistrai: nerėjos ir siuvinėtojos auksu, bronzos ir sidabro kalstyjai, ąžuolo drožinėtojai, marmuro raižytojai, kilimų audėjai, stiklapūčiai, krištolo dirbinių auksarankiai...

3

1941 metų liepos 4 dieną visi TR statybos darbai buvo nutraukti. Netrukus technika buvo permesta į gynybos įrenginių ir statinių statybą. Toms pačioms reikmėms panaudojo šimtus tūkstančių tonų jau paruoštų medžiagų: cementas – atspariųjų ugniaviečių statybai, plienas kare visada reikalingas, specialią medieną – naikintuvų LaGG-3 gamybai. TR karkasą netrukus supjaustė. Griauti – tai ne statyti.

1941 metų spalį tūkstančius TR statytojų surinko į liaudies pašauktinių divizijas ir metė po tankais. Geriausi Rusijos meistrai: montuotojai ir suvirintojai, stiklapūčiai ir kalstytojai, raudonmedžio

meistrai ir marmuro šlifuotojai – visi, visi, visi sugulė balto sniego laukuose prie Maskvos.

Po karo keletą kartų buvo mėginta vėl statyti TR, bet vis mesdavo. 1956 metais partijos XX suvažiavime Chruščiovas demaskavo Staliną: „Nors prieš trisdešimt metų buvo priimtas sprendimas pastatyti Tarybų rūmus kaip paminklą Vladimirui Iljičiui, šie rūmai nepastatyti; jų statyba visą laiką buvo vilkinama, ir projektą pamažu ėmė pamiršti." Salė atsakė pasipiktinimo šūksniais.

Atrodytų, jeigu prisiminėte rūmus, jeigu Staliną koneveikiate už tai, kad nepastatė, tai patys pastatykite! Kas trukdo? Pamatai liko... Beje, pamatai – tikrai unikalūs, paslankūs, pamatai didžiulės taurės, kuri gali stovėti bet kokiame grunte, formos, tiksliau – kuri gali plaukti bet kokiame grunte lyg lėkštė geldoje. Ir jokie žemės drebėjimai tiems pamatams nebaisūs, kaip plūduriuojančiai lėkštei nebaisus lengvas vandens, kuriame ji plūduriuoja, teliūškavimas. Ir nors Stalinas nepastatė TR, bet liko unikalūs pamatai, – imkite ir statykite!

Tačiau nesiėmė Chruščiovas statyti TR. Ir būsimosioms kartoms nepaliko galimybės pastatyti TR – įsakė Chruščiovas pamatų lėkštę užpilti vandeniu, o aplinkui įrengti drabužines. Ir išėjo didžiausias pasaulyje atviras plaukimo baseinas. Tai labai geras sumanymas – atviras plaukimo baseinas. Tačiau juk žiemą jis užšals?

Mūsų šalyje neužšals.

Nutarė baseiną šildyti. Ir šildė.

Kiek reikia energijos, kad Maskvoje vasarį sušildytum patį didžiausią pasaulyje atvirą plaukimo baseiną? Kiek reikia energijos, kad naktimis vanduo jame neužšaltų?

Atvirai kalbant, aš nežinau, kiek reikėjo energijos. Ir niekas nežinojo. Ar mūsų šalyje kas nors už ką nors atsakė? Kas mūsų šalyje liaudies kapeikėles skaičiavo?

Kiekvienas kapitalistas, ėmęsis tokio verslo, būtų bankrutavęs. Todėl kapitalizme kvailiai neilgai daro biznį: priėmei vieną kvailą sprendimą – bankrutuok. O socializmas tuo geras, kad leidžia priiminėti tokius sprendimus, kokie tik į galvą šauna. Kapitalizme įdedi savo pinigėlius. O socializme – bendrus. Liaudies. Niekieno.

Beje, apie liaudies pinigėlius. Kijevo stadione, pačiame miesto centre, kažkada seniai slidžių trampliną įrengė. Statinys atitinka pasaulinius standartus. Tačiau taupydami trampliną taip pasuko, kad slidininkas gali nusileisti tik į žiūrovų tribūnas, ant suoliukų. Daugiau nėra kur nusileisti. Todėl dešimtmečius tramplinas virš miesto didingai stūksojo, o norinčiųjų šokti taip ir neatsirado. O Varšuvoje – milžiniškas apleistas stadionas, toks didelis, kad visus Lenkijos sostinės gyventojus galima susodinti, ir vis tiek liks daug daug vietos... Šiame stadione dabar rusų sendaikčių turgus. Mūsų tėvynainiai parduoda Šlovės ir Tėvynės karo ordinus, medalius „Už Varšuvos išlaisvinimą“, „Už Berlyno paėmimą“, „Už pergalę prieš Vokietiją“. Geras turgus. Turtingas.

Tiek apie liaudies valdžią. Nenukrypkime nuo temos, nuo paties didžiausio pasaulyje atviro plaukimo baseino. Eini, būdavo, per baltamūrę Maskvą, sniegą girgždini, o baseinas garuoja lyg koks Vezuvijus virš Neapolio. Greitai paaiškėjo, kad šios pabaisos išgarinama per didelė drėgmė gadina Volchonkos muziejaus paveikslus ir kaimyninių kvartalų gyvenimą, dėl drėgmės pertekliaus rūdija elektros laidai ir aptvarai, kaminai ir stogai... Žodžiu, Chruščiovo sumanymas panaudoti TR pastatus ne pagal tiesioginę paskirtį buvo nevykęs.

Tad štai mįslė istorikams: kodėl pamatų nepanaudojo pagal tiesioginę paskirtį? Kodėl TR taip ir nebuvo pastatyti?

4

Mums sako, kad ten minkštas gruntas. Taip, tikrai. Tačiau praėjusio amžiaus technologai įsigudrino ant to grunto pastatyti Kristaus Išganytojo šventyklą. Ir nieko, stovėjo. Didžiulės šventyklos Piteryje – ne ant granitinių uolų. Romos Koliziejus pelkėje pastatytas, stovi, tūkstantmečius skaičiuoja ir dar tūkstantmečius stovės, jeigu vėl neatsiras gudruolio, kuris baigs griauti.

Londone Šventojo Petro katedra – pelkėje, kaip, beje, ir visas Londonas. Suprantama, TR – unikalus statinys, pats didžiausias

pasaulyje, bet juk ir statybos technika nuo Koliziejaus statybos laikų pažengė į priekį. Ir visai ne be reikalo aš apie taurę pasakojau. Stalino planuotojai taip pat nutuokė apie statybas.

Aiškinimas apie minkštą gruntą sugalvotas vėliau. Jeigu statybininkai kartą būtų pasakę, kad gruntas minkštas, statyti negalima, ir statybą būtų nutraukę, tai mes dabar tokią aplinkybę laikytume priežastimi. Tačiau statybininkams nei 1940, nei 1941 metais abejonių nekilo, TR buvo sparčiai statomi. Ar galima kaip statybos nutraukimo priežastį nurodyti tą aplinkybę, apie kurią patys statybininkai nė karto neužsiminė?

Net jei priežastis – gruntas, kodėl statybos neperkėlus į kitą vietą? Ar ilgai truktų? Kuibyševo hidroelektrinę statė vienoje vietoje, paskui pasirinko kitą. Maskvos valstybinį universitetą (MVU) norėjo pastatyti ant šlaito. Apskaičiavo – nuslinks į Maskvos upę. Virš šlaito – gražu, bet patraukė toliau. Ir TR galėjo perkelti kur panorėję. Kad ir ant Vorobjovo kalno vietoje MVU, kad ir į Ostankiną, ten gruntas tinkamas – penkių šimtų metrų griozdą vaiko delno lopinėlyje į dangų įspraudė. Iš viso tokį statinį buvo galima iš Maskvos iškeldinti. Ar ilgai truktų? Aš ne veltui prisiminiau Varšuvos stadioną, Kijevo trampliną ir rūkstantį Vezuvijų – mūsų šalis turtinga, pinigai neskaičiuojami, dėl liaudies pinigų socializmo sąlygomis sunkumų nebūna. Kas kada nors juos skaičiavo? Pagaliau ir kam skaičiuoti?

Mano nuomonė tokia: statybą sustabdė ne dėl techninių ir ne dėl ekonominių priežasčių.

Tad gal draugo Stalino skonis pasikeitė?

Ne, skonis nepasikeitė. Po karo Stalino įsakymu Maskvoje buvo pastatytas pats aukščiausias pasaulyje universiteto pastatas. Žinoma, MVU nesulyginami su TR. Gretinti MVU ir TR – tai kačiuką lyginti su tigru. Tiesiog pabrėžiu, kad Stalino meilė monumentaliems pastatams buvo amžina. Būtų jis turėjęs daugiau laiko, visą Maskvą būtų perstatęs pagal MVU ir Užsienio reikalų ministeriją. Ir ne tik Maskvą. Šis stilius iškilmingai plito visoje šalyje ir peržengė jos sienas – nuo Pekino iki Varšuvos.

Dabar nerimsta ginčai, kodėl buvo nutraukta TR statyba.

O priežastis akivaizdi. Priežastis ta pati, dėl kurios Stalinas atsisakė priimti Pergalės paradą ir nešioti ordinus, kuriais jį apdovanojo 1945 metais.

Kad suvoktume priežastį, tiesiog reikia prisiminti TR paskirtį, prisiminti, kokiu tikslu rengėsi juos statyti.

5

„Prieš penkiasdešimt metų hitlerinės Vokietijos sostinėje Berlyne specialūs statybos būriai staiga ėmė griauti senamiesčio kvartalus. Prasidėjo grandiozinė Berlyno rekonstrukcijos akcija... Kyla klausimas: kokios imperijos, tiksliau – kokios imperinės teritorijos sostine turėjo tapti naujasis Berlynas? Atsakymas nekelia abejonių. Turėta galvoje teritorija naujosios Vokietijos, iškovojusios pergalę „žaibo kare", – ši pergalė reichui būtų leidusi viešpatauti visame pasaulyje. Fašizmo monumentaliosios ideologinės propagandos programoje buvo dar vienas planas – „Didžiojo Šlovės žiedo". Palei visą naujosios Vokietijos sieną (iš vakarų į rytus –nuo Atlanto vandenyno iki Uralo ir iš šiaurės į pietus – nuo Norvegijos iki Šiaurės Afrikos) vienu metu turėjo būti statomi didžiuliai imperiniai monumentai – obeliskai, mauzoliejai, bokštai, pilkapiai, pilys – tokiu atstumu, kad būtų galima vieną nuo kito matyti... Iš istorijos žinome, jog tokios ideologinės akcijos, kurioms reikėjo milžiniškų sąnaudų ir architektų bei dailininkų pastangų, buvo būdingos totalitarinėms valstybinėms sistemoms su antidemokratiniu režimu ir agresyviu užsienio politikos kursu. Prisiminkime piramidžių dydžius... Ketvirtajame mūsų amžiaus dešimtmetyje reicho menas, aišku, negalėjo turėti kokių nors sąsajų su oficialiu kitų totalitarinių sistemų menu. Laiko dėsniai buvo nepermaldaujami. Tokiose šalyse kaip Italija, Graikija, Ispanija, Lenkija ir netgi Prancūzija atsirado tiesioginių tokio meno recidyvų."

Ši ilga citata – iš mano mėgstamo leidinio „Vojenno-istoričeskij žurnal" (1989. Nr. 7. P. 95–96).

Nei straipsnio autorius, nei redaktorius nepastebėjoj prieštaravimo: vienoje eilutėje parašyta, kad Hitleris siekė įsiviešpatauti pasaulyje, o kitoje – kad Hitleris ketino baigti ekspansiją prie Uralo bei Šiaurės Afrikos ir naujas sienas pažymėti monumentais. Viešpatavimas pasaulyje? Jeigu Hitleris valdys visą pasaulį, kam jam sienos? Turint omenyje užmojį ir kainą, galima spėti, kad Hitleris taip įsivaizdavo galutines reicho sienas.

Visai kita tame straipsnyje galima vertinti kaip 16-ąjį „Literaturnaja gazeta" puslapį – prisijuoksi iki soties.

Tiesa, pirmą kartą straipsnį skaičiau nesijuokdamas. Autorius tvirtina, kad hitlerinė Vokietija yra pasibjaurėtino ideologinio monumentalizmo židinys, kad kitose totalitarinėse šalyse – Prancūzijoje, Graikijoje, Lenkijoje – atsirado hitlerinės monumentaliosios architektūros recidyvų. Ir aš vis tikėjausi, kad autorius tuojau prisimins dar vieną šalį...

Sutikime su leidiniu „Vojenno-istoričeskij žurnal" – buvo baisūs režimai Prancūzijoje, Lenkijoje, Graikijoje. Iš tikrųjų tų šalių architektūra patvirtino agresyvius kėslus. Tikrai, Graikija dvidešimtajame amžiuje buvo agresorių agresorė. Nors juk ir be jų būta šalių, kurių režimas ne pats švelniausias, kurios turėjo ir tam tikrų geopolitinių ambicijų ir tas ambicijas atspindinčią architektūrą...

Aš vis maniau, kad ėmęs kalbėti apie Berlyno rekonstrukciją autorius prisimins ir dar kokios nors sostinės grandiozinę rekonstrukciją. Man kažkodėl atrodė, kad paklausus: „Kokios imperijos sostine?" reikėjo pateikti ir kitų klausimų.

Be abejo, monumentalioji statyba Berlyne – grobikiškų planų liudijimas: būsimajai imperijai reikėjo tinkamos sostinės.

Bet yra ir tokia nuomonė: ar ne geriau, kūmai, į save pasižiūrėti?

6

1922 metų gruodžio 30 dieną buvo įkurta Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga. Šiame pavadinime nėra jokių nacionalinių arba

geografinių apribojimų. Įkūrėjų sumanymu šis darinys turėjo išplisti visame pasaulyje. SSRS herbu tapo Žemės rutulys su komunizmo simboliais. Kaip tik SSRS kūrimo dieną kalbėjo Sergejus Kirovas ir pasiūlė pastatyti SSRS rūmus. Draugas Kirovas paaiškino simboliką: „Šis pastatas turi būti būsimosios galybės, komunizmo triumfo ne tik mūsų šalyje, bet ir ten, Vakaruose, emblema." Ir patikslino – rūmus reikia pastatyti tam, kad juose į Sovietų Sąjungą būtų priimta PASKUTINĖ RESPUBLIKA.

Tada niekas nenumatė, kuri bus paskutinė – Argentinos Sovietų Socialistinė Respublika ar Urugvajaus, tačiau tikrai žinojo – kada nors mes ją priimsime į broliškąją šeimą. Tokiai progai ir buvo nutarta pastatyti TR.

Po trylikos mėnesių mirė Leninas. Prie draugo Lenino karsto draugas Stalinas prisiekė: „Palikdamas mus, draugas Leninas prisakė mums stiprinti ir plėsti respublikų Sąjungą. Prisiekiame tau, drauge Leninai, kad garbingai įvykdysime šį tavo priesaką..." Būtent šiuos žodžius buvo nutarta milžiniškomis raidėmis iškalti ant pagrindinės salės sienų. Patys TR buvo lyg paminklas Leninui. Bet taip atrodė tik iš pirmo žvilgsnio. Sumanymas buvo kiek kitoks: Marksas ir Engelsas – teoretikai pradininkai, jiems po paminklą prie pamato. Paminklai didžiuliai, tačiau palyginti su šimtametriniu Leninu – mažučiai. O Leninas – praktikas, Leninas pradėjo teoriją diegti į gyvenimą, jis sukūrė laimingą gyvenimą šeštadalyje sausumos, Leninui už tai – atitinkamų matmenų statula.

Tačiau svarbiausia Tarybų rūmuose – visai ne Marksas, ne Engelsas ir net ne Leninas, o Stalino priesaika.

Pats monumentas simbolizavo galutinę komunizmo pergalę žemėje ir turėjo akivaizdžiai rodyti, kad priesaika įvykdyta.

Kai monarchas statydavo paminklą pirmtakui, jis pirmiausia iškeldavo pats save, jis puošdavo savo sostinę, jis valdiniams ir priešams demonstruodavo savo galybę ir turtus...

Stalino paveikslo nebuvo statulose ir bareljefuose, tačiau ši šventykla turėjo tapti jo šventykla: Stalinas – Didžiojo Reikalo visoje pasaulio istorijoje tvarkytojas. Draugas Stalinas žadėjo išplėsti

Sąjungą – štai jo priesaika ant sienos, – draugas Stalinas savo priesaiką garbingai įvykdė!

Toks buvo sumanymas...

Įdomu tai, kad viename iš konkursui pateiktų TR projektų, kai žiūrima į pastatą iš viršaus, atkartojami Sovietų Sąjungos, tokios, kokia ji tuo metu buvo, sienų kontūrai. Šio projekto autorius linksmai nušvilpė – jie nesuprato nei užduoties esmės, nei TR paskirties, nei istorinio momento turinio: juk mes plėsimės! Mūsų sienos – visas pasaulis.

Į klausimą, kodėl TR nebuvo pastatyti, atsakyti paprasta: todėl, kad Stalinas neįvykdė savo priesaikos. Todėl, kad Stalinas sukėlė Antrąjį pasaulinį karą, bet jį baigė praktiškai esant toms pačioms sienoms, kaip ir karo pradžioje. Jis žinojo, kad ilgalaikis sambūvis su normalia visuomene neįmanomas, o nugalėti jos neįstengė. Antrojo pasaulinio karo rezultatai reiškė komunizmo galą. Tai buvo istorinis pralaimėjimas. Paskui galėjo būti tik griūtis. Anksčiau ar vėliau. Ir „pergalė" kare reiškė komunizmo sutriuškinimą pasaulio mastu.

Paskutinės respublikos neteko priimti į SSRS, todėl rūmai tam iškilmingam aktui nebuvo reikalingi.

★★★

Skirtumas tarp mūsų ir fašistų buvo tas, kad sprendimas pastatyti TR ir perstatyti Maskvą kaip Pasaulinės Sovietų Socialistinės Respublikos sostinę buvo priimtas anksčiau, negu Adolfas Hitleris pamirkė plunksną rašalinėje ir parašė pirmą savo knygos eilutę. Ir dar: Stalinas neplanavo prie savo būsimųjų sienų statyti monumentų ir pilių. Būsimoji Pasaulinė Sovietų Socialistinė Respublika negalėjo turėti jokių sienų. Ji turėjo būti beribė.

6 skyrius

MUMS ISTORIJA DAVĖ MAŽAI LAIKO...

Jau vien tas faktas, kad tarp Vokietijos ir Rusijos sudaryta sąjunga, reikštų, jog karas neišvengiamas, ir jo baigtis būtų nulemta iš anksto. Toks karas reikštų tik Vokietijos žlugimą.

Adolfas Hitleris.
„Mein Kampf", XIV skyrius.

1

Visi Stalino užsienio politikos nusikaltimai, visos niekšybės buvo aiškinamos trumpai ir aiškiai: istorija mums davė per mažai laiko! Reikėjo laimėti laiko!

Iš pirmo žvilgsnio suprantama: jeigu Sovietų Sąjunga 1941 metų birželį karui nebuvo pasirengusi, tai 1939 metų rugpjūtį – juo labiau, todėl draugas Stalinas buvo priverstas įsakyti draugui Molotovui pasirašyti sutartį...

Ir „Vojenno-istoričeskij žurnal" (1990. Nr. 2) spausdina straipsnius didžiulėmis raudonomis antraštėmis: „Ar turėjome pasirinkimą?" Jau iš pavadinimo aišku: pasirinkimo nebuvo – Molotovas turėjo pasirašyti sutartį dėl Antrojo pasaulinio karo pradžios, nes mes jam buvome nepasirengę ir reikėjo nutolinti jo pradžią... Keista logika, bet kitokios mūsų maršalai generolai nepripažįsta. Ir Sovietų Sąjungos maršalas S. Achromejevas spausdina tame žurnale (1991. Nr. 4) didžiulį straipsnį. Jis eina toliau: Molotovo–Ribentropo paktas, pradėjęs karą, – tai ne šiaip Sovietų Sąjungos priverstinis žingsnis, suteikęs galimybę laimėti laiko, bet didžiausio žmoniškumo ir

dorovingumo patvirtinimas; kiekvienas, kuris drįsta įžūliai suabejoti Stalino veiksmų teisingumu, yra amoralus tipas: „1939 metų rugpjūčio 23-iosios sutartis Sovietų Sąjungai nukėlė karo pradžią beveik dvejiem metams... Jei nebūtų buvę tokios sutarties, Sovietų Sąjunga būtų buvusi įtraukta į karą 1939 metais dar nepalankesnėmis sąlygomis negu 1941 metais... Todėl amoraliai skamba...“

Maršalas nėra vienišas. Daina apie tai, kad draugas Stalinas laimėjo laiko, skamba penkiasdešimt metų. Mes dar grįšime prie šios dainos autoriaus. Kiekvienas ją savaip dainuoja. Armijos generolas A. Majorovas: „Sovietų Sąjunga gavo beveik dvejus metus pasirengti agresijai atremti.“ (VIŽ. 1989. Nr. 5. P. 36.)

O rašytojas Ivanas Stadniukas apie tai rašė (Pravda. 1993 m. birželio 22 d.) su šauktukais: štai, girdi, iškrėtė dar kažkokį diplomatinį triuką ir išlošė dar vieną brangų mėnesį!

Jeigu tikėtume „Pravda“, tai Stalinas manė, kad Vokietija neišvengiamai užpuls, ir visokiausiais manevrais stengėsi tai nutolinti: štai išlošė brangų mėnesį, štai dar savaitę...

Tačiau nesunku paneigti legendas, kad istorija mums davė mažai laiko, kad draugas Stalinas vilkino. Tam užtenka prisiminti, kuo Leninas skyrėsi nuo Hitlerio.

2

Vokietijos komunistų partija buvo rimta politinė jėga. Tačiau jėgų ji sėmėsi ne Hamburgo laivų statyklose, ne Berlyno darbininkų kvartaluose, ne Rūro plieno liejimo gamyklose. Svarbiausi Vokietijos komunistų jėgos šaltiniai buvo visai ne Vokietijoje, o komunistinėje Rusijoje.

Nacionalsocializmo ideologui Alfredui Rozenbergui dar nepaėmus plunksnos, kad parašytų knygas apie slavų nevertingumą, sovietiniai komunistai jau naikino milijonus tų pačių slavų. Ir jau aibėje miško kirtimo lagerių brigadininkai skaičiavo kubinius metrus. Ir riedėjo milijonai kubų eksportui, iš eksporto buvo gaunama valiutos,

valiuta buvo maitinamas karinis pramoninis kompleksas ir Kominternas – Pasaulinės revoliucijos štabas. Pati jautriausia Kominterno sekcija buvo Vokietijos komunistų partija, – žinoma, jeigu neminėsime mūsų brangiosios VKP(b).

Archyvai atviri, ir kiekvienas, kuris domisi, gali įsitikinti: Vokietijos komunistų partijos jėgos šaltinis slypėjo būtent Sibiro miškų kirtavietėse. Ir aukso kasyklose. Neįveikiama mūsų lagerių ekonominė galia – štai tvirtas vokiškojo komunizmo pamatas. Pagaliau ir Romanovų aukso atsargos liko. Ir dar sovietiniai draugai pardavinėjo šalies nacionalines vertybes, tarp jų – cerkvių brangenybes ir didžiųjų Renesanso meistrų darbus. Daug iš to pasipelnė. Patiems užteko ir broliškosioms partijoms nubyrėjo. Na, ir kolektyvizacija. Iš mūsų valstiečių grūdus ėmė veltui ir gabeno eksportui. Iš įplaukų maitinosi bolševikų partija ir jos jaunesniosios seserys visame pasaulyje. O dar Juodosios jūros pakrantėje sovietiniai draugai savo nuosavybe pavertė viską, kas ten buvo – ir caro rūmus, ir botanikos sodus, ir medžioklės plotus. Viso pasaulio komunistai lėkė ten nemokamai taisyti sušlubavusios sveikatos. Ir nebūtina toli ieškoti įrodymų, tiesiog reikia perskaityti Nikolajaus Ostrovskio knygą „Kaip grūdinosi plienas“. Štai taip jis ir grūdinosi. Būtent ten, erdviuose Krymo kurortuose.

Mes turėjome kuo patraukti į savo pusę. Visų šalių veltėdžiai susispietė prie mūsų šėryklų, jie žinojo: jeigu įsirašysi į komunistus, dėl savo šviesios ateities galėsi nesijaudinti – Maskva apmokės visas išlaidas, Maskva papenės, sočiai pagirdys, o Krymo kurortai – nemokamai. Darbininkų klasės gerbėjų srautas nemažėjo.

Visų šalių komunistų partijos buvo komplektuojamos tik iš kvailių ir nusikaltėlių. Išimtis nebuvo ir Vokietijos komunistų partija.

Aš atsakau už savo žodžius. Trečiajame dešimtmetyje Vokietijoje nebuvo koncentracijos stovyklų, o Sovietų Sąjungoje – buvo. Bet štai visokiausio plauko pikai ir ulbrichtai puolė versti teisėtą, liaudies išrinktą valdžią Vokietijoje, ketindami pagal Sovietų Sąjungos pavyzdį sukurti komunistinę Vokietiją, tiksliau – Vokietijos Sovietų Socialistinę Respubliką įstumti į neišardomą sąjungą, ir to padariniai

Vokietijai būtų raudonasis teroras, masinis žmonių naikinimas, koncentracijos stovyklos, kolektyvizacija ir kiti žavumai. Jeigu Vokietijos komunistų vadeiva Ernstas Telmanas buvo marksistas ir rengėsi Vokietijoje sunaikinti klases, t. y. vokiečių tautai rengė masinius sušaudymus, vadinasi, jis buvo nusikaltėlis. O jeigu jis tikėjo, kad likviduoti klases galima be masinio šaudymo, vadinasi, jis buvo kvailys.

Ketvirtojo dešimtmečio pradžioje turtingiausi mūsų šalies, pagaliau ir visos planetos, žemės ūkio rajonai – Ukraina, Donas, Kubanė, Pavolgis, gaudavę rekordinį derlių, kažkodėl buvo alinami baisaus bado. Žmonės valgė šunis, kates, dar vėliau – žiurkes, peles, varles. Kažkoks Michailas Šolochovas parašė be galo juokingą knygą „Pakeltoji velėna" apie tuos linksmus laikus ir apie tai, kaip smagu buvo gyventi vykstant tai kolektyvizacijai. Knygoje sąmojis trykšte trykšta. Pati juokingiausia scena – senis Ščiukaris verda varlienę. Mirk iš juoko. Ir žvengė draugai kominterninkai, plojo Šolochovui per petį, tarp jų buvo net tokių, kurie nesišlykštėjo Šolochovui paduoti rankos, netgi į svečius pas jį nuvažiuodavo, prie vieno stalo su juo sėsdavo: draugo Šolochovo namuose ikrelius valgė, ne varlienę.

Tad kyla klausimas, kaip galėjo pasaulinio proletariato vadai, visokie diuklo ir telmanai, gyventi toje šalyje ir NEŽINOTI apie badą? Kaip galėjo nesuvokti, kad žūsta milijonai? Kaip galėjo negirdėti apie koncentracijos stovyklas? Kaip galėjo nematyti skeletais virtusių vaikų?

Nebijau kartoti padarytos išvados: jeigu jie iš tiesų nežinojo, kur nori nuvesti savo tautą ir šalį, tai jie buvo idiotai. O jeigu žinojo?

3

Mums trečiojo dešimtmečio Vokietija vaizduojama kaip sugniužd yta nedarbo, infliacijos ir krizės, tačiau Vokietijoje tuo metu kažkodėl nerašė juokingų romanų apie varlienę... Ir štai draugas Telmanas, kolegos kovoja dėl sovietinės tvarkos įvedimo Vokietijoje. Dėl ko kovojo vokiečių komunistai? Dėl varlienės?

Kartais visi tie telmanai, pirma pasišildę Krymo paplūdimiuose, apsilankydavo gimtojoje Vokietijoje, o ten – S. Melgunovo knyga „Raudonasis teroras Rusijoje“. Ir dar daugybė knygų, tarp jų ir apie raudonąsias koncentracijos stovyklas, apie badą, apie „liaudies valdžios“ žvėriškumus. Nejaugi draugas Telmanas nesidomėjo?

Todėl ir manau, kad komunistai (t. y. kvailiai ir nusikaltėliai) negalėjo legaliai ateiti į valdžią nei Vokietijoje, nei kitoje normalioje šalyje, nes nė vienoje pasaulio šalyje kvailiai ir nusikaltėliai nesudaro daugumos ir neturi pakankamos paramos. Todėl Telmano partija negalėjo legaliai ateiti į valdžią. Todėl draugas Telmanas demokratijos nemėgo ir su ja kovojo. Kaip ir jo pirmtakai bei bendražygiai: draugai Leninas, Trockis, Stalinas. Vokietijos komunistų partija buvo galinga, tačiau tik tol, kol sovietinis „Eksportles“ savo pajamų dalį reguliariai atiduodavo draugų vokiečių partijos kasai. Be to Vokietijos proletariato partija būtų buvusi tuščia vieta, kaip ir Lenino partija be Vokietijos aukso 1917 metais.

4

Stalinas žinojo: broliškoms komunistų partijoms išlaikyti galima leisti kiek tik nori milijonų dolerių, markių, frankų ir svarų, kiek tik nori tonų aukso, tačiau nė vienoje šalyje nė viena komunistų partija niekada legaliai valdžios nepaims. „Pastarųjų dvidešimties metų patirtis rodo, jog taikos metu Europoje neįmanomas toks smarkus komunistinis judėjimas, kad bolševikų partija galėtų paimti valdžią. Tokios partijos diktatūra įmanoma tik kilus dideliam karui.“ Tai draugas Stalinas pasakė 1939 metų rugpjūčio 19 dieną visiškai slaptoje kalboje, kuri buvo slapta iki 1994 metų. Tai buvo pasakyta tuo metu, kai Stalinas atidarė Antrojo pasaulinio karo šliuzus.

Stalinas žinojo, kad komunistai ateis į valdžią, jei tik kils karas, todėl Stalinas rengė karą ir ruošė komunistus.

Dar trečiajame dešimtmetyje Maskvoje buvo įkurta speciali Kominterno mokykla. Ir dar – Lenino vardu pavadinta mokykla. Tose

mokyklose buvo rengiama agentūra valdžiai visose pasaulio šalyse, iki Argentinos ir Brazilijos, griauti ir proletariato vadai visoms pasaulio šalims. Dar trečiajame dešimtmetyje Kominternas rengė kadrus, kurie turėjo vadovauti naujų sovietinių respublikų vyriausybėms ir parlamentams, iki pačios paskutinės respublikos.

Štai pavyzdys – Erichas Milkė, dukart VDR didvyris, Politinio biuro narys, armijos generolas, VDR valstybės saugumo ministras. O iš kur jis? Iš Kominterno mokyklos. Erichą Milkę Vokietijos policija gaudė dar iki Hitlerio atėjimo į valdžią. „Krasnaja zvezda" (1987 m. gruodžio 27 d.): „1931 metų vasarą Milkės padėtis pasidarė nesaugi, jam grėsė areštas." „Krasnaja zvezda" neaiškina smulkmenų, ir mes nespėliosime, kodėl draugas Milkė supykdė valdžią, bet prisiminsime, kad 1931 metais Vokietijoje buvo didžiausia laisvė, joje smarkiai reiškėsi nestabilumas ir netgi anarchija. Šiaip sau, už komunistinę propagandą nesodindavo. Draugas Milkė padarė kažką labai rimta. „Krasnaja zvezda" probėgšmais paminėjo ir už akių paskelbtą mirties nuosprendį, nors Hitlerio laikais Erichas Milkė Vokietijoje nepasirodė.

Tokiems draugams kaip Milkė pasaulinio proletariato sostinės durys buvo atlapotos. Milkė Sovietų Sąjungoje gelbstisi nuo persekiojimo, patenka į Kominterno mokyklą, paskui – į Lenino mokyklą. Ko jį tose mokyklose mokė, aš nežinau, tačiau 1939–1940 metais Erichas Milkė nelegaliai dirbo Belgijoje. Toliau šiame gyvenimo aprašyme – balta dėmė, o nuo 1945 metų Erichas Milkė kuria laimingą gyvenimą kartu su Rytų Vokietijos tam tikrų organų bendradarbiais. Per 12 metų jis iškilo iki valstybės saugumo ministro posto ir jame išsilaikė daugiau kaip trisdešimt metų.

Ak, tos Kominterno mokyklos, kokios jos puikios!

Žinoma, mums gražiai kalbama apie šaunų antifašistą. Galbūt Milkė ir buvo antifašistas, bet kad kovotum su fašistinėmis koncentracijos stovyklomis, visai nebūtina 1931 metais bėgti iš Vokietijos, kurioje jų dar nebuvo, į Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjungą, kur jos klestėjo. Nežinau, ar mano mieloji tėvynė buvo dramblių tėvynė, tačiau koncentracijos stovyklų tėvyne savo piliečiams ji buvo.

Čia mūsų niekas neaplenks. Beje, Vokietijos komunistai negalėjo būti koncentracijos stovyklų priešininkai: sutriuškinus fašizmą, komunistai hitlerines koncentracijos stovyklas naudojo pagal tiesioginę paskirtį. Antifašistas draugas Milkė negalėjo būti su tuo reikalu nesusijęs. Draugas Milkė ir kiti draugai kovojo ne su koncentracijos stovyklomis, o tik dėl to, kad jos gyvuotų ne su raudona fašistine vėliava, o su raudona komunistine. Jie kovojo tik dėl to, kad tose koncentracijos stovyklose taptų viršininkais.

Ericho Milkės likimas – tik vienas pavyzdys to, kad Vokietijos komunistai tėvyne laikė ne Vokietiją, bet Sovietų Sąjungą, jai tarnavo ir jai pakluso. „Krasnaja zvezda" taip ir pareiškia: „Lenino šalį jis vadina savo antrąja tėvyne."

Kitas pavyzdys. Šįkart ne apie prieškario metais nežinomą Erichą Milkę, o apie patį garsiausią, patį svarbiausią vokiečių komunistą. Vokietijos komunistų vadeiva Ernstas Telmanas daug laiko praleido Sovietų Sąjungoje, vilkėdavo sovietinę karinę uniformą: „Tribūnoje pasirodė draugas Telmanas, apsivilkęs raudonarmiečio milinę ir užsidėjęs šalmą su raudona žvaigžde" (Krasnaja armija, 1926 m. gruodžio 9 d.).

Tai labai įdomu: Sovietų Sąjunga paskelbė, kad jos egzistavimo tikslas – panaikinti teisėtas vyriausybes visame pasaulyje, taip pat (net pirmiausia) ir Vokietijoje, o vienos Vokietijos politinės partijos vadovas vaikšto apsirengęs priešo karine uniforma.

Raudonoji armija niekada neslėpė savo svarbiausio ir vienintelio tikslo. „Raudonoji armija savo bolševikinę misiją laikys įvykdyta, kai mes valdysime pasaulį." Taip paskelbė Darbininkų ir valstiečių raudonosios armijos Politinės valdybos viršininkas pirmojo rango armijos komisaras draugas Janas Gamarnikas 1937 metų kovo 15 dieną Gynybos liaudies komisariato aktyvo pasitarime. Ir kai mums aiškina, kad istorija komunistams davė mažai laiko, paprieštarausime – per daug davė. Jeigu šalis būtų ketinusi atremti agresiją, tai laiko būtų užtekę, – tiesiog šalis, vadovaujama draugo Stalino, rengėsi vykdyti kitus uždavinius. Ir tie uždaviniai nuo pat pirmos komunistinės diktatūros dienos atvirai buvo kartojami visais

lygiais ir dažniausiai – Kominterne, kur posėdžiaudavo visokie belos kūnai, liepsningosios doloresos ir telmanai, apauti sovietinių generolų batais.

Keista, tačiau tuo pačiu metu, kai draugas Telmanas posėdžiavo Maskvoje, visai šalia slaptoje tankų mokykloje prie Kazanės draugas Stalinas rengė būsimuosius vokiečių tankų vadus. Kokią uniformą jie vilkėjo? Juk ne savo vokišką! Žinoma, ne. Jie taip pat vilkėjo mūsų brangiąją raudonarmiečių uniformą, lygiai kaip draugas Telmanas, tik be raudonų žvaigždžių (VIŽ. 1993. Nr. 7. P. 42).

Ir kokia gi tu tamsi, motina istorija!

Kartoju mintį: vilhelmai pikai, otai grotevoliai, ulbrichtai ir telmanai buvo savi vaikinai, prijaukinti ir paklusnūs. Jie laimingai gyveno koncentracijos stovyklų šalyje, jie klajojo Krymo kurortuose ir nenorėjo net žinoti, kad ukrainiečiai valgo medžių žievę, o Dono kazokai – varlių pliurzą, tuo tarpu Ukrainos grūdai, jos lašiniai ir degtinė keliauja pasauliniam komunistiniam judėjimui pamaitinti. Draugus kominterninkus rengė būti valstybės saugumo ministrais prisijungtose broliškose respublikose ir tuo pat metu rengė vokiečių tankistus, kurie turėjo sutriuškinti Europą... Iš pirmo žvilgsnio – paradoksas, iš antro – geležinė logika.

5

Dabar grįžkime prie Lenino ir Hitlerio. Skirtumas tarp jų tas, kad Hitleris, ypač po 1923 metų lapkričio, manė, jog į valdžią galima ateiti tik legaliai, tik per rinkimus. O Leninas jokių stabdžių ir apribojimų nepripažino. Leninas buvo pasirengęs užgrobti valdžią visokiais būdais, pirmiausia – neteisėtais. Štai kodėl draugui Leninui kliūčių nepasitaikydavo, o Hitleriui – atsirasdavo.

Kliūtis buvo ta, kad per rinkimus reikėjo gauti absoliučią balsų daugumą. Bet jos nebuvo.

1932 metų liepą hitlerininkai surinko 13,7 milijono balsų, tačiau iki absoliučios daugumos vis tiek trūko. Tai buvo pikas, po kurio

prasidėjo smukimas. Per keturis mėnesius Hitleris prarado beveik du milijonus balsų. Smukimas nesiliovė, smukimas vis greitėjo. Štai politinių jėgų pasiskirstymas Vokietijoje 1932 metų pabaigoje: hitlerininkai – 11,8 milijono balsų, socialdemokratai – 8,1 milijono, komunistai – 5,8 milijono.

Beje, mus mokė, kad hitlerininkai – krautuvininkai, socialdemokratai – smulkiaburžuazinė partija, komunistai – darbininkų klasės partija. Tačiau, jeigu tikėsime ketvirtojo dešimtmečio pradžios daugelio rinkimų duomenimis, smulkiųjų krautuvininkų ir smulkiųjų kapitalistų Vokietijoje buvo triskart daugiau negu proletarų. Kitaip sakant, visas Markso teorijas jau tada gyvenimas paneigė, ir būtent pramoninėje Vokietijoje. Ir jeigu proletarinėje pramoninėje Vokietijoje už Hitlerį balsavo 2–3 kartus daugiau žmonių negu už Telmaną, tai kas tada buvo daugumos darbo žmonių interesų reiškėjas?

Mus dar mokė Hitlerio partiją vadinti ne socialistų, o socialistuojančia, – girdi, mūsų šalyje yra tikrasis socializmas, o Hitlerio – taip pat socializmas, bet ne visai teisingas. Čia reikia pažymėti, kad Hitlerio požiūris buvo visai priešingas: tik jo socializmas tikras, o lenininio tipo socializmas – sudarkytas, nutolęs, nukrypęs. Todėl siūlau Hitlerio partiją vadinti taip, kaip ją vadino pats Hitleris ir jo šalininkai: Vokietijos nacionalsocialistų darbininkų partija (vokiškas sutrumpinimas – NSDAP). Ir nesiginčykime dėl to, kas yra tikrasis socializmas, o kas –jo sudarkymas: kol jie ne valdžioje, visoks socializmas geras.

Taigi Hitlerio nacionalsocialistų darbininkų partija pateko į bėdą. Į krizę. Iš pirmo žvilgsnio Hitleris– nugalėtojas. Atrodytų, Hitleris – populiariausias Vokietijos politikas, tereikia imti valdžią. Bet ne. Absoliučios daugumos jis neturi, todėl paimti valdžios negali. Paprasta dauguma, be lemiamos persvaros, – ne pergalė, o didžiulė krizė. Bendras socialdemokratų ir komunistų balsų skaičius vis vien didesnis.

Hitlerio nacionalsocialistų darbininkų partiją dar ištiko ir labai sunki finansinė krizė. Vokietijos darbininkų klasė tiesiog nebeturėjo pinigų savo partijai išlaikyti. Partija grynai socialistinė, grynai darbininkiška, grynai proletarinė – iš kur proletarai gaus pinigų Hitleriui paremti? Ir Hitlerio partija ėmė dar sparčiau irti.

Įdomu pavartyti tų dienų Gebelso dienoraštį: „viltys galutinai dingo“, „kasoje nė pfenigo“, „pinigų nėra, niekas neskolina“, „mes merdime“.

Padėtis tokia: Hitlerio partija nebeturi pinigų pirkti alui smogikams, rudmarškiniams, batams, vėliavoms ir deglams, būgnams ir lapeliams, literatūrai leisti, naujai rinkimų kampanijai, partijos aparatui išlaikyti. Hitleris apmąstė du veikimo variantus: pirmasis – pabėgti, antrasis– nusižudyti. Tai užfiksuota popieriuje, pavyzdžiui, tame pačiame Gebelso dienoraštyje, kurio jokiu būdu nebuvo numatyta viešai paskelbti.

Praėjus dešimčiai metų po krizės, būdamas mažoje kompanijoje, pats Hitleris prisipažino: „Blogiausia buvo 1932 metais, kai teko pasirašyti daugybę vekselių tam, kad galėtume finansuoti spaudą, rinkimų kampanijas ir apskritai visą partijos veiklą... NSDAP vardu pasirašinėjau tuos vekselius žinodamas, kad jeigu NSDAP veikla nebus sėkminga, viskas bus prarasta.“ (Henris Pikeris. Hitlerio užstalės pokalbiai. 1942 m. gegužės 5 d. įrašas.)

1932 metų pabaigoje Adolfo Hitlerio dainelė buvo sudainuota, ir kaip politikas jis jau buvo žuvęs. Jis vis dar buvo populiariausias Vokietijos politikas, tačiau partija – įsiskolinusi, mokėti nėra kuo. Vokiškasis nacionalsocializmas buvo pasmerktas. Hitlerį galėjo išgelbėti stebuklas. Tačiau stebuklų nebūna.

Todėl Hitlerį išgelbėjo draugas Stalinas.

6

Draugas Stalinas ne šiaip išgelbėjo Hitlerį, bet įteikė jam valdžios raktus.

Demokratija taip sutvarkyta, kad istorijos lemiamais posūkio etapais svarbiausią vaidmenį atlieka mažuma.

Taip būna dėl to, kad istorija turi begalę raidos variantų. Kol viskas gerai, žmonės iš esmės gali sutarti, tačiau krizių ir paūmėjimų metu visuomenėje atsiranda tūkstančiai sprendimų ir planų. Paprastai nuo-

monės pasidalija į visiškai priešingas puses ir beveik perpus. Tokiomis sąlygomis viską lemia nestabili, svyruojanti mažuma: vos truputėlį ji pakryps dešinėn, nugalės dešinieji, vos truputėlį kairėn – kairieji.

Kaip tik tokia padėtis 1932 metų pabaigoje susidarė Vokietijoje: hitlerininkai, kiek atsimename, pirmoje vietoje, socialdemokratai – antroje, komunistai – trečioje. Bet nei hitlerininkai, nei socialdemokratai, nei juo labiau komunistai ateiti į valdžią negali.

Tokiomis aplinkybėmis Vokietijos, Europos ir viso pasaulio likimas atsidūrė mažumos rankose – Vokietijos komunistų rankose. Palaikys komunistai socialdemokratus – hitlerizmas žlugs ir niekada nebeprisikels. O jeigu komunistai palaikys hitlerininkus, žlugs socialdemokratija.

Užsivilkime draugo Telmano darbininko palaidinę ir numatykime, ką reikia daryti, įvertinkime bent jau paskutinio žingsnio padarinius. Apie savarankišką atėjimą į valdžią komunistai nė nesvajojo. Liko du keliai.

Pirmasis: sudaryti koaliciją su socialdemokratais, laimėti rinkimus, socialdemokratai – vyresnysis partneris, komunistai – jaunesnysis. Paskui būtų reikėję dalytis portfelius: socialdemokratams – dauguma ministerijų, komunistams – mažuma. Pralaimėjęs rinkimus, Hitleris arba pabėgs, arba nusišaus, jeigu ne – jį pasodins į kalėjimą už daugiamilijonių skolų nesumokėjimą. Hitlerio partija iširs – kas panorės likti subankrutavusioje partijoje ir mokėti jos skolas po pralaimėjimo, jei jų nėra kam mokėti iki rinkimų? Vadinasi, sudaryti koaliciją su socialdemokratais komunistams (ir visam pasauliui) reikštų hitlerizmo sutriuškinimą. Po tokio sutriuškinimo komunistai automatiškai pakiltų iš trečios vietos į antrą ir dalytųsi valdžia su pirmąja partija, su socialdemokratais. Viliojantis dalykas.

Draugas Telmanas turėjo antrą kelią: palaikyti hitlerininkus. Tokio ėjimo padarinius buvo lengva numatyti: Hitleris, atėjęs į valdžią, sugrūs į koncentracijos stovyklas ir socialdemokratus, ir komunistus, ir patį draugą Telmaną.

Jeigu Vokietijos komunistai palaikys Hitlerį, tai reikš socialdemokratijos nužudymą ir Vokietijos komunizmo savižudybę.

Draugas Telmanas taip ir pasielgė – palaikė Hitlerį.

Per 1933 metų rinkimus Hitleris gavo 43 proc. balsų, socialdemokratai ir komunistai – 49 proc.

Tačiau draugas Telmanas nepanoro sudaryti vieno bloko su socialdemokratais. Todėl laimėjo Hitleris.

7

Įdomiai raudonoji propaganda aprašo Hitlerio atėjimą į valdžią. „Fašizmas – tai karas... Ar Hitleriui ir Musoliniui būtų pavykę užgrobti valdžią ir įtraukti Europą į karo akivarą, jeigu visi antifašistai ir pirmiausia Vakarų Europos šalių komunistai bei socialistai būtų sudarę bendrą frontą? Žinoma, ne."

Tai – leidinio „Vojenno-istoričeskij žurnal" vedamasis straipsnis (1962. Nr. 5. P. 5), t. y. oficialus SSRS gynybos ministerijos požiūris. Straipsnis kupinas tauraus įniršio: jeigu būtų susivieniję, tai Hitleris ir Musolinis nebūtų atėję į valdžią!.. Nebūtų buvę Antrojo pasaulinio karo!

Gynybos ministerijos vadovai kunkuliuoja pykčiu, tačiau Musolinio ir Hitlerio atėjimo į valdžią kaltininkų kažkodėl nenurodo.

O mes nurodysime. Benitas Musolinis be kitų pagalbos į valdžią ateiti negalėjo. Bėda tokia pat kaip ir Hitlerio: pritrūko balsų. Socialistai ir liberalai gavo daugiau. Ir tada draugas Leninas uždraudė Italijos socialistams sudaryti su liberalais koaliciją. Rezultatas – į valdžią atėjo Musolinis. Beje, būtent dėl šių Lenino veiksmų suskilo socialistų partija. Tie, kurie pakluso Lenino įsakymui, pasitraukė iš socialistų partijos ir sukūrė Italijos komunistų partiją. Ačiū draugui Leninui.

Ši pamoka labai patiko draugui Stalinui. 1924 metų sausio mėnesį RKP(b) CK plenume Stalinas pareiškė: „Ne koalicija su socialdemokratija, o žūtbūtinė kova su ja."

Socialdemokratai ne kartą siūlė bet kokiomis sąlygomis komunistams kartu veikti prieš Hitlerį, tačiau visada sulaukdavo tvirto ir ryžtingo atsisakymo.

Stalinas atvėrė kelią į valdžią Hitleriui tuo pačiu būdu, kuriuo Leninas atvėrė kelią į valdžią Musoliniui.

O štai ką apie tai skelbia mūsų oficialioji propaganda. 1991 metais APN išleido knygą „Nusikaltėlis Nr. 1". Autoriai – Danijilas Melnikovas, istorijos mokslų daktaras, profesorius, ir Liudmila Čiornaja, publicistė ir vertėja. Knyga apie Hitlerį.

Autoriai atliko didžiulį tiriamąjį darbą, prisikasė iki pat šaknų, jie pasakoja apie tolimus Hitlerio protėvius, mes sužinome, kuris iš jų nebuvo juridiškai įregistravęs santuokos, kuris turėjo nesantuokinių vaikų. Sužinome daug įdomių dalykų apie Hitlerio vaikystę ir jaunystę. Mes matome, kaip atsirado ir plėtojosi Vokietijos nacionalsocializmas, kuriam vadovavo Adolfas Hitleris. Matome nacionalsocializmo kilimą, o paskui – 1932 metų krizę: viskas žlunga, viskas griūva. Autoriai cituoja 1932 metų pabaigos Vokietijos politikų kalbas: Hitleris pasmerktas, Hitleris „nurašytas", Hitleris nebeegzistuoja kaip politikas, į Hitlerį nebededama vilčių. Autoriai išsako savo nuomonę: dar truputis, ir nuo Hitlerio partijos atkristų visi jo šalininkai, o pats Adolfas Hitleris, jeigu nepabėgtų ar nenusižudytų, paskęstų skolose.

Toliau iš karto aprašoma, kaip Hitleris atėjo į valdžią.

Pasakojimo šuolis nesuprantamas. Čia kaip filme, kai iškerpama keli metrai juostos: spustelėjimas – ir staiga ekrane kritimas virsta kilimu.

Knyga apie Hitlerį, todėl svarbiausias klausimas joje turėtų būti toks: kaip jis prasibrovė į valdžią. Visi kiti klausimai – antraeiliai. Be valstybinės valdžios Hitleris buvo nieko vertas. Visi nusikaltimai buvo įmanomi tik dėl to, kad Hitleris gavo valdžią – privačiai koncentracijos stovyklos nepastatysi. Kaip tas niekšas, tas menkysta, tas išsigimėlis atsidūrė valdžioje?

Štai kokį atsakymą mums siūlo autoriai: „Šioje knygoje nėra galimybių, pagaliau ir būtinybės išvardyti visų viršūnių kovos dėl kanclerio kėdės 1932–1933 metais peripetijų..." (P. 135.)

Štai ir viskas: nėra galimybių ir būtinybės. Prasibrovė Hitleris į valdžią, ir koks kieno reikalas, kaip prasibrovė. Autoriai prisikapstė

iki Hitlerio senelių ir prosenelių, pervertė kalnus nešvarių baltinių, susakė visas šimtmečio senumo kaimo paskalas, o kai priėjo prie svarbiausio dalyko, pasakojime atsirado nesuprantamas šuolis.

Kai nenorėdavo pasakoti apie 1923 metų lapkričio įvykius, Hitleris griebdavosi triuko: „aš plačiai nekalbėsiu...“ Oficialioji komunistinė propaganda naudoja tą patį Hitlerio triuką: „nėra galimybių ir būtinybės“ pasakoti apie tai, kas svarbiausia ir įdomiausia.

O mes atsakysime: draugai komunistai, yra galimybių apsvarstyti, kaip Hitleris atėjo į valdžią. Ir yra tokia būtinybė.

Tiesiog tam, kad tai niekada nebepasikartotų.

8

Kyla klausimas, ką turėjo daryti draugas Stalinas 1933 metų pradžioje susiklosčius dramatiškai padėčiai?

Atsakymas – ničnieko.

Ir tada Hitleris būtų pralaimėjęs, ir jokio Didžiojo tėvynės karo tiesiog nebūtų buvę. Būtų buvusi taika. Ir mums nebūtų reikėję apraudoti milijonų žuvusiųjų.

Tačiau draugui Stalinui reikėjo karo. Todėl draugas Stalinas įsakė komunistams nesudaryti bendro bloko su socialdemokratais. Maža to, streikas Rytų Prūsijoje, turėjęs nuversti socialdemokratus, vyko iškėlus bendrą raudoną vėliavą, kurioje svastika buvo susipynusi su pjautuvu ir kūju. Dabar, suprantama, komunistams „nėra galimybių ir būtinybės“ apie tai pasakoti.

Po rinkimų 49 proc. balsų gavo socialdemokratai ir komunistai. Kartu – tai galia, atskirai – silpna. Nei komunistai, nei socialdemokratai atskirai neturėjo 43 proc. balsų. Juos turėjo Hitleris. Tad jis laimėjo. Ir visas skolas nurašė.

Štai čia ir reikia ieškoti Antrojo pasaulinio karo ištakų.

Pirmosios hitlerinės koncentracijos stovyklos – pederastams ir socialdemokratams. Komunistų Adolfas Hitleris taip pat nepamiršo. Vokietijos komunistų partijos žemesniojo rango veikėjai greitai per-

sivertė – tapo nacionalsocialistais, skirtumas nedidelis, o aukštesniojo, pradedant draugu Telmanu, – į cypę.

Prieš rinkimus draugas Telmanas turėjo dvi galimybes: a) vienu žingsniu, vienu politiniu ėjimu užgniaužti hitlerizmą „paauglystėje" ir pačiam tapti ministru socialdemokratų vyriausybėje; b) atverti kelią Hitleriui į valdžią, pačiam pakliūti už spygliuotosios vielos ir ten žūti.

Draugas Telmanas pasirinko cypę. Ir žuvo kalėjime. Tad tegul ant manęs nepyksta, kai aš Telmaną, jo bendrininkus ir pakalikus vadinu kvailiais! Jeigu yra kitokių nuomonių, esu pasirengęs jas išklausyti. Tačiau nuo 1932 metų jokių kitokių nuomonių apie Vokietijos komunistų vado protinius sugebėjimus nebuvo pareikšta.

Kaip suprasti savižudišką komunistų elgesį tuo metu, kai buvo sprendžiamas pasaulio likimas?

Jeigu užsivilksime draugo Telmano darbininko palaidinę, tai jo veiksmų visai nesuprasime. O štai jeigu vietoje palaidinės užsivilksime raudonarmietišką draugo Telmano milinę ir užsidėsime smailėjantį gelumbinį šalmą su raudona žvaigžde, tai padėtis iš karto paaiškės.

Aš juk ne veltui gadinau popierių pasakodamas apie Kominterno mokyklas ir sotų Vokietijos komunistų gyvenimą šalyje, kur pasaulinio proletariato sostinės Jaroslavlio stotyje kartais dėl gamybininko aplaidumo pyragėlyje su mėsa vartotojas aptikdavo lyg ir nevalgomų dalykų. Pavyzdžiui, žmogaus nagą. Arba vaiko pirščiuką.

Už viską reikia mokėti. Už gražų gyvenimą žmogėdrų šalyje Vokietijos komunistai mokėjo klusnumu. Draugas Stalinas šį klusnumą panaudojo Pasaulinės revoliucijos interesams.

Vokiečių tankistus su raudonarmiečių uniformomis, Stalino rengtus slaptoje mokykloje, teko mesti prieš Europą. Bet tam Vokietijai vadovauti reikėjo pastatyti velnio apsėstąjį fiurerį. O tam prireikė sunaikinti socialdemokratiją ir išvalyti kelią Hitleriui. Todėl Telmano partiją teko paaukoti kaip pėstininką svarbiame žaidime. Nedidelis nuostolis. Mes ir patys galime įsitikinti – nelabai protingas buvo žmogus, jeigu savo sprandą pakišo po Hitlerio kirviu dėl

Stalino interesų. Aukodamas Telmaną, draugas Stalinas žinojo, kad Kominterno mokyklose ugdomi nauji vadai, tad prireikus tinkamas kandidatas į Vokietijos Sovietų Socialistinės Respublikos valstybės saugumo ministro postą visada atsiras.

Tai tegul mums daugiau neaiškina apie istoriją, kuri komunistams skyrė mažai laiko pasirengti. Stalinas turėjo visas galimybes neleisti Hitlerio į valdžią. Kad užgniaužtų hitlerizmą, Stalinui apskritai nieko nereikėjo daryti. Ničnieko. Be Stalino įsikišimo Vokietijos komunistai tiesiog dėl savisaugos jausmo turėjo sudaryti sąjungą su socialdemokratais. Tačiau Stalinas įsikišo ir atvėrė kelią Hitleriui.

Skyriaus pradžioje mes skaitėme SSRS gynybos ministerijos oficialaus organo pareiškimą: „Antrojo pasaulinio karo galėjo ir nebūti, jeigu..." Tikrai. Pridurkime prie to, kas nepasakyta: ...jeigu Stalinas nebūtų nuvedęs Hitlerio į valdžią. Tuomet Antrajam pasauliniam karui iš viso nebūtų reikėję rengtis. Pasaulis galėjo puikiai apsieiti be Hitlerio, vadovaujančio Vokietijai, ir be Antrojo pasaulinio karo.

Bet Stalinas – negalėjo.

7 skyrius

KAS SUKŪRĖ LEGENDĄ APIE STALINO NEPASIRENGIMĄ KARUI?

Mes tik dabar suvokėme, kaip gerai rusai buvo pasirengę karui.

Adolfas Hitleris.
1941 m. spalio 3 d.

1

Įprasta manyti, kad legendą apie Stalino nepasirengimą karui sukūrė Chruščiovas.

Aš tam prieštarauju: legenda buvo sukurta iki Chruščiovo.

Bet kad rastume autorių, iš pradžių turime išsiaiškinti, kam šis prasimanymas reikalingas, kas ir kokiu tikslu jį skleidžia.

Daugeliui knygų ir straipsnių apie „nepasirengimą" autorių esu rašęs ir skambinęs. Klausimas vienas – kodėl niekas nepateikė įrodymų? Žymūs istorikai suglumę atsakydavo: įrodymų kol kas nepavyko sugalvoti.

Tai bent istorija! Komunistai mums 50 metų pasakojo apie nepasirengimą karui, galingiausio pasaulyje SSRS ideologinio aparato svarbiausia užduotis buvo iš kiekvieno garsiakalbio šaukti apie nepasirengimą, įrodymams kurti sutelktos akademijos ir institutai, tūkstančiai kandidatų ir daktarų gavo vardus, laipsnius ir premijas... tačiau niekas nė vieno įrodymo nesiteikė sugalvoti!

Čia pats laikas mane pertraukti šūksniu – bet juk lyg ir buvo viena knyga, kurioje vienas įrodymas pateiktas...

Broliai ir seserys, būkime budrūs – mums pakišo ne tuos įrodymus. Įrodymų apie Stalino nepasirengimą karui niekas nepateikė.

Niekada. Vietoj jų mums pakišo tūkstančius, dešimtis ir šimtus tūkstančių įrodymų apie Stalino nepasirengimą gynybiniam karui.

Tačiau nepasirengimas karui ir nepasirengimas gynybiniam karui – skirtingi dalykai. Paaiškinsiu. Sicilijos mafijos vadeiva dvidešimt metų važinėjo didelio miesto gatvėmis be ginklo ir asmens sargybinių. Jo taip bijojo, kad nei varžovai, nei policija, o juo labiau dori piliečiai negalėjo jam drumsti ramybės. Todėl jis ir papuolė – jį suėmė be jokių šūvių. Jis neturėjo net kulkosvaidžio. Jeigu jis iš viso pamiršo rūpintis saugumu, argi galima sakyti, kad puolimo srityje jis taip pat nieko nedarė? Kaip tik atvirkščiai. Visa Italija drebėjo, ir kai kas dar toliau. Visos jo mintys sukosi tik apie grobimą ir prievartą, ir tai buvo geriausia gynyba. Tačiau dėl to likimas jam iškrėtė piktą pokštą: dėl agresyvumo jo taip bijojo ir jis tai taip gerai žinojo, kad nustojo rūpintis savo saugumu. Kaip Stalinas.

Kitas pavyzdys. Didžioji kinų siena buvo statoma du tūkstančius metų. O kinų kaimynai mongolai nestatė nei sienų, nei pilių, nei tvirtovių. Čingischanas gynybiniam karui visai nesirengė. Argi tai rodo, kad jis nebuvo pasirengęs karui?

Komunistinė propaganda mus nukreipia į 1941 metų birželio 22 dieną: štai jis, nepasirengimas! Tiesiog tokias knygas ir rašė: „1941, birželio 22-oji". Keistas požiūris. Bet kas gi sprendžia apie pasirengimą karui pagal pirmą dieną? Spręsti pagal pirmą dieną – tai spręsti apie ledo ritulio rungtynes pasiekus pirmą įvartį. Na, įmušė. Pasitaiko. Bet pažiūrėkime iki galo!

Viščiukus skaičiuoja rudenį, apie pasirengimą karui sprendžia jam pasibaigus. Kiekvienos pusės pasirengimas turėjo teigiamybių ir neigiamybių, ir tik paskutinė karo diena leidžia visa tai apibendrinti. Tad prisiminkime 1945 metų gegužę, prisiminkime sudegintą Hitlerio lavoną, prisiminkime draugą Staliną, prieš veidrodį besimatuojantį naują mundurą, ir dar kartą paklauskime: kas geriau buvo pasirengęs karui?

Galima nepaliaujamai ieškoti naujų faktų ir skaičių, tačiau karo rezultatas užgožia abiejų dalyvių privalumus ir trūkumus.

Jeigu klystu, pataisykite, tačiau man atrodo, kad draugas Stalinas 1945 metų gegužę atrodė kiek geriau negu sudeginto Hitlerio lavonas. Galiausiai paaiškėjo, kad Stalinas teigiamybių turėjo šiek tiek daugiau, o neigiamybių – mažiau negu jo priešininkas.

2

Kremliaus istorikai rado universalų būdą įrodyti, kad Stalinas nebuvo pasirengęs karui. Visokį divizijų ir korpusų, ginklų ir karo technikos kiekį jie skelbia buvus nepakankamą. Stalinas turėjo 300 divizijų? Mažai! Reikėjo turėti 400. Stalinas turėjo milijoną parengtų parašiutininkų? Mažai! Reikėjo parengti du milijonus. Puikus būdas. Jeigu Stalinas būtų turėjęs 400 divizijų, jie sakytų, kad 500 geriau negu 400. O būtų turėjęs 500, sakytų, kad 600 vis tiek geriau. Tas pats būdas taikomas visoms ginkluotės charakteristikoms: 100 mm storio šarvas dengia sovietinį tanką KV? Mažai, mažai, mažai.

Bet susitarkime, kad absoliutaus pasirengimo nebūna, jis nepasiekiamas kaip horizontas. Bet kokį kiekį ir kokybę galima paskelbti esant nepakankamą. Pavyzdžiui, jūs iškeliate 100 kg svorio štangą, o aš pasakysiu, kad tai mažai. Jūs iškeliate 150 kg, o man vis tiek mažai. Kad ir kiek iškeltumėte, aš visada sugebėsiu įrodyti, kad 200 geriau negu 150. Ir būsiu teisus! Ir visi man pritars! Kadangi iš tiesų taip yra: 300 daugiau negu 200. O jeigu kas nors kada nors iškels 300, aš žinosiu, kaip paprieštarauti.

Štai šiuo paprastu psichologiniu triuku ir pagrįstos visos pasakėlės apie Stalino nepasirengimą karui. Pasinaudoję paprastu veiksmu, tūkstančiai komunistų parašė tūkstančius knygų. Jie teisūs: milijonas tonų šaudmenų – mažai, du milijonai – geriau.

Ir jeigu norime išsiaiškinti pasirengimo karui klausimą, iš karto susitarkime – absoliutus pasirengimas nepasiekiamas. Jo nėra ir negali būti. Viskas paaiškėja lyginant. Pasirengimas – santykinė sąvoka. Tik lygindami su priešu galime ką nors suprasti.

Ir niekaip kitaip.

Todėl aptardami sovietinių lėktuvų skaičių, mes prisiminsime ir priešą; kalbėdami apie sovietinių tankų kokybę, nepamiršime jų palyginti su vokiškais.

3

Esu girdėjęs tokį argumentą: Stalinas negalėjo užpulti Hitlerio 1941 metais, nes neturėjo jokių vilčių laimėti... Pats anksčiausias puolimo terminas turint minimaliausius sėkmės šansus... 1942 metai.

Stulbinanti logika. Tačiau imkime kitus pavyzdžius.

Ar turėjo Japonija kokių nors vilčių nugalėti Ameriką? Palyginkime dviejų šalių žaliavų išteklius: Amerika turi viską, Japonija – nieko. Pramonės, mokslo ir svarbiausia – technologinis Amerikos potencialas 1941 metais buvo nepalyginti aukštesnis negu Japonijos. Tai buvo įrodyta kiek vėliau, 1945 metais, dviejų Japonijos miestų – Hirosimos ir Nagasakio – pavyzdžiu...

Amerika turėjo strateginę aviaciją ir potencialą toliau plėtoti strateginę aviaciją (tiesiog neįtikėtinai plėtoti). Japoniją tokio potencialo neturėjo. Bombarduoti Amerikos per vandenyną Japonija negalėjo. Išlaipinti Amerikoje nors vieno desanto bataliono Japonija taip pat negalėjo. Tai neįmanoma. Liko laivynas. Pagrindine smogiamąja laivyno jėga po 1941 metų gruodžio 7 dienos pradėti laikyti lėktuvininkai. Amerika jų galėjo tiek statyti, kad jai niekas neprilygo. O iki gruodžio 7-osios, iki Perl Harboro, svarbiausia laivynų smogiamąja jėga buvo laikomi linijiniai laivai. Japonija 1941 metų gruodžio pradžioje turėjo 10 linijinių laivų, dar 3 statė, o Amerika – 16 linijinių laivų ir dar 16 statė. Pagal visų kitų tipų laivus – akivaizdus Amerikos pranašumas. Pavyzdžiui, Japonijoje buvo statomas 1 sunkusis kreiseris ir 9 lengvieji, o Amerika statė 8 sunkiuosius ir 32 lengvuosius. Japonija tuo metu statė 43 eskadrinius minininkus, Amerika – 188, pasižyminčius daug geresnėmis kovinėmis savybėmis (Antony Preston. Navies of World War II. London: Bison Books, 1982. P. 133, 151).

Amerikos pramonės potencialas buvo toks, kad ji galėjo smarkiai padidinti linijinių laivų skaičių savo laivyne, taip pat ir lėktuvininkų, kreiserių, eskadrinių minininkų, fregatų, povandeninių laivų ir t. t. O Japonija dėl žaliavų stokos to padaryti neįstengė.

Palyginkime ir atsakykime, ar turėjo Japonija kokių nors tikimybių laimėti?

Aš darau išvadą: tokių tikimybių neturėjo.

Tačiau tai, kad Japonija neturėjo jokių vilčių laimėti, dar nereiškia, jog ji negalėjo užpulti.

Galėjo. Ir užpuolė.

Maža to, Japonija tuo metu, kai užpuolė Ameriką, jau seniai buvo įsivėlusi į karą su Kinija. Čia Japonija iš viso jokių galimybių laimėti neturėjo. Visų kinų neiššaudysi. Šalia – Sovietų Sąjunga, su kuria santykiai buvo ne patys geriausi ir kuri tuomet, jei Japonija patektų į sunkią padėtį, jai netikėtai smogtų. Taip vėliau ir atsitiko. Be to, kai Japonija smogė Amerikos laivynui, kartu turėjo būti smogta ir Didžiosios Britanijos laivynui...

Įvertinkime visa tai. Ar galėjo Japonija vienu metu nugalėti Kiniją, Ameriką, Didžiąją Britaniją, Sovietų Sąjungą ir daugybę jų sąjungininkų?

Atsakau: negalėjo. Tačiau Ameriką ji užpuolė.

Kitas pavyzdys: ar galėjo Vokietija nugalėti visą Europą ir Sovietų Sąjungą? Atsakymas tas pats. Vadinasi... užpulti negalėjo?

Ne, užpulti galėjo. Ir užpuolė.

Todėl kai sakoma, kad Stalinas negalėjo nugalėti Hitlerio ir todėl negalėjo užpulti, atsakau: tai – skirtingi dalykai, jie tarpusavyje nesusiję. „Negalėjo nugalėti" visai nereiškia, kad „negalėjo užpulti".

Juo labiau kad Stalinas galėjo sutriuškinti Vokietiją ir nueiti iki Berlyno. Ir ne tik hipotetiškai ir teoriškai. Stalinas praktiškai įrodė, kad pasiekti Berlyną galėjo.

Jeigu Stalinas būtų nuėjęs iki Vienos, Varšuvos ir Karaliaučiaus, tai mes dabar ginčytumės, ar tam tikromis aplinkybėmis jis būtų nuėjęs iki Berlyno. Tačiau Stalinas į karą stojo 1941 metais ir nuėjo iki Berlyno. Nuvažiavo į Potsdamą ir ten su partneriais dalijo Europą.

Ir štai tuomet komunistai sako: jei Stalinas 1941 metais būtų stojęs į karą, tai iki Berlyno jis negalėjo nueiti. Nors užmuškit mane, bet komunistų logikos nesuprantu: Stalinas nuėjo iki Berlyno, bet nueiti iki Berlyno negalėjo!

Raudonoji armija į kautynes su Vermachtu stojo baisiausiomis aplinkybėmis, kokias tik galima įsivaizduoti. Ir baigė kariauti Berlyne. Vokietijos kariuomenė į kautynes 1941 metais stojo esant tokioms sąlygoms, apie kokias galima tik svajoti. Ir baigė besąlygine kapituliacija, pats Hitleris nusižudė.

Ir štai dabar mums sakoma: Hitleris karui buvo pasirengęs geriau negu Stalinas, protingi vokiečiai karui buvo pasirengę, o kvaili rusai, ukrainiečiai, totoriai, uzbekai, žydai, azerbaidžaniečiai – visiškai nepasirengę.

4

Komunistai prikūrė nuostabiausių triukų, kad įrodytų Stalino nepasirengimą. Laikraštis „Pravda" (1993 m. birželio 22 d.) savo skaitytojus priblokšė pareiškimu: perginkluoti Raudonąją armiją prieš karą buvo pradėta, tačiau nespėta baigti... Todėl, girdi, ir Hitlerio užpulti negalėjo: kas puola nebaigęs perginklavimo?

Remiantis tokia logika galima sakyti: Maskva negali būti valstybės sostinė – jos statyba pradėta, bet kol kas dar nebaigta... Štai kai Maskvoje pastatys paskutinį namą, tada bus galima ją vadinti sostine.

Primenu „Pravdos" laikraščio redakcijai: nestatomas tik miręs miestas. Ir kiekvienos kariuomenės perginklavimas – nuolatinis procesas. Neperginkluojama tik ta kariuomenė, kuri nebeegzistuoja. Visos kitos kariuomenės ir karo, ir taikos metu nepaliaujamai tobulinamos. Ir tas procesas ne veltui vadinamas ginkluotųjų pajėgų kūrimu. Šis procesas neturi pabaigos, kaip kelias į horizontą.

Yra tokios psichologinės pinklės, į kurias buvo patekę ne tik kai kurie istorikai, bet pakliūdavo ir stiprios žvalgybos organizacijos.

Kaip pavyzdį imkime tuos pačius 1941 metų linijinius japonų laivus. Japonija tiki linijiniais laivais. Tačiau Japonijoje jų yra beveik du kartus mažiau negu Amerikoje, be to, jie visi pasenę – įtraukti į laivyną 1913–1921 metais (Antony Preston. Navies of World War II. P. 151). Pats moderniausias iš jų jau garbingo laivui amžiaus – 20 metų. O naujausi statomi. „Jamata" – pirmas iš trijų naujausių japonų linijinių laivų – laivyno rikiuotėn turi stoti 1941 metų gruodžio 16 dieną.

Tad štai įsivaizduokime save kokio nors JAV karinės jūrų žvalgybos informacijos tarnybos viršininko kabinete 1941 metų gruodžio 6 dieną. Naktis. Amerika miega. O mes nemiegame. Akinanti lempos šviesa, stalai užversti popieriais, sienos nukabinėtos žemėlapiais, grafikais, diagramomis, fotografijomis. Peleninėse rūksta cigarai, du puodukai seniai ataušusios kavos.

Kyla klausimas: ar gali Japonijos laivynas 1941 metų gruodžio 7 dieną užpulti Amerikos laivyną? Pirmajam iš trijų naujausių linijinių laivų dar nestojus rikiuotėn?

Aš surūkau savo Havanos cigarą ir tvirtai atsakau – ne.

Iš pradžių reikia baigti perginkluoti Japonijos laivyną, tada pulti.

Bet ir po gruodžio 16-osios, stojus rikiuotėn pirmajam iš trijų naujausių linijinių laivų, mano nuomone, Japonijos laivyno puolimas ne tik mažai tikėtinas, bet ir neįmanomas. Galite pasodinti mane į elektros kėdę ir perleisti per mane kokią tik norite elektros srovę, vis vien aš tvirtai sakysiu, kad puolimas neįmanomas. Visų pirma naujausiu laivu reikia paplaukioti, jame yra sudėtingiausių prietaisų ir mechanizmų, jo įgula – keli tūkstančiai žmonių, reikia laivą truputį pavaikyti, reikia, kaip sakoma laivyne, apsižiūrėti kajutėse. Pagaliau ir nuo Japonijos krantų jam reikia iki Amerikos nuplaukti. Tam ne vienos dienos prireiks.

Ir jeigu jį galutinai paruoš – vis tiek tai nėra vienas laivas. Aš palaukčiau, kol stos rikiuotėn antrasis. O antrasis turi būti baigtas 1942 metų rugpjūčio 5 dieną. Bet ir tada palaukčiau, kol laivyno rikiuotėn stos trečiasis ir ketvirtasis.

Tuomet paaiškėja, kad ta linija neturi pabaigos. Kol vieną rengiasi atiduoti, antrąjį dažo, trečiąjį leidžia į vandenį, ketvirtąjį stato doke,

penktajam kloja dugną, šeštąjį projektuoja, septintąjį kuria mintyse. O kai aštuntasis stos rikiuotėn, pirmasis bus beviltiškai pasenęs.

Laukti, kol juos visus pastatys, yra maždaug tas pats, kas laukti, kada Maskvoje bus pastatytas paskutinis namas.

Sakoma, kad ne visa Stalino tankų kariuomenė buvo perginkluota tankais T-34 ir KV, vadinasi... Sakoma, reikėjo baigti perginklavimą ir tik paskui...

Nieko panašaus!

Jei lauksime, kada bus baigtas perginklavimas, tai karo išvis negalėsime pradėti – toks metas niekada neateis.

Kad pusė tankų kariuomenės būtų perginkluota tankais T-34, reikia kelerių metų. Per tą laiką bus sukurtas naujesnis, tobulesnis T-34-85. Baigiant jais perginkluoti kariuomenę, pasirodys T-44, įtrauksime jį į ginkluotę, pradėsime perginklavimą, o tuo laiku pasirodys T-54 ir t. t.

Sakoma, Stalinas negalėjo užpulti – perginklavimas tik buvo pradėtas. Tačiau atkreipkime dėmesį į Vokietijos tankų kariuomenės padėtį. Ji dar nebuvo pradėta perginkluoti tokios klasės mašinomis. Vokietija neturėjo nieko, kas prilygtų T-34 ir KV. Ir jeigu Stalinas, kuris pradėjo perginklavimą, negalėjo užpulti, tai Hitleris, kuris tokio lygio nebuvo pasiekęs, juo labiau negalėjo.

Raudonosios armijos artilerija 1941 metais turėjo pabūklų, įtrauktų į ginkluotę 1938–1939 ir pagamintų 1940–1941 metais. O Vokietijos artilerija tenkinosi 1918 ir net 1913 metų patrankomis bei haubicomis. Ir apie perginklavimą tik svajojo.

Ar galima iš to daryti išvadą, kad Hitleris negalėjo užpulti?

5

Kam naudinga skleisti mitus apie Stalino nepasirengimą?

Naudinga komunistams. Kiekvienas nusikaltėlis apsimeta kvailiu, kai jį kaltina padarius arba mėginus padaryti nusikaltimą ir remia prie sienos įkalčiais.

Komunistinis režimas įvykdė daugybę nusikaltimų. Tačiau keistas dalykas: komunistai savo nusikaltimų ir klaidų niekada nereklamavo, visada juos dangstė ir slėpė. Jie slėpė valstietijos naikinimo mastą, jie niekada neatskleidė valstiečių sukilimų slopinimo būdų, jie nieko nesakė apie koncentracijos stovyklas ir įkaitus, jie apsiputoję neigė kaltinimus dėl lenkų karininkų sušaudymo, jie slėpė branduolinių katastrofų duomenis, jie neskelbė nusikaltimų statistikos, jie įslaptino šimtus milijonų archyvinių bylų.

Tačiau viskam, kas susiję su karo pradžia, jie buvo stebėtinai nuolaidūs. Jie uoliai pripažindavo savo klaidas ir apsirikimus. Negana to, archyvuose iškapstydavo dokumentų, patvirtinančių nepasirengimą, tuos dokumentus palankiai sau aiškindavo, t. y. viso pasaulio akivaizdoje idiotiškiausiai apsijuokdavo. Sovietiniai maršalai ir generolai noriai prisipažindavo esą kvailiai ir istorikams pateikdavo vis naujų faktų.

Taip teisme elgiasi nusikaltėlis: jis pasakoja, kad, pirma, kirvio visai neturėjo, antra, kirvis buvo labai neaštrus, pistoletas buvo surūdijęs ir be šovinių, o jis pats automatu naudotis nemokytas, piktų kėslų negalėjo turėti dėl silpnaprotystės. Tokiam elgesiui apibūdinti tam tikroje aplinkoje yra ir speciali sąvoka – žvairuoti į psichą.

Būtent taip 50 metų kvailiais apsimetinėjo sovietiniai politikai, generolai ir maršalai. Ir maitino istorikus atitinkama informacija.

Istorikai galėtų ir suklusti: kas gi čia dedasi? Kodėl komunistų valdžia taip noriai pakiša vis naujus faktus, kurie turėtų šimtą metų glūdėti archyvuose ir būti nežinomi? Kodėl taip ramiai ji save daro visuotinės pajuokos objektu? Istorikai galėtų ir paklausti savęs: aš kritikuoju komunistus, tai kodėl jie man už tai suteikia mokslo laipsnius ir titulus? Pagaliau kodėl komunistai tiek daug kalba apie nepasirengimą? Taip smulkmeniškai? Kodėl jie suinteresuoti? Ar maža nesėkmių komunistų istorijoje: ko verta vien kolektyvizacija. Bet jos liesti neleidžia – pamėgink paliesti, ir akimirksniu zonose katiliukais imsi tarškinti. O apie karą (ne apie visą, o tik apie pradžią) – prašom, rėk, kol užkimsi.

Bet nesukluso kai kurie istorikai, o griebė metamus gabalus ir godžiai rijo. Ir skleidė po pasaulį anekdotus, vieną už kitą juokingesnius.

Taip įpratino žmogų iš gatvės prie minties apie Stalino „nepasirengimą“, jog paprastas žmogus iš viso įsivaizduoti nebegali, kad agresoriai buvo du, kad iš dviejų agresorių Stalinas buvo klastingesnis, gudresnis ir karui geriau pasirengęs, o tai patvirtina karo rezultatai.

6

Skleisdamas legendas apie Stalino nepasirengimą karui ypač nusipelnė Chruščiovas. Už straipsnius ir knygas apie „nepasirengimą“ Chruščiovas negailėjo premijų, titulų, ordinų. Gudrus vyras Chruščiovas suprato, kad afišuojant „nepasirengimą“ reikia turėti saiką, ir kai kuriuos istorikus viešai barė – girdi, per plačiai užsimojate... Bet išbaręs autorių nesodino ir jų knygomis prekiauti nedraudė. Tad tuo savo barimu autorius reklamavo. Jie patys save laikė maištaujančiais tiesos ieškotojais, konfliktuojančiais su valdžia.

Chruščiovo laikais į komunistinį chorą įsiliejo užsienio istorikų balsai. Reikia pripažinti, kad kai kurie iš jų ne tik dėl titulų ir pinigų palaikė Chruščiovą. Žmogus silpnas, ir kiekvienam norisi surasti saulėje dėmelių; štai Stalinas nesuprato to ir to, o aš suprantu...

Todėl taip komunistų užvestas patefonas dabar groja. Kažkoks Vladimiras Jurovickis išdėsto tokią versiją (Rossijskoje vremia. 1993. Nr. 1): Raudonoji armija iš viso jokių planų neturėjusi, viskas, kas joje dėjosi, buvę absoliučiai beprasmiška. Kariuomenės perdislokavimas buvęs betikslis: ši divizija žygiuoja ten, o ana – čia, šis korpusas – į ten, o ana armija – iš ten. Tačiau kam? Nagi, tiesiog šiaip sau. Ir štai Stalinas, Žukovas ir Timošenka nusprendę apgauti savo kariuomenę, nutarę įteikti aukštajai vadovybei „raudonuosius paketus“, bet tuose paketuose nieko nebūta. Stalino užmačia buvusi tokia: frontų ir armijų, korpusų ir divizijų vadus apgauti, sudaryti regimybę, kad planai yra. „Ar nebuvo tie „raudonieji paketai“ tuščias reikalas turint tikslą vaizduoti, kad planai yra, suklaidinti būtent saviškius vadus, įteigti jiems mintį, kad jų buvimas miškuose ir pelkėse yra prasmingas? Labai galimas daiktas.“

Jurovickis mano, kad Stalinas, Timošenka, Žukovas, Sokolovskis, Vatutinas, Vasilevskis, Malandinas, Štemenka, Šarochinas, Kurasovas ne dirbo, o imitavo išmintingą veiklą kaip paiki vaikai, kurie kalba prasimanytais žodžiais mėgdžiodami kažkokią nesamą užsienio kalbą.

Čia, Vakaruose, Jurovickio publikacija sukėlė tikrą, Rusijos nekentėjų ekstazę. Rasistai staugė iš džiaugsmo. Tad pasklido žurnaliukų ir laikraštėlių puslapiuose: rusai mąstė kaip gyvuliai, jie iš viso negali mąstyti, negana to, jeigu vadams būtų pasakę, kad planų nėra, tai kiekvienas būtų veikęs savo nuožiūra, pagal aplinkybes, bet tie bailūs gyvuliai patys save apgaudinėjo, vaizdavo, kad planai yra, apsimetinėjo, kad jų veiksmai turi prasmę.

Nebeminėsiu visų tų šlykščių kalbų, kurias sukėlė Jurovickio publikacija. Visokiausio plauko niekšeliai šokinėjo iš džiaugsmo cituodami „Rossijskoje vremia". O paskui atėjo mokslo elito eilė. Štai ką sako Vyriausiosios žvalgybos valdybos, Generalinio štabo ir laikraščio „Krasnaja zvezda" numylėtinis Edinburgo universiteto profesorius Džonas Eriksonas: „Iki pat 1941 metų balandžio Stalino politika vis dėlto tam tikru mastu buvo apgalvota."

O, ačiū didžiajam istorikui už jo maloningumą, jis šiaip taip sutinka pripažinti, kad iki balandžio šiokio tokio sąmoningumo Stalino politikoje būta... Na, o nuo balandžio, patys suprantate, netgi menkiausio sąmoningumo Stalino veiksmuose nebebuvo.

Suprantama, profesorius Eriksonas mūsų nevadina nei galvijais, nei gyvuliais, jis net nepasakė, kad mes visi priklausome žemesniajai rasei, tačiau savo mandagiu maloningumu mus tokiam lygiui priskiria.

O Jurovickio purvinas grumstas ritasi toliau. Tel Avivo universiteto profesorius Gabrielius Gorodeckis rašo knygą „*Ledlaužio mitas*" ir tą mintį kartoja, bet jau ne kaip Jurovickio versiją, o kaip Eriksono paskelbtą mokslinę tiesą: iki balandžio veiksmai buvo šiek tiek apgalvoti... (p. 16).

Bet tai – įžanga. Svarbiausias dalykas dar bus: likus metams iki Gorodeckio knygos pasirodymo, „Krasnaja zvezda" (1994 m. birželio 22 d.) jau pradėjo ją liaupsinti, o kartu ir profesorių Eriksoną,

ir Jakobsoną – dar vieną teoretiką, kuris mano esąs protingesnis už Staliną. „Krasnaja zvezda" giria „pažangius mokslininkus" ir praneša, kad „panašių darbų atsiranda vis daugiau".

Ką ir sakyti! „Panašiais darbais", kuriuose atvirai nirtulingai arba gana atlaidžiai aprašomas mūsų bukumas, užversti visi Vakarų knygynai.

Štai taip ir veikia tas mechanizmas – uždaru ciklu: koks nors Jurovickis paskelbia, kad Generalinis štabas visai nieko neveikė ir karinių apygardų bei laivynų štabai nieko neveikė, o visi žemesnieji štabai dykinėjo, tiksliau – sovietiniai štabai, pradedant Generaliniu štabu, dėl bailumo patys save ir savo kariuomenę apgaudinėjo, dėjosi išmintingai dirbą ir taip dangstė savo nesugebėjimą mąstyti. Jurovickio ir į jį panašių atradimus po visą pasaulį nedelsiant paskleidžia parsidavėliškiausia ir šlykščiausia Vakarų spauda, paskui šmeižtas perkeliamas į „pažangių mokslininkų" Eriksono, Jakobsono ir Gorodeckio lygį ir grįžta mums, jau Gynybos ministerijos oficialaus organo puslapiuose, kaip geriausių Vakarų protų nuomonė. Leidiniu „Krasnaja zvezda" naudojasi visokiausi jurovickiai, skleisdami lyg ir savo nuomonę apie pasibaisėtiną mūsų kvailumą, bukumą, tingumą ir bailumą.

Nors iš tikrųjų kiekvienas, radęs laiko perskaityti „Barbarosos" planą, žino, kad nieko kvailesnio žmonijos istorijoje sumanyta nebuvo. Pulti dviem priešingomis kryptimis – tai tas požymis, pagal kurį sovietiniuose štabuose nustatydavo kvailius. Duodavo lapelyje užduotį: čia mes, ten priešas – pulk. Tas, kurio strėlės žemėlapyje nutįsdavo į dvi skirtingas puses, apie operatoriaus karjerą galėjo nesvajoti. Jam to nesakydavo, tačiau operatyviniame skyriuje arba valdyboje ilgai nelaikydavo... Bet pagal „Barbarosos" planą strėlės į tris skirtingas puses nušliaužė. Tai smūgis išskėstais pirštais. Tai daugiau negu idiotizmas. O jeigu turėsime galvoje, kad tuo pačiu metu vokiečių strėlės žemėlapiuose šliaužė ir į Afriką, tai diskutuoti apie vokiečių planuotojų protinius sugebėjimus nė nereikia. Viskas ir taip aišku. Ir 1942 metais Vokietijos kariuomenė puolė vienu metu dviem skirtingomis kryptimis – Stalingrado ir Kaukazo. Kur tokią kvailystę dar

rasi? Tad jėgų stygius turėjo reikšmės. Jeigu būtų buvę daugiau jėgų, jie ir 1942 metais būtų puolę trimis priešingomis kryptimis arba net keturiomis.

Bet ponai iš žurnalo „Rossijskoje vremia" to prisiminti nemėgsta.

Jiems tik Ivanas – kvailys, o vokiečiai – protingi.

7

Tik ne Jurovickis visa tai pradėjo, ne Eriksonas, ne ir ne Gorodeckis. Tai prasidėjo seniai. Prisimenu Maskvoje įvykusį tarptautinį seminarą. Prezidiume – generolai ir maršalai. Salėje – užsienio istorikai. Iš istorijos apie nepasirengimą karui per pertraukas – sumuštiniai su ikrais. Vakarais – „Metropolis" ir „Nacionalis", poilsio dienomis – lokių medžioklė, girtavimas miško namelyje ir kiti įvairūs pasilinksminimai.

Tais laikais man norėjosi užsienio istorikams rėkti: ei, jūs, ar suvokiate, kodėl jus visus čia surinko, kodėl jums nomenklatūrinį maistą eikvoja? Ar suprantate, kodėl maršalas Konevas jūsų akivaizdoje iš kailio neriasi? Kokia jam prasmė apie savo kvailumą pasakoti? Ar esate kada nors matę žmogų, savo noru ir viešai pripažįstantį savo kvailumą ir tingumą? O maršalų įprotis toks: klaidas nutylėti, pergalėmis pasigirti. Juo labiau kad Konevas turi kuo pasigirti. Tik nesigiria maršalas, netgi klaidas ir kvailumą pabrėžia. Nepasakotų, tai niekas tokių smulkmenų ir nesužinotų. Tačiau jis faktus verčia kaip iš maišo. Truktelėkite pagaliau, ponai istorikai, save už nosies, sumeskite, kodėl norima, kad jūs anekdotus apie nepasirengimą kartotumėte. Tačiau netruktelėjo savęs už nosies istorikai, o patenkinti išsivažinėję užsienyje ir linksmai kvatodami kartojo viską, ką jiems Maskvoje pasakojo.

Tuo tarpu maršalų istorijos apie nepasirengimą kartais sunkiai patekdavo net į leidinio „Vojenno-istoričeskij žurnal" redakciją. Tankų ir šarvuočių kariuomenės vyriausiasis maršalas P. Rotmistrovas paskelbė štai ką: „Kita mūsų kariuomenės laikinų nesėkmių priežastis

buvo ta, kad mums trūko tankų, iš dalies – ir aviacijos... Mūsų tankai geresnės kokybės negu vokiečių... bet tankų mes vis dėlto turėjome kelis kartus mažiau negu vokiečiai. Tai ir yra Vokietijos kariuomenės laikinos sėkmės paslaptis.“ (VIŽ. 1961. Nr. 1.)

1941 metų birželio 22 dieną Raudonoji armija tankų turėjo septynis kartus daugiau negu Hitleris Rytų fronte. Kas, jeigu ne tankų ir šarvuočių kariuomenės vyriausiasis maršalas, turi tai žinoti? Rotmistrovo pareiškimus skaitė SSRS gynybos ministerijoje, Generaliniame štabe, vyriausiojoje tankų ir šarvuočių valdyboje, visose karo akademijose... Bet NIEKAS nepasipiktino.

Ir nieko nejaudino klausimas, kodėl maršalas taip atvirai meluoja? Koks jo interesas? Gal ir kitos istorijos apie „nepasirengimą“ taip pat sukurtos? Pagaliau iš kur Rotmistrovas tai ištraukė?

O ištraukė Rotmistrovas iš Stalino.

Rotmistrovas tiesiog citavo tai, ką 1941 metų lapkričio 6 dieną draugas Stalinas kalbėjo metropoliteno stotyje „Majakovskaja“.

Štai kur reikia ieškoti legendos apie kūrėjo nepasirengimą.

Amžiaus nusikaltimo nebuvo leista baigti vykdyti, ir Stalinas pirmasis prakalbo apie tai, kad mes, teisybę sakant, karui nebuvome pasirengę: štai ir tankų turėjome kelis kartus mažiau...

Taigi Chruščiovas ir chruščiovininkai neoriginalūs. Jie tiesiog kartojo mitus, kuriuos anksčiau pasakojo pats Stalinas. 1961 metais Stalinas Sovietų Sąjungoje buvo vadinamas žmonių giminės išgama, tačiau jeigu pasitaikydavo tinkama (tegul ir melaginga) Stalino citata apie nepasirengimą, tai būdavo leidžiama cituoti ir Staliną.

Tiesa, ilgai slėpti sovietinių tankų kiekio buvo neįmanoma, ir tada Stalino mitą pataisė: tankų buvo daug, bet jie buvo prasti...

Ir tarp mūsų maršalų pasitaikė garbingų žmonių. Sovietų Sąjungos maršalas Semionas Timošenka griežtai pareiškė – memuarų nerašysiu. Teisybės rašyti neleis, tai buvo galima suprasti netgi neturint maršalo laipsnio. O jeigu rašysi netiesą, tai ką tada?

Bet Georgijų Žukovą memuarus rašyti privertė. Jis pasidavė. Ir išspaudė „memuarus“.

Pavartykime „Atsiminimus ir apmąstymus“. Ką ten apie draus mės batalionus prisimena Georgijus Konstantinovičius? Nieko neprisimena. Kariavo per visą karą, o šių batalionų karių nei matė, nei girdėjo. Ir mirti jų į bevardes aukštumas nesiuntė. Tiek to.

Tad ką apie mūsų nuostolius prisiminė Georgijus Konstantinovičius? Taigi nieko neprisiminė. Todėl ir neapmąstė. Vokiečiai – taip. Vokiečiai netekdavo žmonių, netekdavo lėktuvų, tankų ir patrankų. Žukovas praneša, kiek kiekvienoje operacijoje tankų, lėktuvų, kiek kareivių ir karininkų jie prarado. Tik mūsiškiai dažniausiai nuostolių nepatirdavo.

Na, ir pasakodamas apie pradinį karo laikotarpį Georgijus Konstantinovičius daug ką, švelniai tariant, supainiojo...

Bet štai atsivėrė archyvai, ir Žukovo melas vis aiškiau atsiskleidžia. Tad reikia gelbėti draugą Žukovą. O kaip? Yra tik viena galimybė: melą užtušuoti kvailumu. Kuo kitu?

Ir sako generolas leitenantas N. Pavlenka: „Septintojo dešimtmečio viduryje G. Žukovas, pagaliau ir mes, karo istorikai, manėme, kad karo pradžioje priešas turėjo jėgų ir išteklių persvarą, palyginti su mūsų grupuotėmis pasienio zonoje. Dabar, paskelbus naujas publikacijas...“ (VIŽ. 1988. Nr. 11. P. 26).

Trumpai patikėkime generolu. Vadinasi, G. Žukovas kažko nežinojo. Tas pats Žukovas, kuris prieš karą ir jam prasidėjus buvo Generalinio štabo viršininkas, karo metu – dešinioji Stalino ranka – vyriausiojo kariuomenės vado pavaduotojas, po karo – Politinio biuro narys ir gynybos ministras. Ko galėjo nežinoti keturiskart Sovietų Sąjungos didvyris, Sovietų Sąjungos maršalas G. Žukovas septintojo dešimtmečio viduryje? Jis nežinojo, kiek Hitleris turėjo tankų? Jų buvo 3350. Dėl šio skaičiaus istorikai šiek tiek nesutaria, bet nelabai: gal kiek daugiau, gal kiek mažiau. Šį skaičių galima patikrinti įvairiuose šaltiniuose: nesunku rasti duomenų apie tankų gamybą Vokietijos gamyklose, suskaičiuoti kiekvienos Vokietijos divizijos tankus ir sudėti. Tokį skaičių minėjo visi vokiečių generolai. Jeigu jie jį pamažino, tai lengva išaiškinti: visi Vokietijos karinės vadovybės archyvai saugomi prie Maskvos, Podolsko mieste...

Tačiau niekas vokiečių generolų demaskuoti nesiėmė. Taigi apskritai dėl Vokietijos ginkluotės kiekio ir konkrečiai dėl vokiečių tankų sunkumų neturėjo būti.

Vadinasi, Žukovas septintojo dešimtmečio viduryje nežinojo, kiek tankų Raudonojoje armijoje buvo 1941 metais.

Jų buvo 24 tūkstančiai, o Žukovas, pasirodo, manė, kad jų buvo mažiau negu vokiečių, tai yra mažiau kaip 3 tūkstančiai. Gerokai mažiau.

Vargšas Georgijus Konstantinovičius taip ir mirė palaimingai nežinodamas. 1941 metais jis turėjo septyngubą persvarą, o vis manė staliniškai: „...bet tankų mes vis dėlto turėjome kelis kartus mažiau negu vokiečiai...“

Vadinasi, Generalinis štabas ir jo viršininkas netgi apytikriai nežinojo, kokias pajėgas turėjo savo žinioje. Vadinasi, kad po karo, būdamas aukščiausiuose valstybės postuose, Žukovas nesidomėjo karu ir į karo istoriją neįsigilino. Jeigu tikėtume generolo leitenanto Pavlenkos prisipažinimais, karo istorikai karu taip pat nesidomėjo. Žukovas knygą rašė palikuonims, kad ji būtų išleista visomis svarbiausiomis pasaulio kalbomis, bet net nepasidomėjo paprasčiausiu šalių jėgų santykiu. Jeigu taip, tai Žukovą reikia pavadinti kvailiu. Žukovo ordino kavalierius reikia pavadinti Kvailio ordino kavalieriais. Ant Žukovo paminklų reikia atitinkamai užrašyti. Reikia pakeisti Karo istorijos instituto iškabą: Kvailių institutas ir Generaliniame štabe – Kvailių generalinis štabas.

★ ★ ★

Komunistai mus įtikinėjo, kad Sovietų Sąjunga karui buvo nepasirengusi, bet baigė jį puikia pergale. O mano knyga apie tai, kad karą mes pralaimėjome. Karui Sovietų Sąjunga buvo visiškai pasirengusi, bet tik kitokiam...

Kad užmaskuotų neregėto masto pasirengimą „išvadavimui“, kuris neįvyko, režimas mums visiems uždėjo kepuraitę su žvangaliukais. Savo nusikaltimą režimas pridengė legenda apie mūsų vi-

suotinį, begalinį kvailumą. Kvailiais pavaizduoti mes visi, pradedant Stalinu ir Žukovu.

Mes pralaimėjome karą.

Mes pralaimėjome karą, nes pavaizduoti jame kvailiais.

Mes pralaimėjome karą, nes liaudis patikėjo savo kvailumu.

Mes pralaimėjome karą, nes užaugo ištisos kartos savanorių komunistų melo apie mūsų neįtikėtiną, iš tiesų nepaaiškinamą bukumą gynėjų.

Mes pralaimėjome karą, nes milijonai protingų mūsų žmonių yra pasirengę perkąsti gerklę kiekvienam, kuris išdrįs suabejoti mūsų kvailumu.

8 skyrius

KIENO SĄJUNGININKAI GERESNI?

Kad laimėtų, Hitleris tam tikru metu turėjo įgyti gerokai daugiau proto: užslėpti savo režimo rasistinį pobūdį ir demonstruoti jo pagrindą – socializmą, kariauti ne su rusų liaudimi, o su bolševizmu, siekti jeigu ne sudaryti sąjungą su Vakarais, tai bent neutraliteto, o svarbiausia – išmokti iš Stalino ne tik statyti koncentracijos stovyklas, bet ir maskuoti savo užmačias vien pažangiais žodžiais.

Eduardas Kuznecovas. Kalba Paryžiaus kongresų rūmuose 1985 m. spalio 2 d.

1

Man prieštaraujama: Stalinas karui buvo nepasirengęs, o iki Berlyno atėjo tik todėl, kad jam padėjo sąjungininkai.

Vien Amerika Stalinui patiekė 427 284 karinius sunkvežimius. Tai buvo geriausi pasaulyje, kariuomenėje mėgstami „Studebekeriai" ir „Dodžiai". Be to, Sovietų Sąjunga gavo iš Amerikos 50 501 visureigį „Vilis", mašiną, kuriai pasaulyje tuomet neprilygo niekas. Amerikietiškas visureigis buvo paprastas ir patikimas kaip tikras kovos draugas, jis tiko būti vadų mašina, žvalgu, ryšininku, pasiuntiniu, prižiūrėtoju, sargybiniu, artilerijos stebėtoju, pionieriumi, sanitaru, desantininku ir netgi čekistu bei politiniu darbuotoju. Iš JAV Stalinas gavo tikrą laivyną – 595 laivus, tarp jų buvo 28 fregatos, 105 povandeniniai laivai, 77 tralerìai, 3 ledlaužiai (ledlaužiams aš ypač neabejingas), 140 povandeninių laivų medžiotojų, 202

torpedinius katerius ir t. t. Vien Amerika perdavė Stalinui 13 303 vilkikus ir šarvuotuosius transporterius, 35 041 karinį motociklą, 8089 bėgių tiestuvus, 1981 lokomotyvą, 11 155 geležinkelio vagonus, 136 000 tonų sprogmenų, 3 820 906 tonas maisto, daugiausia – troš kintos mėsos konservų, sviesto, šokolado ir t. t., 2 541 008 tonas naftos ir naftos produktų, 2 317 694 tonas plieno, kartu ir šarvinio, 50 413 tonų odos, 15 010 900 porų kariškų odinių pusbačių... Sąrašas ilgiausias. Jame randame 4952 naikintuvus „Aerokobra" ir 2410 „Kingkobra", o iš viso penkių tipų naikintuvų – 9681, bombonešių A-20 – 2771 ir B-25 – 861, 423 107 lauko telefono aparatus, alavo, kobalto, berilio, kadmio, kobalto rūdos, 5807 tonas aliuminio vamzdžių, 166 699 tonas aliuminio lydinių, 624 tonas aliuminio liejinių, 56 387 tonas aliuminio lakštų, 34 793 tonas bronzos ir žalvario lydinių, 7335 tonas bronzos ir žalvario vielos, 24 513 tonų žalvario ir bronzos lakštų, 181 616 tonų izoliuotos vario vielos, molibdeno koncentrato, magnio lydinių, vario, cinko, švino, nikelio, 350 000 tonų mangano rūdos, 69 000 000 kvadratinių metrų vilnonių audinių, 3 700 000 automobilių padangų, be to, 81 000 tonų gumos, šimtus tūkstančių radijo stočių, visiškai sukomplektuotų naftos perdirbimo gamyklų, radiolokatorių, torpedų, jūrų minų, kariuomenės, štabų ir ligoninių palapinių, tiltinių kranų, skirtų mašinų gamybos įmonėms, kilnojamųjų duonos kepyklų, optiką – nuo snaiperių taikiklių iki sudėtingiausių ugnies valdymo prietaisų, lauko virtuvių, cemento, šimtus tūkstančių tonų bėgių, chirurginių instrumentų, dešimtis tūkstančių tonų spygliuotos vielos, dešimtis milijonų elektros lempučių, ligoninių įrengimų, desanto permetimo reikmenų, tūkstančius tonų maskuojamojo tinklo, parašiutų, kalvių presavimo įrangos, itin tikslių šlifavimo staklių, plieno vamzdžių, buldozerių, 8218 zenitinių ir 5815 prieštankinių patrankų, 8701 artilerijos traktorių, 473 000 000 artilerijos sviedinių, automatinių šautuvų, automatų, kulkosvaidžių, laivų bei lėktuvų navigacinės įrangos ir dar be galo daug ko (Krasnaja zvezda. 1991 m. liepos 18, rugpjūčio 29; VIŽ. 1990. Nr. 6; 1991. Nr. 2; Grani. 1985. Nr. 136. P. 229–231; Z. Vestfalis. Lemtingi sprendimai. Maskva, 1958. P. 115).

Be Amerikos, Sovietų Sąjungai strategines prekes tiekė ir kitos šalys. Sovietų Sąjungos aliuminio poreikiai buvo 4000 tonų per mėnesį (Buvęs Politinio biuro narys A. Mikojanas // VIŽ. 1978. Nr. 9. P. 64). Dnepro aliuminio kombinatas Zaporožėje gamino po 4500 tonų aliuminio per mėnesį. Bet jis buvo prarastas. Kitos Sovietų Sąjungos gamyklos mažai gamino. Antai Didžioji Britanija tvarkingai tiekė draugui Stalinui po 2000 tonų aliuminio per mėnesį (žr. ten pat). Iš kur gavo daugiau aliuminio – jau skaitėte. SSRS aliuminio poreikius karo metu tenkino JAV ir Didžioji Britanija. Kai komunistai giriasi karo lėktuvų gamyba karo metais, reikia tam pritarti ir teigiamai įvertinti SSRS aviacijos pramonę. Kartu reikia prisiminti ir tai, iš kur buvo gauta „sparnuotojo metalo" bei kitų dalykėlių, be kurių lėktuvai neskraido. Geriausi pasaulyje sovietiniai tankai turėjo geriausius pasaulyje variklius V-2. Pagrindinis metalas – aliuminis. Tik iš kur?

Sovietų Sąjungos Šiaurės laivynas vien iš Didžiosios Britanijos gavo 29 karo laivus, iš jų 4 povandeninius, be to, Didžioji Britanija laikinai, kol baigsis karo veiksmai, buvo perdavusi Stalinui laivyną (o kur dar amerikiečių) – 92 karo laivus, tarp jų – linijinį laivą „Rojai Soveren" ir vieną kreiserį. Dėl priekaištų, jog linijinis laivas buvo senstelėjęs, reikia atsakyti, kad Sovietų Sąjunga iki tol Arkties vandenyne iš viso neturėjo didelių laivų – nė vieno linijinio laivo ir nė vieno kreiserio. Didžioji Britanija tiekė aukščiausios kokybės kailinius skraidyti skirtus drabužius. Didžiojoje Britanijoje ir dabar didelė prabanga pasirodyti su 1940 metų modelio kailine skraidymo striuke – būtent su tokiomis ainiams įsiamžino mūsų garsieji asai Kožedubas ir Pokryškinas, Rečkalovas ir Klubovas. Tos striukės Didžiojoje Britanijoje iki šiol madingos. Mat jas siuvo itin kruopščiai. Tomis striukėmis Didžioji Britanija aprengė Stalino sakalus.

Nuo 1941 metų spalio 1-osios iki 1945 metų gegužės 31-osios vien Amerika pakrovė ir išsiuntė Stalinui 2660 transporto laivų, kuriuose buvo 17 500 000 tonų strateginių medžiagų. Kelyje žuvo dešimtys transporto laivų ir 1300 000 tonų krovinių. Kiti pasiekė Sovietų Sąjungos uostus. Konvojams lydėti buvo pasitelkta šimtai

Amerikos ir Didžiosios Britanijos karo laivų, tūkstančiai lėktuvų ir dešimtys tūkstančių žmonių. Vien Didžioji Britanija neteko 19 karo laivų, lydėjusių krovinius Sovietų Sąjungai, tarp jų buvo du kreiseriai.

2

Kartą Londone į pasitarimą susirinko istorikai. Titulai, vardai, laipsniai. Tik aš vienas pilkas, be titulų ir vardų. Net be kvietimo. Prasibroviau kaip smalsus žiūrovas. Tema – Antrojo pasaulinio karo pradžia. Todėl ir prasibroviau – įdomu.

Aptarinėja mokslo vyrai karo pradžią ir gana greitai (kur jie dings?) priėjo iki „Ledlaužio". Juokiasi, per dantį traukia, kaltina, demaskuoja, svarsto ir smerkia. Jiems viskas aišku: tas Suvorovas „Ledlaužio" parašyti negalėjo. Tai kažkas už jį parašė. Kaip visuomet, reikia ieškoti, kam naudinga, kitaip sakant, *cui prodest?* O naudinga rusams. Visi žino, kad jie kariauti nemokėjo, kad jie iš viso nieko nesuprato, kvailiai, ir tiek. O perskaitai „Ledlaužį", tai išeina, kad ne jie kvailiai, o Vakarų žmonės. Ne Stalinas kvailys, o Hitleris su Čerčiliu ir Ruzveltu. Žodžiu, viskas aišku – tai parašė Sovietų Sąjungos žvalgybos ekspertai, o jiems pagelbėti davė geriausių SSRS istorikų grupę. Ir dėl „Akvariumo" viskas aišku. „Akvariumas" – Sovietinės armijos liaupsinimas. Kam naudinga? Viskas aišku – tam SSRS rašytojų sąjunga ir egzistuoja... Ar sunku užsakyti?

Aš sėdėjau, klausiausi, neišlaikiau, pakylu: „Broliai istorikai, – sakau. – Aš čia. Muškite mane."

Iš pradžių, kaip būna prieš audrą, visi pritilo. O paskui salė pratrūko. Ir užvirė mūšis.

Ilgai jie mane citatomis malė, skaičiais plakė. Galiausiai staiga iškart nutilo. Pakilo pats garbingiausias. Salėje įsivyravo kapų tyla. Suvokiau: tai – istorikų vadovas. Jo akyse – triuškinamo pykčio ugnis: laikykis, sumaitosiu tave!

Bet aš laikiausi.

Jis taip pat smogė skaičiais, kad priblokštų mane pirmu smūgiu. Kad sutryptų mane į dulkes. Be jokios įžangos paskelbė, kad Stalinas Hitlerio užpulti negalėjo, nes buvo karui nepasirengęs. Štai ir įrodymai: išskleidė pusantro metro ilgio sąrašą ir perskaitė, kiek troškintos kiaulienos konservų, kastuvų, pieno konservų, tvarsčių, tankų ir sviesto Amerika davė Stalinui per karą.

Perskaitė, salė pritariamai sušurmuliavo, o jis įsisprendęs žiūrėjo į mane: kaip išsisuksite, pone Suvorovai?

3

Suprantama, veiksmingiau butų, jei ir aš išsitraukčiau iš portfelio tokį pat pusantro metro ilgio sąrašą ir kaip atsakymą jį perskaityčiau. Bet nei portfelio, nei sąrašo neturėjau, todėl visus tuos skaičius jam iš atminties pakartojau.

Jie suūžė kaip kamanės. Niekas nieko nesupranta. Ir vadovas mano ėjimo nesuprato. Jiems net pasidarė įdomu: nagi, paaiškink. Aš ir paaiškinau, jog visi tie skaičiai ir yra mano įrodymas, kad Stalinas karui buvo PASIRENGĘS.

Turėti patikimus, turtingus, stiprius, dosnius sąjungininkus – būtent tai visais laikais buvo vadinama pasirengimu karui.

Sąjungininkai patys neateina. Juos reikia susirasti, sąjunga su jais reikia pasirūpinti. Ir visai ne sutartimis, o reikia juos įstumti į tokią padėtį, kad patys, savo noru, be jokių sutarčių padėtų.

Draugas Stalinas taip ir padarė. Įstūmė juos į tokią padėtį.

Sakoma, Hitleriui dirbo užkariautas Liuksemburgas, Belgija, Olandija, Lenkija ir dalis Prancūzijos pramonės. Tikrai. Tai neabejotina.

O draugui Stalinui dirbo Amerika.

Nors ne tik Amerika.

Net buvo skirtumas: Hitleriui už griežčių pliurzą amerikiečių bombarduojami dirbo lenkai ir prancūzai – tik ir žiūrėk, kad jie smėlio į guolius nepribertų.

O draugui Stalinui šiltuose šviesiuose cechuose už vertingus darbo dolerius plušėjo aukštos kvalifikacijos Amerikos darbininkai. Be už dirbtų dolerių, amerikiečiai darbininkai turėjo dar vieną stimulą – jie dirbo, kad Hitleris gautų galą, jie neapkentė Hitlerio taip pat, kaip ir lenkai su prancūzais.

Hitleris manė, kad Amerika yra pakrikusi moraliai, o Amerikos vadovai – kvailiai (Adolfas Aloyzovičius taip ir sakydavo). Tačiau Hitleris niekada nesakė, kad Ameriką reikia užkariauti. Hitleris Čerčilį vadino girtuokliu ir kvailiu, tačiau manė, kad su Didžiąja Britanija reikia sudaryti sąjungą („Mein Kampf", IV skyrius). Bet išėjo taip, kad amerikiečių ir anglų strateginiai bombonešiai per karą ant Vokietijos numetė 1 856 000 tonų bombų. O taktiniai bombonešiai – dar 844 000 tonų (R. Goralski. „World War II Almanac". P. 438). Dvi su puse megatonos. Beveik tris.

Mūsų vadovai kalbėjo kitaip: „Anglų ir amerikiečių imperialistai – tokie pat žvėrys, kurių atžvilgiu teisingai bus pasielgta tik tada, kai jie bus pasmaugti." Tai draugas Leninas, „Laiškas Amerikos darbininkams". Žvėriui pasmaugti reikėjo virvutės, draugas Leninas tai suprato ir neslėpė, iš kur ją paims. Atsakydamas į tai, anglų ir amerikiečių žvėris pastatė Sovietų Sąjungoje geriausius pasaulyje virvių fabrikus.

Draugas Trockis siūlė „permanentinę revoliuciją", draugas Tuchačevskis – „revoliuciją iš išorės", draugas Bucharinas – „raudonąją intervenciją". Draugas Stalinas taip pat kalbėjo gana aiškiai. O už tai – „išduodami Vakarų civilizaciją, Ruzveltas ir Čerčilis padarė viską, kad išgelbėtų komunizmą, kai jam ėmė grėsti pavojus, ir padarė viską, kad jis užgrobtų pusę pasaulio ir taptų didžiausia grėsme pasaulio žmonijai. Numatyti tokią išdavystę ir tokį politinį kretinizmą iš tiesų buvo labai sunku; čia aš noriu apginti Leniną ir Trockį: prielaidas jie kūrė atsižvelgdami į tai, kad turi reikalą su normaliu ir blaiviai mąstančiu priešininku." Taip rašė į Prancūziją pabėgęs Borisas Bažanovas (Buvusio Stalino sekretoriaus atsiminimai. P. 165).

Su sąjungininkais mums sekėsi. Draugas Zinovjevas Tuchačevskio žygio dėl Vyslos metu pažadėjo, kad „Paryžiaus komunos“ 50-osioms metinėms, t. y. 1921 metų kovo 18 dieną, Prancūzija taps sovietine respublika.

Štai kaip į tai pažiūrėjo prancūzai.

Pasakoja vienas geriausių sovietinių lakūnų bandytojų Igoris Šelestas. 1925 metais į Prancūziją atvyko kažkoks Minovas. Oficialus rangas – raudonasis karo lakūnas. 1920 metais raudonasis karo lakūnas Minovas kariavo Lenkijoje dėl to, kad Vokietija ir Prancūzija būtų įtrauktos į brolišką sąjungą. Lenkija atmušė „raudonuosius žirgus“, todėl buvo nuspręsta persėsti į raudonuosius tankus ir raudonuosius lėktuvus. Raudonojo karo lakūno Minovo kovos užduotis – gauti aviacijos variklių: kuo daugiau, kuo geresnės kokybės ir kuo pigiau. Minovas randa „gana lengvabūdišką jaunuolį“ ir variklių įsigyja. „Jo komercinis sandėris negalėjo nestebinti: jis „atsitiktinai“ nupirko apie keturis tūkstančius aviacijos variklių „Ron“.“

Man priekaištavo už „Akvariumą“ – jūs ten ne kaip šnipai veikiate: be apsiaustų ir be durklų. Atsakau: o kam šnipus vaidinti, jeigu viskas plika akimi matoma. Štai pasigėrėkite, kaip raudonasis karo lakūnas Minovas veikia. Jis gavo keturis tūkstančius aviacijos variklių. Tai maždaug tiek, kiek Hitleris turėjo 1941 metų birželio 21 dieną Sovietų Sąjungos pasienyje.

Raudonajam karo lakūnui Minovui teliko sumokėti už variklius ir išsivežti juos. Bet kaip išvežti strateginį krovinį iš puikiosios Prancūzijos? Labai paprastai. „Ir sandėris buvo sudarytas. Sovietų Sąjunga nupirko apie penkis šimtus tonų „metalo laužo“ tą prekę atitinkančia kaina.“

Štai ji, darbo klasė!

O gyvenimas eina. Raudonasis karo lakūnas Minovas užsako keletą bombonešių, firma užsakymą įvykdo. Bombonešius reikia priimti. „Sužinojome, kad jų priimti iš Maskvos atvyks kažkoks inžinie-

rius Petrovas... Petrovo pavarde į Paryžių atvyko ne kas kitas, kaip pats... karinių oro pajėgų viršininkas Piotras Baranovas... „Petrovas" buvo patenkintas tuo, kaip įvykdytas užsakymas, ir informacija, kurios nepašykštėjo svetingi prancūzai.

– Taigi, mielasis skeptike, – pasakė Piotras Jonovičius Minovui, – mūsų reikalai greitai bus sutvarkyti, ir viskas klostosi kaip reta sklandžiai. Po kelių dienų aš pasirodysiu Maskvoje taip pat nepastebimai, kaip leidau laiką viešėdamas pas jus."

Viskas klostėsi gerai, ir „Petrovas" išvyko į Paryžiaus Šiaurės stotį (Gare diu Nord – kad būtų tiksliau), išėjo su Minovu parūkyti prie vagono... bet čia „Petrovą" ir atpažino!

„Abu rūkė prie vagono tambūro, kai Minovas išvydo plačiai besišypsantį Prancūzijos aviacijos ministrą Loraną Eineką. Civiliai apsirengęs, su raudonomis rožėmis rankoje, ministras, lydimas adjutanto, pasuko tiesiai jų link. Loranas Einekas pasakė labai malonią atsisveikinimo kalbą. Jis apgailestavo, kad per vėlai sužinojo apie tokio aukšto svečio viešnagę, kad jeigu jis, ministras, būtų buvęs geriau informuotas, kolega būtų galėjęs pamatyti ir sužinoti čia kur kas daugiau." (I. Šelestas. Nuo sparno ant sparno. Maskva: Molodaja gvardija, 1977. P. 140–143.)

Kam apsiaustai? Kam durklai? Kolega būtų galėjęs pamatyti ir sužinoti kur kas daugiau!

„Ledlaužyje" nesileisdamas į smulkmenas aš užsiminiau apie sovietinių tankų BT atsiradimą: juos sukūrė genialus amerikiečių konstruktorius Valteris Kristis. Amerika savo genijaus nesuprato, nepripažino ir stulbinančiais jo darbais nepasinaudojo. Vokietija žymaus tankų konstruktoriaus darbais labai susidomėjo, tačiau jai buvo atsakyta, o sovietiniai draugai nupirko porą Krisčio tankų, nuėmė bokštelius, išsiuntė tankus į pasaulinio proletariato tėvynę kaip žemės ūkio traktorius, ir Sovietų Sąjunga nedelsiant pradėjo masinę jų gamybą. Bokštelį mes ir patys mokame padaryti, variklį iš pradžių naudojo amerikietišką – „Liberti", paskui rado dar geresnį – vokišką BMW.

Bet štai savo nuomonę pareiškia amerikiečių istorikas Josifas Kosinskis (NPS. 1989 m. birželio 26 d.) ir mane demaskuoja: „Toliau

eina detektyvinė istorija apie tai, kaip Krisčio tankas buvo nupirktas Jungtinėse Valstijose ir išsiųstas į Sovietų Sąjungą su netikrais dokumentais, kuriuose jis pavadintas žemės ūkio traktoriumi. Nekomentuosiu...“

Kosinskis nesiėmė komentuoti „detektyvinės istorijos“ – girdi, skaitytojams ir taip aišku, kad tas Suvorovas viską tiesiog prasimanė.

Tik aš „Ledlaužyje“ niekuo nesirėmiau todėl, kad ta istorija gerai žinoma. Prieš mane ir po manęs ji buvo smulkmeniškai aprašyta, žinoma netgi sovietinio vairuotojo, lydinčio „traktorius“ iš Niujorko į Odesą, pavardė. Šią istoriją aprašė Džonas Milsonas knygoje „Russian BT Series“ (Profile. Windsor, 1971), o Stivenas Zaloga – puikioje knygoje „Sowiet tanks and combat vehicles of World War Two“ (p. 67). Suprantama, Rusijoje apie tai žinoma daugiau. Puikus tankų specialistas Igoris Šmeliovas išleido knygą „Tankai BT“: „N. Toskinui buvo pavesta išmokti valdyti bei prižiūrėti tankus ir nugabenti juos į SSRS. Kristis Valstybės departamentui pranešė, kad jis Amerikos akcinei bendrovei pardavė du traktorius. Leidimas išvežti buvo gautas. Ir 1930 metų gruodžio 24 dieną laivas su tankais paliko Niujorką.“ (P. 7.)

Jeigu mes netikime puikiais specialistais, tai patikėkime dokumentais. Svarbiausiame Didžiosios Britanijos tankų poligone Bovingtone yra turtingiausias tankų muziejus, muziejuje demonstruojama to paties dokumento apie „traktorių“ pardavimą Sovietų Sąjungai kopija. O originalai – JAV Aberdino poligone, tankų muziejuje – rėmelyje po stiklu. Ir paaiškinimas: mes Valterio Krisčio neįvertinome, vokiečiams atsakėme, o Stalinui pardavėme du „traktorius“, ir Stalinas pradėjo masinę gamybą; iki dvidešimtojo amžiaus pabaigos sovietinis Krisčio kablio variantas – pats patikimiausias ir labiausiai paplitęs pasaulyje.

Aš pavyzdžiais įrodau, kad Vakarų šalys siuntė į Sovietų Sąjungą bombonešius ir aviacijos variklius iš Prancūzijos, tankų variklius BMW iš Vokietijos, tankus „Vikersas“ ir „Kardenloidas“ iš Didžiosios Britanijos, Krisčio tankus iš Amerikos, ir visa tai

buvo gabenama kaip metalo laužas arba kaip grynai taiki produkcija. Netikri dokumentai, su kuriais ginkluotės pavyzdžiai buvo permetami į SSRS, – tai figos lapeliai, kuriais Vakarai dangstė savo gėdą.

Tačiau Josifas Kosinskis prieštarauja. Nesiginčysime. Sutikime su Josifu Kosinskiu: tai aš pats sukūriau detektyvinę istoriją apie netikrus dokumentus. Tik kas tada išeina? Aš sakau, kad Sovietų Sąjungai visa tai buvo tiekiama prisidengus figos lapeliais, o Kosinskis teigia, kad ir be jų: panorėjo Stalinas nusipirkti geriausią pasaulyje tanką ir nusiperka jį Amerikoje, netgi netikrų dokumentų jam nereikia... Demokratinei Vokietijai, kurioje Hitleris dar neatėjo į valdžią, Amerika atsakė, o draugui Stalinui – prašom.

Jeigu patikėtume Kosinskiu, tai Amerika atrodytų dar kvailesnė, negu aš ją vaizduoju.

Kosinskis pareiškia – Stalinas nebuvo pasirengęs sutriuškinti Europos.

Tad štai situacija: „lengvabūdis jaunuolis" parduoda Stalinui tūkstančius aviacijos variklių metalo laužo kaina, o Prancūzijos muitinės valdininkai ir policija neįstengia atskirti surūdijusių gelžgalių krūvos nuo naujutėlių, gamykloje supakuotų, apsaugine izoliacine danga uždengtų aviacijos variklių. Genialusis amerikiečių tankų konstruktorius griebiasi klastotės, Valstybės departamentas puikiai žino, kokius „traktorius" kuria Valteris Kristis, tačiau duoda leidimą išvežti juos, o Amerikos muitininkai niekaip nesuvokia, kuo žemės ūkio traktorius skiriasi nuo greitaeigio tanko šarviniu korpusu. Sovietiniai draugai paskelbė, kad prijungs Prancūziją prie neišardomos Sąjungos, o raudonajam lakūnui, kuris jau pats kariavo dėl to, kad Europa būtų paversta komunistine, Paryžiuje rodoma pagarba ir leidžiama susipažinti su visomis Prancūzijos paslaptimis.

Tegul kalba, kad Stalinas nebuvo pasirengęs sutriuškinti Europos. Tačiau ar buvo pasirengę apginti savo laisvę visi tie „lengvabūdžiai jaunuoliai", genialūs konstruktoriai ir džiūgaujantys ministrai su raudonų rožių puokštėmis?

Hitleris taip pat turėjo sąjungininkių: Japoniją, Italiją, Rumuniją, Vengriją, Suomiją.

Pati svarbiausia ir stipriausia sąjungininkė – Japonija. Bet kuo Japonija galėjo padėti Hitleriui? Nafta? Japonijai pačiai trūko naftos. Japonų linijiniai laivai ir lėktuvininkai stoviniavo dėl tos paprastos priežasties. Padėti kitomis strateginėmis medžiagomis? Tačiau Japonija stojo į karą būtent dėl to, kad apsirūpintų jomis. Kaip dar Japonija galėjo padėti Hitleriui? Reali galimybė – kartu su Vokietija užpulti Sovietų Sąjungą, atitraukti dalį Sovietų Sąjungos pajėgų į Tolimuosius Rytus. Tačiau Hitleris užpuolė, o Japonija susilaikė. Pačiu dramatiškiausiu karo metu, kai Hitleris stovėjo prie Maskvos sienų, žūtbūt reikėjo sutrukdyti permesti naujas sovietines divizijas iš Tolimųjų Rytų prie Maskvos. Tuomet Hitleris tikėjosi iš Japonijos bent šiokio tokio aktyvumo, tačiau Japonija prie Sovietų Sąjungos sienų aktyvumo nerodė. Atvirkščiai, Japonija savo laivyną išskleidė priešinga kryptimi ir 1941 metų gruodžio 7 dieną netikėtai smogusi pradėjo karą su JAV bei Didžiąja Britanija. Pačiu svarbiausiu momentu, kai 1941 metų gruodį prasidėjo pirmas sėkmingas Sovietų Sąjungos kontrpuolimas prie Maskvos, Japonija smogė priešinga kryptimi – Perl Harborui. Stalinui tai buvo šventinė dovana – iki 1941 metų gruodžio 7 dienos Stalinas kariuomenę iš Tolimųjų Rytų permetinėjo dvejodamas, ar staiga japonai nesmogs. Dabar jis galėjo nieko nebebijoti.

Palaikydamas Japoniją, Hitleris iš solidarumo taip pat paskelbė karą Amerikai. Karas su JAV Hitleriui buvo visai nereikalingas, juo labiau tokiu metu, kai Vokietijos kariuomenė triuškinama prie Maskvos. Hitleris tikėjosi tarpusavio supratimo: Vokietija paskelbė karą Amerikai, o Japonija nors formaliai, dėl padorumo, paskelbs karą Sovietų Sąjungai. Tačiau Japonijos vyriausybė nuoširdžiai padėkojo Hitleriui už karo Jungtinėms Valstijoms paskelbimą, bet karo Sovietų Sąjungai nepaskelbė.

Sąjunga su Japonija teigiamų padarinių Hitleriui neturėjo. Tik neigiamų. Labai neigiamų. Japonija iš tikrųjų įtraukė Hitlerį į karą

su JAV. Tad geriau Hitleris butų neturėjęs sąjungininkės Japonijos. Būtų pigiau atsiėję.

Dar viena sąjungininkė – Vengrija. Ši šalis turėjo nedidelę gerai parengtą kariuomenę, bet, paties Hitlerio žodžiais tariant (VIŽ. 1959. Nr. 2. P. 79), negalėjo būti gera Vokietijos sąjungininkė tiesiog dėl to, kad neturėjo priežasčių kariauti su Sovietų Sąjunga. Vengrija labai mielai būtų kariavusi su kita Vokietijos sąjungininke – Rumunija.

Suomija turėjo nedidelę puikiai parengtą kariuomenę. Tačiau Suomijos vyriausybė nuolat pabrėždavo, kad savarankiškai kariauja su Sovietų Sąjunga ir tik dėl teritorijų, Stalino užgrobtų Žiemos karo metu, grąžinimo. Generolas feldmaršalas V. Keitelis, 1945 metų birželio 17 dieną tardomas, pareiškė, kad jis niekada neabejojo Suomijos noru nekariauti su Sovietų Sąjunga ir progai pasitaikius pradėti su ja derybas. Pasak Keitelio, Hitleris su tuo visiškai sutiko.

Sąjungos su Italija rezultatai buvo neigiami. Savo veiksmais Musolinis įtraukė Hitlerį į alinantį ir neperspektyvų karą Balkanuose bei Šiaurės Afrikoje. Generolas majoras V. F. Meletinas manė, kad „Italijos stojimas į karą mums buvo nelaimė“ (Tankų kautynės 1939–1945 m. Maskva, 1957. P. 289). Apie sąjungą su Rumunija generolas yra pasakęs dar griežčiau.

Italiją kaip sąjungininkę pats Hitleris vertino atsainiai. Štai šis tas iš „Užstalės pokalbių“: „Kur valdžia yra italų rankose, ten visiškas chaosas...“ (1942 m. birželio 22 d.); „Jie pareiškė, kad „kariauja“, bet nerengė jokių karinių operacijų,.. vidutinis italas tėra mėgėjas sočiai prisiryti, bet jokiu būdu ne kovotojas...“ (1942 m. liepos 22 d.).

Dar keistesnė „sąjungininkė“ buvo Ispanija, kuri pasiuntė vieną diviziją į Sovietų Sąjungos–Vokietijos frontą, bet iš tikrųjų Antrajame pasauliniame kare nedalyvavo. Hitlerio nuomonė apie Ispaniją ir generolą Franką: „Dauguma gyventojų – nepataisomi tinginiai... Stulbinantį įspūdį padarė garbės sargybos gvardijos kuopa, nes kareivių šautuvai buvo padengti tokiu rūdžių sluoksniu, kad iš jų nebūtų galima iššauti nė vieno šūvio... Be galo sunku Ispanijoje rasti iškilią asmenybę, kuri įvestų ten tvarką...“ (1942 m. liepos 7d.).

Tokiu pat stiliumi – apie Rumuniją. Hitleris teigė, kad kritišku metu Rumunijos kariuomenė apvils. Ši pranašystė visiškai pasitvirtino prie Stalingrado.

Keitelis, 1945 m. birželio 17-ąją tardomas, pareiškė: „Iš 1942 metų kampanijos ir kautynių prie Stalingrado aš padariau tokias išvadas: ...negalima dėti jokių karinių vilčių į valstybes sąjungininkes (Rumuniją, Vengriją, Italiją ir kt.).“

Išvada teisinga, tik reikėjo ją padaryti iki Stalingrado, o ne vėliau.

Taigi palyginkime Stalino ir Hitlerio sąjungininkus ir atsakykime į klausimą: kas geriau buvo pasirengęs karui?

★ ★ ★

Ir paskutinė pastaba. Kartais pamirštama, kad, be JAV ir Didžiosios Britanijos, Stalino sąjungininkė buvo Mongolija. Šią sąjungininkę – neskubėkite juoktis! – pagal svarbą buvo galima lyginti su Amerika. Mongolijoje yra gausybė avių. Avikailiai – tai strateginis produktas, iš kurio siuvami kailiniai. Šis strateginis produktas kare kai kada buvo vertinamas labiau už tankus ir patrankas. Jų buvimas ar nebuvimas lėmė dideles pergales arba didelius pralaimėjimus. Sąjunga su Mongolija Stalinui garantavo, kad to produkto bus pakankamai.

Beje, apie kailius ir avinus.

9 skyrius

O KAIP REAGUOTŲ DIDŽIOJI BRITANIJA?

Telkiant Europos inteligentiją prieš Hitlerį ir jo filosofiją, prieš Japonijos kariauną, reikia jai įteigti, kad pasaulinė socialistinė revoliucija neišvengiama.

M. Gorkis. Laiškas Stalinui.
1936 m. kovas.

1

Kyla klausimas. Ir visai pagrįstas.

Sąjungininkai tikrai padėjo Stalinui. Tačiau Sovietų Sąjunga buvo užpuolimo auka, todėl jai ir padėjo. Na, o jeigu Sovietų Sąjunga būtų užpuolusi Vokietiją, kaip būtų į tai žiūrėjusios Didžioji Britanija ir JAV?

Išsiaiškinkime.

Pradėkime nuo svarbiausio dalyko. Nuo statistikos. Didžioji Britanija stojo į karą 1939 metų rugsėjo 3 dieną. Atsakydamas į tai, Vokietijos povandeninis laivynas blokavo Didžiąją Britaniją. 1939 metais hitleriniai povandeniniai laivai paskandino 222 jos prekybos laivus. Tai – oficiali statistika (S. Roskill. The War at See. 1939–1945. Londonas: H. M. Stationer Office, 1954. P. 615).

Vidutiniškai vokiečiai skandino po du Didžiosios Britanijos prekybos laivus kasdien be švenčių ir poilsio dienų. Didžioji Britanija – salose. Tuo metu ji pati išsimaitinti negalėjo. Pagaliau joje neauga nei bananai, nei ananasai. O jos liaudis be bananų ilgai neištemps. Čia jums ne Rusija. Medžių žievių valgyti žmonės čia nepratę ir varlienės neragavę. Be Brazilijos kavos britų džentelmenas neišgyvens. Tai aš jums tvirtai sakau.

Kitais, 1940-aisiais, metais Didžioji Britanija neteko 1056 prekybos laivų (šaltinis tas pats), t. y. po tris kasdien. Jos prekybos laivynas katastrofiškai mažėjo, o Vokietijos povandeninis laivynas tuo metu sparčiai didėjo.

„Per pirmuosius šešis 1941 metų mėnesius mes netekome 760 prekybos laivų, o paskandinome vos 12 povandeninių laivų." Tai taip pat oficiali statistika. Taip rašė kapitonas M. Kesvelas, Didžiosios Britanijos ambasados Sovietų Sąjungoje karinis jūrų atašė (Krasnaja zvezda. 1991 m. rugpjūčio 29 d.). 760 prekybos laivų per šešis mėnesius – tai po keturis kasdien. 1939 metais – po du kasdien, 1940-aisiais – po tris, 1941-aisiais – po keturis. Ir čia pat – oficiali karinio jūrų atašė išvada: „Didžiajai Britanijai 1941 metais jau grėsė pralaimėjimas."

Dar kartą atkreipiu dėmesį į tai, kad taip sako karinis diplomatas. Jo viešai pareikšta nuomonė tik vienu atveju galėtų būti vadinama asmenine nuomone: jeigu valstybė jo žodžius tučtuojau paneigtų, paskelbtų juos esant asmeninę nuomonę, o diplomatą atšauktų namo, pakeistų jį kitu. To nebuvo. Taigi oficialus požiūris buvo toks: 1941 METAIS DIDŽIAJAI BRITANIJAI GRĖSĖ PRALAIMĖJIMAS.

Didžioji Britanija negalėjo laukti iki 1942 metų.

Ir jei kalbėsime rimtai, maisto atsargos iš tiesų seko, o Didžiosios Britanijos prekybos laivyną hitlerininkų povandeniniai laivai praktiškai buvo sunaikinę. Jo atkurti Didžioji Britanija negalėjo, nes tam būtų reikėję kasdien į vandenį nuleisti po keturis naujus laivus. Bet netgi ne tai svarbiausia. Svarbiausia kitkas: Didžiosios Britanijos pramonė daugiausia naudojo atsivežtines žaliavas. Kai kurių žaliavų buvo perteklius, bet daugumos trūko. Jei trūksta bent vieno komponento, padariniai gali būti katastrofiški. Įsivaizduokite, kad mes statome namą ir viską, ko reikia statybai, turime, išskyrus kokį nors vieną dalyką, pavyzdžiui, vinis arba stiklą. Galingos pramoninės šalies ūkio mechanizmui reikia daugelio tūkstančių komponentų vienu metu ir nedelsiant, ir jei trūksta bent vieno iš jų, gali sustoti ištisos pramonės šakos plėtra. Strateginių žaliavų stygių kompensavo kaip galėjo. Pereikime Didžiosios Britanijos miestų gatvėmis ir prie bet

kurio monumentalaus pastato išvysime karo pėdsakus. Devynioliktajame amžiuje Britanijos imperija klestėjo, ir didingus pastatus puošė ne mažiau didingos metalinės tvoros. Dauguma Didžiosios Britanijos metalinių tvorų 1940–1941 metais buvo nupjautos ir išvežtos perlydyti. Po karo visa ši prabanga niekada nebebuvo atkurta. Apžiūrėkime Bristolio universiteto pagrindinio pastato cokolį: galingas akmeninis tvoros pagrindas ir tvarkingai nupjauti metaliniai virbai, kurie kažkada iš akmenų kilo aukštyn. Paklajokime Mančesterio, Niuporto, Liverpulio, Edinburgo, Glosterio, Šefildo, Jorko gatvėmis: aplink šventyklas ir parkus, mokyklas ir kapines, stotis ir skverus – masyvūs akmeniniai tvorų pagrindai ir visur, beveik visur – nupjautas metalas. Išimtis – Londono parkai prie Bakingemo rūmų ir prie parlamento.

Apie bananus ir kavą – aš daugiau juokais. O štai be žaliavų Didžiosios Britanijos pramonė duso... Oksfordo koledžuose puikiai padarytus bronzinius šviestuvus ir durų rankenas nusukinėjo – verkiant reikėjo artilerijos sprogdiklių.

Didžiajai Britanijai padėjo Amerika. Tačiau ne visa amerikiečių pagalba pasiekdavo ją, daugiausia jos nugrimzdavo į vandenyno dugną. Mėgėjų siųsti prekybos laivus prie Didžiosios Britanijos krantų vis mažėjo. Badas ir krizė joje didėjo. O JAV prezidentas Ruzveltas negalėjo Hitleriui paskelbti karo vien todėl, kad Amerikoje labai galingos jėgos tam priešinosi ir trukdė; šūkis: tegul tie europiečiai pjauna vienas kitą, Amerika iš svetimų karų visada turtėjo...

Didžioji Britanija turėjo tik dvi išeitis:

1. Pasirašyti separatinę taiką su Vokietija. Paprasčiau sakant – pasiduoti Hitlerio malonei.

2. Į karą su Hitleriu įtraukti Sovietų Sąjungą. Pasiduoti britams nesinorėjo, o tikėtis hitlerininkų žygio į rytus nebuvo įmanoma. Visi suprato, kad Vokietija negali vienu metu kariauti dviem frontais – ir su Didžiąja Britanija, ir su Sovietų Sąjunga. Karas dviem frontais– Vokietijai pražūtis, tai žinojo kiekvienas, tai žinojo pats Hitleris ir atvirai apie tai kalbėjo. Tikėtis, kad Hitleris užpuls Staliną, niekas negalėjo. Vienintelė likusi galimybė: Stalinas užpuls Hitlerį. Štai į tą pusę Didžioji Britanija ir stengėsi palenkti Staliną. Ir

visi politikai, diplomatai, generolai ir admirolai, karininkai ir žurnalistai, fermeriai ir dokininkai, žūstančių laivų jūreiviai ir alkani jų vaikai su viltimi žiūrėjo į rytus. Su paskutine viltimi. Britai nesuprato Stalino kvailumo: štai jis sėdi ir laukia, o Didžioji Britanija merdi, Didžioji Britanija ilgai neišlaikys, Didžioji Britanija iki 1942 metų neištemps, Didžioji Britanija bus priversta pasiduoti. Ir tada 1942 metais kvailys Stalinas liks akis į akį su Hitleriu. Tad nejaugi jis to nesupranta? Jis turi užpulti Vokietiją dabar, 1941 metais, kol Didžioji Britanija nepasidavė!

Savo skaitytojams, kuriuos likimas nuneš į ūkanotas salas, patariu užeiti į bet kurią britų biblioteką. Pavyzdžiui, į Imperialistinio karo muziejaus biblioteką. Ak, koks muziejus! Ten saugomi net tikri draugo Stalino maršalo antpečiai, kurių Čerčilis paprašė kaip suvenyro. Tačiau mus domina laikraščiai. Suprantama, laikraščių į rankas neduos, o mikrofilmus – prašom. Sėskite ir skaitykite. Įsijunkite žydrąjį ekraną (čia viskas nemokamai) ir sukite mikrofilmus, skaitykite, ką Didžiosios Britanijos spauda tomis dienomis rašė. O ji rašė tik apie trumparegį Staliną, kuris taip užsikrėtęs pacifizmu, kad nemato pavojaus likti akis į akį su Hitleriu. Ir Stalino raginimas: užpulk! užpulk! užpulk!

Tai lyg sename romane – doras žmogus, patekęs į bėdą, šaukiasi kilmingo riterio pagalbos: o, ateik, ateik pagaliau!

Jeigu atsiverstume Čerčilio laiškus Stalinui – tas pats motyvas: mus Hitleris uždusins, o tu liksi vienas... Jūsų didenybe drauge Stalinai, gelbėk, tuomet ir pats išsigelbėsi!

Klausiama, kaip Didžioji Britanija būtų reagavusi į netikėtą Stalino smūgį Vokietijai?

Atsakau: būtų reagavusi džiaugsmingu palengvėjimo šūksniu! Niekaip kitaip.

Būtų reagavusi milijonų Didžiosios Britanijos vaikų sveikinimais dėdulei Džozefui ir šlovingajai Raudonajai armijai išvaduotojai. Jos pergalingą žygį būtų žymėję raudonomis vėliavėlėmis kiekvienos Didžiosios Britanijos mokyklos kiekviename žemėlapyje ir ant kiekvieno gaublio. Į pranešimą apie netikėtą Sovietų Sąjungos KOP smūgį Vokietijos oro uostams kiekvienoje Didžiosios Britanijos laikraščio

redakcijoje, kiekviename ceche, kiekviename uoste, kiekvienoje ligoninėje būtų reagavę tikrai, neapsimestinai džiaugsmingai. Kiekvienoje Didžiosios Britanijos užeigoje už paskutinius pensus ir šilingus žmonės būtų gėrę alų į draugo Stalino ir jo šlovingųjų generolų sveikatą. Visose Didžiosios Britanijos bažnyčiose būtų gaudę varpai: pagalba ateina! Ir britų moterys su džiaugsmo ašaromis akyse būtų dėjusios į savo namų langus dėdulės Džo portretus.

2

Svarbiausias Didžiosios Britanijos diplomatijos uždavinys nuo 1939 metų rugsėjo 3 dienos – Sovietų Sąjungos vadovybei įteigti, kad reikia stoti į karą su Hitleriu. Ir necituosiu tų laiškų. To meto Didžiosios Britanijos diplomatijos archyvai atviri, patikėkite – tai nesibaigiančios lentynos bylų su aiškinimais, raginimais ir net grasinimais: stokite į karą, stokite, stokite! Ir nevilties apimta Didžiosios Britanijos diplomatija pradeda šantažuoti: jeigu Sovietų Sąjunga nepaskelbs karo Vokietijai, tai Didžioji Britanija sudarys separatinę taiką su Vokietija, štai ir spręskite.

Pamąstykime: o kas gi Didžiajai Britanijai beliko daryti?

Tik štai išeitis: Vokietija – Europos raktas. Vokietija – svarbiausias komunistų tikslas. Apie tai kalbėjo Marksas, Engelsas, Leninas, Trockis, Tuchačevskis, Radekas, Kamenevas, Zinovjevas, Unšlichtas ir daugelis kitų. Pasaulio ir visų pirma Europos, o Europoje – pirmiausia Vokietijos sovietizacija – tai Stalino priesaika prie Lenino karsto. Tai – Stalino gyvenimo planas ir jo tikslas. Tačiau draugas Stalinas užėmė tokią poziciją (ne taip, kaip rėksniai ir mėgėjai kaktą pramušinėti akmenines sienas), kad pats Čerčilis prašo draugą Staliną tuo užsiimti. Čerčilis ragina, prašo, aiškina, įtikinėja, reikalauja ir net grasina. Taip mūsų oficialioji istorija ir rašo: „Valdančiuose Anglijos sluoksniuose brendo įvairūs planai „spausti" Sovietų Sąjungą, kad priverstų ją stoti prieš Vokietiją." (Sovietų Sąjungos Didžiojo tėvynės karo istorija. 1941–1945. T. 1. P. 403.)

Net kiekvienas mūsų generolas žinojo, kad yra būtent taip. Sovietų Sąjungos maršalas A. Jeriomenka: „Tam tikri Anglijos sluoksniai, baimindamiesi, kad Hitleris mėgins forsuoti Lamanšą, visaip stengėsi įtraukti mus į karą." (Vakarų kryptimi. P. 477.)

Štai tokia turi būti užsienio politika. Stalinas slapta traukia kariuomenę prie savo vakarinių sienų, bet jam vėliau nereikės pasaulio visuomenei aiškinti, kodėl jis sutriuškino Vokietiją (o kartu ir...). Iš draugo Stalino būtent to ir laukiama, tokių veiksmų tikimasi, tokių Stalino veiksmų prašoma ir net kažkokios tamsios Didžiosios Britanijos jėgos draugą Staliną „spaudžia" ir „visaip stengiasi įtraukti jį į karą".

3

Tačiau stebėtinas (iš pirmo žvilgsnio) dalykas: Didžiosios Britanijos pasiuntinys Sovietų Sąjungoje ponas Stafordas Kripsas jos užsienio reikalų liaudies komisaro pavaduotojui draugui A. Vyšinskiui nuolat aiškina, kad Sovietų Sąjunga turi užpulti Vokietiją, bet gauna ryžtingą atsakymą: ne, ne ir ne!

Atsako tas pats Andrejus Januarjevičius Vyšinskis, liaudies vadinamas Jaguarjevičiumi, kadaise vos nepasodinęs draugo Lenino už grotų, bet po Lenino pergalės Jaguarjevičius persimainė ir persitvarkė, tapo ištikimu leniniečiu ir Stalino laikais kartu su draugu Jagoda tapo vyriausiuoju proletarinės mėsmalės mėsininku, paskui nusiuntė Jagodą į tą pačią mėsmalę. Toliau suko ją su draugu Ježovu, vėliau ir Ježovas pateko į mėsmalę, o Vyšinskis išsisuko ir už šį sugebėjimą buvo mestas į diplomatinį frontą. Štai tas pats Jaguarjevičius Išsisukinėtojas priima Didžiosios Britanijos pasiuntinį ir atsako, kad Sovietų Sąjunga trokšta tik taikos ir apie jokį karą nenori nė girdėti: taika, taika ir tik taika.

Daugelį tyrinėtojų trikdo štai kas. Didžiosios Britanijos pasiuntinys ponas Kripsas aiškina Sovietų Sąjungos stojimo į karą naudą, o Jaguarjevičius ryžtingai atsako: Sovietų Sąjunga – taikinga šalis, mes nieko nepulsime! Trikdo tai, kad Jaguarjevičius atsako iš karto,

nepasikonsultavęs nei su Molotovu, nei su pačiu draugu Stalinu. Iš to daroma išvada: Sovietų Sąjungos politika buvo tokia taikinga, kad Jaguarjevičiui net nereikėjo prašyti aukštesniųjų leidimo: ir taip aišku – mes už taiką.

O aš pateiksiu kitokį paaiškinimą. Įsivaizduokime, kad esame prašytojai, mes iškrapštėme iš kišenių viską, ką turėjome, ir einame pas didelį viršininką (pasak gandų – prievartautoją ir kyšininką) maldauti: gelbėk, maitintojau, pražūsime. Suprantama, pas didelį viršininką mūsų neleidžia. Priima liokajus, koks nors Panterovičius arba Leopardovičius. Mes prašymą išdėstome, trypčiojame, žiūrime į grindis, paskui šiaip taip atsargiai savo suglamžytus pinigėlius jam brukame: štai, girdi, jūsų viršininkui prasimaitinti...

Jūs manote, kad Tigrovičius-Leopardovičius pas viršininką bėgs instrukcijų: kaip, girdi, pasielgti – imti dovaną ar atsisakyti?

Jokiu būdu! Liokajus pasipiktins be viršininko instrukcijų: kuo tu, maita, mus laikai?

Reikia atkreipti dėmesį štai į ką. Jaguarjevičius ryžtingai atmeta britų prašymą, kad Sovietų Sąjunga stotų į karą. Tačiau! Jeigu britų pasiūlymai draugams Vyšinskiui ir Molotovui ir už jų nugarų stovinčiam draugui Stalinui nepriimtini, tai reikia kartą ir visam laikui „duoti atkirtį“, kad ateityje nebebūtų prievartaujama. Tačiau draugas Vyšinskis ryžtingai atmeta Didžiosios Britanijos pasiūlymą, o tas ryžtingumas toks, kad leidžia pasiuntiniui Kripsui po savaitės vėl prašyti. Ir vėl išgirsta kategorišką atsakymą: „Kuo gi tu mus!..“

Visų „ryžtingų“ Vyšinskio atsisakymų vertė ta, kad 1941 metų birželio pradžioje Sovietų Sąjungos diplomatijos tonas staiga griežtai pasikeitė. Jeigu atmestume diplomatinius aspektus, tai Jaguarjevičiaus atsakymas į pasiūlymą pradėti karą šį kartą būtų nuskambėjęs taip: „Na, gerai, taip ir padarysime, gerai, mes pagalvosime... Bet ką už tai gausime?“

Į tai Londonas atsakė džiaugsmingiausiu šūksniu: „Viską, ko norite!“

Jeigu britų atsakymą įspraustume į padorumo rėmus, tai jis skambėtų maždaug taip: „Anglijos užsienio reikalų ministras A. Idenas

birželio 13 dieną pasikvietė Sovietų Sąjungos įgaliotąjį atstovą I. Maiskį ir ministro pirmininko nurodymu pareiškė, kad jeigu artimiausiu metu prasidės SSRS ir Vokietijos karas, tai Anglijos vyriausybė yra pasirengusi visokeriopai talkinti Sovietų Sąjungai...“ (Antrojo pasaulinio karo istorija. T. 3. P. 352.)

Štai jis, Stalino genialumas! Štai jis, visų laikų ir tautų Didžiausias Gudruolis! Jis užėmė tokią poziciją, kad ne šiaip sau jo agresijos laukia dešimtys milijonų žmonių visoje Europoje, ne šiaip sau didžiausias komunizmo priešas Čerčilis maldauja Staliną įvykdyti agresiją, bet draugas Stalinas dar paprašė ir užmokesčio už savo agresiją ir nedelsiant gavo džiaugsmingą atsakymą: sulauksite visokeriopos paramos!

4

Tyliau, oratoriai! Aš įsivaizduoju jūsų pasipiktinimą ir žinau jūsų prieštaravimus. Jūs pasakysite, kad oficialiojoje sovietinėje istorijoje visai kas kita buvo turima galvoje: derybos Londone 1941 metų birželio 13 dieną – tai derybos dėl galimos britų paramos esant Vokietijos agresijai.

Atsakau.

Visa Didžiosios Britanijos politika – įkalbėti, palenkti, įtikinti Staliną stoti prieš Hitlerį, įtraukti Staliną į karą. Jeigu numatoma, kad Sovietų Sąjunga kariaus gynybinį karą užpuolus ją Vokietijai, tai traukti Stalino į gynybinį karą nereikia: Hitleris užpuls ir tuomet įtrauks Staliną į karą, tad Stalinas kariaus ir be Čerčilio įkalbinėjimų. Jeigu numatoma, kad agresorius bus Hitleris, tai kam gaišti laiką įkalbinėjant Staliną? Ir jeigu numatoma, kad Stalinas artimiausiomis dienomis taps Hitlerio auka, kodėl Didžioji Britanija turi įsipareigoti Sovietų Sąjungai? Tiesa, keista: kariaujanti, stovinti ant bedugnės krašto Didžioji Britanija įsipareigoja teikti visokeriopą paramą nekariaujančiai Sovietų Sąjungai.

O juk viskas paprasta: Čerčilis prašo Staliną stoti į karą ir siūlo viską, ko nori: užpulk, o aš tau!..

Mano kritikai generolas pulkininkas D. Volkogonovas, profesorius G. Gorodeckis ir kiti savo straipsniuose, o dabar ir knygose pateikia labai įdomų dokumentą: 1941 metų birželio 16 dieną SSRS valstybės saugumo liaudies komisaras V. Merkulovas pateikė Stalinui agentūrinį pranešimą iš Liuftvafės štabo: Hitleris agresijai prieš SSRS pasirengęs, ir tai gali prasidėti bet kurią dieną. Ant to pranešimo draugas Stalinas ryžtingai užrašė labai suprantamą rezoliuciją ir aiškiai nurodė, kokiai „motinėlei" reikia nusiųsti tokį agentūrinių žinių šaltinį.

Mano kritikai nesupranta, kad šis vienintelis pavyzdys visiškai griauna visas jų teorijas. Agentūrinis pranešimas ir raiški Stalino rezoliucija ant jos – tai nepaprastai svarbus dokumentas. Tai – liudijimas (Stalino parašu patvirtintas), jog Stalinas iki paskutinio momento netikėjo, kad Vokietija gali užpulti. Vadinasi, VISŲ Stalino ir jo valdinių veiksmų rengimusi atremti agresiją paaiškinti negalima. Slapta pritraukė prie sienos milžinišką kariuomenę – tai ne agresijai atremti! Kariuomenė nusimetė autus su pusbačiais ir kerzinius batus, o apsiavė naujus, odinius – ne agresijai atremti! Raudonosios armijos antrasis strateginis ešelonas slapta pajudėjo į vakarines pasienio apygardas – ne agresijai atremti! Pasienio oro uostai prikimšti lėktuvų – ne agresijai atremti! Zekams davė į rankas ginklus – ne agresijai atremti!

Ir jokių kontrsmūgių agresijai atremti nebuvo numatyta. Jeigu koks nors išminčius būtų atnešęs draugui Stalinui patvirtinti kontrsmūgių ir agresijos atrėmimo planą, tai draugas Stalinas būtų brūkštelėjęs tokią pat rezoliuciją. Beje, mano kritikai teigia, kad jokių Sovietų Sąjungos agresijos planų jiems archyvuose rasti nepavyko. Aš taip pat klausiu: o valstybės gynybos planus jūs radote? O kontrsmūgių planus, apie kuriuos mums pasakojo 50 metų? Kur jie? Kodėl jų niekas niekada neskelbė? Tik nereikia painioti valstybės sienos priedangos planų su šalies gynybos ir agresijos atrėmimo planais. Tai skirtingi dalykai. Taigi rasti valstybės gynybos planų niekaip nepavyksta. Todėl kad tokių planų nebuvo, kaip ir draugo Stalino ketinimo atremti agresiją. Jis Vokietijos agresija netikėjo. Tai ir patvirtino.

Ir 1941 metų birželio 13 dienos derybos Londone – visai ne rengimasis atremti agresiją. Jeigu Sovietų Sąjungos įgaliotasis atstovas Londone draugas Maiskis draugui Stalinui būtų pranešęs, kad Didžiosios Britanijos užsienio reikalų ministras paties Čerčilio nurodymu pasiūlė visokeriopą paramą atremiant Vokietijos agresiją, tai draugas Stalinas draugą Maiskį būtų nusiuntęs pas tą pačią aiškiai nurodytą „motinėlę".

Ir Ideną su Čerčiliu – taip pat pas ją.

5

Stalinas turėjo dar vieną priežastį neigiamai atsakyti į britų siūlymą stoti prieš Hitlerį. Priežastis ta, kad slaptą planą galima nuslėpti nuo priešų tik tuomet, kai apie jį nežino draugai. Juo labiau kad Didžiosios Britanijos pasiuntinys Maskvoje ponas Stafordas Kripsas buvo kvailas ir plepus.

Stalinas pradėjo Antrąjį pasaulinį karą tam, kad sutriuškintų Europą. Bet Kripsas apie tai nežino. Kripsas mano, kad tai jis, išmintingasis Kripsas, įkalbinėja Staliną stoti į karą, nesupratingajam Stalinui aiškina, koks svarbus ir naudingas momentas, kad jis pats tinkamiausias ir kad negalima laukti 1942 metų.

Ir štai birželio pradžioje Kripsas pajuto, kaip pasikeitė Sovietų Sąjungos tonas: o ką mes už tai gausime?

Kripsas netveria džiaugsmu: tai jis, gudrusis Kripsas, pasirodo, sugebėjo įtikinti nesukalbamąjį, nenuolaidųjį Staliną kažką padaryti Hitleriui! Visas pasaulis privalo nedelsiant sužinoti, kad tai jis, genialusis Kripsas, išgelbėjo Didžiąją Britaniją ir visą pasaulį! Pergalė arti! Atidžiai stebėkite!

Tuoj pat visi Kripso aplinkos žmonės sušneko apie netrukus prasidėsiantį Sovietų Sąjungos karą su Vokietija. O pats Kripsas džiugus išskrido į Londoną, ir netrukus Didžiosios Britanijos laikraščiuose visų rangų pranašai puolė svarstyti džiaugsmingas galimybes...

Stalino reakcija buvo žaibiška ir smarki – TASS'o 1941 metų birželio 13 dienos pranešimas. Jis pradedamas be jokios įžangos: „Dar iki Anglijos pasiuntinio SSRS p. Kripso išvykimo į Londoną, o ypač jam išvykus, Anglijos ir apskritai užsienio spaudoje ėmė sklisti gandai apie „greitai prasidėsiantį karą tarp SSRS ir Vokietijos"... Sovietų Sąjunga neva pradėjusi sparčiai rengtis karui su Vokietija ir telkianti kariuomenę prie šios sienų... Gandai apie tai, kad SSRS rengiasi karui su Vokietija, yra melagingi ir provokaciniai..."

Draugas Stalinas aiškiai pasikarščiavo. Kad suprastume, koks jis buvo įniršęs, turime prisiminti, jog sutriuškinus Napoleoną Rusijos iniciatyva 1815 metais buvo sušauktas Vienos kongresas ir jis nustatė visas tas diplomatijos taisykles, kurios egzistuoja iki mūsų dienų. Remiantis kongreso nutarimais, diplomatas, tegul ir paties žemiausio rango, yra valstybės atstovas. Diplomato (bet kokio rango) įžeidimas yra visos valstybės įžeidimas. Pasiuntinys – aukščiausias diplomatinis vienos valstybės atstovas kitoje. Pasiuntinio įžeidimo padariniai gali būti labai rimti.

TASS'o pranešime Stalinas įžeidinėja Didžiosios Britanijos pasiuntinį. Niekas neabejoja, kad teksto autorius – Stalinas. Be to, Stalinas – vyriausybės vadovas, o TASS'as – valstybinė struktūra, tiesiogiai pavaldi vyriausybės vadovui.

Pranešime sakoma, kad pasiuntinys Kripsas yra gandų skleidimo šaltinis, o tie gandai – melagingi ir provokaciniai. Paprasčiau tariant, Didžiosios Britanijos pasiuntinys ponas Stafordas Kripsas – melagis ir provokatorius. Bet tai – ne šiaip pasiuntinio įžeidimas, tai – visos šalies įžeidimas.

Diplomatijos istorijoje aš neradau kito tokio pavyzdžio, juo labiau – dviejų didžiausių imperijų santykių istorijoje. Išdidi, pasipūtusi Didžioji Britanija turėjo nedelsiant nutraukti diplomatinius santykius su Sovietų Sąjunga, pareikalauti atsiprašyti ir imtis kitokių priemonių.

Tačiau Didžioji Britanija į įžeidimą niekaip nereagavo. Taigi kodėl?

O pirmiausia todėl, kad kai Oksforde nusukinėjo durų rankenėles, buvo visai netinkamas metas įsižeisti dėl Kremliaus riksmų.

O antra, – ir tai svarbiausia, – Čerčilis gerai suprato, kad Stalinas teisus: pasiuntinys Kripsas iš tiesų išplepėjo, ko nereikia.

6

Kiekvienas pradedantis bet kurios šalies save gerbiančios žvalgybos informacijos tarnybos karininkėlis žino paprastą taisyklę – informacijos sraute patys svarbiausi, patys įdomiausi yra paneigimai. Kiekviena žvalgyba atidžiai seka, kas ką paneigia, ir stengiasi suprasti kodėl. 1941 metų birželio 13-ąją draugas Stalinas, perduodamas į eterį TASS'o pranešimą, drąsiai įžeidė didžios valstybės pasiuntinį, t. y. pačią valstybę – galimą sąjungininkę žūtbūtiniame kare, turinčiame (tai buvo aišku visiems įvykių dalyviams) kilti bet kurią dieną. Psichologų paklauskime, koks įtūžis buvo pagavęs draugą Staliną. Iš prigimties jis buvo smarkus visuose darbuose, o žodžiais – tylus. Kas čia jam taip staiga pasidarė? Jeigu Stalinas jaučia, kad artėja hitlerinė agresija ir Sovietų Sąjunga rengiasi ją atremti, tai Kripso plepalai Stalinui naudingi – tegul visi pasaulio laikraščiai trimituoja: Stalinas apie pavojų žino, Stalinas rengiasi atremti įsiveržimą, Stalino netikėtai neužklupsi!

Supykti ant tokių gandų skleidėjo negalima. Tokį plepį reikia Lenino ordinu apdovanoti.

Mums telieka spėti, kad Kripsas prakalbo apie kitokį karo scenarijų, kurį draugas Stalinas labai slėpė.

Stalinas – aukščiausios klasės, neprilygstamas kriminalinis nusikaltėlis. Pradėjo draugas Stalinas nuo menkniekio – banko apiplėšimo. Tifliso iždo apiplėšimas, įvykdytas genialiai vadovaujant draugui Kobai-Džiugašviliui, aprašytas visų šalių visuose kriminalistikos vadovėliuose. Suprantama, išskyrus mūsiškius. Mums buvo nelabai patogu mokyti būsimuosius seklius klasikiniu pavyzdžiu, kadangi banką apiplėšė (beje, meistriškai, tai reikia pripažinti) būsimasis pasaulinio proletariato vadas, būsimasis visų laikų ir tautų genijus. Mums buvo nelabai patogu pranešti, kad pasaulinio proletariato tė-

vynei ištisus trisdešimt metų vadovavo seifų laužytojas, slapyvardžiu Koba.

1941 metų vasarą Koba po dvidešimties metų ketino pakartoti tai, ką kadaise buvo padaręs Tiflise vidury baltos dienos, nustebusios publikos ir policijos akivaizdoje. Tik dabar, 1941-aisiais, buvo rengiamas visos Europos masto apiplėšimas. Stalinas viską parengė, viską numatė ir štai tau: nusprendė savo partneriui ponui Čerčiliu miglotai užsiminti apie savo ketinimus, o partnerio bičiulis pasirodė esąs visiškas kretinas, be to, dar ir liežuvautojas.

TASS'o 1941 metų birželio 13 dienos pranešimas labai sudėtingas ir daugiaplanis, jis skirtas ir Hitleriui, ir Čerčiliui.

Hitleriui: plepa visokie, bet tu netikėk!

Čerčiliui: nutildyk liežuvautoją!

Hitleris žinią priėmė, suprato jos prasmę, bet nusprendė patikėti plepiu Kripsu, o ne Stalino paneigimu.

Čerčilis žinią taip pat priėmė ir jos prasmę suprato – Kripsui tokių subtilių reikalų spręsti nebeleisdavo, su Stalinu dėl pasiuntinio, t. y. Didžiosios Britanijos, įžeidimo nesusipyko, Stalinui padėjo, kuo galėjo.

Išvada: reikia turėti tokių sąjungininkų, kurie padeda ir įžeisti neįsižeidžia.

7

Yra parašyti kalnai straipsnių, paneigiančių mano versiją. Dabar pasirodė ir knygų. Kol kas suskaičiavau tik keturias. Tačiau žadama, kad bus daugiau. Pirmąją mane kritikuojančią knygą parašė Gabrielius Gorodeckis, Tel Avivo universiteto profesorius. Jį pakvietė į Maskvą, jam atvėrė Gynybos ministerijos, Vyriausiosios žvalgybos valdybos (tai pirmas kartas istorijoje), Užsienio reikalų ministerijos archyvus: rašyk! Gorodeckiui ir Vakaruose visos durys atidarytos – „Ledlaužis" netinkamas visiems Vakarams. Ir štai knyga, kritikuojanti mane, parašyta. Surinko profesorius Gorodeckis daugybę dokumentų ir paskelbė.

Tiesa, tų dokumentų Gorodeckis nesuprato. Dokumentai jo knygoje – ne šiaip betiksliai, bet priešingai – visi mano versiją sustiprina.

Visas aštuntas Gorodeckio knygos skyrius apie tai, kaip pasiuntinys Kripsas įkalbinėjo, maldavo, aiškino, įtikinėjo Sovietų Sąjungos vadovus užpulti Vokietiją: „Anglija išgyvena agoniją ir ji deda viltis į artėjantį karą Rytuose...“, „Kripso užuominos apie galimą separatinę taiką tuo atveju, jeigu Rusija nepakeis savo politikos...“ (t. y. jeigu laikysis neutraliteto – V. S.), „Kripsas stengėsi patraukti rusus į Anglijos pusę manipuliuodamas jų baime, kad gali būti sudaryta separatinė taika...“ ir t. t. Nesupratingojo Stalino niekas neveikė, ir tada Kripsas parašė laišką Vyšinskiui: „Ar verta laukti ir paskui vieniems pasitikti neišskaidytas Vokietijos armijas.., ar nebūtų geriau imtis neatidėliotinų priemonių.., turint galvoje tą paramą, kurią teikia Didžioji Britanija...“ (p. 170). O kai Didžiosios Britanijos pasiuntinio argumentai išseko, jis ėmė gąsdinti Vyšinskį, Molotovą ir Staliną: „Jeigu karas užtruks ilgai, neatmetama galimybė, kad Didžiajai Britanijai gali pasitaikyti proga sudaryti sandėrį dėl karo baigimo...“ (p. 215). Ir ta mintis kartojama iki paskutinio skyriaus, iki paskutinių knygos puslapių: „Anglija desperatiškai stengiasi įtraukti Rusiją į karą.“ (p. 327.) Tai – apie Maiskio susitikimą su Idenu 1941 metų birželio 13-ąją.

Įsigilinkime: Sovietų Sąjunga atsirado kaip „būsimosios Pasaulinės Sovietų Socialistinės Respublikos prototipas“ (J. Stalinas // Pravda. 1922 m. gruodžio 31 d.). Tad štai Didžioji Britanija kviečia draugą Staliną tą planą įgyvendinti. O draugas Stalinas spyriojasi, ožiuojasi, kvietimą atmeta. Tada Didžioji Britanija ima jį prašyti, įkalbinėti ir netgi gąsdinti.

Štai jums užsienio politikos pavyzdys! Štai jums geriausias didžiojo Makiavelio mokinys, toli pralenkęs mokytoją!

Agresiją reikia rengti taip, kad visas pasaulis stumte stumtų agresiją įvykdyti, dėkotų už ją ir žadėtų jums padengti Europos triuškinimo išlaidas.

10 skyrius

KADA BUVO SUKURTA ANTIHITLERINĖ KOALICIJA?

Nesimuistyk, jeigu nori ir toliau gauti pinigėlių, jeigu nenori, kad tavo valiuta nueitų vėjais.

J. Stalinas.
Raštai. T. 7. P. 287.

1

Žinau, kaip jus prieštarausite. Ką ten Didžioji Britanija, sakysite, svarbiausia parama visai ne iš Britanijos, o iš Amerikos. Kaip į Sovietų Sąjungos „išvaduojamąjį" karą Europoje ir visose šeimininko neturinčiose Europos kolonijose reaguotų Amerika?

Išsiaiškinkime kartu: Hitleris užpuolė Lenkiją, Didžioji Britanija su Prancūzija paskelbė Hitleriui karą. O Amerika išsaugojo neutralitetą. Hitlerio užkariavimai Amerikos nejaudino. Po poros savaičių Lenkiją užpuolė draugas Stalinas, ir niekas karo jam nepaskelbė. Nei Didžioji Britanija, nei Prancūzija. Ir Amerika nesipiktino.

Paskui Stalinas užpuolė Suomiją, ir vėl niekas karo jam nepaskelbė. Nesiginčiju, pabarė. Viskas tuo ir baigėsi. JAV prezidentas Ruzveltas paskelbė Sovietų Sąjungai „moralinį embargą". „Moralinis embargas" technologijoms iš JAV tiekti jokios įtakos neturėjo, todėl draugams Stalinui ir Molotovui ir visiems kitiems draugams toks embargas visai nieko nereiškė. 1940 metų kovo 29 dieną draugas Molotovas Aukščiausiojoje Taryboje pasakė: „Mūsų santykiai su JAV pastaruoju metu nepagerėjo ir, ko gero, nepablogėjo." Išvertus į rusų kalbą: „Nusispjauti mums į moralinį embargą."

Suprantama, „moralinis embargas“ iškart buvo atšauktas, tad tuoj pat 1940 metų balandį prasidėjo Sovietų Sąjungos ir Amerikos derybos prekybos bei ekonomikos klausimais. Per derybas Sovietų Sąjungos atstovai, be kitų, iškėlė klausimą „dėl kliūčių, kurias Amerikos valdžia darė įleidžiant sovietinius inžinierius į aviacijos gamyklas“ (Antrojo pasaulinio karo istorija. T. 3. P. 352). Šį sakinį reikia gerai perskaityti. Čia kalbama ne apie tai, įleido sovietinius inžinierius į Amerikos aviacijos gamyklas ar ne. Juos įleido. Tik kažkokie Amerikos valdininkai sumanė taikyti apribojimus. Juk tai piktinantis dalykas! Taigi derybos vyko dėl to, kad ir ateityje sovietinius inžinierius į Amerikos aviacijos gamyklas įleistų, tik jau be jokių apribojimų.

Neaptarinėsime žodžių „sovietiniai inžinieriai Amerikos aviacijos gamyklose“, nesidomėsime, iš kokios žinybos tie inžinieriai. Tiesiog prisiminsime, kad Vakarų aviacijos gamyklose nuolat trainiojosi įvairaus rango mūsų inžinieriai. Pavyzdžiui, Vokietijos aviacijos gamyklose taip pat dirbo sovietiniai inžinieriai. Vienas iš jų, žymus karo žvalgas Vyriausiosios žvalgybos valdybos papulkininkis Nikolajus Zaicevas, leidinyje „Vojenno-istoričeskij žurnal“ (1992. Nr. 4) trumpai supažindino su tuo darbu. Ką veikė sovietiniai inžinieriai Amerikoje, papasakojo sovietinis šifruotojas Igoris Guzenka, kuris po karo su storu portfeliu pabėgo iš Sovietų Sąjungos pasiuntinybės. O „inžinieriai“ prasibraudavo toli už Amerikos aviacijos gamyklų užtvarų, prisikasė iki Amerikos branduolinių ir termobranduolinių paslapčių ir gerai pasipelnė. „Inžinieriai“ priėjo iki artimiausios Amerikos prezidento aplinkos ir ten užverbavo informacijos šaltinį. Mūsų inžinierių „bičiuliai“ lydėjo Amerikos prezidentą į Teherano ir Jaltos konferencijas ir davė jam labai vertingų patarimų. Nebūtų Guzenka visam pasauliui papasakojęs apie „inžinierių“ aktyvumą, Amerika ir toliau nieko nesuprastų, ir kas žino, kuo tai būtų pasibaigę...

2

Bet grįžkime į 1940 metus. Draugas Stalinas vasarą „priglobė" Estiją, Lietuvą ir Latviją. Tik vėl niekas karo jam nepaskelbė. „Moralinio embargo" taip pat.

Dabar padarykime prielaidą, kad draugas Stalinas 1941 metais staiga pamatė Hitlerio nusikaltimus, staiga išgirdo prašantį Didžiosios Britanijos balsą ir kilnaus pykčio paakintas smogė triuškinamą smūgį Rumunijai ir Vokietijai, išlaisvino Europą nuo rudojo maro, atnešė laimę ir džiaugsmą dešimtims milijonų pavergtų žmonių. Kas drįstų tuo pasipiktinti?!

O jeigu toks gudruolis atsirastų (tegul ir pats JAV prezidentas), tai jį akimirksniu hitleriniu pakaliku apšauktų.

Jeigu Stalinas užpultų Hitlerį, tai stoti prieš Staliną (tegul ir žodiniu pasmerkimu arba „moraliniu embargu") reikštų stoti į Hitlerio pusę. Buvo Amerikoje prezidentas Ričardas Niksonas. Ne man spręsti, už ką jį nuvertė, tačiau pretekstas buvo skandalas – prezidento padėjėjai norėjo paklausyti, apie ką šneka politiniai priešininkai. Neįrodyta, kad pats prezidentas prie to prisidėjo, tačiau Amerika tokių dalykų savo prezidentams nedovanoja. Dabar prisiminkime, kad Amerikos prezidentas Ruzveltas tylėjo, kai Hitleris Europą triuškino ir koncentracijos stovyklas statė, bet štai (įsivaizduokime) Hitleriui davė į dantis, tiksliau – per kitą vietą (mūsų smūgis buvo rengiamas iš užnugario), o JAV prezidentas pasipiktino ir Stalinui paskelbė karą, t. y. karą, kad apgintų Hitlerį, kad apsaugotų Europą nuo pavergimo, kad užstotų SS, gestapą ir koncentracijos stovyklas.

Ką gi, paskaičiuokime, kiek valandų toks prezidentas Baltuosiuose rūmuose išsilaikytų?

Kai 1933 metais draugas Stalinas padovanojo Hitleriui Vokietijos raktą, visų laikų ir tautų Didysis Išminčius žinojo, kad normalūs žmonės, normalios šalys ir vyriausybės sąjungos su Hitleriu nesudarys, žinojo, kad prieš Hitlerį susivienys visas pasaulis, žinojo, kad niekas neišdrįs ginti Hitlerio. „Revoliucijos ledlaužį" genijus sumanė ir sukūrė būsimųjų kartų nuostabai.

Todėl jeigu Stalinas būtų smogęs Vokietijai, Amerika negalėjo stoti prieš Staliną. Pasakysiu dar daugiau: Amerika esant tokiai padėčiai negalėjo likti ir neutrali – Stalinas laisvina Europą, o Amerika stovi nuošaliai! Kas gi Amerikos biznieriui paskui ranką paduos?

Bet nenukrypkime nuo faktų: 1941 metų birželio 21 dieną Jungtinės Amerikos Valstijos oficialiai pareiškė esančios pasirengusios palaikyti Staliną kare su Vokietija.

Tai patvirtino Vilis K. Amstrongas„ „lendlizo" administracijos bendradarbis (Grani. 1985. Nr. 136. P. 229). Tam liudijimui niekas niekada neprieštaravo ir jo nepaneigė.

Hitleris negalėjo tą pačią dieną sužinoti apie Sovietų Sąjungos ir Amerikos sandėrį. Žvalgyba nepajėgė taip greitai gauti tokių svarbių žinių ir jų pranešti. Bet ir be žvalgybos pranešimų Hitleris žinojo, kieno pusėje Amerika. Tą pačią dieną, 1941 metų birželio 21-ąją, Hitleris rašo laišką Italijos vadui Musoliniui: „Stos Amerika į karą ar ne – nesvarbu, nes ji ir taip visiškai palaiko mūsų priešus... Už viso to slypi masinis karinių medžiagų tiekimas iš Amerikos..."

Lyg būtų iš anksto viską žinojęs.

3

Mums yra aiškinama, kad Hitleris užpuolė Staliną ir paskui buvo sudaryta antihitlerinė koalicija. Iš tikrųjų viskas buvo kitaip. Stalinas sukūrė antihitlerinę koaliciją iki Vokietijos puolimo. Tai patvirtina britų ginklų tiekimas Stalinui iki 1941 metų birželio 22 dienos. Didžiojoje Britanijoje man pavyko rasti jūreivį, kuris buvo įguloje britų laivo, 1941 metų birželio 12 dieną nugabenusio į Murmanską pirmąją ginklų partiją. Pokalbį su juo aš įrašiau į magnetofono juostą 1989 metų kovo 16 dieną ir atitinkamai jį patvirtinau. Jūreivio žinias patikrinau archyvuose. Iš rastų dokumentų man atrodo, kad ir Didžioji Britanija, ir Sovietų Sąjunga savo santykiuose kažką slėpė, o pirmąjį arktinį konvojų į Sovietų Sąjungos šiaurinius uostus vertėtų specialiai patyrinėti. Dabar tik atkreipiu dėmesį į padėties pikantiš-

kumą: Didžioji Britanija kariauja, ir jai nepaprastai trūksta ginklų. O Sovietų Sąjunga teoriškai nekariavo. Ir štai kariaujanti Didžioji Britanija tiekia ginklus nekariaujančiai šaliai. Situacija tuo pikantiškesnė, kad Vokietija kariauja su Didžiąja Britanija. Vokietijai taip pat trūksta ginklų, pirmiausia – didelių antvandeninių laivų. Ir štai Vokietija taip pat tiekia Stalinui ginklus, tarp jų ir nebaigtą statyti (t. y. naujausią) sunkųjį kreiserį „Liutcovas". Stalinas gavo ginklų iš abiejų kariaujančių šalių. Formaliai tebebūdamas neutralus, jis savo kariuomenei ginkluoti skyrė daugiau dėmesio negu lyderiai tų šalių, kurios jau buvo įtrauktos į karą.

Sąjunga su Didžiąja Britanija automatiškai garantavo Stalinui sąjungą su Australija, Naująja Zelandija, Indija, Pietų Afrika, Kanada ir kitomis valstybėmis.

Galima pasakyti dar daugiau: jeigu 1940 metų balandį Sovietų Sąjungos diplomatija kėlė klausimą, kad sovietiniams inžinieriams turi būti leista be jokių apribojimų įeiti į Amerikos aviacijos gamyklas, – vadinasi, antihitlerinė koalicija jau egzistavo.

4

Bet tai – ne spėjimas. Amerikiečių tyrinėtojas Antonis Sjutonas 1973 metais išleido knygą „Nacionalinė savižudybė". Knyga gera tuo, kad autorius savo požiūrio skaitytojams neperša, tik labai negailestingai veikia juos iš tiesų pritrenkiančiais dokumentais. 80–81 puslapiuose jis įtikinamai įrodinėja buvus slaptą Stalino ir Ruzvelto sutartį. Sutartis buvo rengiama 1938 metais. Sjutonui pavyko gauti JAV valstybės departamento dokumentą Nr. 800.51 W89 USSR/247. Šis dokumentas yra pasiuntinio Džozefo J. Deviso 1939 metų sausio 17 dienos ataskaita apie tai, kad baigta rengtis slaptajam susitarimui.

Jungtinėse Valstijose apie slaptą sutartį žinojo tik keturi asmenys. Kadangi mes labai mokame saugoti paslaptis, galime spėti, jog Sovietų Sąjungoje informuotųjų buvo kur kas mažiau.

Sjutono rastasis dokumentas niekada nebuvo paneigtas, juo net nebuvo suabejota. O kad abejonių nekiltų, Sjutonas skaitytojams dar nurodo aibę sutarčių, pradedant JAV valstybės departamento dokumentu Nr. 711.00111 – sutartimi, pasirašyta 1939 metų kovą – dėl JAV prisidėjimo prie sovietinių povandeninių laivų statymo. Toliau Sjutonas pateikia ilgiausius Amerikos strateginių tiekimų Sovietų Sąjungai sąrašus. Šį prieškarinių Amerikos strateginių tiekimų sąrašą galima lyginti tik su ilgiausiu strateginių tiekimų sąrašu karo metais. Kai skaitai šiuos sąrašus, imi nebesuprasti, kuo Amerikos karo metų tiekimai Stalinui skyrėsi nuo prieškarinių. Ir prieini prie išvados: niekuo. Amerikos pagalbos Stalinui konvejeris buvo įjungtas ketvirtojo dešimtmečio pradžioje. 1939 metų sausį Amerikos strateginių žaliavų srautas įgijo svaiginamą greitį bei triuškinamą jėgą ir iki karo pabaigos jau nesustojo. Stalinas galėjo daryti Europoje viską, ką manė esant reikalinga, bet didesnių bausmių už „moralinį embargą" nesulaukė. Štai jis – Stalino pasirengimas karui: jis užsitikrino Amerikos paramą Vokietijos tankams dar nesulaužius Lenkijos pasienio užtvarų.

5

Tačiau slaptame Sovietų Sąjungos ir Amerikos susitarime slypėjo kažkas daugiau negu nesavanaudiškas Ruzvelto pasirengimas padėti Stalinui. Kiekvienas, pasirašęs sutartį su Stalinu, blogai baigė (taip pat ir Adolfas Hitleris), nes sutartis su Stalinu buvo sutartis su velniu – čia laimėti negalima. Tai pasakytina ir apie Ruzveltą. Žengęs vos pirmą žingsnį – sutikęs slapta derėtis su Stalinu, Ruzveltas jau pralaimėjo. Pralaimėjimo esmė ta, kad Amerikos politinė sistema sukurta taip, kad niekam (ir pirmiausia prezidentui) neleistų turėti per daug valdžios. Kongresas labai nemėgsta prezidentų, kurie veda slaptas derybas nesitardami su tautos išrinktaisiais. Sutikti slapta derėtis su Stalinu neinformavus Kongreso – savižudiškas Ruzvelto žingsnis. Stalinas gavo medžiagos, kuri dabar galėjo pražudyti Ruzveltą Kongreso, spaudos ir amerikiečių akyse.

Suprantama, draugas Stalinas buvo ne toks kvailas, kad atleistų draugą Ruzveltą iš darbo. Tačiau tokią galimybę Stalinas įgijo.

Nežinau, kaip Stalinui pavyko daryti įtaką Ruzveltui, galbūt jis sakė: „Tu nesimuistyk, jeigu nori ir toliau...", o galbūt Stalinas kalbėjo kitus žodžius, tačiau jis turėjo kažkokį įtakos Ruzveltui darymo mechanizmą. Šią mįslę turės įminti tikri, profesionalūs istorikai.

Man ši užduotis per sunki. Aš matau tik nepaaiškinamą Amerikos prezidento dosnumą ir mįslingą minkštaširdiškumą nuo pat pirmos jo valdymo dienos (atsimenate du traktorius iš Niujorko?). Nesuprantamas Ruzvelto nuolaidumas vis didėjo ir 1945 metais Jaltoje baigėsi visiška kapituliacija.

Jeigu žiūrėsime plačiau, tai Vakarai savo gerumą rodė nuo pat pirmų dienų, kai komunistai Rusijoje užgrobė valdžią. Jau 1919 metais Leninas kalbėjo: „Mums tenka savo priešų rankomis kurti komunistinę visuomenę." (RKP(b) VIII suvažiavimas. Protokolai. Maskva, 1959. P. 20.)

Šis gerumas suteikė Stalinui galimybę nebijoti, kad kas nors Vakaruose pasipiktins jo įsiveržimu į Europą. Nuolatinį Vakarų palankumą Stalinas sutvirtino puikiai sudarydamas Molotovo–Ribentropo paktą: pastūmėjęs Hitlerį į karą, Stalinas susikūrė tokią padėtį, kad Didžioji Britanija ir JAV buvo priverstos vilioti jį į savo pusę. Sovietų Sąjungos maršalas M. Zacharovas apie Molotovo–Ribentropo paktą rašė: „Atsirado palankios prielaidos ateityje sukurti antihitlerinę koaliciją." (Naujųjų ir naujausiųjų laikų istorija. 1970. Nr. 5. P. 27.) Tai genijaus darbas: Stalinas sudarė sąjungą su Hitleriu ir kartu sudarė sąlygas bei prielaidas sąjungai prieš Hitlerį!

Po daugelio metų išspausdinus pirmuosius „Ledlaužio" skyrius archyvai truputėlį buvo praverti ir pavyko rasti patvirtinimą – Stalino 1939 metų rugpjūčio 19 dienos kalba. Aš negalėjau prie jos prieiti. Jeigu man būtų tarnavusios viso pasaulio žvalgybos, tai ir jos prieiti prie Stalino archyvo (tikiuosi) nebūtų galėjusios. Bet prieš daugelį metų aš tą kalbą numačiau esant. Ji turėjo būti: iki 1939 metų rugpjūčio 18 dienos buvo vienokia politika, o rugpjūčio 19-ąją ji smarkiai pasikeitė. Tuo metu Stalinas turėjo artimiausiems bendražygiams

paaiškinti savo manevrą. Posūkis buvo svaiginamai staigus, ir kiekvienas Politinio biuro narys turėjo suprasti savo manevrą, antraip vadovauti šaliai ir Pasaulinei revoliucijai buvo neįmanoma: po tokio viražo visi Politinio biuro nariai turėjo netekti orientacijos. Ir Stalinas, kaip kiekvienas vadas esant nesuprantamai padėčiai, turėjo ryžtingai ir paprastai pasakyti: „Orientuoju!"

Aš nespėliojau, bet tiesiog žinojau, kad Stalinas tą dieną kalbėjo. Ir žinojau, apie ką. Manęs nejaudino, kad nėra įrodymų, nejaudino netgi tai, ar Stalino kalba buvo užrašyta, ar ne, o jeigu užrašyta – ar išliko archyve, ar buvo sunaikinta.

Aš šnekėjau ir rašiau apie tą kalbą kaip apie tikrą faktą. Prisipažįstu, kad mano įsitikinimas buvo gana įžūlus...

Visas oficialusis mokslas neigė tokios kalbos ir paties Politinio biuro posėdžio galimybę lemtingąją 1939 metų rugpjūčio 19 dieną.

Bet štai 1994 metais kalbą rado. Draugas Stalinas teigė: „Vėliau visos tautos, patekusios pergalingosios Vokietijos „apsaugon", taip pat taps mūsų sąjungininkėmis. Mes turėsime platų veiklos lauką, kad išplėstume Pasaulinę revoliuciją."

1939 metų rugpjūčio 19 dieną Stalinas žinojo, kad pradeda Antrąjį pasaulinį karą, žinojo, kad Vokietija pradės grobti ir taip visas šalis, užgrobtas ar neužgrobtas, pavers SSRS sąjungininkėmis. Todėl nuo 1939 metų rugpjūčio 19-osios antihitlerinės koalicijos negalėjo neatsirasti. Nuo tol ji buvo pasmerkta neišvengiamai atsirasti.

Galite vadinti mane kokiais tik norite žodžiais, tačiau Stalinas mane sužavėjo ir pakerėjo. Tai buvo žvėris, kruvina laukinė pabaisa.

Bet kartu – visų laikų ir tautų genijus.

11 skyrius

KAIP AŠ KOVOJAU SU MARSIEČIAIS

Ir paskui visi matė tą nevykusią, gėdingą Suomijos kampaniją, kai mūsų milžiniška šalis blaškėsi prie tos Manerheimo linijos. Visiems parodėme, kad mes kariauti... ir mūsų priešai matė, kad mes kariauti nesame pasirengę.

Aleksandras Solženicynas.
Ostankinas, 1995 m. gegužės 15 d.

1

Vienoje labai žinomoje ir kariniame pasaulyje garsioje mokslo įstaigoje maždaug devintojo dešimtmečio pabaigoje baigėsi mokslo metai. Baigėsi egzaminai, laimingi absolventai atsisveikino su brangiomis sienomis, išsivažinėjo. Ištuštėjo koridoriai, ūksminguose soduose nutilo juokas...

Graži vieta. Jeigu jums iš anksto nepasakys, kur patekote, tai išsyk ir nesuprasite: sodai, parkai, ežerai su meldais, kedrai dangų remia, aibė gėlių, palei alėjas tai vienur, tai kitur – visų laikų ir tautų patrankos, tankai, lėktuvai. Vaikštai kaip po muziejų: sraigtasparniai, jūrų minos, torpedos. Ir ne greta sustatyti, o kiekvienam tankui atskira vietelė parinkta, kiekvienas soduose ir pievelėse taip įkomponuotas, kaip kinų pavėsinė virš šniokščiančio upokšnio – sumaniai. O štai ir mūsų brangioji 1942 metų pavyzdžio 76 mm pulko patranka su geležiniais vokiškais ratais ir vokišku vamzdiniu stabdžiu – vokiečiai užgrobdavo jas ir naudodavo mūšiuose, nes jie tokio stebuklingo ginklo neturėjo. Kartais trofėjines sovietines patrankas vokiečiai naudodavo tokias, kokias pagrobdavo, o kartais konstrukciją pakeisdavo.

Dėl kažkokių jiems vieniems težinomų priežasčių nuimdavo mūsų ratus ir uždėdavo savo vokiškus – geležinius. Matyt, gumos neturėjo per daug. Be to, vamzdinį stabdį keisdavo... Ir naudodavo prieš Raudonąją armiją. Daug pirmarūšių ginklų ir šaudmenų vokiečiams atiteko Sovietų Sąjungos pasienio rajonuose pirmosiomis karo dienomis. Paskui – ties Charkovu ir 1942 metais – Kryme. O karo pabaigoje tos patrankos, tos brangenybės, atiteko Didžiosios Britanijos kariuomenei kaip kovos trofėjus, tad viena ir stovi alyvų krūmuose tarytum pasaloje.

Tai jau istorija. Ir ta patrankėlė neįkainojama. O šalia angaruose – mūsiškiai T-34 ir „Karališkasis tigras“, ir dar daugybė dalykų, kuriuos palietus kiekvienam normaliam žmogui iš pasitenkinimo sukasi galva.

Jeigu pereitum alėjas, tai čia pamatytum ne tik tankų ir patrankų, bet ir Krymo karo laikų mortyrų, ir dar daug visokių nuostabių dalykų.

Taigi baigėsi mokslo metai – remontuojami visi mokymo korpusai, dažomos sienos, grindys, senovinis korpusas restauruojamas, kad viskas būtų taip, kaip senais laikais, o šalia naujame korpuse pasakiško galingumo kompiuteris pertvarkomas dirbti pagal naujas programas.

Mūsų broliui dėstytojui laisvė – įsitaisyk visai dienai bibliotekoje ir graužk mokslų granitą, niekas netrukdys. Biblioteka – svajonė. Ant sienų – ordinų kolekcijos, kiekvienas muziejus pavydėtų. Ir garsių generolų asmeninių ginklų kolekcijos, po stiklu – paradinė uniforma su perpetėmis ir antpečiais. Begalė knygų lentynų. Tyla kaip kosmose.

Apsikroviau aš tomais, tarytum bastionus aplink save pasistačiau, neįveikiamą gynybą, kad nepastebėtų manęs ir nuo darbo neatitrauktų.

Deja, surado ir atitraukė, atseit yra proga pasirodyti.

Iškviečia didelis viršininkas, kelia uždavinį: padėti inžinieriams tą kompiuterį pertvarkyti. „Aš, – teisinuos, – apie kompiuterius nelabai...“

O viršininkas atšauna, kad to iš manęs ir nereikalaujama: ten jau šeši elektronikos ekspertai du mėnesius meistrauja – vieną iš Japonijos pasikvietė, du iš Amerikos atvyko, kiti – savi. Ir mane pas juos – puikus septynetukas. Internacionalas. Kompiuterį pertvarko dirbti pagal kitą programą. Laiko liko dvi savaitės. Savo darbą puikiai išmano, bet jiems reikalingas žmogus, galintis sugalvoti fantastiškų karinių situacijų, ką nors primenančio planetų karą: mūsiškiai su marsiečiais ar panašiai. Kompiuteris specialiai sukurtas karinėms operacijoms modeliuoti. Visoje Didžiojoje Britanijoje tokio galingumo jų galbūt tik du yra: vienas – kovinis, kur nors karo planavimo požemyje, o vienas čia – rengti operatoriams, programuotojams ir aukštiems vadams. Tiesą sakant, aš nežinau, kiek tokių kompiuterių Didžiojoje Britanijoje esama. Tiesiog spėlioju. O visame pasaulyje (mano diletantišku požiūriu) jų galbūt – ne daugiau kaip dešimt.

„Tave, – neslepia viršininkas, – pažįstame kaip keistuolį, į tavo galvą vis kokių nors beprotiškų, paradoksalių idėjų ateina. Mes šių idėjų nesuprasime, bet tavo gebėjimu kvailioti pasinaudosime. Eik pas elektronikos ekspertus ir kurk. Kad tavo idėjos tuščiai neprapultų, eik ir kariauk su marsiečiais."

Tad aš nuėjau.

2

Čia reikia sustoti. Nukrypti nuo temos.

Manęs kartais klausia apie dėstytojavimą. Ir vėl– dalyvauju pertvarkant neįtikėtino galingumo karinį kompiuterį... Tai branduoliniam karui. Klausimo tiesiogiai man neformuluoja, bet kažkaip susieja: paskaitas skaitai, mokai priešo karininkėlius, ir tuoj pat – apie sąžinę, apie paliktą tėvynę...

Klausimą supratau. Atsakau: jeigu mano mieloji tėvynė ir kitame tūkstantmetyje neatsisakys Pasaulinės revoliucijos idėjos ir stengsis visame pasaulyje įvesti komunistinę tvarką, tai aš ne

tik priešo karininkėlius mokysiu ir dalyvausiu pertvarkant karinius kompiuterius, bet ir automatu ginkluotas eisiu kariauti su komunizmu.

Na, o jeigu Pasaulinė revoliucija neįvyks, jeigu mano puikioji tėvynė pasiutimo priepuolio apimta neužpuls visų savo kaimynų, tai mano paskaitos niekam nepakenks. Ir tas kompiuteris tyliai ūš vėsiame požemyje.

Taigi nusileidžiu aš ten, kur meistrauja elektronikos korifėjai. Iš pradžių buvau lyg ir nepatenkintas – atitraukia nuo darbo. Galop suvokiau: prie tokio galingo kompiuterio dvidešimtajame amžiuje vargu ar koks nors istorikas bus prileistas. Per brangus malonumas. Ne žaidimams tokius daikčiukus kuria. Net ne istorijos tyrinėjimams. Aš ne istorikas, esu tiesiog karo istorijos mėgėjas. Bet taip išeina, kad aš vienintelis iš visų pasaulio istorikų, profesionalų ir mėgėjų, dvidešimtajame amžiuje turiu progą prieiti prie tokio stebuklo. Po dviejų savaičių, kai jį galutinai pertvarkys ir suderins, tokiems svirpliams kaip aš prieiti nebebus įmanoma, ir jį apkraus rimtu darbu, apie kurio turinį galima tik spėlioti. O kol kas...

Atsinešiau lagaminą žinynų. Išsikroviau.

Ir pradėjome. Modeliuojame kažkokį fantastinį karą.

– Ar galima įsivaizduoti armijos puolimo operaciją?

– Prašom, – atsako. – Nors ir fronto.

Gerai. Pradėjome. Pirmiausia paprašiau nustatyti oro temperatūrą: 41 laipsnis Celsijaus šalčio.

3

Man pasirodė, kad kompiuteris žybtelėjo iš pykčio, visas sukibirkščiavo ir sustaugė iš pasipiktinimo. Atsakymas žaibiškas: sąlyga neįvykdoma – esant tokiai temperatūrai puolimo operacijos neįmanomos.

Aš reikalauju. Kompiuteris mano reikalavimą atmeta. Ekspertai ima pykti. Man aiškina, kad protinga mašina kvailos informacijos nepriims.

O aš užsispyriau.

Tačiau ginčytis su kompiuteriu – beprasmiška, taip pat kaip pulti Rusiją. Užsispiriu, reikalauju, kad temperatūra būtų 41 laipsnio šalčio. Ekspertai sukišo nosis į žodynus– jeigu aš angliškai nesuprantu, tai skaityk tą žodį savąja rusų kalba: kompiuteris nepriima, neperima, nevirškina, tokio dalyko neėda, nevalgo, neryja, nekramsnoja!

Gerai. Įtikinote. Supratau. Ne...

Per daug, sako, ruse, tavo vaizduotė laki. Užduotis užduok, tačiau galvok, fantazija – geras dalykas, tačiau stabdžius turėk. Ir kai kada jais naudokis.

O aš nefantazavau, ne planetų karą žaidžiau, bet mūsų nelaimingąjį Žiemos karą: 1939 metų lapkričio 30 dieną Raudonoji armija įžengė į Suomijos žemę. Dieną – pakenčiama, naktį – šiaip taip, rytą – 41 laipsnis Celsijaus šalčio. Nors paskui kitomis dienomis ir naktimis buvo dar blogiau.

Bet jiems, kitatikių vaikams, nepaaiškinsi, jiems tas nerūpi. Jiems tik savo mygtukus spaudžioti.

Tad aš pats sau darau pirmąją išvadą: vėlų 1939 metų rudenį draugas Stalinas Raudonajai armijai iškėlė neįvykdomą užduotį – pralaužti Manerheimo liniją Karelijos sąsmaukoje.

RAUDONOJI ARMIJA NEĮVYKDOMĄ UŽDUOTĮ ĮVYKDĖ.

4

Prisipažinsiu, mano nuotaikos seniau buvo tokios pat: Raudonoji armija Suomijoje užsitraukė gėdą viso pasaulio akivaizdoje. Mano sumanymas buvo paprastas – pralaimėti karą Suomijoje savotiškai, ne taip, kaip kvaili Stalino generolai kariavo, o savaip, protingai.

Bet paaiškėjo, kad nė viena pasaulio kariuomenė esant 41 laipsniui šalčio puolimo operacijų nevykdė. Ir niekas nedrįsta juoktis iš savo kariuomenės. Pabandykite patys. Tada juokitės.

Tik kaip suomiai gynėsi?

Gynyba – kitas reikalas. Praktiškai dvidešimt metų visas Suomijos karinis biudžetas buvo eikvojamas įtvirtinimams Karelijos sąsmaukoje kurti. Buvo pastatyta 135 kilometrų ilgio ir 90 kilometrų pločio gynybos linija. Sparnai rėmėsi į Suomijos įlanką ir Ladogos ežerą. Už bekraščių minų laukų, už prieštankinių griovių ir granitinių užtvarų, už gelžbetoninių tetraedrų ir vielos tvorų dešimčia, dvidešimčia, trisdešimčia eilių (65,5 metro aukštumose – keturiasdešimt septynios eilės tankių užminuotų spygliuotųjų vielų, pritvirtintų prie metalinių kuolų; vidurinės eilės – vietoje baslių į žemę įkalti bėgiai), taigi už tų užtvarų – gelžbetoniniai kazematai: trys, keturi, penki aukštai žemėje, perdengimai – pusantro arba du metrai fortifikacinio gelžbetonio, lauko sienos perdengtos šarvinėmis plokštėmis, visa tai užversta daugiatoniais granito luitais ir užpilta gruntu. Viskas užmaskuota. Virš tų kazematų jau užaugo tankus eglynas. O miškai prisnigti. Kulkosvaidininkai, šauliai, artileristai sėdi už šarvų ir betono, gilios ambrazūros slopina šūvių blyksnius, iškraipo ir slopina šūvių garsą – šaudo visai arti, nors mums vis atrodo, kad už tolimo miško... Bet viduje, kiekviename kazemate, – šaudmenų ir kuro atsargos, viduje – šiltos miegamosios patalpos, poilsio kambariai ir virtuvės, ir valgykla, ir tualetas, ir vandentiekis, ir elektros stotis... Vadavietės, ryšių mazgai, ligoninės – viskas žemėje, viskas po betonu, po miško tankme, po sniegu. Ir viskas – šilumoje. Snaiperis, kuris ištisas paras tyko aukos, slidininkų lengvųjų būrių, veikiančių Raudonosios armijos užnugaryje, kovotojai, šiltai aprengti, gerai viskuo aprūpinti. Suomijos kareiviai gimę, išauklėti ir parengti veikti būtent tokiomis sąlygomis. Jie žino, kad po kelių dienų kovinio budėjimo arba slidžių reido juos pamaitins karšta sriuba, jų laukia jauki patalpa požeminiame bunkeryje, ten jie šiltai išsimiegos prieš naują užduotį. Jie žino, kad jei bus sužeisti, jų laukia operacinė palata giliai žemėje, ten švaru, sausa ir taip pat šilta.

Bet pamėginkite pulti tokiomis sąlygomis. Pamėginkite nupjauti sužeistajam koją, kai už plonytės ligoninės palapinės sienos – 40, o viduje – 30 laipsnių šalčio.

Vadinasi, esant 40 laipsnių ir žemesnei temperatūrai pajėgia pulti tik mano kariuomenė. Tik ji pajėgia daryti stebuklus, daryti tai, kas neįmanoma.

5

Žodžiu, kompiuteris 41 laipsnį šalčio atmetė. Nevirškino. Nesuėdė. Nesurijo. Nesuvalgė.

– Gerai, – sakau, – tarkime, kad iš viso jokios temperatūros nebuvo. Juk būna taip, kad nėra temperatūros.

Nusišypsojo elektronikos išminčiai: tai jau geriau, tai arčiau tikrovės. Meluoti negalėjau, 25 laipsnių šalčio negalėjau įvesti į elektronines smegenis, jei iš tikrųjų buvo 40 ir žemiau. Todėl kompromisas – nėra temperatūros. Nėra, ir viskas.

Įvedame antrąjį parametrą: sniego dangos storis pusantro.

– Pusantro? Ko pusantro? Centimetro, colio, pėdos?

– Metro, – atsakau. – Metro, vyručiai.

Tad vėl kompiuteris sustaugė.

Mano skaitytojau, jūs niekam nepasakokite, o aš jums karinę paslaptį atskleisiu: Vakaruose visų karinių kompiuterių nervai silpni.

Netgi kuo protingesni, tuo nervai silpnesni. Toks dėsningumas. Atvirkštinė proporcija. Man pakliuvo vienas iš pačių protingiausių ir galingiausių, todėl jo nervų sistema buvo itin išgverusi. Jis bemat užsiplieskė: taip kariauti negalima!

Neįmanoma.

Aš patikslinu, kad po sniegu – pelkės, kurios neužšąla, ir sniegas jas nuo šalčio saugo. Aš paaiškinu, kad po sniegu – ežerai. Ežerų ledas plonas. Priežastis ta pati: gilus sniegas – izoliatorius. Ten, kur sniego nėra, vanduo užšąla iki dugno, o kur ant ledo sniego daug, ledas visai plonutis, ten tankas prasmegs. Suomija – tūkstančių ežerų šalis, bet eik ir išsiaiškink, kur ežeras, o kur laukas? Viskas aplinkui balta, puru, spindi. Po sniegu – dar granito rieduliai. Pažiūrėti laukas lygus, visur vien sniegas, tačiau tankai išriedėjo ir volus sulaužė,

vikšrus nutraukė. Net nepatekę į minų lauką. Vietovė, kaip sakoma, prieštankinė. Tankams čia nėra ko veikti: arba laukas su rieduliais, arba ežeras, arba neįveikiama tankmė. Ir visur milijonai minų prikimšta. Suklysti galima, bet tik vieną kartą gyvenime.

Bet visų šių smulkmenų kompiuteris nenori girdėti: jeigu nebūtų pelkių ir ežerų, jeigu nebūtų smarkiai raižytos vietovės, jeigu nebūtų milžiniškų granito luitų, tai vis tiek esant tokiai sniego dangai kariauti negalima.

Vadinasi, draugas Stalinas Raudonajai armijai iškėlė dvigubai neįvykdomą užduotį.

6

O aš įvedu duomenis, kad šviesaus laiko gruodžio mėnesį – visai nedaug. Ketvirtą valandą tamsu. Be to, ten, šiauriau, diena dar trumpesnė arba visai jokios dienos nėra.

Galop aš įvedu miškų duomenis: medžių aukštis, vidutinis nuotolis tarp kamienų, kamienų storis. Tik atsakymas vis tas pats – čia pulti negalima.

Miškuose tankams nėra ko veikti, miškuose artilerijos ugnies neįmanoma koreguoti. Miškas. Neįžengiamas miškas. Taiga. Horizonto linijos nėra. Artilerijos stebėtojas nemato, kur krinta sviediniai: virš galvos švilpia, kaukia, o kur krinta – nesuprasi. Iš baterijos rėkia į ragelį: nepasiekė, perskrido? Velniai žino! Matyti sprogimus galima tik iš tos pačios aikštelės, į kurią tie sviediniai krinta. Suomių artilerija tose vietose buvo visada. Kiekviena baterija per daugelį taikos metų nusistatė šaudymo ribas: taikytojai, koreguotojai, vadai atmintinai žino šaudymo duomenis.

Taigi mūsų artilerija mums mažai padeda, tankai nenaudingi, tankams ši vietovė netinkama, aviacija iš viršaus taip pat nieko nemato. Taktikos vadovėlyje sakoma: „Iš viršaus miškas atrodo kaip vientisas paviršius, aptikti kariuomenę miške pavyksta tik išimtiniais atvejais.“ Normaliomis sąlygomis kariuomenės miške nepastebėsi.

Nors čia ir pastebėti nėra ko – ji ne miške, o po sniegu, žemėje. Ir šviesiu metu jų krosnelių dūmus galima pamatyti tik ten, kur jie nori tai pademonstruoti, – apgaulinguosiuose gynybos rajonuose. Pagaliau ir kada gi tas šviesus metas būna?

Puolantysis į žemę neįsikas, nes gruodžio mėnesį Suomijoje žemė kieta beveik kaip granitas. Ir sužeistųjų į ligoninę galima netempti – tokiame šaltyje net ir mažai kraujo netekęs sužeistasis sušąla. Visa tai aš išdėstau kompiuteriui.

Kompiuteris viską atmeta, operatoriai keikiasi. Ginčijomės, ginčijomės, radome kompromisą: temperatūros iš viso jokios nėra, sniego nėra, pelkių ir miškų nėra, diena niekada nesibaigia. Nusprendėme kariauti taip, kad gamta netrukdytų pulti. Numatėme, kad yra tik sprogstančios ir nesprogstančios kliūtys, kliūtys, skirtos pėstininkams ir prieštankinės, ir yra gynybos statiniai. Įvedu minų tankį. Įvedu užtvarų ruožo duomenis – plotis 15–60 kilometrų: minų laukai, eskarpai, kontreskarpai, miško užvartos, neįžengiamuose šimtamečiuose eglynuose – siauri koridoriai sniege. (Susitarėme, kad sniego nėra, tačiau koridoriai liko, iš jų niekur nepasuksi: pakliuvo tankų kolonai mūsų mašina, atvažiuojanti priešais, – sutraiškyk ją. Ir nieko kito.) Dirbtinės kliūtys priderintos prie vietovės, o vietovė išvagota upokšnių ir upeliukų skardingais krantais. Krantuose įrengtos prieštankinės kliūtys. Visi tiltai susprogdinti. Visi priėjimai prie tiltų užminuoti, visi apšaudomi snaiperių. Už šitų – pagrindinis 7–12 kilometrų pločio gynybos ruožas. Bet tai žinoma man dabar, o tada sovietiniams vadams nebuvo žinoma, kaip ir priešakinių pozicijų vaizdas. Už pagrindinio ruožo – vėl užtvaros ir dar vienas gynybos ruožas, ir vėl minų laukai, užtvaros ir dar vienas gynybos ruožas.

– Koks betonas? – domisi kompiuteris.

Atsakau: 600 markės cementas, armatūra plieninė, 95 kilogramai armatūros kubiniam metrui betono.

Na, manau, užminiau aš pilkiui mįslę, dabar galės tris dienas galvoti. Bet apsirikau. Kompiuteris atsakė greitai ir ryžtingai: pagrindinio smūgio kryptis – Lintula–Vipuris; prieš puolimą – atakos parengimas ugnimi: pirmasis sprogimas – iš oro, epicentras – Kaneljarvis,

ekvivalentas – 50 kilotonų, aukštis – 300; antrasis sprogimas – iš oro, epicentras – Lounatjokis, ekvivalentas... trečiasis sprogimas... ketvirtasis...

Aš operatoriams: stop, mašina, visu greičiu atgal!

– Be branduolinio ginklo negalima?

– Negalima, – atsakė kompiuteris.

Aš ir gražiuoju, ir grasindamas, bet kompiuteris pasitaikė užsispyręs: BE BRANDUOLINIO GINKLO NEGALIMA.

Nors Saliamono galvą turėk, nors kompiuteris neįsivaizduojamo galingumo, atsakymas vis tas pats: be branduolinio ginklo nepavyks. NIEKAM NEPAVYKS!

Išvada: Raudonoji armija pralaužė Manerheimo liniją, t. y. padarė neįmanomą dalyką. Keturiskart neįmanomą. Tai buvo įmanoma tik pas mus. Tik valdant draugui Stalinui. Ir tik po didžiojo kariuomenės valymo: įsakymas neįvykdytas – sušaudyti vietoje. Kaip prieš rikiuotę buvo sušaudyti 44-osios šaulių divizijos vadai.

Pralaužti tos gynybos neįmanoma. Net jei nebūtų visai jokios temperatūros. Net jei nebūtų sniego. Netgi jei diena truktų dvidešimt valandų per parą. Neįmanoma.

Apskritai dvidešimtajame amžiuje, jeigu viena kariuomenė įsitaiso aklinai gintis, pralaužti jos frontą nėra taip paprasta. Per visą Pirmąjį pasaulinį karą nei vokiečiams, nei britams, nei amerikiečiams, nei prancūzams nė karto nepavyko pralaužti priešo gynybos fronto. Išimtis buvo tik Rusijos kariuomenė. Per visą Pirmąjį pasaulinį karą buvo tik viena operacija, kurios pavadinimas kilęs ne iš vietovės, o iš karvedžio pavardės – kavalerijos generolo Aleksejaus Brusilovo-Brusilovo prasilaužimas.

Jeigu viena armija pasirengė gynybai, jeigu ji įsikasė į žemę, t. y. išsikasė tranšėjų, apkasų, pasistatė blindažų, apsitvėrė spygliuotąja viela, tai to pralaužti nepavyko netgi po daugelį mėnesių trukusio artilerinio parengimo, daug kartų panaudojus nuodingąsias dujas ir atakavus pėstininkams.

Jeigu kariuomenės lauko gynybą sustiprintume ilgalaike fortifikacija, t. y. dar taikos metais pastatytomis inžinerinėmis užtvaro-

mis – prieštankiniais grioviais, prieštankinėmis kliūtimis, eskarpais, kontreskarpais, gelžbetoniniais šaudymo įrenginiais, paslėptume gi liai žemėje viską, ką galima, tai tokia gynyba būtų iš viso neprieinama. Taip manė ir Vakarų karo ekspertai, tarp jų ir pats didysis B. H. Lidelas Hartas. Taip buvo manoma iki 1940 metų, kol Raudonoji armija įrodė priešingą dalyką.

Manerheimo linijos pralaužimas – tai pirmasis istorijoje ilgalaikio gynybos ruožo pralaužimo pavyzdys. Tik po to, kai Raudonoji armija Suomijoje įvykdė neįsivaizduojamą dalyką, ekspertai ėmė daryti išlygą, kad pralaužti tokią gynybą teoriškai įmanoma.

Vokietijos kariuomenė niekada tokių įtvirtinimų nepralaužė. Mažino liniją buvo galima apeiti, ir vokiečių armija ją apėjo. Sovietų Sąjungoje „Molotovo linija" nebuvo pastatyta, nebuvo pridengta aprūpinimo ruožu ir praktiškai kariuomenė jos negynė. „Stalino linija" buvo nuginkluota, apleista ir kariuomenės joje nebuvo. Ten, kur ją gynė kariuomenė (Kijevo įtvirtintas rajonas), jos pralaužti priešui nepavyko, kituose fronto ruožuose buvo prasiveržta ir Kijevo įtvirtintas rajonas buvo apeitas iš dviejų pusių.

1943 metais Vokietijos kariuomenė, sutelkusi baisią galią, neįstengė pralaužti sovietinės lauko gynybos Kursko kyšulio rajone. Kursko lauke nebuvo nei atspariųjų ugniaviečių, nei gelžbetoninių tetraedrų, nei granitinių prieštankinių kliūčių. Speigas taip pat nekamavo.

Netgi be sniego ir speigo, netgi be pelkių, ežerų, upių ir miškų Manerheimo linija buvo neprieinama. Taigi 1939–1940 metų žiemą Raudonoji armija padarė stebuklą. Nereikalingą, beprasmį, bet stebuklą. Kruviną, baisų, bet didelį.

Pralaužti tokių įtvirtinimų neįmanoma nei per penkerius, nei per aštuonerius metus. Raudonoji armija tai padarė per tris mėnesius.

Raudonoji armija Suomijoje įrodė, kad ji pajėgia įvykdyti bet kokią užduotį. Netgi neįvykdomą. Dukart neįvykdomą. Triskart ir keturiskart neįvykdomą.

7

Prisipažinsiu, ilgai žaisti operacijų man neleido. Jau kitą dieną elektronikos inžinieriai nuėjo skųstis dideliam viršininkui: mums reikia realisto, o ne fantasto. Tad vietoj manęs nusiuntė realistą.

Bet aš nenusiminiau. Svarbiausias darbas buvo padarytas. Tik kai nebegalėjau prieiti prie tokio galingo kompiuterio, nusprendžiau daryti mokslinius eksperimentus. Ir dariau. Ne Suomijoje, o kaimyninėje Norvegijoje, kas iš esmės yra beveik tas pats. Nuostabios ten vietos: sniegas girgžda, aplinkui eglės. Geriau negu Šveicarijoje. Eksperimentui Berlyne prie Brandenburgo vartų nusipirkau odinius batus, milinę ir smailėjantį gelumbinį šalmą, propagandos vadinamą „budionovka", o žmonės šį šalmą praminė „bogatirka". Prie Brandenburgo vartų to gero – krūvos. Nuvykau į Norvegiją, savaitę paslidinėjau, kas vakarą žadėdamas pradėti istorinį mokslinį eksperimentą, bet vis atidėliojau. Paskui ryžausi. Apsiaviau batus, užsivilkau milinę, užsidėjau iš gelumbės pasiūtą budionovką-bogatirką su raudona žvaigžde (žmonės vestibiulyje nuo manęs atšoko), pasiėmiau butelį degtinės „Stoličnaja", skardinę troškintos kiaulienos, duonos kepalą. Ir – į speigą. Nutariau vieną naktį permiegoti sniege. Ant eglių šakų. Teoriškai galima – snaiperiai nekamuoja. Net nėra rizikos užlipti ant kokios nors sprogstančios bjaurybės: patikrinta – minų nėra. Slidininkų automatininkų būriai netikėtais smūgiais neįkyri. O ir darbas menkas – naktį pernakvoti. Šokinėju šaltyje valandą. Šokinėju antrą. Trečią. Eksperimentą pradėjau esant 34 laipsniams šalčio. Miegoti nelabai traukė. Degtinė butelyje ėmė drumstis, pasidarė balta lyg pienas. Duonos kepalas ėmė skambėti kaip pušies kamienas. Troškintai kiaulienai taip pat kažkas negerai pasidarė. O juk ne kiekvieną mūsų kareivėlį troškinta kiauliena pasiekdavo. Dar valandą šokinėju. Deja, temperatūra sparčiai – žemyn ir žemyn. Nukrito iki –39°C... Kojų pirštai darosi nejautrūs. Kvėpuoti nebeįmanoma – viskas viduje dega...

Žodžiu, iki aušros – o aušta čia vėlai – neiškenčiau. Prisipažįstu. Tačiau neigiamas eksperimento rezultatas mokslui taip pat yra rezultatas. Visiems, kurie pasakoja įdomias istorijas apie tai, kad kariau-

ti mes buvome nepasirengę, visiems, kurie skleidžia legendas apie prastą Raudonosios armijos kovingumą, primygtinai siūlau pakartoti mano eksperimentą. Malonu sėdėti Lubiankos kabinete ir rašyti mokslinius straipsnius, kai šalia klozetas, tad užmiršti, kad mūsų kariai Suomijoje kariavo be klozetų.

Taigi tik tas istorikas, kuris apsivilkęs milinę ir apsiavęs batus gruodžio mėnesį vieną naktį praleis prie Sormulos arba Vyborgo, tegul juokiasi iš Raudonosios armijos nepasirengimo karui. Aš taip pat pasišaipyčiau iš prasto Raudonosios armijos kovingumo, bet manau, kad neturiu tokios teisės.

8

Kas gi įvyko Suomijoje?

O įvyko tragedija. Didinguose Kremliaus kabinetuose buvo nutarta atkirsti Vokietiją nuo strateginių žaliavų, esančių Švedijoje. Švedija – tai varis, švinas, cinkas ir, žinoma, labai koncentruota geležies rūda. Sumanymas toks: pasiglemžti tuos turtus arba bent prieiti prie jų kuo arčiau. Kelias per Suomiją. Kartu prijungti dar vieną respubliką prie neišardomos sąjungos. Buvo sudaryta Suomijos „vyriausybė" iš NKVD ir Vyriausiosios žvalgybos valdybos karininkų. „Prezidentu" buvo paskirtas Otas Kūsinenas (jo žmona tuo metu dirbo nelegalioje Richardo Zorgės rezidentūroje), ministrais – sovietiniai suomių kilmės komunistai. Buvo sukurta „Suomijos raudonoji armija", kuri turėjo pergalingai įžygiuoti į Helsinkį ir palaikyti „sukilusį proletariatą", o mūsų Raudonoji armija turėjo šiek tiek padėti „klasės broliams".

Visi Suomijos gyventojai jau buvo suskirstyti į baltuosius ir raudonuosius. Vadinamieji „baltieji suomiai" turėjo būti izoliuoti ir sunaikinti. Jų laukė toks pat likimas, kaip ir lenkų karininkų. Beje, į baltuosius ir raudonuosius gyventojai buvo suskirstyti visose prie mūsų sienos esančiose teritorijose: 1920 metais mes kariavome su „baltalenkiais", 1921 metais – su „baltaisiais suomiais" ir „baltaisiais karelais", 1927 metais – su „baltaisiais kinų generolais". Jau tada buvo

kuriami planai suteikti „proletarinę pagalbą“ Etiopijos tautoms. Viskas žlugo, ir badauti mes jas privertėme daug vėliau. Bet jau ketvirtajame dešimtmetyje egzistavo sąvoka „baltieji negrai“. Nesijuokime. Tai skamba nė kiek ne juokingiau negu „baltieji kinai“. Visą gyvenimą ieškau balto kino, bet kol kas sutinku tik geltonus. Ir kai Rusijos Federacijos gynybos ministerijos centriniame organe randu minimus „baltuosius suomius“ (pavyzdžiui, 1994 m. liepos 16, 1995 m. balandžio 28 d.), visada klausiu, kodėl laikraščio „Krasnaja zvezda“ vyriausiasis redaktorius ir korespondentai nevadina savęs raudonaisiais rusais? Arba raudonai rudais? Kada pagaliau Rusijos gynybos ministerija liausis skirsčiusi žmones į proletarus ir buržujus, į Pasaulinės komunistinės revoliucijos šalininkus ir priešus? Kada pagaliau „Krasnaja zvezda“ liausis kartojusi Markso šūkį „Visų šalių proletarai, vienykitės“? Laikas suprasti, kad niekas su mumis savo noru vienytis nenori.

Jau pats terminas „baltieji suomiai“ liudijo, kad mūsų tikslas – paversti juos raudonaisiais. 1939 metų rudenį buvo iškeltas atitinkamas uždavinys. Kremliaus kabinete negalvojama apie 40 laipsnių šaltį. Mintis apie tai, kad kažkas gruodžio naktį leidžia be šiltos tupyklos, nieko labai nejaudina. Ir dėl to, kad apie smulkmenas tiesiog nepagalvojo, buvo nutarta padėti klasės broliams. Manyta, kad „baltieji suomiai“ iškels baltą vėliavą. Pasipriešinimas nenumatytas. Tiesiog buvo įsakyta įvesti kariuomenę.

O suomiai užsispyrė. Baltos vėliavos neiškėlė. Mūsų išvaduotojus pasitiko snaiperių ugnimi. Jie dvidešimt metų laukė būtent tokio mūsų žingsnio. Ir rengėsi.

Prasidėjo karas, šturmas, buvo mėginama prasiveržti. Tačiau pralaužti Manerheimo linijos, kaip mes dabar žinome, neįmanoma. Jokiomis sąlygomis. Net apeiti neįmanoma: į šiaurę nuo Ladogos iš viso neįžengiami miškai, pelkės, tundra, didžiuliai ežerai. Mat todėl, kad buvo tikėtasi besąlygiškos kapituliacijos, Raudonoji armija karui nesirengė. Buvo planuojamas pergalingas maršas.

Tačiau narsioji suomių liaudis nepasidavė. Tuomet Raudonajai armijai buvo įsakyta – sutriuškinti.

9

Visą gyvenimą aš girdžiu nuomonę: ko ten su ta Suomija terliotis josi!

Sutraiškyti ją! Tokią nuomonę reikšdavo žymūs strategai ir politikai, žurnalistai, generolai, admirolai, paprasti žmonės...

Tarkim, kad tokiai nuomonei pritariame. Jeigu iš tiesų ten nebuvo reikalo taip ilgai terliotis, tai supraskime ir Staliną. Jis taip pat manė: ko ten su ja terliotis! Todėl ir deramai pasirengta nebuvo. Mat buvo nusiteikta lengvai pergalei. Tas nusiteikimas suprantamas, ypač po puikios pergalės prie Chalchin Golo: 1939 metų vasarą Žukovas sutriuškino visą Japonijos armiją, o rudenį Mereckovui įsakoma įvesti kariuomenę į Suomiją... Suprantama, po japonų sutriuškinimo niekas rimtai nežiūrėjo į operacijos Suomijoje rengimą... Tad nudegė nagus.

Bet greitai sureagavo. Ir viską padarė kaip reikia.

Raudonoji armija po pirmų mūšių išsyk prarado viltį lengvai laimėti. Raudonosios armijos kariai ir vadai suprato, kad prieš juos – stiprus priešas: drausmingas, sumanus, narsus. Suomijos kareivis – puikus šaulys, nuostabus slidininkas. Virš šio kareivio galvos nėra jokios karinės biurokratijos, visa iniciatyva atiduota jam, ir jis veikia netikėtai, ryžtingai, atkakliai, ilgų mūšių vengia, smogia tik tada, kai įsitikinęs sėkme, ir tuoj pat dingsta taigoje. Tokį priešą reikia gerbti, juo labiau kad visa tobula Raudonosios armijos technika tokiomis sąlygomis nenaudinga. Naudoti moderniausią Raudonosios armijos techniką prieš mažas suomių slidininkų grupes – tai tas pats, kas tanku naikinti blusas. Jų taip pat lengvai neįveiksi.

Mane stebina tai, kad esama labai protingų žmonių, daugelį metų be paliovos kartojančių: pamanyk, kažkokia Suomija, kažkokia Manerheimo linija, kažkoks pusantro metro gylio sniegelis, kažkoks šaltukas per keturiasdešimt... Kam, girdi, su ta Suomija reikėjo terliotis!

O juk taip gali kalbėti tik tas kritikas, kuris pats dar neatsikratė lengvos pergalės nuotaikų.

10

Stebina ir kai kurių žymių strategų elgesys. Manerheimo linija buvo statoma kaip absoliuti riba su šimtaprocentine neįveikiamumo garantija. Ją statė geriausi (išskyrus, žinoma, mūsiškius) pasaulio inžinieriai fortifikatoriai. Visais lygiais buvo pripažįstama (pavartykime ketvirtojo dešimtmečio karinius žurnalus!), kad pralaužti Manerheimo linijos negalima nei per penkerius, nei per dešimt metų. Iš viso negalima pralaužti. Niekada. Jokiomis jėgomis. Ji buvo statoma vieninteliu tikslu – kad sulaikytų būtent Raudonosios armijos veržimąsi. O kokios gi kitos? Ir štai Raudonoji armija Manerheimo liniją pralaužė. Pralaužė žiemą. Pralaužė nepasirengusi. Ekspromtu. Ne per dešimt metų, ne per penkerius metus – per tris mėnesius.

Visi, pranašavę, kad Raudonoji armija niekada nepralauš Manerheimo linijos, švelniai tariant, užsitraukė gėdą. Raudonoji armija, pralaužusi Manerheimo liniją, paneigė ir sugriovė pasaulinės karybos teoriją, kad tokie įtvirtinti ruožai neįveikiami.

Vakarų karo ekspertai turėjo pripažinti stulbinantį Raudonosios armijos kovingumą ir savo prognozių klaidingumą. Iš karo veiksmų Suomijoje išplaukė tik viena išvada: Raudonajai armijai nėra nieko negalimo. Jeigu ji pajėgia pulti tokiomis sąlygomis, vadinasi, ji gali pulti bet kokiomis kitomis – prastesnių nebūna. Jeigu Raudonoji armija pralaužė Manerheimo liniją, vadinasi, ji pasirengusi sutriuškinti Europą ir apskritai visus, ką tik panorės.

Pergalingoji Raudonoji armija padarė tai, kas, Vakarų strategų manymu, buvo neįmanoma. Tačiau strategai nepripažino savo prognozių ir spėjimų klaidingumo. Vietoje to jie paskelbė, kad Raudonoji armija... nepasirengusi karui.

Ir mes tai nurijome.

Suėdėme.

Suvalgėme.

12 skyrius

KAS PRALAIMĖJO KARĄ SUOMIJOJE?

Tai buvo mūsų karinė katastrofa, po kurios į mūsų kariuomenę ilgai nežiūrėjo rimtai netgi mūsų būsimieji sąjungininkai. Tai prisipažino pats Čerčilis.

Večerniaja Moskva.
1994 m. lapkričio 15 d.

1

Prieštaraujama dar taip: Manerheimo liniją pralaužėme, tačiau kokia kaina?

O bet kokia!

Argi mus kada nors domino kaina? Mes turėjome didį TIKSLĄ.

Draugai Leninas ir Trockis manė, kad siekiant to tikslo galima paaukoti visą Rusijos liaudį ir visus jos turtus. Taip ir darė. Ir Stalinas kainos neklausė.

Tačiau Stalinui pakako proto po to, kai Manerheimo linija buvo pralaužta, kai Suomija neteko savo gynybinio barjero ir tapo bejėgė „išvaduojamąjį žygį" sustabdyti ir į ilgą partizaninį karą neįsivelti.

Didžiosios politikos požiūriu, mūšiai Suomijoje buvo Sovietų Sąjungos pralaimėjimas: karo tikslai buvo paskelbti pernelyg atvirai ir suprantamai, dabar reikėjo aiškinti, kad mes kariavome ne dėl naujos respublikos įtraukimo į SSRS, o dėl „Lenino miesto saugumo". Kūsineno vyriausybę ir „Suomijos liaudies išsivadavimo armiją" teko tyliai išvaikyti, lyg niekada tokios „vyriausybės" ir tokios „armijos" nė nebuvo.

Tačiau grynai kariniu požiūriu tai buvo puiki pergalė, kuriai nėra lygių visoje ankstesnėje ir vėlesnėje istorijoje. Bet kuri pasaulio

kariuomenė, jeigu jai būtų pavykę tai padaryti, tokią pergalę būtų į savo istoriją įrašiusi aukso raidėmis.

Karo veiksmai Suomijoje baigėsi 1940 metų kovo 13 dieną, o jau vasarą trys Baltijos valstybės – Estija, Lietuva ir Latvija – pasidavė Stalinui be jokio mūšio ir tapo Sovietų Sąjungos „respublikomis".

Tų šalių vyriausybės ir karinės vadovybės atidžiai stebėjo kovos veiksmus Suomijoje ir iš to, ką pamatė, padarė baisią, tačiau teisingą išvadą: Raudonoji armija gali įvykdyti neįvykdomus įsakymus, jos nesustabdo jokios aukos. Jeigu Stalinas nusprendė, Raudonoji armija viską sunaikins; pati patirs baisius nuostolius, bet Stalino įsakymą įvykdys. Ir trys valstybės pasidavė be jokio šūvio. Suprasdamos, kad priešintis beprasmiška.

Tuo pačiu metu Stalinas įteikė ultimatumą Rumunijos vyriausybei: grąžinkite Besarabiją. Prisimindama Suomijos patyrimą, Rumunijos vyriausybė nė nemėgino leistis į ilgas derybas: štai jums Besarabija, o kartu ir Bukovina.

Išvada – Raudonosios armijos nuostolius Suomijoje reikia paskirstyti iš karto penkioms šalims: Suomijai, Estijai, Lietuvai, Latvijai ir Rumunijai. Raudonoji armija Suomijoje pademonstravo tokią galią, kad paskui kitos šalys pasidavė be mūšio, nes suprato, kuo gali baigtis pasipriešinimas Stalino valiai.

2

Tad kas pralaimėjo karą Suomijoje?

Atsakymas – karą Suomijoje pralaimėjo Hitleris.

Raudonoji armija Suomijoje įvykdė unikalią, neprilygstamą operaciją. Raudonoji armija veikė taip, kaip neveikė niekas ir niekada, o Hitleriui kažkodėl pasirodė, kad Raudonoji armija veikia prastai. Vokietijos generolai matė stebuklą, bet nesuprato jo reikšmės. Vokietijos generolai neįstengė įvertinti to, ką matė. Ir Hitlerio aplinkos žmonės darė keistas išvadas dėl Stalino nepasirengimo karui. Tų dienų Gebelso dienoraštis išmargintas tokiomis pastabomis: „Rusijos

kariuomenė neturi jokios vertės. Kariuomenei prastai vadovaujama, o dar prasčiau ji apginkluota... " Gebelsas užrašydavo ne tik savo, bet ir Hitlerio nuomonę: „Jis vėl konstatuoja katastrofišką Rusijos kariuomenės būklę. Vargu ar ją galima naudoti kovos veiksmams... "

Baisiausia klaida kare – neįvertinti priešo. Apskritai kiekvieno iš mūsų gyvenime nėra nieko blogesnio, kaip manyti, kad priešas kvailesnis už tave. Kai kam toks apsirikimas baigiasi per ankstyva mirtimi. Būtent Hitleriui mirtimi baigėsi lemtingas Raudonosios armijos galios neįvertinimas.

Hitleriui reikėjo ne pliaukšti, o pasiųsti į Suomiją vieną vokiečių pėstininkų kuopą. Ne ypatingąją, ne elitinę, o pačią paprasčiausią, ir leisti vokiečių kareivėliams pasipraktikuoti. Tegul pamėgina pulti. Tegul pamėgina sunaikinti gelžbetoninį ugnies tašką, kurio akinančiame sniege neįmanoma įžiūrėti. Tegul pamėgina atakuoti, kai sniegas – iki pat ausų. Jeigu nesiseka, tegul paieško kitos vietos ir pamėgina atakuoti ten, kur sniego ne iki kaklo, o tik iki krūtinės. Arba tik iki juosmens. Tegul pamėgina surasti sniege nors vieną miną. Tegul pernakvoja vieną naktį poliariniame speige. Tegul pagraužia gelžbetonio kietumo duonos plutelę.

Štai su tais kareivėliais ir derėjo pasikalbėti. Reikėjo paliesti jų juodas ausis, kurios trakštelėjusios be skausmo lūžta ir krinta nuo galvos. Reikėjo apžiūrėti jų kojas, pilnas nušalimo pūslių. Štai tuos kareivėlius Hitleriui vertėjo pasikviesti į svečius ir ramiai prie šiltos krosnelės pasikalbėti apie Raudonosios armijos kovingumą.

Hitleriui buvo privalu nusiųsti į Suomiją kokius penkis savo generolus: kad įgytų patirties, pamėgintų organizuoti tiekimą nors vienam pėstininkų būriui ir, jeigu pavyks, nustumtų per sniegą vieną mašiną, netgi paskanautų šaldytos degtinėlės. Štai tokių generolų įspūdžius reikėjo Hitleriui sužinoti. Ir juoktis iš Raudonosios armijos net susiriečiant.

Tačiau Adolfas Hitleris kažkodėl taip nepasielgė. Sovietų Sąjungos ir Suomijos karą jis stebėjo iš patogaus atstumo. Iš prabangaus imperijos kanceliarijos kabineto. Deja, žinoma – sotus alkano neatjaučia. Hitleris buvo sotus, ir jam buvo šilta. Be to, jį supo žmonės,

saldžiai išsimiegoję švariuose miegamuosiuose, išsimaudę karštose voniose, švariai nusiskutę, apkirpti ir išsikvėpinę, jiems pusryčiams patiekdavo greipfrutų sulčių, keptos kiaulienos su kiaušiniene, karštų kvapnių bandelių su sviestu... Tad štai po pusryčių, dar kvepėdami kava, jie žiūri į gaublį ir vertina padėtį: didžiulė Sovietų Sąjunga ir mažytė Suomija!

Tik jie nė kiek ne protingesni už mus, jie vertina padėtį būtent taip, kaip ją prieš keletą dienų didinguose Kremliaus kabinetuose vertino draugai Stalinas, Molotovas, Berija, Vorošilovas: ko su ja terliotis? Kokių gali būti kliūčių?!

3

Stalinui atrodė – užtenka tik riktelėti... Štai ir Hitleriui taip atrodo. Ir Čerčiliui ūkanotame Londone nesuprantama, ko ten Raudonoji armija blaškosi, blaškosi. Visi jie kabinetuose nesupranta, kas yra 32 laipsniai šalčio. Jie nesuvokia skirtumo tarp 35 ir 38 laipsnių šalčio. Teatleidžia man svetingoji mane priglaudusi Didžioji Britanija, tenesupranta ji kaip priekaišto: čia esant 3 laipsniams šalčio kalbama apie nacionalinę nelaimę, sustoja traukimai, sušąla butuose senukai, sproginėja vandentiekio ir kanalizacijos vamzdžiai. Kai prisninga per du colius, gyvenimas puikiojoje Didžiojoje Britanijoje apmiršta. Kas matė Didžiąją Britaniją plonai apsnigtą, patvirtins – visi grioviai pilni apvirtusių mašinų.

Tačiau sėdi senoje pilyje prie traškančio židinio, neskubėdamas geri ką nors škotiška su ledu ir soda, puti saldų Havanos cigaro dūmą ir stengiesi suprasti – ko ten tie rusai terliojasi? Galbūt jų vadai kvaili? Gal kareiviai tingūs? Arba jų ginklai pasenę?

4

Norvegai, kanadiečiai, švedai, eskimai, suomiai žino, kas yra 40 laipsnių šalčio. Bet paklauskite brito, vokiečio, prancūzo, ar jis nors

kartą savo kailiu yra pajutęs tuos 40 laipsnių? Ar gali normalus žmogus su kerziniais, t. y. su brezentiniais, impregnuotais, batais išgyventi savaitę?

Raudonoji armija išgyveno. Maža to, užduotį įvykdė. Dar ji kartu ir mokėsi. Mokėsi stebėtinai greitai. Skaitykite Švedijos 1940 metų vasario mėnesio laikraščius! Štai ten, tuose laikraščiuose – nepatikėsite! – žavimasi mano kariuomene. Žmonės, suprantantys, kas yra tikra žiema, 1940 metų vasarį matė visai kitą kariuomenę, visai ne tą, kuri prieš du mėnesius buvo įžengusi į Suomijos žemę. Viskas iš esmės buvo pasikeitę – nuo kario raciono ir jo ekipuotės iki korpusų ir armijų užnugario aprūpinimo organizavimo, nuo šaulių skyriaus taktikos iki strateginio valdymo sistemos karo veiksmų teatre...

Hitleris šių pasikeitimų neįžvelgė. Hitleris nepastebėjo stulbinančio mūsų karių ir vadų sugebėjimo prisitaikyti prie bet ko, taip pat ir prie pražūtingų žiemos karo sąlygų.

Įdomu, kad pats Hitleris manė, jog miškuose galima gintis ir partizanauti, o pulti dideliems kariuomenės junginiams neįmanoma (H. Pikeris. Hitlerio užstalės pokalbiai. 1941 m. rugsėjo 8 d. įrašas). Hitleris neturėjo galvoje Suomijos, jos miškų ir jos klimato. Hitleris kalbėjo apie Vakarų Europos miškus: ten mūšiai neįmanomi. Bet kai per Karelijos tankmes brovėsi ištisos Raudonosios armijos divizijos, korpusai, o paskui – ir armijos, Hitleris neprisiminė, kad pulti miškuose neįmanoma...

Raudonajai armijai karas Suomijoje buvo skiepai nuo pasipūtimo, nuo lengvų laimėjimų nuotaikų, nuo priešo neįvertinimo.

Karas Suomijoje daug ko išmokė Raudonąją armiją; 1941 metais prie Maskvos ir 1942 metais prie Stalingrado Vokietijos kariuomenė sutiko kariuomenę, mokančią kariauti žiemą. Deja, Vokietijos kariuomenės karas Suomijoje nieko neišmokė.

Hitleriui šis karas iškrėtė piktą pokštą. Nesupratęs šio karo, neįvertinęs jo sunkumų, Hitleris padarė katastrofiškai netinkamas išvadas. Jis staiga kažkodėl nusprendė, kad Raudonoji armija karui nepasirengusi, kad Raudonoji armija nieko nesugeba.

Hitleris apsiriko. Jis paprasčiausiai nežinojo, kad mano šalyje logikos dėsniai neveikia. Hitleris tiesiog nesuprato, kad mano šalis gyvena nepaisydama logikos. Jeigu Raudonoji armija nenuėjo iki Helsinkio, tai dar nieko nereiškia. Priešingai, iš to darytina išvada, kad iki Berlyno ji gali nueiti bet kokiomis sąlygomis. Pačiomis prasčiausiomis iš visų teoriškai galimų! Ir ji vėliau tai įrodė.

5

Daugelis Vokietijos generolų suvokė, kad Raudonoji armija, turint omenyje Suomijoje įvykusių mūšių rezultatus, įvertinta netinkamai. Suvokė greitai. Jau 1941 metais. Jau pirmuosiuose mūšiuose buvo nustatyta, kad Raudonoji armija turi geriausius pasaulyje tankus, geriausias pasaulyje patrankas ir haubicas, geriausius pasaulyje lėktuvus agresyviam karui. Raudonoji armija turi tokias ginkluotės sistemas, kokių neturi nė viena pasaulio kariuomenė. Buvo nustatyta, kad sovietiniai kareiviai moka kariauti. Žodžiu, suprato, kad Vokietijos karinė vadovybė ir Vokietijos žvalgyba smarkiai apsiriko.

Keletui artimų žmonių ir pats Hitleris prisipažino apsirikęs. Tai įvyko 1942 metų balandžio 12 dieną. Hitleris taip pasakė: „Visas karas su Suomija 1940 metais – lygiai kaip ir rusų įžengimas į Lenkiją su pasenusiais tankais bei ginkluote ir su ne uniforma aprengtais kareiviais– tai ne kas kita kaip grandiozinė dezinformacijos kampanija, kadangi Rusija kitados turėjo ginkluotę, kuri darė ją tokia pat pasauline valstybe kaip Vokietija ir Japonija.“ (H. Pikeris. Hitlerio užstalės pokalbiai. P. 205.) Ir dar: „Savo Rusijoje jie sukūrė neregėtai galingą karinę pramonę... ir kuo daugiau sužinome apie tai, kas vyksta Rusijoje, tuo labiau džiaugiamės, kad laiku smogėme lemiamą smūgį... Raudonosios armijos ginkluotė – geriausias įrodymas, kad... pavyko pasiekti neįprastai didelių laimėjimų...“ (1942 m. birželio 22 d.)

Prakalbo!

Kai Suomijoje vyko mūšiai – jie nieko nepajėgia. Dabar paaiškėjo – pajėgia...

Suprantama, Hitleris negalėjo prisipažinti, kad smarkiai suklydo kad padarė lemtingą klaidą, todėl jis kalbėjo apie dezinformacijos kampaniją: girdi, Stalinas apgavo... Netgi jeigu buvo taip, netgi jeigu Stalinas sąmoningai demonstravo Suomijoje silpnumą, o Hitleris tuo patikėjo, tai ir tas faktas – Stalino naudai. Prieš tūkstančius metų didžiausias karo teoretikas Sun Czi karvedžius mokė: „Karas – tai apgaulės kelias. Jeigu tavo kariuomenė arti, rodyk priešui, kad toli. Jeigu ji toli, rodyk, kad arti. Jeigu tu silpnas, rodyk jėgą. Jeigu stiprus, rodyk silpnumą. Vargas tam, kuris apsigavo."

Suomijoje Hitlerio niekas neapgaudinėju. Jis ir jo generolai patys apsigavo. Už tai ir sumokėjo.

★ ★ ✦

Net Hitleris suprato: karo veiksmų Suomijoje NEGALIMĄ vertinti kaip Raudonosios armijos silpnumo įrodymo.

Praėjo dešimtmečiai. Milijonai mūsų protingų žmonių nagrinėjo karą Suomijoje, tačiau kažkodėl vėl darė išvadą: mūšiai Suomijoje liudija Raudonosios armijos silpnumą ir jos visišką nepasirengimą.

Draugai brangieji, taip mąstė Adolfas Hitleris.

Jis su-kly-do.

Jis buvo apmulkintas.

Jūs kartojate jo klaidą.

Tačiau Hitleriui pakako proto pripažinti klaidą. O mūsų žmonėms kažkodėl proto neužtenka.

Tėvynainiai, nejaugi mes esame kvailesni už velnio apsėstąjį fiurerį?

13 skyrius

APIE LENGVAI UŽSIDEGANČIUS TANKUS

Variklis – toks pat tanko ginklas, kaip ir patranka.

Generolas pulkininkas
H. Guderianas

1

Stalinas tankų turėjo kelis kartus daugiau negu Hitleris.

Nors skaičiai – slidus dalykas.

Todėl Hitlerio „pasirengimo" šalininkams reikėjo sugalvoti kokią nors niekšybę, kokį nors štrichą, kokią nors charakteristiką, neturinčią skaičių, kad galėtų pasakyti: pamanyk, septyneriopas pranašumas, bet juk jie!..

Ilgai galvojo komunistai, sugalvojo ir paskelbė: sovietiniai tankai buvo lengvai užsidegantys, liepsnodavo kaip degtukai!

Raudonosios propagandos pastangos išpūsti „nepasirengimą" karui suprantamos. Tačiau visiškas begėdiškumas stebina.

Tad ėmė raudonieji istorikai kartoti: lengvai užsidegantys, lengvai užsidegantys, kaip degtukai dėžutėje! O paskui ekspertus ėmė kartoti plačiosios liaudies masės. Greitai šis melas išplito už valstybės ribų ir pasklido pasaulyje...

Kartą kalbu per Prancūzijos televiziją, pasakoju apie Stalino pasirengimą karui, o man laidos vedėja mandagiai įgelia: oi, žinome tuos rusų tankus, degdavo kaip degtukai...

Ši teta, aišku, atsuktuvo nuo kleiptuko neskiria, o štai kad Stalino tankai lengvai užsidegdavo, ji gerai žino. Įsidėmėjo. Įsiminė,

Ir visi žino.

Londone mane likimas suvedė su vieno labai populiaraus ir mano nuo vaikystės mėgstamo Maskvoje leidžiamo techninio žurnalo vy-

riausiuoju redaktoriumi. Aš džiaugiuosi susitikimu, ir jis džiaugiasi. Apsikabiname. Išgeriame arbatos. Kalbamės apie šį bei tą. O paskui jis man tylutėliai, draugiškai: tu štai vis apie pasirengimą pasakoji, liaudį mulkini, bet juk mes – žmonės raštingi, mūsų neapgausi, mes žinome, kad mūsų tankai buvo... taigi... lengvai užsidegantys.

Štai ir viskas. Ir septyneriopo pranašumo nebėra.

Kokia nauda iš to, kad jų buvo daug? Degdavo kaip degtukai...

2

Mane seniai domina pirminio šaltinio klausimas. Aišku, gandą skleidžia raudonoji propaganda. Tačiau tikriausiai turi būti ir dar koks nors šaltinis, kurį žmonės laiko rimtu. Juk negali protingi žmonės šiaip sau patikėti niekais. Iš kur visa tai atsiranda?

Tad kiekvieno klausiu – kaip tu visa tai sužinojai? Atsako – juk visi žino.

O kai visi žino, iki šaltinio neprisikasi.

Štai Amerikos laikraštyje „NRS“ (1990 m. gegužės 25 d.) rašo istorikas Josifas Kosinskis, demaskuoja mane, pasakoja, kad kiekybinė persvara nieko nereiškė: kokia nauda iš Stalino tankų, jeigu jie degdavo kaip deglai!

Bet aš suvokiau: juk jis Žukovo prisiskaitė!

Kadangi nieko, išskyrus Žukovą, neskaitė, tai nieko ir nesuprato.

Nors buvo kaip tik atvirkščiai. Viena iš pačių nuostabiausių Antrajame pasauliniame kare dalyvavusių sovietinių tankų savybių buvo ta, kad jie prastai degdavo. Padegti juos buvo sunkiau negu kurios nors kitos kariuomenės tankus.

Tai paaiškinama paprastai: visos šalys naudojo tankus su karbiuratoriniais varikliais, o Sovietų Sąjunga buvo vienintelė pasaulio šalis, kurios tankuose – dyzeliniai varikliai. Mėginta juos panaudoti kai kuriuose japonų, italų ir amerikiečių tankuose, bet tai buvo negalingi ir primityvūs varikliai, be to, tai ne specialūs tankų, o traktorių arba automobilių dyzeliai. Karbiuratoriniam varikliui

naudojamas benzinas, dažnai aviacinis. Benzino garai – pavojingas dalykas. Mūšyje netrūksta priežasčių, dėl kurių benzino garai gali užsidegti. Pavyzdžiui, kibirkščiuoja kas nors jėgainėje. Kartais šarvamušis sviedinys nepramuša šarvo, bet smūgio jėga būna tokia, kad tanko viduje lekia kibirkštys... Jeigu vietoje karbiuratorinio variklio yra dyzelis, kibirkštys tampa nepavojingos, tegul sau kibirkščiuoja.

Dyzelio pranašumą galima patvirtinti paprastu bandymu. Įpilkite į kibirą aviacinio benzino ir prikiškite degantį deglą. Būkite atsargūs – liepsna pliūptelės deglui dar nepalietus benzino. Įsivaizduokite, kaip visa tai atrodo tanke, kai mūšio metu jūsų jėgainėje suliepsnoja šimtai litrų. Dabar įpilkite į kibirą dyzelinio kuro ir įkiškite į jį deglą. Ugnis užges kaip vandenyje.

Eksperimentą su dviem kibirais sovietinio tankų dyzelio kūrėjai pademonstravo Sovietų Sąjungos maršalui M. Tuchačevskiui. Jam tai įspūdžio nepadarė, Tuchačevskis atkakliai reikalavo naudoti benzininius variklius. Tuchačevskį sušaudžius, sovietiniai konstruktoriai paprastą eksperimentą ne kartą rodė daugeliui aukštų viršininkų. Dyzelio pranašumą pavyko įrodyti, ir Sovietų Sąjunga tapo pirmąja pasaulio šalimi, pradėjusia masiškai gaminti dyzelinius tankų variklius. Iki pat Antrojo pasaulinio karo pabaigos Sovietų Sąjunga taip ir liko vienintelė šalis, kurioje daugumos tankų varikliai buvo dyzeliniai. Visos kitos šalys prie dyzelinių variklių perėjo praslinkus 10–15 metų po karo.

Suprantama, tanką su dyzeliniu varikliu taip pat galima padegti, bet ne taip paprastai, kaip tanką su karbiuratoriniu varikliu.

3

Pagal užsidegimo lengvumą sovietiniai trečiojo ketvirtojo dešimtmečio tankai nuo kitų šalių tankų niekuo nesiskyrė. Net negalėjo skirtis. Visas pasaulis naudojo karbiuratorinius variklius, ir jie visi mūšiuose degdavo ryškia liepsna. Tai buvo laikoma neišvengiamu blogiu. Su tuo buvo susitaikyta. Sovietiniai tankai šiuo požiūriu buvo

ne prastesni ir ne geresni už kitus. Jų varikliai buvo tokie pat kaip britų, prancūzų, vokiečių ir amerikiečių tankų. Labiausiai paplitęs tankų variklis Raudonojoje armijoje tais metais buvo britų „Armstrong-Sidli“ ir amerikiečių aviacinis variklis „Liberti-Aero“, jį ir mes, ir jie dėdavome į tankus. Aišku, mes kitatikių varikliams duodavome savus, proletarinius vardus.

Tačiau negalėjo mūsų tėvyninis „Liberti-Aero“ degti ryškiau negu koks nors amerikiečių „Liberti-Aero“. Jokiu būdu negalėjo, kadangi dega ne variklis, o jame esantis benzinas. O jie, kitatikiai, benziną gamino švaresnį už mūsiškį. Būtent todėl gamino švaresnį, kad geriau degtų.

Rusija – dramblių tėvynė.

Tačiau dyzelinį variklį sukūrė Rudolfas Dyzelis. O jis buvo kilęs iš vokiečių. Sovietinių konstruktorių nuopelnas ne tas, kad jie dyzelinį variklį sukonstravo, bet tas, kad jį įvertino. Vokietija savo genijaus nepripažino. Tačiau mūsiškiai suprato pranašumą, ir 1932 metais Sovietų Sąjungoje buvo pradėta kurti greitaeigį tankų dyzelį BD-2. 1935 metais darbas buvo baigtas. Sukurtam varikliui suteiktas indeksas V-2. Dyzelio pranašumas buvo akivaizdus. Būdamas tokio pat galingumo, kuro jis sunaudojo beveik trečdaliu mažiau, o gaisro galimybė smarkiai sumenkėjo. Dyzelis buvo paprastesnės konstrukcijos, jam nereikėjo sudėtingos ir kaprizingos uždegimo sistemos su pertraukikliu, skirstytuvu, žvakėmis, aukšta įtampa. Be to, dyzelinis kuras pigesnis.

V-2 buvo dedami į kai kuriuos tankų BT-5 pavyzdžius. Egzaminą jie išlaikė. Tačiau.

4

Tačiau Raudonoji armija rengėsi kariauti priešo teritorijoje. Tikėtini priešai mūsiškiam karo technikos lygiui niekaip neprilygo, dyzelio nenaudojo ir netgi neplanavo jo naudoti. Sovietų Sąjungos generalinis štabas atliko apskaičiavimus, o šie nedžiugino. Penkiolika

dvidešimt tūkstančių sovietinių tankų metus į Vakarų Europą, reikėtų labai sparčiai tiekti puolančioms armijoms dešimtis tūkstančių tonų dyzelinio kuro. Atsitraukdamas priešas sprogdins tiltus ir geležinkelius. Tiekti tokį kuro kiekį bus sunku, užgrobti jį Vakarų Europoje – neįmanoma: priešas dyzelinio kuro nenaudoja ir nė neketina jo naudoti.

Todėl iškilo klausimas – pereiti Raudonajai armijai prie dyzelinių variklių ar nepereiti? Jeigu nepereis, tankai bus tokie pat, kaip ir visų – lengvai užsidegantys. Užtat mūsų puolimo atveju nebus rūpesčių dėl kuro, jo bus galima pasigrobti iš priešo. Vakarų Europoje kiekvienoje sankryžoje – degalinė. Be to, perėjus prie dyzelinių variklių tankai taps geresni, tačiau dėl visų kitų šalių atsilikimo šioje srityje mes rizikuosime likti be kuro pačiu dramatiškiausiu išvaduojamojo žygio metu.

Vienas garsiausių sovietinių tankų istorijos tyrinėtojų Vasilijus Višniakovas pažymi: „Skambėjo ir principinių prieštaravimų, iš kurių vos ne svarbiausias buvo tas, kad visuose užsieniniuose tankuose įrengiami benzininiai varikliai, taigi mūsų dyzelinius tankus bus sunku aprūpinti kuru, prireikus nepavyks pasinaudoti priešo sandėliuose esančiu benzinu...“ (Konstruktoriai. Leid. DOSAAF, 1989. P. 27.)

Principingas dyzelių priešininkas – Sovietų Sąjungos maršalas M. Tuchačevskis. Apie tai jis rašė: „Mechanizuotoji armija, kuri, ypač pirmuoju karo laikotarpiu, įsiveršs toli į priešo teritoriją, nors ir bus labai dideli tiekimo poreikiai, pasikliauti geležinkelio transportu negalės. Jos tiekimas remsis greitaeigiais traktoriais ir automobilių transportu, taip pat priešo sandėlių, ypač degalų, užgrobimu.“ (Rinktiniai raštai. Maskva: Vojenizdat, 1964. T. 2. P. 192.)

Jeigu būtų rengtasi karui savoje teritorijoje, tai dėl dyzelių nebūtų buvę dvejonių.

Tačiau Raudonoji armija rengėsi įsiveržti.

Raudonoji armija rimtai rengėsi kariauti priešo teritorijoje, sovietiniai štabai planavo tolimąsias operacijas, tikėdamiesi kuro tankams pasigrobti priešo sandėliuose Vakarų Europoje. Todėl sovietiniai konstruktoriai buvo priversti dirbtinai stabdyti mūsų pažangą,

lygiuotis į atsiliekančiuosius, į pasenusius Vokietijos, Prancūzijos, Didžiosios Britanijos, JAV variklius.

Bet mūsų šalyje ginčas netilo. Galiausiai dyzelio šalininkai laimėjo. Tai nereiškė, kad atsisakoma įsiveržimo planų, tiesiog buvo parengti būdai, kaip tiekti daugiau kuro puolančiai kariuomenei įkandin: vamzdynus nutiesė iki sienos ir sudarė vamzdžių atsargas, kad užgrobtose teritorijose būtų galima greitai ilginti magistrales. 1939 metais prasidėjo serijinė tankų BT-7M su dyzeliniais varikliais V-2 gamyba.

1940 metais armijos generolas G. Žukovas parvyko iš Mongolijos ir pranešime Stalinui galutinai išsprendė ginčą – tankai su karbiuratoriniais varikliais lengvai užsidega...

Suskaičiavus privalumus ir trūkumus, pirmenybė visiškai buvo atiduota dyzeliui.

5

1945 metų birželio 24 dieną Sovietų Sąjungos maršalas G. Žukovas išjojo į Raudonąją aikštę ant nuostabaus balto eržilo, vardu Kumiras („Stabas").

Taip jį ir nuliejo iš bronzos. Ir šuoliuoja bronzinis Kumiras per Maskvą...

Nors ne veltui sakoma – nekurk stabo.

Deja, mes be stabų nemokame gyventi. Negalime. Smogė Chruščiovas Stalino kultui, ir iškilo klausimas – ką į jo vietą?

Ką tik nori. Bet kokią bjaurybę. Kad ir patį Stukačevskį, pražudžiusį mūsų strateginės minties žiedą. Tad ėmė pūsti Stukačevskio kultą. Dvokiantį dvokiančio Tuchačevskio kultą. Ir vos neužsimanė pastatyti jam paminklo!

Stulbinantis pasiūlymas. Bet jeigu jau statyti, tai Tambovo miške. Su dujokauke. Kad ne tik žmonės, bet ir Tambovo vilkai, kuriuos jis kartu su žmonėmis dujomis dusino, jo nepamirštų. Šis išsigimėlis prieš savo liaudį naudojo kovines nuodingąsias medžiagas. Tad

paaiškinkite, koks yra esminis skirtumas tarp Tuchačevskio ir dujų kamerų išradėjų?

Pagaliau juk nėra žinoma, kas pirmasis jas panaudojo. Oi, bijau, parašys kas nors knygą apie tai, kad Rusija – dujų kamerų tėvynė. Labai jau daug yra to patvirtinimų.

O kol kas kuriame stabus.

Nors sukruto liaudis – laikas liautis lankstytis lavonui, Leniną reikia palaidoti, ir iš karto klausimas, ką gi į jo vietą? „Krasnaja zvezda" sako: lavono išsaugojimas – mokslinis eksperimentas! Eksperimento nutraukti negalimai

Paprieštarausime: draugai komunistai, kad ir kokie esate žvėriški, kad ir kaip nekenčiate Lenino, pasigailėkite jo lavono. Jūs Leniną pavertėte šunimi. Bandomuoju šunimi. Kodėl jums Lenino neužkasus, o į jo vietą nepaguldžius?.. Ir tęskite eksperimentą. Kad tik iš jo būtų naudos.

Bet kol buvo kalbama apie Leniną, jau naują stabą raitą nuliejo ir pastatė.

Geras buvo maršalas. Tiktai per visą žmonijos istoriją kruvinesnio už Žukovą karvedžio nepasitaikė. Nė vienas fašistas be reikalo nepražudė tiek savo kareivių. Kad atrodytų dar tikroviškiau, reikėjo vietoje postamento pripilti kraujo baseiną, ir šuoliuotų stabas iki kelių kraujyje. Dar geriau – iškasti Maniežo aikštėje ežerą, simbolizuojantį kraujo okeanus, kurių Georgijus Konstantinovičius nemėgino perbristi. Ir pavaizduoti jį plaukiantį. Mostais. Kad tik galva kyšotų. Dar rankomis mosuotų.

Mes kuriame Žukovo stabą, ir tai trukdo mums pateikti paprastą klausimą – kodėl gi jo neteisė?

Kiekvienoje normalioje šalyje jį už 1941 metus būtų atidavę tribunolui ir būtų paklausę, – daug ko būtų paklausę. Kodėl vamzdynus iki pat sienos nutiesė? Kodėl tankus prie sienos sutelkė? Kodėl tiltų neužminavo? Kodėl visus pasienio oro uostus prikimšo lėktuvų? Kodėl dešimtis tūkstančių vagonų kuro, sviedinių prie sienos atvarė?

Mūsų šalyje viskas paaiškinama – klaidos, klaidos, klaidos.

Tačiau už klaidas teisiama. Jeigu sprogimas nutraukia 45 mm patrankos ratą, vieną užmuša, du sužeidžia, tai vis vien reikia gelbėti

patranką. Neišgelbėjo – burininką Vanečką į tribunolą. Klaida ne klaida, bet galvele atsakai.

Tik Žukovui atsakyti nereikėjo.

Kodėl?

Taigi todėl, kad mes ir po karo vis taip pat oro uostus ir šaudmenų bei degalų sandėlius prie sienų statėme. Ir štabus, ir ryšių mazgus. Kai prispyrė, iš Rytų Vokietijos atsargų ketverius metus išvežti nepajėgėme. Išėjome iš Vokietijos, Lenkijos, Vengrijos – ir vėl be oro uostų likome. Kaip ir 1941 metais.

Jeigu Žukovo veiksmus prieš Vokietijos puolimą įvertintume kaip neteisingus, tai tada visą sovietinę karybos teoriją reikėtų perrašyti ir pakeisti visų karo akademijų programas, ir kariuomenę kurti kitaip.

Žukovo neteisė, nes 1941 metų gegužę jis viską darė tinkamai ir būtent taip, kaip darė anksčiau – prieš smogdamas netikėtą smūgį Japonijos 6-ajai armijai prie Chalchin Golo, kaip darė vėliau – prieš smogdamas netikėtą smūgį Vokietijos 6-ajai armijai prie Stalingrado.

Žukovo neteisė todėl, kad režimui nebuvo jokio reikalo aiškintis 1941 metų sutriuškinimo priežastis. Priežastis reikėjo užtušuoti, užmaskuoti, paslėpti. Pats Žukovas tai ir darė. „Tankai naudojo benziną ir, aišku, buvo lengvai užsidegantys." (Atsiminimai ir apmąstymai. P. 137.) „Tankai BT-5 ir BT-7 pernelyg lengvai užsidega." (P. 170.)

Kam kartoti?

Kad visi įsidėmėtų. Reikia vieną kartą pasakyti, paskui kitoje vietoje pakartoti. Tada teta iš Prancūzijos televizijos prisimins.

Žukovas rašo tiesą (ne visada), tačiau pamiršta pasakyti, kad visur kitur pasaulyje buvo naudojami lygiai tokie pat benzininiai varikliai.

Kai Žukovas tik apie mūsų lengvai užsidegančius tankus kalba, o apie užsieninius neužsimena, susidaro įspūdis, kad mūsų tankai buvo prastesni negu kitų kariuomenių.

Padėtis tokia: tik Sovietų Sąjungoje buvo suvokta būtinybė turėti ypač galingą greitaeigį tankų dyzelį. Gerokai iki karo pradžios jis buvo sukurtas, patikrintas, įtrauktas į ginkluotę. Tik Sovietų Sąjunga karo pradžioje turėjo dyzelinių variklių. (Skaitytojai man atleis, jeigu neužsiminsiu apie japoniškus vienaeilius 110 arklio galių ir itališkus

125 arklio galių dyzelinius variklius. Tai buvo netobuli automobilių varikliai, visai neturėję tankų galios. Jie buvo gaminami nedidelėmis partijomis tankams, kurie kare išvis jokios reikšmės neturėjo.)

Tik Sovietų Sąjunga gamino dyzelinius tankų variklius, o jie buvo ne šiaip geriausi pasaulyje, bet unikalūs, kadangi niekas kitas tuomet nebuvo tiek daug pasiekęs.

Ir štai iš mūsų tankų, iš mūsų variklių juokiamasi. Visame pasaulyje juokiamasi. Nors mes patys juokiamės garsiausiai.

Kažkoks Josifas Kosinskis taip samprotauja: Žukovas rašė, kad tankai su karbiuratoriniais varikliais yra lengvai užsidegantys? Rašė. O kitų kariuomenių generolai rašė? Ne. Vadinasi...

Kitų kariuomenių generolai iš tiesų nieko nerašė apie lengvai užsidegančius tankus. Nerašė todėl, kad perėjimo prie dyzelinių variklių klausimas visose kitose šalyse nebuvo sprendžiamas, o dažniausiai nė nebuvo keliamas.

Artėjant 1941 metų vasarai buvo susidariusi tokia padėtis: visos pasaulio kariuomenės buvo apginkluotos tankais tik su karbiuratoriniais varikliais, o Raudonoji armija turėjo tūkstančius anksčiau pagamintų tankų su karbiuratoriniais varikliais, be to, penkių tipų sovietiniai tankai (BT-7M, T-34, KV-1, KV-2, T-50) turėjo dyzelinius variklius. Tai buvo gigantiškas kokybinis šuolis.

Sovietų Sąjunga karo išvakarėse pradėjo masinę tankų dyzelinių variklių gamybą ir sukūrė pajėgumus, leidžiančius, jei kiltų karas, gaminti tankų dyzelinius variklius įvairiais reikiamais kiekiais.

★★★

Mes kuriame naują stabą.

Ir už tai iš karto gauname per galvą. Stabas išsisuko: tankai buvo lengvai užsidegantys, tai ir yra sutriuškinimo priežastis.

Mūsų stabą spausdina milijoniniais tiražais visomis kalbomis. Stabą skaito. Stabu tiki.

Stabas išsisuko, o iš mūsų juokiasi. Stabas išsisuko, o mes – paversti kvailiais.

14 skyrius

KODĖL DRAUGAS STALINAS NESUŠAUDĖ DRAUGO KUDRIAVCEVO?

Mes kariausime puolamąjį karą, perkelsime jį į priešo teritoriją.

Darbininkų ir valstiečių raudonosios armijos 1941 metų lauko statutas (15–41). P. 9.

1

Iki dvidešimtojo amžiaus baterijos vado vieta per mūšį buvo savo baterijos ugnies pozicijose. Kur dar galėjo būti? Atsimenate Levo Tolstojaus kapitono Tušino bateriją?

Dvidešimtojo amžiaus pradžioje kariniu požiūriu pirmaujančių valstybių lauko artilerija išmoko šaudyti į už horizonto esančius taikinius, kurių iš ugnies pozicijų neįmanoma matyti. Tai vadinama šaudymu iš pridengtųjų ugnies pozicijų. Šis būdas įsigalėjo: jis leido slėpti artilerijos baterijas už vietovės nelygumų, už statinių, už medžių, natūralių ir dirbtinių priedangų arba tiesiog už horizonto linijos. Baterijų saugumas labai padidėjo, jas pasidarė sunku surasti ir sunaikinti.

Tačiau paslėpta baterija akla: taikytojai taikinio nemato. Todėl šaudant iš pridengtųjų pozicijų baterijos vado vieta – ne savoje baterijoje, o ten, iš kur jis gali matyti priešą. Baterijos vadavietę kelia pirmyn ir į šoną už daugelio kilometrų nuo ugnies pozicijų. Iš vadavietės baterijos vadas mato taikinį ir duoda nurodymus, kur ir kaip šaudyti.

Kiekvienas vaikystėje esame žaidęs jūrų mūšį – braižęs tinklelį su koordinatėmis ir smogęs smūgius: A-1, B-2 ir t. t. Panašiai daroma

ir artilerijoje: vieną žemėlapį turi baterijos vadas, kuris priešą mato, kitą – baterijos vyresnysis karininkas (pirmojo šaudymo būrio vadas), kuris priešo nemato. Vadas iš toli duoda komandą, vyresnysis karininkas baterijoje komandą kartoja, baterija įsakymą vykdo. Šitaip sakant, valdymas iš tolo. Tai iš principo. Praktiškai busimiesiems karininkams artileristams reikia trejus ketverius metus mokytis matematikos, topografijos, balistikos, meteorologijos ir kitų mokslų, kad įvaldytų paprasčiausius šaudymo iš pridengtųjų ugnies pozicijų pagrindus. Toks šaudymas reikalauja išmanymo, įgūdžių, tikslių prietaisų, sudėtingų apskaičiavimų, stabilaus nenutrūkstamo ryšio ir visapusiško topografinio aprūpinimo.

Visa šia ilga įžanga norima pasakyti, kad be topografinių žemėlapių naudoti artilerijos kovai neįmanoma, kaip neįmanoma žaisti jūrų mūšio be tinklelio su koordinatėmis. Kiekvienoje baterijoje turi būti bent du topografinių žemėlapių komplektai: vienas – baterijos vadui, kuris mato priešą, kitas – baterijoje esančiam vyresniajam karininkui, kuris priešo nemato. Yra būdų šaudyti iš pridengtųjų ugnies pozicijų be topografinių žemėlapių, tačiau artilerijos kovinio naudojimo veiksmingumas gerokai sumažėja. Iš esmės galima ir automobilį be variklio panaudoti pagal tiesioginę paskirtį – įkinkei porą arklių ir žinokis, vytele mosuok, dar ant arklių pašūkauk. Artilerija be žemėlapių – tai automobilis be variklio. Pagal tiesioginę paskirtį naudoti galima, tačiau...

Taigi kiekvienoje baterijoje pageidautina turėti du topografinių žemėlapių komplektus. Blogiausiu atveju. Geriausiu atveju žemėlapius turi turėti dar ir valdymo būrio vadas, antrojo šaudymo būrio vadas, priešakiniai artilerijos stebėtojai, skaičiuotojai, artilerijos žvalgai, baterijos viršila ir traukos skyriaus vadas. Jeigu artilerijos tiekimo skyriaus vadas neturi žemėlapio, tai ir sviedinių gali neatvežti. Kam tada reikalingi visi jūsų apskaičiavimai?

Artilerija – jungtinis orkestras. Kartais baterijos dainuoja solo, bet dažniausiai jos dainuoja ir vaidina duetu, trio, kvartetu... Kad galėtų valdyti dviejų trijų baterijų ugnį, diviziono vadas privalo turėti žemėlapį, ir jo pavaduotojas, ir štabo viršininkas, taip pat ir jiems tie-

siogiai skirta valdymo baterija su artilerijos žvalgybos būriu. Visiems reikia žemėlapių, kaip dirigentui ir muzikantams natos. O divizionų šaudymui vadovauja artilerijos pulko vadas. Jis be žemėlapių negali kariauti, kaip negali ir jam pavaldžios artilerijos žvalgai, ugnies koreguotojai, apskaičiuotojai...

Turėdami visa tai galvoje, grįžkime į 1941 metų birželio 13-ąją. Paskelbus TASS'o pranešimą, didžiulė sovietinės kariuomenės dalis ėmė plūsti prie vakarinių sienų. Tūkstančiai karinių geležinkelio ešelonų nuo Tolimųjų Rytų iki pat Bresto užtvindė šalies geležinkelių tinklą, paralyžiavo visą kitą judėjimą. Naktimis divizijos, korpusai ir armijos slapta išsilaipina pasienio miškuose. Sovietiniai vadai kol kas nežino, ką jiems reikės daryti. Kiekvienas mato tik savo kuopą, bateriją, batalioną, divizioną, pulką, brigadą, diviziją, korpusą, armiją, tačiau nesuvokia viso Stalino užmojo masto. Ir štai čia sovietinius vadus užklumpa baisi žinia – Hitleris smogė preventyvų smūgį, netikėtai pradėjo išankstinį karą.

Standartinis birželio 22-osios vaizdas: Baltarusijos miškuose išsilaipina 22-oji armija, slapta permesta iš Uralo. Kaip ir visos kitos sovietinės armijos, ji rengėsi įsiveržti. Tačiau 22-oji armija gauna netikėtą ir visiškai neįprastą užduotį: rengti gynybą ir kontrsmūgius savo teritorijoje. Generolas leitenantas N. Biriukovas tuo metu buvo generolas majoras ir vadovavo 22-osios armijos 62-ojo šaulių korpuso 186-ajai šaulių divizijai. Štai jo pasakojimas: „Vienintelį žemėlapio egzempliorių, kurį man pavyko išprašyti iš 21-ojo mechanizuotojo korpuso štabo viršininko, iš manęs paėmė mūsų korpuso vadas generolas majoras I. Karmanovas." (VIŽ. 1962. Nr. 4. P. 82.)

186-oji generolo Biriukovo divizija buvo beveik visiškai sukomplektuota. Divizijoje – 13 000 kareivių, seržantų ir karininkų, 144 pabūklai, 154 minosvaidžiai, 558 kulkosvaidžiai, 13 šarvuotųjų automobilių, 16 plaukiamųjų tankų, 99 traktoriai, 558 automobiliai, 3000 arklių ir... nė vieno žemėlapių komplekto. Vieną žemėlapį generolas Biriukovas išprašė iš kaimynų, tačiau aukštesnis viršininkas jį atėmė. Sovietinių generolų santykiai – kaip stalininiame kriminalistų lageryje. Beje, žemėlapį atėmęs Karmanovas ką tik paleistas iš kalėjimo,

ir visa 22-oji Uralo armija sukomplektuota iš „specialaus kontingento" – Uralo lagerių zekų. Generolas Biriukovas tuomet pasielgė nedovanotinai lengvabūdiškai: turi vieną žemėlapį, tai ir nerodyk jo niekam, netgi savo vadui, o tai suvalstybins. Bet nepavydėkime ir aukštesniajam vadui, kuris žemėlapį atėmė: jis vadovauja 62-ajam šaulių korpusui, o tai – trys divizijos (153-ioji, 174-oji ir 186-oji), du atskirieji artilerijos pulkai, zenitinės artilerijos divizionas, ryšių batalionas ir pionierių batalionas, aviacijos būrys. Šaulių korpusas – 50 000 kareivių ir karininkų. Iš viso korpuse yra 17 pulkų, iš kurių 8 – artilerijos. Korpuse – 966 pabūklai ir minosvaidžiai.

Mes jau žinome, kiek žemėlapių komplektų reikia turėti vienoje baterijoje. Tačiau šaulių korpusas – ne viena baterija, o 173 artilerijos ir minosvaidžių baterijos (kartu su valdymo baterijomis). Kiekvienas šaulių korpusas artilerijos ugniai koreguoti turi jam skirtą aviaciją. Tik kur lėktuvams skristi be žemėlapių ir kaip jiems koreguoti baterijų ugnį? Pagaliau ne vien artilerijai žemėlapių reikia. Jų reikia ir pėstininkams, ir snaiperiams, ir esantiesiems užnugaryje. Jeigu artilеristams duosi žemėlapių, o pėstininkams neduosi, tai kaip organizuosi jų sąveiką? O batalionų, pulkų ir divizijų štabai be žemėlapių iš viso dirbti negali. 186-oji šaulių divizija ir 62-asis šaulių korpusas – tai tik pavyzdžiai. 21-ajame mechanizuotajame korpuse – tas pats vaizdas. Korpusui vadovavo generolas majoras D. Leliušenka – kilnios sielos žmogus. Tarpusavio pagalba mūšyje – svarbiausias karinės draugystės principas. Per karą generolas Leliušenka buvo karščiausias šio principo šalininkas. Jis baigė karą būdamas generolu pulkininku, 4-osios gvardijos tankų armijos vadu. Visuose postuose, visose situacijose Leliušenka palaikė savo kaimynus ugnimi, drąsia ataka, veržliu manevru. Ir jeigu karo pradžioje generolas Biriukovas, priverstas prašyti iš generolo Leliušenkos žemėlapio, gauna vieną lapą, tai rodo, kad Dmitrijaus Leliušenkos 21-ajame mechanizuotajame korpuse žemėlapių pertekliaus nėra. Bet kalbama ne apie divizijas, ne apie korpusus ir netgi ne apie armijas. Antrasis strateginis ešelonas, sudarytas iš septynių armijų ir daugelio atskirųjų korpusų, liko be žemėlapių. Pirmajame strateginiame ešelone (penkiolika įsiveržimo

armijų ir dešimtys atskirųjų korpusų bei divizijų) žemėlapių taip pat nėra. Už jų skleidžiami trečiasis, o paskui ir ketvirtasis ešelonai, bet vadovauti jiems neįmanoma: jie taip pat neturi žemėlapių.

Štai pavyzdys, kokia padėtis buvo sovietinės kariuomenės pirmajame strateginiame ešelone. Liudytojas – generolas majoras D. Osadčis. Tuo metu jis buvo vyresnysis leitenantas, Šiaurės vakarų fronto 11-osios armijos 3-iojo mechanizuotojo korpuso 2-osios tankų divizijos 3-iojo tankų pulko tankų kuopos vadas. Tai – Lietuvoje. Prieš karą diviziją pakėlė kovinio pavojaus signalu ir permetė ją į pasienio miškus. Į tankus KV-2 pakrovė betonmušių sviedinių. Logiška: priešakyje – Rytų Prūsija, jos teritorijoje – šimtai galingų gelžbetoninių gynybos įrenginių ir statinių. Jiems sugriauti reikia būtent betonmušių sviedinių. Tačiau karas prasidėjo ne taip, kaip buvo planuota: gelžbetoninių įtvirtintų ruožų pralaužti neteko, betonmušių sviedinių neprireikė, buvo būtina ginti savo šalį, kariauti savo teritorijoje. Tik čia iškilo kliūtis – vadai neturi topografinių žemėlapių. Generolo Osadčio straipsnis trumputis, tačiau kad nebuvo žemėlapių, generolas pažymi keletą kartų (VIŽ. 1988. Nr. 6. P. 52–54). Iš to meto dokumentų aiškėja, kad ne tik 2-oji, bet ir visos kitos tankų divizijos neturėjo žemėlapių. 1941 metų rugpjūčio 5 dieną Raudonosios armijos tankų ir šarvuočių kariuomenės vado padėjėjas tankų kariuomenės generolas majoras V. Volskis nusiuntė gynybos liaudies komisaro pavaduotojui tankų kariuomenės generolui leitenantui J. Fedorenkai pranešimą apie sovietinės tankų kariuomenės panaudojimą pirmosiomis karo dienomis. Teigiama taip: „Vadai žemėlapių neturėjo, todėl ne tik pavieniai tankai, bet ir ištisi daliniai klaidžiojo.“ (SSRS gynybos ministerijos Centrinis archyvas. F. 38. Ap. 11360. B. 2. L. 13.)

O štai aukšto rango liudytojas F. Golikovas. Prieš karą – Vyriausiosios žvalgybos valdybos viršininkas, karo pabaigoje – gynybos liaudies komisaro pavaduotojas (t. y. Stalino pavaduotojas), po karo – Sovietų Sąjungos maršalas. 1941 metų lapkritį Golikovas buvo generolas leitenantas, vadovavo 10-ajai armijai. Kadrinė Raudonoji armija jau buvo žuvusi. Prie pat Maskvos priešą sulaikė Raudonosios armijos trečiojo strateginio ešelono likučiai, o Stalinas slapta iš neapmokytų

rezervistų suformavo dešimt armijų ir rengia kontrpuolimą. Tačiau kliūtis ta pati: „Buvo tik du žemėlapių egzemplioriai. Vieną turėjau aš, kitą – armijos štabo viršininkas.“ (VIŽ. 1966. Nr. 5. P. 74.)

10-oji Golikovo armija 1941 metų lapkritį turėjo daugiau kaip 100 000 kareivių. Du žemėlapiai šimtui tūkstančių kareivių... Proporcija kaip 22-osios armijos 62-ajame šaulių korpuse: vienas lapas penkiasdešimčiai tūkstančių kareivių ir vadų. Neturėjo draugas Stalinas žemėlapių pertekliaus.

Maršalo liudijimu, 10-osios armijos štabo operatyviniame skyriuje (skyrius planuoja kovos veiksmus) žemėlapių nėra. Nė vieno. 10-osios armijos štabo žvalgybos skyriuje žemėlapių nėra. Armijos artilerijos vadas žemėlapių neturi. Užnugario viršininkas – neturi. O juk tai – ne divizijos ir ne korpuso štabas. Tai – armijos štabas. Pabandyk pakariauti, jeigu operatyvinio skyriaus viršininkui operacijos planą tenka braižyti ne žemėlapyje, bet lapelyje. Tai beveik tas pats, kas chirurgui daryti operaciją ne chirurginiais instrumentais, o šakute ir paprastu peiliu.

Bet tarkime, kad planą šiaip ne taip nupiešėme lapelyje. Kaip su juo supažindinti žemesniuosius vadus? Pirštais padėtį paaiškinti? Žemesnieji generolai ir jų štabai žemėlapių visai neturi. O kaip šaudyti artilerijai? 10-ojoje armijoje, kaip ir kiekvienoje kitoje, artilerijos minosvaidžių baterijų – šimtai. Kaip valdyti jų ugnį? Niekaip. Neįmanoma. Kaip aprūpinti divizijas, jeigu užnugario tiekėjams negali žemėlapyje parodyti divizijų išsidėstymo? Kaip organizuoti sąveiką su aviacija? Kaip organizuoti žvalgybą? Gavai iš partizanų duomenis apie priešo padėtį, bet ką su tais duomenimis daryti? Užrašyti lapelyje?

Mano archyve susidarė daugiau kaip trys šimtai liudijimų, kad neapsakomai trūko žemėlapių. Liudytojai – karininkai, generolai, maršalai. Manau, keturių pavyzdžių užtenka. Jei nepakanka, galiu tęsti. Panorėjęs galiu visą knygą parašyti apie tai, kad topografinių žemėlapių NEBUVO.

2

Dėl žemėlapių trūkumo Raudonosios armijos padaliniuose, daliniuose ir junginiuose atsirado katastrofiškų padarinių. Valdyti kariuomenės be žemėlapių neįmanoma. Kad ir kaip apginkluosite diviziją, kad ir kokius išsilavinusius vadus jai paskirsite, iš kokių narsių ir patyrusių kareivių ją sudarysite, divizija – nevaldoma banda, jei nėra žemėlapių. Tokia divizija gėdingai žus ir atvers priešui kelią į kitų tokių pat galingų, stiprių, tačiau nevaldomų ir todėl nenaudingų divizijų užnugarį. Sovietinė lauko artilerija turėjo geriausius pasaulyje artilerijos pabūklus, o artilerijos kiekiu Raudonoji armija lenkė visas pasaulio kariuomenes kartu. Tačiau dėl žemėlapių trūkumo pirmaisiais karo mėnesiais pasinaudoti tuo buvo neįmanoma. Tad nevaldomi ir artilerijos neremiami pėstininkai traukėsi (t. y. bėgo) ir atidengė frontą. Atidengę frontą, pėstininkai atidavė priešui ir vadavietes, ir strateginės atsargas, ir pasienio oro uostus, ir artileriją, kuri be pėstininkų priedangos bejėgė. Net tankai be žemėlapių klaidžiojo... Ir tai – kadrinės kariuomenės galas, o be jos valstybė prarado didelę ir geriausią karinės pramonės dalį. Ir išėjo taip: Hitleris turi ir kadrinę kariuomenę, ir rezervistus, ir karinę pramonę, o Stalinas – nei kadrinės kariuomenės, nei karinės pramonės, – vieni rezervistai, kuriuos dar reikia surinkti, apmokyti, apginkluoti sukūrus Urale ir Sibire naujus karinės pramonės centrus.

Štai čia ir reikia ieškoti atsakymo į klausimą, kodėl Raudonoji armija įstengė pasiekti tik Oderį, Dunojų ir Elbę: katastrofiška karo pradžia reiškė, kad ir pabaiga bus katastrofiška. Žinoma, Stalino rezervistai jėgelės turėjo tiek, kad sulaužė Vokietijos kadrinės kariuomenės ir Vokietijos rezervistų, kuriuos aprūpino visos Europos pramonė, nugarkaulį. Bet Europoje Stalinui beveik nieko nepavyko užgrobti.

Keista, kad nė vienas Kremliaus istorikas neatkreipė mūsų dėmesio į žemėlapių trūkumą kaip į Sovietų Sąjungos pralaimėjimo Antrajame pasauliniame kare priežastį. Oficialusis istorijos mokslas neatkreipė dėmesio į tokius įdomius duomenis. Jeigu kas nors

iš Kremliaus istorikų būtų prisiminęs žemėlapius, esu įsitikinęs, kad jų trūkumą būtinai būtų panaudojęs kaip Stalino „nepasirengimo" karui įrodymą.

Tik mes neskubėkime daryti išvadų. Pirmiausia nustatykime pavardes tų, kurie Raudonojoje armijoje buvo atsakingi už kariuomenės ir štabų topografinį aprūpinimą. Raskime kaltininkus. Ir tik tada skelbkime nuosprendį.

3

Lengva rasti kaltininkus ir pasakyti jų pavardes.

Ant kiekvieno sovietinio topografinio žemėlapio užrašyta: „Generalinis štabas". Nurodyta organizacija, atsakanti už karo planų parengimą ir kariuomenės aprūpinimą planais bei žemėlapiais. 1941 metais Generaliniame štabe buvo aštuonios valdybos. Viena iš jų – Topografijos, ir ji tvarkė visus kariuomenės topografinio aprūpinimo reikalus. 1941 metų birželio 22 dieną Generalinio štabo Topografijos valdybai vadovavo generolas majoras M. Kudriavcevas. Jis buvo tiesiogiai pavaldus Generalinio štabo viršininkui armijos generolui G. Žukovui.

Štai jie – du svarbiausi kaltininkai.

Teisinga būtų sušaudyti generolą Kudriavcevą už žemėlapių trūkumą, o generolą Žukovą – už tai, kad tinkamai nevadovavo Kudriavcevo darbui.

Ar sušaudė juos Stalinas? Ar pakorė?

Ne, nesušaudė ir nepakorė.

Tuomet iškart kyla įtarimas: gal draugas Stalinas buvo minkštaširdis, atleisdavo už klaidas ir apsirikimus?

Stalinas iš tiesų buvo minkštaširdis, bet nelabai ir ne visada: Žukovo pirmtaką – Generalinio štabo viršininką armijos generolą (ir būsimąjį Sovietų Sąjungos maršalą) K. Mereckovą tomis dienomis NKGB tardytojai girdė šlapimu, durimis spaudė jam lyties organus, iš nugaros ir kitų vietų bizūnais plėšė mėsos gabalus.

O kaip draugas Stalinas pasielgė su Žukovu? Žukovą draugas Stalinas greitai paskyrė savo pavaduotoju, prikabino ordinų daugiau negu bet kam kitam, patikėjo jam vietoj savęs priimti vadinamąjį Pergalės paradą ir niekada nepriekaištavo dėl to, kad trūko topografinių žemėlapių.

Na, o tas, kuris? Taip, taip, vyriausiasis topografas, kaip su juo pasielgė?

Nesijaudinkite, jo taip pat nenuskriaudė. Jis baigė karą būdamas generolu leitenantu. Ant jo krūtinės – dešimt kovos ordinų ir daugybė medalių. Jis ėmė vadovauti Generalinio štabo topografijos tarnybai 1938 metais, kai buvo sulaukęs 36-erių, ir išsilaikė tame poste trisdešimt metų – Stalino, Malenkovo, Chruščiovo, Brežnevo laikais. Keitėsi Generalinio štabo viršininkai, liaudies komisarai ir ministrai, keitėsi generaliniai sekretoriai, o Kudriavcevas liko. Daugelį dešimtmečių Sovietų Sąjungos topografijos tarnyboje buvo įprasta stoti į jos gretas esant žaliam karo mokyklos kursantui vadovaujant Kudriavcevui ir baigti tarnybą tapus žilam pulkininkui arba generolui vadovaujant tam pačiam Kudriavcevui. 30 metų eiti kariuomenės vyriausiojo topografo pareigas – tai rekordas. Tai – tikras rekordas. Aiškinausi su britų, prancūzų, amerikiečių ir vokiečių karo istorikais. Niekas nė vienoje pasaulio kariuomenėje trisdešimt metų tokių pareigų nėra ėjęs. Visoje pasaulio istorijoje. Jis išėjo pagerbtas ir išgyveno iki 82 metų. Jam negrėsė kalėjimai ir lageriai. Jį gerbė visi. Buvęs Vyriausiosios žvalgybos valdybos viršininkas ir Generalinio štabo viršininkas armijos generolas S. Štemenka sakė: „Generalinio štabo topografijos tarnybai vadovavo puikus šios srities specialistas generolas M. Kudriavcevas." (Generalinis štabas karo metais. P. 128.)

Štai dar pagyrimas generolui Kudriavcevui ir jo vadovaujamai topografijos tarnybai: „Pasirodo, kad Sovietų Rusijoje buvo sukurta kartografijos gamyba, savo užmoju, organizacija, apimtimi ir darbo kokybe pranokstanti visa, kas iki tol buvo kur nors padaryta."

Pagyrimas tuo vertingesnis, kad jį pasakė priešas, – beje, per karą, kurį priešas dar tikisi laimėti. Tai paimta iš vokiško žurnalo „Petermanns geographische Mitteilungen" (1943, sąs. 9/10). Čia ne šiaip

vienas priešas pripažįsta kito pranašumą. Čia daugiau. Čia aukščiausioji rasė pripažįsta bukų ir tingių rusų, kurie apskritai nėra žmonės, pranašumą. Tokį įvertinimą reikia užsitarnauti.

„Ledlaužiui" pasirodžius vokiečių kalba, aš gavau tikrai daug buvusių vokiečių kareivių ir karininkų laiškų. Nagrinėti juos galėčiau iki gyvenimo pabaigos. Tik nėra nė vieno laiško apie Raudonosios armijos nepasirengimą karui. Visi laiškai – apie pasirengimą. Rašo apie viską, yra užsimenama ir apie sovietinius topografinius žemėlapius. Dažniausiai – apie karo išvakarėse sulaikytus sovietinius artilerijos žvalgus, sąmoningai ar netyčia patekusius į vokiečių teritoriją, ir apie tai, kad iš jų buvo paimti labai kokybiški topografiniai žemėlapiai. Ir dar laiškai – apie pasienio zonoje pirmosiomis karo dienomis užgrobtus sovietinius topografinius sandėlius. Pavyzdžiui, apie didžiulę saugyklą Tiraspolyje, kur buvo saugomi nepaprastai kokybiški žemėlapiai, tarp jų ir Galacio perėjos žemėlapiai, apie apipiltą benzinu ir sudegintą rūsį Šiaulių pakraštyje. Rūsys buvo prikimštas žemėlapių, iš kurių liko tik apdegę kampučiai. Senas kareivis rašo, kad visą jo būrį apstulbino popieriaus kokybė ir piešinio tikslumas: „Puikiau negu vokiškų pinigų."

4

Mums liko paprasčiausia užduotis – susieti visus faktus. Viena vertus, geriausia pasaulyje topografijos tarnyba, antra vertus, žemėlapių trūkumas. Viena vertus, puiki Sovietų Sąjungos vyriausiojo topografo karjera, antra vertus, sovietinis generolas išprašo žemėlapį iš kaimyno, o aukštesnis generolas tą žemėlapį atima. Kaip visa tai apibendrinti?

Galbūt kas nors ras kitą paaiškinimą, tačiau man atrodo, kad patenkinamas yra tik vienas – Sovietų Sąjunga rengėsi agresijai.

Pradėta rengtis dar trečiajame dešimtmetyje. Karui rengėsi ir sovietiniai karo topografai. Topografijos tarnyba parengė daugybę žemėlapių, tačiau visi jie buvo sutelkti SSRS pasienio rajonuose, ir trau-

kiantis teko juos ten naikinti. Daugelis vokiečių šaltinių patvirtina, kad topografinių žemėlapių buvo sunaikinta šimtai tūkstančių tonų.

Sovietiniai šaltiniai tai patvirtina: žemėlapiai buvo išvežti į šalies pasienio rajonus ir ten žuvo arba buvo sąmoningai sunaikinti, kai teko trauktis. Generolas leitenantas A. Losevas paaiškino, kodėl trūko topografinių žemėlapių: „Topografinių žemėlapių sandėliai, nepateisinamai išdėstyti prie pat sienos, buvo arba priešo užgrobti, arba jo sunaikinti per pirmuosius bombardavimus. Dėl to kariuomenė neteko 100 mln. žemėlapių" (VIŽ. 1992. Nr. 10. P. 82.)

Taigi žemėlapiai buvo išspausdinti, bet visi žuvo prie sienos pirmosiomis karo dienomis.

Penkiose Sovietų Sąjungos pasienio apygardose birželio 21 dieną buvo penkiolika pirmojo strateginio ešelono armijų, čia atvyko ir išsikrovė dar septynios antrojo strateginio ešelono armijos, be to, buvo formuojamos trys trečiojo strateginio ešelono armijos. Sovietų Sąjungai netikėtai smogus ir paskelbus dieną M, armijų SSRS vakariniuose rajonuose buvo planuojama padauginti iki penkiasdešimties. Taigi kiekvienai jau esančiai ir netgi planuojamai išskleisti armijai pasienyje buvo parengta po du milijonus žemėlapių.

Deja, kariauti teko turint kiekvienoje armijoje ne po du milijonus, o kartais po du žemėlapius, kaip 10-ojoje generolo leitenanto Golikovo armijoje.

Skirtumas – milijonas kartų.

Tačiau tai – sumažintas šių dienų vertinimas. O šiek tiek anksčiau topografinių žemėlapių nuostoliai buvo nurodomi didesni. Pats vyriausiasis karinis topografas generolas leitenantas Kudriavcevas teigė, kad pirmosiomis karo dienomis vien Pabaltijo, Vakarų ir Kijevo karinėse apygardose sovietinė kariuomenė sunaikino apie du šimtus vagonų topografinių žemėlapių (VIŽ. 1970. Nr. 12. P. 22). 1941 metais Sovietų Sąjungoje pats mažiausias vagonas buvo 20 tonų. Jeigu manysime, kad buvo panaudoti tik maži vagonai, tai ir tada susidarys keturi tūkstančiai tonų sunaikintų žemėlapių.

Generolas leitenantas Kudriavcevas nurodo dar vieną būdą sunaikintiems žemėlapiams įvertinti: vidutiniškai kiekviename vagone

buvo po 1 033 000 egzempliorių. Du šimtai vagonų – tai du šimtai milijonų žemėlapių.

Dabar generolas leitenantas Losevas teigia: prarasta šimtas milijonų visose pasienio apygardose. O prieš daugelį metų generolas leitenantas Kudriavcevas, tiesiogiai atsakingais už šiuos žemėlapius, pateikė kitą skaičių: vien trijose apygardose buvo prarasta du šimtai milijonų žemėlapių.

Nors nebūsime smulkmeniški. Nesiginčysime, kas teisus: nėra skirtumo, kuriam požiūriui pritarsime, vis tiek tai bus siaubingas kiekis, astronominis, jo neįmanoma įsivaizduoti. Niekas niekada nėra tiek praradęs. Nurodykite man kitą šalį, kuri yra praradusi bent dešimt milijonų žemėlapių. Per tris dienas. Tai štai: aš kitos tokios šalies nežinau... Kas žinote, nurodykite.

Ir jeigu Raudonoji armija neteko tiek žemėlapių, jeigu patys Karinės topografijos tarnybos viršininkai nesutaria, kaip vertinti nuostolius, jeigu vertinimų skirtumas – šimtas milijonų, o tai ir daugiau, tai sutikime: prispausdino daug. Prispausdino tiek, kiek niekas niekada nebuvo spausdinęs. Sutikime, kad kai ką ir mūsų šalyje rengė karui...

5

Taigi problemą nušvietėme įvairiais požiūriais: karo metų vokiečių karo ekspertų topografų, buvusių vokiečių kareivių praėjus daugeliui dešimtmečių po karo, sovietinio generolo, per karą vadovavusio topografijos tarnybai, ir kito generolo praėjus pusei amžiaus. Rezultatas tas pats: niekur pasaulyje nebuvo nieko panašaus nei organizacija, nei apimtimi, nei kokybe. Sovietų Sąjunga turėjo geriausią pasaulyje topografijos tarnybą, būsimajam karui prigaminusią neįtikėtinai daug žemėlapių. Generolas Kudriavcevas ir visi jam pavaldūs topografai rengėsi karui taip, kaip niekas pasaulyje nesirengė, jie sukaupė tiek žemėlapių, kad niekas negali net įsivaizduoti.

Už tai Stalinas negalėjo turėti pretenzijų generolui Kudriavcevui, ir sušaudyti už prieškarinį darbą jo negalima. Apdovanoti reikia.

Tačiau iškyla klausimas, kodėl žemėlapius išvežė į pasienio rajonus?

Už tai, kad prigamino tiek žemėlapių, sušaudyti generolo negalima, bet už tai, kad išvežė juos prie sienos, – sušaudyti! Ar didelis skirtumas: nieko nedarė prieš karą ir žemėlapių neparengė arba žemėlapių parengė, tačiau padėjo ten, kur jie iš karto žuvo? Rezultatas tas pats: žemėlapių nėra, todėl katastrofos ištinka viena po kitos, todėl žūva milijonai karių, todėl atiduodame miestą po miesto, todėl užleidžiame milijonus kvadratinių kilometrų teritorijos, prarandame dešimtis milijonų gyventojų.

Kodėl Kudriavcevo nesušaudė už tokį neišmintingą žemėlapių išdėstymą?

Labai myliu mūsų generolus ir kai kuriuos karo istorikus. Tai nuostabūs žmonės. Pačius painiausius dalykus gali paaiškinti paprastai, suprantamai: „nepateisinamai išdėstė“. Ir viskas. Ir nebėra rūpesčių. Net diskusijos nekyla.

Aš raginu savo skaitytojus įsivaizduoti padėtį, suvokti, kaip toks dalykas gali atsitikti. Taigi prieš pat Vokietijos įsiveržimą ateina generolas majoras Kudriavcevas pas savo tiesioginį viršininką armijos generolą G. Žukovą.

– Georgijau Konstantinovičiau, aš nusprendžiau visas mūsų žemėlapių atsargas mesti tiesiai prie vokiečių sienos!

– Tai bent! Puiku. O kodėl, Markai Karpovičiau?

– Šiaip sau, Georgijau Konstantinovičiau, atėjo į galvą tokia mintis.

– Ir jokios priežasties nesugalvojai?

– Negaliu, Georgijau Konstantinovičiau, dienomis galvoju, naktimis galvoju, niekaip negaliu sugalvoti priežasties. Tiesiog nusprendžiau juos visus ten nusiųsti ir ten laikyti. Be jokio reikalo. Be priežasties. Visus du šimtus milijonų. Vokiečiai smogs, visi žemėlapiai iš karto paklius jiems į nagus. Taip?

– Taip, Markai Karpovičiau.

– Tai aš įsakysiu, Georgijau Konstantinovičiau?..

– Gerai, Markai Karpovičiau. Nuvežk visas mūsų žemėlapių atsargas prie pat sienos. Kuo arčiausiai!

Juokinga?

Tačiau ne aš sukūriau tokią istoriją. Šis mano pramanytas dialogas tiesiogiai išplaukia iš mūsų Generalinio štabo oficialios versijos: paprasčiausiai ėmė ir taip nepateisinamai visus žemėlapius prie sienų išvežė. Be priežasties.

Dideli Gynybos ministerijos, Generalinio štabo, aukštų mokslinių institucijų viršininkai patys penkiasdešimt metų apsimetinėjo kvailiais ir mums siūlo tikėti tuo, kad generolas Kudriavcevas buvo visiškas idiotas. Geriausios pasaulyje karinės topografijos tarnybos vadovas, geriausias karinis topografas pasaulio istorijoje, apdovanojimų nebėra kur kabinti, netelpa ant krūtinės, bet staiga nei iš šio, nei iš to ėmė ir visus ilgų metų darbo rezultatus pražudė, visas žemėlapių atsargas tiesiai prie Vokietijos sienos nusiuntė. Netgi pamiršo sugalvoti priežastį, kam to reikia.

Gerai, patikėkime oficialiais istorikais: Kudriavcevas – idiotas.

Bet jie mums siūlo patikėti tuo, kad ir Žukovas buvo visiškas idiotas. Būtent Generalinio štabo viršininkas atsakė už visus žemėlapius. Be jo leidimo nė vieno tūkstančio tonų žemėlapių, nė vieno ešelono, nė vieno vagono su žemėlapiais prie sienos nemesi. Reikia Žukovo parašo. Arba bent žodinio potvarkio. Bet Kudriavcevas visus Raudonosios armijos žemėlapius prie sienos nusiuntė, o Žukovui – nė motais. Žukovas nė nenutuokia, ką veikia jam tiesiogiai pavaldūs generolai. Gerai, patikėsime ir tuo.

Kremliaus istorikai mums siūlo patikėti tuo, kad Žukovas buvo minkštakūnis, silpnavalis žmogus. Visi žemėlapiai sunaikinti, dėl žemėlapių trūkumo kariuomenė žūsta ir atiduoda priešui pusę šalies, o Žukovas už tai ne tik kad nesušaudė Kudriavcevo, bet netgi ir papeikimo jam nepareiškė, ir savo atsiminimuose blogu žodžiu jo nepaminėjo.

Gerai, patikėkime: Žukovas buvo silpnavalis.

Oficialieji istorikai mums siūlo patikėti tuo, kad ir draugas Stalinas buvo geras, švelnus dėdulė. Dėl žemėlapių trūkumo 1941-aisiais

žūsta šalis, žlunga pasaulinis komunizmas ir didžioji Pasaulinės revoliucijos idėja, žlunga Stalino režimas, pačiam Stalinui gresia pavojus, o Stalinas nei Kudriavcevui, nei Žukovui pretenzijų neturi.

Tik pulkų, brigadų, divizijų, korpusų, armijų ir frontų vadai reikalauja, rėkia, šaukia: drauge Stalinai, duokite žemėlapių! Be žemėlapių kariauti neįmanoma!

Bet draugas Stalinas Kudriavcevo nesušaudo ir Žukovo neliečia. Ir draugas Berija neskuba. O draugas Stalinas Kudriavcevui ir Žukovui virtinę ordinų prikabina.

Ir visa tai mūsų šalyje aiškinama paprastai: klaida, apsirikimas. Nepamanėme. Nepateisinamai išdėstėme...

Įdomu tai, kad pats Žukovas savo knygoje aprašė daugybę visokiausių niekų, pateikė tūkstančius pavardžių, datų, faktų, kuriuos drąsiai būtų galima praleisti: jie niekam neįdomūs ir nesusiję, bet štai topografinių žemėlapių, už kuriuos Žukovas pats buvo atsakingas, klausimą jis apėjo drąsiu kavaleristo manevru. Pristatant apdovanoti karvedžio ordinais tai apibūdinta taip: drąsiai ir ryžtingai apėjo pasipriešinimo židinį neįsiveldamas į ilgalaikius mūšius.

Net nė vienas oficialus istorikas, kol Žukovas buvo gyvas, neišdrįso užduoti jam nepatogaus klausimo apie topografinius žemėlapius. Bet ir po Žukovo mirties klausimo nekėlė. Kiek tauraus daktarų ir kandidatų įniršio užgriuvo mane ir mano „Ledlaužį", o juk jūs, draugai, turėtumėte tą pyktį išlieti klausimais didžiajam karvedžiui. Ne aš, o jis dešimtis milijonų žmonių sutrypė tiesiog dėl to, kad nebuvo žemėlapių, tiesiog dėl to, kad topografinius sandėlius „nepateisinamai išdėstė prie pat..."

6

Niekas Žukovo nevargino, niekas nepatogių klausimų jam nepateikė. Tad Žukovas, suprantama, į juos neatsakinėjo. Ir todėl keturiasdešimt pirmųjų gėda Žukovo lyg ir nepalietė: jis didis, jis gudrus ir galingas. Jis Maskvą apgynė. Ir Leningradą... Apie Georgijų Žukovą niekas nieko bloga nepamanys: jis švarus.

Tačiau sutriuškinimo gėda nenuplauta. Ši gėda nekrito konkrečiai ant kieno nors galvos, nors ant kažko ji turėjo kristi. Ir ji krito ant mūsų visų galvų. Tad paplito pasaulyje nuomonė: ak, kokie kvaili tie rusai! Jie nieko nesugeba. Ir kariauti nemoka. Tegul nesipučia ukrainiečiai, kazachai, žydai arba totoriai: kai užsieniečiai kalba apie kvailus rusus, jie visus kitus taip pat turi galvoje, gėda krito ne tik ant rusų galvų, bet ir ant visų buvusios Sovietų Sąjungos tautų galvų.

Visus mūsų liaudies žygdarbius užgožia tūkstančiai gėdingiausių karo pradžios faktų, kurių negalima paaiškinti kitaip, kaip visuotiniu fantastišku mūsų bukumu ir kvailumu. Iš mūsų juokiasi pasaulis. Iš visų.

Bet ne mes visi buvome atsakingi už topografinių sandėlių (oro uostų, vadaviečių, degalų atsargų, šimtų tūkstančių tonų šaudmenų ir kt.) išdėstymą. Už visa tai atsakė Generalinis štabas ir asmeniškai – jo viršininkas armijos generolas G. Žukovas.

Todėl siūlau: arba Georgijų Žukovą viešai pavadinkime idiotu, nuverskime nuo postamentų jo paminklus ir sudaužykime juos į gabalėlius, arba kartu ieškokime priežasties, kodėl žemėlapių saugyklos (taip pat štabai, ryšių mazgai, kalnai odinių batų, evakuacinės ligoninės ir visa kita) atsidūrė „visai arti“, atsidūrė ten, kur buvo prarasti vos susidūrus su priešu.

Viena iš dviejų: rasime, kaip paaiškinti nesuprantamus Žukovo (Kudriavcevo, Stalino, Vatutino, Vasilevskio, Berijos ir kitų) veiksmus, ir paskelbsime jį blogio genijumi arba nenustatysime jo veiksmų priežasties ir paskelbsime jį buvus kvailį, tačiau, šiaip ar taip, laikas sutriuškinimo gėdą nustumti nuo mūsų liaudies. Ir jeigu dėl visko kaltas kvailumas, tai laikas gėdą suversti kokiai nors konkrečiai galvai. Negalime leisti Kremliaus propagandai kieno nors asmeninių klaidų (arba nusikalstamo sumanymo) priskirti mūsų liaudžiai, mums visiems ir mūsų palikuonims.

Jeigu neišsiaiškinsime, kas būtent kaltas dėl keturiasdešimt pirmųjų metų gėdos ir siaubo, tai taip visi ir liksime kvailiai – net mūsų vaikai ir vaikaičiai.

15 skyrius

KOKIŲ TANKŲ TURĖJO HITLERIS?

Keliais sunku važiuoti. Daugybė mašinų dėl avarijų išėjo iš rikiuotės. Goto tankų grupės štabas pranešė, kad rikiuotėje liko tik 50 proc. kovos mašinų. Mūsų tankai T-l kariuomenei yra našta.

Generolas pulkininkas *F. Halderis.*
Karo dienoraštis.
1941 m. liepos 4 d. įrašas.

1

1941 metų birželio 21 dieną Stalinas turi 24 000 tankų.

Klausimas jaunesniųjų leitenantų trijų mėnesių kursų absolventui – kokį pranašumą turi turėti puolantysis?

Atsakymas – trigubą.

Tikrai. Vadinasi, kad užpultų Staliną, Hitleris turėjo turėti 72 000 tankų.

Tačiau priešų sąlygos buvo nevienodos. Yra žinoma, kad mūsų keliai netinkami tankams. Mūsų keliai mėto. Jie patys naikina priešo tankus, mašinas, vilkikus, šarvuočius. Todėl Hitleriui reikėjo turėti ne 72 000 tankų, o daugiau. Maždaug 100 000.

Be to, mūsų teritorija begalinė. Norint užgrobti tokią teritoriją, reikia turėti aibę tankų.

Tačiau Hitleris neturėjo aibės tankų. Hitleris neturėjo nė 100 000 tankų. Jis neturėjo nei 72 000, nei 24 000.

1941 metų birželio 22 dieną Rytų fronte Hitleris turėjo 3350 tankų.

Iš viso Vermachtas tankų turėjo šiek tiek daugiau, tačiau jie buvo kituose frontuose, todėl mes negalime jų priskaičiuoti.

Kiekvienas trijų mėnesių kursų absolventas gali paskaičiuoti ir kitos pusės poreikius. Galima nebūti generolu pulkininku, profesoriumi arba mokslų daktaru, kad žinotum, jog puolančiajam reikia turėti tris kartus didesnes pajėgas, o besiginančiajam – triskart mažesnes: puolantis Hitleris turi 3350 tankų, taigi besiginančiam Stalinui pusiausvyrai reikia turėti 1127 tankus.

Stalinas tankų turėjo 21 kartą daugiau, negu reikia gynybai.

O jeigu Stalinas buvo nusprendęs užpulti Hitlerį, tai prieš 3350 hitlerinių tankų reikėjo turėti triskart daugiau – 10050.

Taigi ir puolimui Stalinas tankų turėjo dukart daugiau, negu reikėjo.

Stalino užduotis buvo lengvesnė dėl to, kad priešais jį plytėjo mažytė jauki Europa su gerais keliais, kurortiniu klimatu, bulvių atsargomis kiekviename rūsyje, sūrio gabalais kiekviename sandėliuke, rūkytais kumpiais kiekvienoje kamaroje, su gyventojais, kurių dauguma laikė Staliną išvaduotoju ir laukė atvažiuojant jo tankų.

O Hitlerio užduotis buvo sunkesnė dėl to, kad priešais jį driekėsi beribės erdvės, laukiniai šunkeliai, neįžengiami miškai, Polesės pelkės, dydžio sulig nemaža Europos šalimi. Keturis mėnesius – nuo gegužės vidurio iki rugsėjo vidurio – toje šalyje galima kariauti, o paskui – lietūs, šlapymetis, žiema, sniegas, šaltis ir vėl purvas.

Ir valstiečiai su kirviais.

2

Tad štai po karo Kremliaus vadai sukviečia narsiuosius sovietinius maršalus, generolus, profesorius ir akademikus ir kelia jiems kovos užduotį: įrodyti, kad 3 tūkstančiai hitlerinių tankų yra daugiau negu 24 tūkstančiai stalininių, įrodyti, kad Hitleris karui buvo pasirengęs, o Stalinas – ne.

Kaip atrinko draugus šiam reikalui, aš nežinau. Nežinau, ką jiems žadėjo. Galbūt kiekvienam žadėjo statinę uogienės ir pintinę sausainių, galbūt žadėjo po dešimt bilijonų dolerių kiekvienam, galbūt

šešių šimtų penkiasdešimties kvadratinių metrų butą Arbate ir rumus Kryme, galbūt kam nors kelnes su lampasais, o kam – maršalo žvaigždes... Nespėliokime. Aišku viena: tokiam nešvariam reikalui parinko žmones, pasirengusius pardavinėti ne tik sąžinę...

Todėl jie pardavinėjo.

Jie net įstengė įrodyti, kad mes, buvusios Sovietų Sąjungos gyventojai, visi buvome visiški idiotai. Jie įstengė įrodyti, kad protiniais sugebėjimais mes vokiečiams niekaip neprilygome, kad tingumas ir kvailumas – svarbiausios mūsų tautų savybės.

Kaip tokį dalyką pavyko įrodyti pulkininkams Mercalovui ir Anfilovui, generolams Garejevui, Žilinui, Volkogonovui, maršalams Kulikovui ir Ogarkovui?

Viskas paprasta: savo moksliniuose tyrinėjimuose jie tiesiog neužsiminė apie 24 tūkstančius stalininių tankų. 50 metų oficialiuose leidiniuose šis skaičius nebuvo skelbtas. Jis iškilo aikštėn tik paskutiniame dešimtmetyje, nors Vakaruose visada buvo žinomas.

Paimkime Sovietų Sąjungos maršalo Georgijaus Žukovo „Atsiminimus ir apmąstymus“, perverskime nuo pradžios iki pabaigos, bet svarbiausio dalyko juose nerasime. Georgijus Konstantinovičius – daugiausia apie menkniekius.

Prisiminti septyneriopos tankų persvaros Žukovui neleido ir mąstyti ta tema neliepė. Galėjo Georgijus Konstantinovičius užsispirti – nerašysiu, ir baigta!

Bet labai jau jam norėjosi gauti tas uogienės statines ir sausainių pintines...

3

O Karo istorijos institutas dirbo. Vadovaujamas Vyriausiosios politinės valdybos ir SSKP CK Ideologinio skyriaus. Mūsų karo istorikai buvo priskirti prie propagandos žinybos. Iš propagandos žinybos jie daugiausia ir buvo atėję – iš Vyriausiosios politinės valdybos specialiosios propagandos valdybos, vadovaujamos tokio Volkogonovo.

Propagandistai ne tyrinėjo karo istoriją, o ją lipdė. Pagal nurodytus parametrus.

Tad propagandos žinyboje buvo sukurta formulė: „Raudonojoje armijoje 1941 metų birželio 21 dieną – 1861 naujausias tankas T-34 ir KV, taip pat daugybė pasenusių ir lengvųjų tankų."

Kitaip sakant, formulė su prielipu. Ir visiems įsakė kartoti šią formulę ir prielipą: „taip pat daugybė lengvųjų ir pasenusių".

Ši formulė visa melaginga. Kaip ir prielipas.

Pirmiausia Raudonoji armija, be T-34 ir KV, 1941 metų birželio 22-ąją turėjo naujausių tankų T-40 ir T-50. Mūsų propagandistai „pamiršo" tuos tankus įtraukti į statistiką.

Antra, 1861 tankas T-34 ir KV – tai sumažintas skaičius. Du drąsūs, t. y. tikri, istorikai N. Zolotovas ir S. Isajevas labai kruopščiai išnagrinėjo, koks buvo SSRS tankų parkas pačioje karo pradžioje. Jie rašo: „Iki devintojo dešimtmečio vidurio tie, kurie rašė apie šią problemą, rėmėsi griežtai nustatytu skaičiumi, nurodytu solidžiuose leidiniuose. Pasak oficialios versijos, Raudonosios armijos ginkluotėje karo išvakarėse buvo 1861 tankas KV ir T-34... Jau tada daugelis tyrinėtojų turėjo tikslesnių duomenų, tačiau paskelbti juos buvo praktiškai neįmanoma." (VIŽ. 1993. Nr. 11. P. 75.) Skaičius 1861 teisingas, bet tai – 1941 metų gegužės 30 dienos duomenys. 1941 metų birželio 21 dieną Raudonojoje armijoje buvo 1363 tankai T-34 ir 677 –KV, t. y. 2040 naujausių vien šių dviejų tipų tankų, be T-40 ir T-50.

Prielipas apie „pasenusius ir lengvuosius" – taip pat gudravimas. Net jeigu sutiktume, kad visi kiti tankai, išskyrus T-34 ir KV, iš tiesų buvo pasenę ir lengvieji, vis tiek įdomu sužinoti, kiek jų buvo. Bet tylėjo generolai ir maršalai, daktarai ir kandidatai.

Tik kai per 25 pastaruosius metus mus pripratino prie melagingų skaičių, SSRS mokslų akademija gavo SSKP CK įsakymą apgaulę dar labiau įtvirtinti. Akademikai atsakė: „Gerai!"

Šaltinis – žurnalas „Voprosy istorii" (1970. Nr. 5. P. 25). Leidėjas – SSRS mokslų akademija. Skaitome: „Vokietijos kariuomenėje buvo 3712 tankų, Raudonojoje armijoje – 1800 (sunkieji ir vidutiniai)."

Apie „daugybę lengvųjų ir pasenusių“ – nė žodžio. Prielipas apie „daugybę“ nukrito kaip driežo uodegytė.

Šiuo atveju vokiečių tankų kiekis nepateisinamai padidintas, sovietinių vidutinių ir sunkiųjų tankų nurodytas netikslus, o paskui dar ir suapvalintas, be to, suapvalintas netinkamai: net jeigu imtume oficialų skaičių 1861, tai jis artimesnis 1900 negu 1800. Jeigu apvalinama, tai reikia apvalinti didinant. Tačiau buvo įsakyta mūsų galią nurodyti mažesnę, todėl akademikai apvalino mažindami.

4

O dabar – apie vokiečių tankus.

Vokiečių konstruktoriai padarė nedovanotiną klaidą: tanko variklį jie įtaisė užpakalinėje jo korpuso dalyje, o transmisiją – priekyje. Tą pačią klaidą padarė britų, amerikiečių ir japonų tankų konstruktoriai.

Dėl tokio išdėstymo buvo daug pranašumų. Pranašumus matė kiekvienas. Deja, trūkumo nepastebėjo.

O jo esmė štai kokia: jeigu variklis užpakalinėje dalyje, o transmisija – priekyje, tai variklį su transmisija reikia sujungti kardano velenu. Taip ir darė. Kardano veleną dėdavo tanko korpuso viduje, ir jis daug vietos neužimdavo. Iš esmės būtent taip padaryta daugelyje lengvųjų automobilių: variklis vienoje vietoje, o varantieji ratai – kitoje. Nuo variklio varančiosios ašies link eina kardano velenas. Jis neužima daug vietos: uždenkime jį gaubtu, o iš dešinės ir iš kairės dugne įtaisykime sėdynes. Kardano velenas korpuso aukščiui reikšmės neturi.

Kitas dalykas tanke. Virš kardano veleno mums reikia įtaisyti plokštumą – besisukančio bokštelio grindis. Todėl tarp korpuso dugno ir bokštelio grindų susidarydavo erdvė. Dėl tos iš esmės nereikalingos tuštumos buvome priversti tanko korpuso aukštį padidinti 30–40, o kartais net 50 centimetrų. Atitinkamai padidėjo tanko siluetas ir jo pažeidžiamumas mūšyje. Maža to, padidėjo korpuso

svoris. Tanko korpusas – tai šarvinis plienas. Šarvinio korpuso aukštį padidinus 30–40, o gal ir 50 centimetrų, svoris padidės šimtais kilogramų, jeigu šarvas saugo nuo kulkų. O jeigu šarvas storas, saugantis nuo sviedinių, tai svoris padidės tonomis.

Bet tai ne viskas: kad butų galima pavežti šį papildomą ir visiškai nereikalingą šarvą, teko naudoti galingesnį (taigi ir sunkesnį) variklį. Galingesnis variklis yra didesnis, šį didumą būtina apdengti šarvais, – vėl didėja svoris. Ratas užsidaro: galingesnį variklį tenka padidinti, būtina papildomai šarvuoti, o kad pakeltų papildomus šarvus, reikia dar galingesnio variklio, kuris... ir t. t. Bėda ta, kad užsidaro ne vienas ratas, o keli: galingesniam varikliui prireikia galingesnės transmisijos, ji sveria daugiau ir prie jos derinamos didesnės detalės, o šias būtina pridengti papildomais šarvais. Tai nereikalingas svoris. Jam pavežti reikia dar galingesnio variklio, o prie jo – dar galingesnės transmisijos, kurią tenka... ir t. t. Galingesniam varikliui reikia daugiau degalų, šiems būtina didesnių talpyklų, kurias vėl tenka pridengti šarvais, o kad juos pavežtų, reikia galingesnio variklio...

Visiškai nereikalingi dydžiai ir svoris didėjo iš karto keliomis spiralėmis ir dar greitėjančiai. Didėjant nereikalingiems dydžiams ir svoriui, menkėjo visos kovinės ypatybės: tankai buvo lėtaeigiai, turėjo silpnas patrankas ir silpnus šarvus.

Negalima sakyti, kad konstruktoriai nesuprato paprastų dalykų: jie suprato, tačiau didesnis dydis ir svoris buvo laikoma natūralia ir neišvengiama duokle už pažangą.

Sovietiniai konstruktoriai tankų BT, T-34, KV, IS variklį ir transmisiją įrengė vienoje vietoje – užpakalinėje dalyje. Toks išdėstymas turėjo daugelį akivaizdžių trūkumų ir vieną niekam nematomą pranašumą: iš tanko korpuso buvo išmestas kardano velenas. Dar pusę bokštelio buvo galima nuleisti į patį korpuso dugną. Dėl to pažemėjo korpuso aukštis ir sumažėjo tanko siluetas. Gerokai sumenkėjo pataikymo tikimybė, ypač iš toliau. Bet svarbiausia – sumažėjo svoris. Negana to, užburtieji ratai ėmė suktis priešinga kryptimi: sumažinus tanko svorį, galima sumažinti variklio galingumą, mažesnio galin-

gumo variklis sveria mažiau ir yra mažesnis, taigi galima sumažinti šarvų ir kartu variklio galingumą... Mažesnio galingumo varikliui reikia mažiau degalų – vėl sumažėja svoris, be to, sumažėja dydis, taigi pašaliname nereikalingą šarvą, svoris sumažėja... ir t. t.

Supratęs šią paprastą tiesą, konstruktorius dabar galėjo rinktis bet ką: buvo galima variklio galingumo nemažinti, o sumažinus svorį pagerinti šarvus, ginkluotę arba tanko važiavimo galimybes.

Štai čia ir reikia ieškoti atsakymo, kodėl sovietinis tankas IS-3, „Karališkojo tigro" bendraamžis, lenkė jį visais parametrais: greičiu, pravažumu, du kartus didesne eigos atsarga, šarvais (šarvai storesni, geresnės kokybės ir geresnės formos), ginkluote–122 mm patranka, o „Karališkojo tigro" – 88 mm. Be to, IS-3 buvo daug žemesnio siluето ir svėrė 21 tona mažiau, dėl to jį buvo galima pervežti standartine geležinkelio platforma, o „Karališkąjį tigrą" – tik specialia platforma ir tik specialiai parengtą. Dėl tiltų „Tigrai" neišvengė gausybės kliūčių: nė vienas pontoninis tiltas jų svorio neatlaikė.

Viso to mums prireiks truputėlį vėliau. Dabar įsidėmėkime tai, kas svarbiausia: sovietinių ir vokiečių tankų svorių lyginimas toli gražu nereiškia, kad sunkesnis buvo galingesnis. Visai ne: sovietiniai tankai buvo sukomponuoti tikslingai, o Vokietijos, JAV, Didžiosios Britanijos, Japonijos – neracionaliai. Jeigu žmogus sveria 150 kilogramų, tai dar nereiškia, kad jis stipresnis už tą, kuris sveria 75 kilogramus: sunkesnis žmogus paprasčiausiai gali turėti nereikalingų riebalų, kaip vežiojosi iš visų pusių užsidėję papildomus, iš esmės nereikalingus šarvus JAV, Didžiosios Britanijos, Japonijos, Vokietijos tankai.

5

Grįžkime prie naujausių ir pasenusių tankų.

Raudonieji karo istorikai vienu plunksnos brūkštelėjimu nurašė 22 000 stalininių tankų, tiesiog išbraukė iš statistikos paskelbę, kad jie buvo lengvieji ir pasenę. Mes prie tų tankų dar grįšime. O kol kas

išsiaiškinkime, kas yra pasenęs tankas pagal komunistinį mokslą ir kuo jis skiriasi nuo naujausio.

1941 metais buvo penki konstrukcijos elementai, dėl kurių tanką priskirdavo prie naujausių:

– galinga ilgavamzdė 76 mm ir didesnio kalibro patranka;

– nuo sviedinių apsaugantys šarvai, t. y. gebėjimas išsilaikyti tokiomis sąlygomis, kai priešas naudoja prieštankinę artileriją;

– platūs vikšrai, leidžiantys tankui veikti praktiškai bet kokioje vietovėje esant bet kokiam orui ir ten, kur nėra kelių;

– racionalus komponavimas: variklis ir transmisija yra greta;

– dyzelinis variklis: lengvas, ekonomiškas, o svarbiausia – negreitai užsidegantis.

T-34 ir KV buvo ne šiaip naujausi, bet naujausi visais atžvilgiais. Jų konstrukcijoje visi šie penki elementai harmoningai derinosi.

Raudonoji armija turėjo puikių tankų BT. Visi jie buvo tiksliai, racionaliai sukomponuoti: variklis ir transmisija – užpakalinėje dalyje. Patys naujausi iš šios šeimos– BT-7M – turėjo dyzelinį variklį V-2. Tą patį legendinį V-2, kuris buvo tankuose T-34 ir KV. Visų tankų BT konstrukcijoje buvo vienas iš naujausio tanko elementų. BT-7M turėjo du tokius elementus – racionalų komponavimą ir dyzelinį variklį.

To nepakanka, pasakė komunistai ir visus tankus BT priskyrė prie pasenusių kategorijos, visus išbraukė iš statistikos.

Taigi vertinimas labai griežtas: jeigu tanko konstrukcijoje yra visi elementai, tik tada jis įtraukiamas į statistiką.

Gerai. Pritarkime tokiam vertinimui ir pažiūrėkime, kokie buvo vokiečių tankai.

6

Draugai komunistai, pasakykite, kuris vokiečių tankas 1941 metais turėjo visus penkis naujausio tanko konstrukcijos elementus, galingą ilgavamzdę patranką, nuo sviedinių apsaugančius šarvus,

plačius vikšrus, dyzelinį variklį, variklį ir transmisiją užpakalinėje dalyje? Parodykite man jį!

Tokių tankų 1941 metais Vokietijoje nebuvo nė vieno. Ir visose kitose šalyse – nė vieno.

Tada pasakykite, kurio vokiečių tanko konstrukcijoje buvo keturi naujausio tanko elementai?

Negalite? Be abejo, kadangi tokių tankų Vokietijoje taip pat nebuvo. Nė vieno. Ir visose kitose šalyse – nė vieno.

O kaip dėl trijų elementų? Ir vėl tas pats. Tokių taip pat nebuvo. O du? Nebuvo ir dviejų. Na, o gal po vieną iš šių elementų koks nors vokiečių tankas turėjo? Taip pat ne. Ir visame pasaulyje – ne.

Per karą Vokietijos konstruktoriai perėmė Sovietų Sąjungos patirtį ir sukūrė tankus „Tigras" (1942), „Pantera" (1943) ir „Tigras-B" (1944). Tai buvo geriausi užsienio tankai. Jų konstrukcijoje buvo trys elementai, dėl kurių juos galima priskirti prie naujausiųjų kategorijos: galingos ilgavamzdės patrankos, nuo sviedinių apsaugantys šarvai ir platūs vikšrai. Tačiau varikliai buvo įtaisomi užpakalinėje, o transmisija – priekinėje korpuso dalyje. Tai – neracionalus sprendimas, tai – techninis atsilikimas. Ir sukurti tankų dyzelinio variklio karo metais Vokietija nesugebėjo. Karą teko baigti su karbiuratoriniais varikliais.

JAV, Didžiojoje Britanijoje ir Japonijoje tankų gamybos reikalai buvo dar prastesni negu Vokietijoje.

7

Beveik visus savo pinigus išleidžiu knygoms. Mano bibliotekoje, kuria didžiuojuosi, vien apie tankus – 407 tomai. Ir nėra nė vieno, kuris neišjuoktų sovietinių „pasenusių" 1941 metų tankų. Iš mūsų „pasenusių" 1941 metų tankų juokiasi visas pasaulis. Tik kai jie giriasi Šiaurės Afrikoje pasiektomis pergalėmis ir tuo, kad išsilaipino Normandijoje, mes kažkodėl nesijuokiame. Mes kažkodėl nesakome, kad jie kariavo su pasenusiais tankais ir karą baigė su pasenusiais. O pavyzdžiai – keliantys pasipiktinimą.

Iki 1943 metų buvo gaminama labai daug (jų požiūriu) amerikiečių tankų M3, jie buvo naudojami iki karo pabaigos ir vėliau. Šių tankų lengvučio nuo kulkų apsaugančio šarvo detalės nebuvo suvirinamos – jas sujungdavo kniedėmis. Kaip devynioliktojo amžiaus šarvuočiuose.

Tanke M5 buvo du automobilių varikliai, o tanke M4A4 – penki (P. Chamberlain, C. Ellis. British and American Tanks of World War Two. New York: ARCO, 1969. P. 110).

Kaip veikė penki automobilių varikliai vienoje tanko jėgainėje, tegul kiekvienas pats įsivaizduoja. Aš neįsivaizduoju.

1940 metais Amerikos Kongrese buvo ištarti žodžiai, kurie įėjo į istoriją: „Vakar aš mačiau visus Jungtinių Valstijų tankus, iš karto visus keturis šimtus." 1940 metų birželį Britų saloms ginti Čerčilis turėjo mažiau kaip šimtą tankų – jų kiekiui užrašyti pateko dviženklio skaičiaus.

Raudonoji armija vienintelė pasaulyje karo pradžioje turėjo tankų, kurių konstrukcijoje buvo iš karto visi penki naujausių kovos mašinų elementai. Ir vien naujausių T-34 ir KV Stalinas turėjo daugiau negu Didžioji Britanija, JAV ir Japonija visų tipų tankų kartu.

Vokietija tik antroje karo pusėje įstengė pradėti gaminti „Panteras" ir „Tigrus", kurių konstrukcijoje buvo po tris naujausio tanko elementus. Visos kitos šalys to padaryti nepajėgė.

Tik štai visas pasaulis juokiasi iš mūsų „pasenusių" tankų.

O tuo tarpu 1941 metų birželio 22 dieną Hitleris įžengė į Sovietų Sąjungos teritoriją turėdamas tik 3350 tankų.

IR VISI JIE BUVO PASENĘ.

16 skyrius

SU „RUSIŠKŲ-VOKIŠKŲ PASIKALBĖJIMŲ KNYGELE“ PO... SMOLENSKO SRITĮ

Vokietijai komunistai skiria daugiausia dėmesio.

K. Marksas, F. Engelsas.
Komunistų partijos manifestas

1

Prieštaraujama: „Jei toks planas būtų buvęs, tai joks slaptumas nebūtų gelbėjęs. Į vokiečių nelaisvę patekdavo aukšti Raudonosios armijos vadai, daugybė aukščiausio lygio štabų... Vien panagrinėjus pagrobtus paketus, jeigu juose būtų atsispindėjęs bendras kėslas įsiveržti, šį planą būtų lengva atkurti.“ (Vladimiras Jurovickis // Rossijskoje vremia. 1993. Nr. 1. P. 10.)

Atsakau. Bendras Sovietų Sąjungos kėslas įsiveržti egzistavo, ir Vokietijos žvalgyba iš esmės jį atskleidė. 1941 metų birželio 22 dienos rytą Vokietijos pasiuntinys Šulenburgas draugui Molotovui šį planą pakankamai aiškiai išdėstė. Dar ir dokumentą įteikė. Atminimui. Tas Vokietijos žvalgybos atskleistas Sovietų Sąjungos kėslas įsiveržti ir buvo Vokietijos puolimo priežastis bei pretekstas. Tai buvo prevencinė savigynos gresiant neišvengiamam ir greitam Sovietų Sąjungos puolimui akcija.

Vokietijos vyriausybės pareiškimas, kad Sovietų Sąjungos kariuomenė be pagrindo telkiama Vokietijos ir Rumunijos pasienyje, nedelsiant buvo paremtas faktais. Vladimiras Jurovickis juos pats pripažįsta: „Į vokiečių nelaisvę patekdavo aukšti Raudonosios armijos vadai, daugybė aukščiausio lygio štabų...“

Į nelaisvę jie patekdavo todėl, kad nesirengė gynybai. Ką gi tuomet „aukščiausio lygio štabai“ veikė Vokietijos ir Rumunijos pasienyje?

Jau pirmomis karo dienomis Vokietijos kariuomenė pagrobė daugybę Sovietų Sąjungos planų ir ne kartą demonstravo juos visam pasauliui. Vladimirui Jurovickiui patariu vėl perversti to meto vokiečių karinius žurnalus, pavyzdžiui, „Signal". Sovietiniai vadai tardomi taip pat pateikdavo įdomių parodymų. Apie tai – aibė informacijos. Iš tikrųjų ji neišsenkama. Tad visai nereikia naudotis tų generolų, kurie su komunizmu mėgino kovoti būdami Rusijos išsivadavimo armijoje ir kitose formuotėse, tardymo protokolais. Tie, kurie pasirinko mirtį ir lagerius, kalbėjo tą patį. Patariu paskaityti 5-osios armijos vado generolo majoro M. Potapovo, 6-osios armijos – generolo leitenanto N. Muzyčenkos, 12-osios armijos – generolo majoro P. Ponedelino, 19-osios armijos – generolo leitenanto M. Lukino, 32-osios armijos – generolo majoro S. Višnevskio tardymo protokolus. Tą patį kalbėjo į nelaisvę patekę korpusų, divizijų, brigadų, pulkų ir batalionų vadai, jų pavaduotojai ir štabų viršininkai.

Pokalbį apie topografiją pradėjome nuo to, jog artilerijos baterijos vadui be žemėlapio mūšyje sunku. Kad šį teiginį patvirtintume pavyzdžiu, pravartu būtų išklausyti artileristo nuomonę, ir būtent – baterijos vado. Vokiečių nelaisvėje jų iš karto atsidūrė daugybė tūkstančių. Štai vienas iš jų. Jis vadovavo 7-ojo mechanizuotojo korpuso 14-osios tankų divizijos 14-ojo haubicų artilerijos pulko 5-ajai baterijai. Šio karininko likimas gana tipiškas. Jis nesirinko kariškio kelio. Jis norėjo būti labai taikiu žmogumi – geležinkelio transporto inžinieriumi mechaniku. Ir tapo juo. Tačiau jis turėjo valdingą tėvą, reikalaujantį, jog jaunasis inžinierius taptų karininku, įstotų į Artilerijos akademiją, ir ne šiaip sau įstotų, o įstotų taip, kad ją baigtų 1941 metų gegužę. Ir jaunasis inžinierius, vykdydamas tėvo valią, tapo karininku, baigė Artilerijos akademiją 1941 metų gegužę. Gegužės 5 dieną Kremliuje įvyko iškilmingas karo akademijų absolventų priėmimas. Čia tėvas pasakė kalbą, kuri daugiau kaip penkiasdešimt metų buvo absoliuti valstybės paslaptis, o sūnus – vyresnysis leitenantas Jakovas Džiugašvilis – sėdėjo salėje ir klausėsi tėvo kalbos. Apie ką kalbėjo tėvas, kokius tostus siūlė, mes dabar žinome.

Sunūs po išleistuvių pateko į Maskvos karinę apygardą, į generolo majoro V. Vinogradovo vadovaujamą 7-ąjį mechanizuotąjį korpusą (14-oji, 18-oji tankų, 1-oji Maskvos proletarinė motošaulių divizijos). Sovietų Sąjungos maršalas A. Jeriomenka pačioje karo pradžioje šį korpusą sutiko Baltarusijoje. Maršalas teigė: „Korpusas sukomplektuotas." (Vakarų kryptimi. P. 29.)

Keista, kad Maskvos karinės apygardos 7-asis mechanizuotasis korpusas Vakarų Baltarusijoje atsidūrė jau birželio 25 dieną. Kas yra nors kartą matęs, kaip vienas tankų batalionas pakraunamas į geležinkelio ešeloną ir iškraunamas iš jo, man pritars: mechanizuotojo korpuso, kuriame yra 1031 tankas, 358 pabūklai ir minosvaidžiai, 266 šarvuotieji automobiliai, 352 traktoriai, 5165 automobiliai ir 36 080 kareivių, seržantų ir generolų, per tris dienas neįmanoma perkelti iš Maskvos į Vakarų ypatingąją apygardą. Neįmanoma net ir normaliomis sąlygomis.

O padėtis TASS'ui 1941 metų birželio 13 dieną paskelbus pranešimą, švelniai tariant, buvo nenormali. Ne vienas 7-asis mechanizuotasis korpusas buvo slaptai perkeliamas į pasienį – ten buvo perkeliama dešimtys korpusų. Iš tos pačios Maskvos karinės apygardos į tą pačią Vakarų ypatingąją – generolo majoro D. Leliušenkos 21-asis mechanizuotasis korpusas, kurio 22-osios armijos generolas (ten pat slaptai perkeltas iš Uralo) prašo žemėlapio. Taigi 7-asis mechanizuotasis korpusas krautis pradėjo dar iki birželio 21 dienos. Iki Vokietijos puolimo. Kodėl? Tai mums paaiškins istorikai.

Patekęs į Baltarusiją, 7-asis mechanizuotasis korpusas žuvo kartu su 5-uoju (slapta perkeltu iš Užbaikalės), kartu su 21-uoju ir visais kitais. Jų ten buvo daug. Kartu su 22-ąja armija. Kartu su 3-iąja, 4-ąja, 10-ąja, 13-ąja armijomis. O 7-ojo mechanizuotojo korpuso 14-osios tankų divizijos 14-ojo haubicų artilerijos pulko 5-osios haubicų artilerijos baterijos vadas vyresnysis leitenantas Jakovas Džiugašvilis pateko į nelaisvę ir tardomas pareiškė: „Raudonąją armiją apgavo žemėlapiai, kadangi karas, priešingai negu buvo tikimasi, prasidėjo labiau į rytus nuo valstybės sienos." Stalino sūnaus parodymus vokiečių istorikas I. Hofmanas paskelbė rusų žurnale „Otečestvennaja istorija" (1993. Nr. 4. P. 26).

Aš tai nurodau norėdamas įtikinti, kad duomenų apie Sovietų Sąjungos karinės vadovybės ketinimus ir kėslus yra. Gausybė. Panorėjęs kiekvienas Vokietijos archyvuose gali rasti krūvas demaskuojančių duomenų, dokumentų, liudijančių, kad 1941 metų vasarą Raudonoji armija rengėsi „išvaduoti" Europą.

Beje, įdomiausi dokumentai saugomi visai ne Vokietijoje, o pamaskvyje, Podolsko mieste. Tačiau dėl kažkokios keistos priežasties nei draugas Stalinas, nei draugas Chruščiovas, nei Brežnevas, nei Andropovas, nei Gorbačiovas su Jelcinu neturėjo didelio noro leisti istorikams pasinaudoti vokiečių archyvais. Atrodytų, paėmė Berlyną, Vokietijos aukštosios karinės vadovybės archyvai – mūsų karo trofėjus, tai ir paskelbkime juos! Suprantama, visko nepaskelbsi, tačiau per penkiasdešimt metų, kasmet išleidžiant po šimtą tomų, kai ką būtų galima pasauliui parodyti. Tačiau ne. Nieko neskelbia. Ir mėgėjų į šiuos fondus neįleidžia. Lengvai ten nepateksi. Man nepavyko. Bet tie dideli viršininkai, turintys leidimus, yra nesuprantamai abejingi.

Ir štai kas įdomu. Po karo vokiečių generolai apie karą rašė atsiminimus ir mokslinius tyrinėjimus. Daugiausia jie rėmėsi savo atmintimi ir tais apgailėtinais archyvų likučiais, kurių Stalinas nespėjo pagrobti ir išvežti. Mūsų generolai ir maršalai galėjo vokiečių archyvais pasinaudoti: jiems nereikėjo nė į Podolską važiuoti – pakelk telefono ragelį ir atveš segtuvus į Senąją aikštę, į Frunzės krantinę, į Gogolio bulvarą. Tačiau ne. Mūsų vadovai, turintys maršalo, armijos generolo ir generolo pulkininko laipsnį, einantys prezidento, gynybos ministro, Generalinio štabo viršininko ir jo pavaduotojų pareigas, mielai cituodavo vokiečių generolų atsiminimus, o archyvus ignoravo. Kodėl? Ką slepiame? Galbūt paskelbus trofėjinius vokiečių karinius dokumentus iškiltų grėsmė mūsų istorijos mokslui, mūsų karo versijai, režimo pagrindams?

Aš necituoju vokiečių archyvų todėl, kad tai, kas ten yra įdomiausia, man neprieinama. To, kas po karo Vokietijoje buvo išsaugota, necituoju todėl, kad tas pats Vladimiras Jurovickis iš žurnalo „Rossijskoje vremia" pirmasis mane ir apkaltintų, jog aš kartoju

„Gebelso propagandos prasimanymus“. Todėl remiuosi mūsų oficialiais leidiniais, Žukovu, Konevu, Rokosovskiu. Tik pažymėsiu, kad mūsų maršalų ir generolų atsiminimai puikiai patvirtina tai, ką yra įprasta vadinti „fašistinės propagandos prasimanymais“. Vladimirui Jurovickiui primygtinai patariu pasinaudoti Podolsko lobiais. O man mūsų sovietinių duomenų kol kas visiškai pakanka.

Taigi įsiveržimo planas egzistavo. Ir tik dėl to, kad trofėjiniai vokiečių ir mūsų archyvai buvo griežčiausiai slaptai saugomi, keliasdešimt metų jis buvo paslaptis.

Tačiau Vladimiras Jurovickis teisus. Galų gale joks slaptumas neišgelbės. Per daug jau aiškiai buvo rengiamasi įsiveržti. Tai matyti plika akimi. Gerai būtų dešimt ar penkiolika metų pasirausti tarp Podolsko segtuvų. Tačiau ką daryti? Kol kas turiu tenkintis viešais duomenimis. Tačiau ateis metas, bus atvertos ir Podolsko saugyklos.

Tuo aš tvirtai tikiu.

2

Dėl topografinių žemėlapių daug kas paaiškės, jeigu prisiminsime, kad jie – itin strategiškai svarbūs.

Karas rajus. Karas reikalauja naftos ir plieno, aukso ir medvilnės, ramentų ir protezų, tvarsliavos ir duonos, kraujo ir mėsos, mangano ir alavo, volframo ir vario. Ir viskuo neapsirūpinsi: tai aliuminio trūksta, tai sagų kareivių kelnėms, tai šarvų lakštų. Tačiau yra vienas strateginis dalykas, kuriuo prieš karą sunkiausia apsirūpinti. Tai – topografiniai žemėlapiai.

Sunkiausia štai dėl ko: mišką sparčiai iškerta, pelkes nusausina, upes užtvenkia, pasuka iš šiaurės į pietus, kaliniai kanalus kasa, šaunūs minuotojai dinamitu varpines sprogdina, neįžengiamuose miškuose atsiranda medkirčių barakų gyvenviečių. Žodžiu, vietovė tiesiog akyse keičiasi, ir pernykštis žemėlapis nebeatitinka tikrovės. Tik dėl odinių batų išvaduojamajam žygiui nėra rūpesčių: sukrovei sandėlyje ir tegul guli, tegul nors penkerius, nors dešimt metų savo

valandos laukia. Deja, topografiniai žemėlapiai – greitai gendantis daiktas. Tai geografiniame žemėlapyje beveik nieko nereikia keisti, o topografiniame pažymimas kiekvienas upelis ir skardis, pateikiami jų plotis ir gylis, parodomas kiekvienas tiltelis ir paaiškinama, kokį svorį jis gali išlaikyti ir iš kokių medžiagų surėstas, žemėlapyje gali rasti kiekvieną miškelį ir nuorodas apie vidutinį medžių aukštį, liemens storį ir atstumą tarp kamienų, čia yra kiekvienas kaimas ir net kiekvienas namas. Todėl reikia nuolat stebėti, kas keičiasi, taisyti topografinius žemėlapius ir juos perspausdinti. Gerai, jei jūsų šalis mažytė – du trys milijonai kvadratinių kilometrų. Tada sunkumų nėra. Tada žemėlapius galite atnaujinti nors ir kasmet. Bet jeigu jūsų teritorija didžiausia pasaulyje – kas tada? O jeigu oficialiai paskelbta, kad jūsų valstybės egzistavimo tikslas – išplėsti savo teritoriją visame pasaulyje, VISAS pasaulio šalis iki pat paskutinės paversti sovietinėmis respublikomis ir įtraukti į SSRS? Kaip tada dirbti topografijos tarnybai? Kokius žemėlapius spausdinti? Kokius taisyti ir perspausdinti?

Tačiau daugiausia keblumų kyla ne dėl to. Topografinis žemėlapis yra strateginis daiktas, tačiau nuo kitų skiriasi tuo, kad visiškai neuniversalus. Šovinius ir ramentus, plieną ir švinį, džiūvėsius ir palapines naudok nors ir pamaskvyje, nors ir prie Stalingrado, nors ir prie Karaliaučiaus arba prie Berlyno, o štai pats geriausias, pats tiksliausias Berlyno žemėlapis ginant Stalingradą nelabai reikalingas, ir atvirkščiai – jūs parengėte Stalingrado srities žemėlapius, tačiau jie netinkami rengiantis užgrobti Rumunijos naftos rajonus: čia būtina turėti Galacio perėjos žemėlapių.

Beveik visos kitos strateginės medžiagos yra universalios: paruošei dešimt tūkstančių tonų tvarsliavos ir naudok ją ar puolamajame kare, ar gynybiniame, ar kare su Vokietija, ar su Japonija. O dėl topografinių žemėlapių bėda: vienų visuomet būna perteklius, kitų trūksta.

Generalinio štabo viršininko rūpestis – dar gerokai iki karo pradžios tiksliai nustatyti, kurių rajonų žemėlapių reikės. Generalinio štabo viršininkas topografams turi iškelti tokią užduotį, kad topografinė kariuomenė ne fotografuotų ir perfotografuotų tuos rajonus,

kuriuose karas nevyks, o parengtų pakankamai ir tinkamos kokybės būsimų karo veiksmų rajonų žemėlapių.

Buvo manoma, kad karas su Vokietija neišvengiamas.

Tačiau ne Sovietų Sąjungos teritorijoje.

Atsižvelgdami į tai, sovietiniai topografai ir dirbo.

3

Kiekvienas sovietinis topografinis žemėlapis turi slaptumo grifą. Žemėlapis tampa slaptas dar prieš patekdamas į vado rankas, slaptas neatsižvelgiant į tai, pažymėjo vadas jame savo, kaimynų ir priešo kariuomenių išsidėstymą ar ne. Žemėlapis slaptas paprasčiausiai dėl to, kad jame nurodyti miškai ir upės, tiltai ir laukai. Tai suprantama: žemėlapis visuomet turi būti slaptas dokumentas, ir karinių topografų darbą visuomet gaubia valstybės paslapties skraistė. Sužinoti topografijos tarnybos paslaptis – priešo žvalgų svajonė.

Paaiškinsiu pasiremdamas pavyzdžiu. Įsivaizduokime, jog 1968 metų pavasarį užsienio valstybių žvalgybos nustatė, kad sovietiniai kartografijos fabrikai pradėjo spausdinti daugybę Čekoslovakijos žemėlapių... Šiuose žemėlapiuose dar nepažymėti išvaduojamojo žygio planai, juose dar nenurodyti išsilaipinimo oro uostai, kariuomenės žygiavimo maršrutai, užimtini objektai, tačiau įdomus jai pats faktas, kad šios šalies žemėlapiai spausdinami masiškai, ir yra apie ką pamąstyti.

Arba, tarkime, 1979 metais užsienio žvalgybos sužinojo, kad Sovietų Sąjunga skubiai atnaujino Afganistano žemėlapius, ir kartografijos fabrikai ėmė juos masiškai spausdinti. Įdomu? Įdomu. Iš tokių faktų galima daryti išvadas. Juk, pavyzdžiui, Aliaskos žemėlapiai Maskvoje kol kas masiniu tiražu nespausdinami. Iš to taip pat galima daryti išvadas.

Sovietų Sąjungos karo žvalgyba visuomet itin domėjosi priešų topografijos tarnybomis. Pavyzdžiui, 1943 metų pradžioje Sovietų Sąjungos karo žvalgyba gavo žinių apie tai, kad Vokietijos kartografijos fabrikai spausdina šimtus tūkstančių Oriolo, Belgorodo, Kursko sričių žemėlapių. Tad teko daryti išvadas. Pačioje 1941 metų pra-

džioje Sovietų Sąjungos karo žvalgyba vadovybei pranešė: Japonijos topografijos tarnyba gavo įsakymą parengti detalų reljefinį Filipinų salų maketą... Ką tai galėtų reikšti? O Sovietų Sąjungos Tolimųjų Rytų sričių žemėlapių Japonijos topografijos tarnyba kol kas daug nespausdina...

Dabar yra gana gerai žinoma, ką prieš karą darė sovietiniai topografai.

Yra apie ką pamąstyti.

4

Liudija buvęs Generalinio štabo viršininkas armijos generolas S. Štemenka: „Būtina pažymėti, kad iki karo kariuomenei reikalingi didelės mūsų valstybės teritorijos dalies žemėlapiai nebuvo sudaromi." (Generalinis štabas karo metais. P. 128.) Išimtis, teigia Štemenka, buvo siaura juosta nuo vakarinės sienos iki Petrozavodsko, Vitebsko, Kijevo, Odesos miestų.

Gerai įsižiūrėkime: čia siena, o ten greta Odesa. Tai vėliau sieną į vakarus pastūmėjo, o iki 1940 metų Odesa buvo pasienio miestas. Tarp Odesos priemiesčių ir sienos– siaura teritorijos juosta. Štai toje juostoje ir dirbo topografai. Tačiau visos teritorijos, esančios į rytus (į rytus– visa šalis), topografinių žemėlapių nebuvo sudaroma. Nebuvo reikalo. Mūsų žemėje karo nebuvo numatyta.

Kai Hitleris užpuolė, Sovietų Sąjungos vidaus rajonų topografinių žemėlapių buvo neįmanoma išspausdinti, kaip neįmanoma išspausdinti knygos, kuri dar neparašyta.

Jeigu mūsų teritorija iki karo nedomino karinių topografų, tai kas gi juos domino? Nesunku suprasti: juos domino teritorijos, plytinčios už sienos. Kariniai topografai ne tik sudarinėjo gretimų svetimų teritorijų žemėlapius, bet ir spausdino juos – kiek reikia ir labai kokybiškus. Šie žemėlapiai tuščiai negulėjo sandėliuose, jie kariuomenėje ir štabuose buvo naudojami koviniam rengimui ir būsimam karui planuoti. Generolas pulkininkas L. Sandalovas teigė, kad Baltarusijos

karinėje apygardoje per vadų pratybas buvo naudojamasi Lenkijos žemėlapiais, tad su Lenkijos teritorija puikiausiai pavyko susipažinti. 1939 metais Raudonoji armija „išvadavo" teritoriją, kurioje gyveno daugiau kaip 20 milijonų žmonių. Sandalovas aprašė sovietinių štabų vadų lauko išvyką į „išvaduotą" žemę. Jie niekada nebuvo čia lankęsi, tačiau daugelį metų per štabų pratybas žemėlapiuose detaliai ištyrinėjo vietovę. Sovietiniai vadai nustebo, kad jų žemėlapiai tokie tikslūs. „Vienintelis žmogus, kuriam išvyka išvaduotoje teritorijoje nekėlė didelių rūpesčių, buvo topografijos skyriaus viršininkas." (Maskvos kryptimi. P. 39.)

Raudonoji armija 1939 metais 350 kilometrų pasistūmėjo pirmyn, o topografijos tarnyba neturi rūpesčių: šių rajonų žemėlapiai seniai sudaryti ir išspausdinti. 350 kilometrų raudonžvaigždžiams topografams – ne riba. Iki 1939 metų buvo sudaryti ir dar toliau nuo mūsų sienų esančių rajonų žemėlapiai. 1939 metais Maskvoje išėjo visais atžvilgiais įdomi Aleksandro Lapčinskio knyga „Oro armija". Atsiverskime skyrių „Oro pajėgų puolimo veiksmų aprūpinimas" ir pasigėrėkime žemėlapiais. Čia ir vokiečių oro uostai, ir vokiečių vadaviečių išdėstymo vietos, ir strateginiai sandėliai, ir, suprantama, visas Berlynas. Pažymėtos net plačios gatvės, skersgatviai, tiltai, geležinkelio stotys ir gamyklos. Knyga buvo rašoma per patį didžiojo valymo įkarštį, ir nemanyčiau, kad mūsų cenzūra leido paskelbti geriausia, ką turėjome. Tačiau net tai, kas knygoje parodyta, daro įspūdį. Mat tai kita mūsų „nepasirengimo" karui pusė. Nepasirengimas tik savo teritorijoje, o „išvaduojamiesiems žygiams" viskas parengta.

Draugas Stalinas neturėjo priežasčių sušaudyti generolą Kudriavcevą (ir Žukovą). Generolo Kudriavcevo vadovaujama Karinė topografijos tarnyba (KTT) karui buvo visiškai pasirengusi.

Tik ne „didžiajam tėvynės"...

Mūsų topografai pasirengė visai kitokiam karui, jie nesitenkino tuo, kad išvežė visus žemėlapius į pasienio rajonus. Generolas leitenantas A. Losevas tvirtino: „Karas Karinės topografijos tarnybai buvo sunkus išbandymas. Daugumą jos dalinių jis užklupo prie pat sienos... Kai kurie KTT daliniai kartu su pasieniečiais 1941 metų

birželio 22 dieną stojo į mūšį... Tarnyba patyrė nemažų žmonių ir technikos nuotolių.“ (VIŽ. 1992. Nr. 10. P. 82.)

Jeigu buvo rengiamasi kariauti savo teritorijoje, tai KTT daliniai turėjo dirbti numatomų kautynių rajonuose. Kodėl juos laikė pasienio užkardose? Ką jie ten veikė?

5

Europai labai pasisekė. Vokietijos kariuomenė netikėtu smūgiu nubloškė Raudonąją armiją nuo sienos į Sovietų Sąjungos gilumą, ten, kur Raudonoji armija dėl daugelio priežasčių (topografinių žemėlapių trūkumas – tik viena iš jų) buvo beveik nekovinga. Maža to, pasienyje buvo sunaikinti geriausi KTT kadrai, prarasta labai vertingų prietaisų ir įrenginių. Bėda ne tik ta, kad nebuvo Sovietų Sąjungos teritorijos žemėlapių, bet ir ta, kad pirmomis karo dienomis drauge su tūkstančiais tonų žemėlapių buvo netekta daugelio KTT dalinių, kurie būtų galėję parengti naujus žemėlapius. Susiklostė taip, kad nebuvo žemėlapių ir nebuvo kam jų parengti.

Štai kodėl Raudonąją armiją ir nubloškė prie Maskvos, Leningrado ir Stalingrado. Sovietų Sąjungos teritorijoje Raudonoji armija trejus metus buvo visiškai silpna. 1944 metais itin galinga Raudonoji armija vėl pasirodė prie Vokietijos sienų. Ji vykdė įspūdingas, visą pasaulį stebinčias operacijas. Tačiau reikia atsiminti, kad geriausioji Raudonosios armijos dalis buvo seniai sunaikinta. Lenkijoje, Rumunijoje, Vengrijoje, Čekoslovakijoje, Austrijoje, Vokietijoje pasirodė apgailėtini likučiai to, kas galėjo būti. Štai kodėl Raudonoji armija Europoje įstengė užgrobti taip mažai teritorijos.

Sovietų Sąjungos topografijos tarnyba parengė tuos žemėlapius, kuriuos jai buvo įsakyta parengti – gretimų valstybių. Buvusių vokiečių kareivių ir karininkų, kurie matė nevisiškai sudegusių žemėlapių krūvas, laiškuose rašoma ne tik apie sudegusius sandėlius, bet ir apie žemėlapių prikimštus geležinkelio vagonus. Pavyzdžiui, Bresto srities Tevlio stotyje, Lvovo srities Brodų stotyje.

Įdomu, kad ir sovietiniai generolai kalba ne tik apie sandėlius, bet ir apie vagonus su žemėlapiais.

Nesuprantama, kodėl jų neišvežė? Žemėlapiai jau pakrauti į vagonus – ar sunku prikabinti juos prie pravažiuojančių ešelonų ir nugabenti į nepavojingą užnugarį? Suprantama, ne visur ir ne visada važinėdavo ešelonai, ypač jei vagonai su žemėlapiais buvo prie pat sienos. Suprantama, sovietinė kariuomenė pateko į apsupimą, ir buvo neįmanoma išvežti ne tik žemėlapių, bet ir šaudmenų. Tačiau buvo dar ir kita priežastis: vidiniuose šalies rajonuose šių žemėlapių niekam nereikėjo.

Jei mes nusprendėme ginti, pavyzdžiui, Smolenską arba Maskvą, tai mums reikia Smolensko arba Maskvos srities žemėlapių. Kur iki karo tokius žemėlapius saugoti? Manau, galima bet kur, tik ne priešo pasienyje. Bet kur, tik ne Tevlio stotyje prie Bresto ir ne Alytuje prie Rytų Prūsijos sienos. Daugybė Maskvos srities topografinių žemėlapių gali būti panaudoti tik Maskvos srities teritorijoje, niekur kitur. O Stalingrado srities žemėlapiai – tik Stalingrado rajone. Niekur kitur jie nereikalingi. Suprantama, kad Maskvos srities žemėlapius reikia saugoti kur nors netoli Maskvos, o Stalingrado – prie Stalingrado. O pasienio rajonuose mes saugome tuos žemėlapius, kuriais vidiniuose šalies rajonuose nesinaudojama. Pasienio rajonuose mes laikome tūkstančius tonų žemėlapių, kurių mums prireiks „išvaduojamuosiuose žygiuose“. Todėl jie ir sukrauti į vagonus.

Topografiniai žemėlapiai – didelė vertybė, bet juos degino, nes 22-ajai armijai, slapta perkeltai iš Uralo, buvo iškelta netikėta ir visiškai neįprasta užduotis: rengtis gynybai savo teritorijoje. Ir visoms kitoms pasienyje esančioms ir čia atvykstančioms armijoms keliama tokia pat neįprasta užduotis: ginti savo teritoriją. Joms žemėlapių nepaprastai trūksta, tačiau jeigu vagonus su žemėlapiais išsiųsi iš pasienio, tai nieko negelbės: argi ginant Smolenską būtini Miuncheno ir Hamburgo rajonų žemėlapiai?

„Išvadavimas“ sužlugo, ir pasienyje laikomi žemėlapiai neteko vertės, kaip ir bankrutavusios firmos akcijos. Šie žemėlapiai net galėjo būti pavojingi kaip demaskuojanti medžiaga ir kaip priešui naudingas

dalykas: jis pasinaudotų jais arba paverstų puikiausia makulatūra. Štai kodėl žemėlapius degino pasienyje, tačiau vyriausiajam topografui nepriekaištavo, kad jis ne ten žemėlapius saugojo. Nes jis saugojo juos ten, kur reikėjo.

6

Beje, pasienyje ne tik žemėlapius degino.

Prie sienų ryškiai liepsnojo vagonai, prikimšti nedidelių pilkų knygelių antrašte „Trumpa rusiškų–vokiškų pasikalbėjimų knygelė".

Knygelę parengė generolas majoras N. Bijazis. Redaktorius – A. Liubarskis. Ši knygelė buvo leidžiama tiražu, kurio pavydėtų kiekvieno bestselerio leidėjai. Tačiau šios knygelės greitai buvo sunaikintos. Jų liko labai mažai. Pirmąkart viena iš jų man pateko Sovietinės armijos Karinės diplomatijos akademijoje. Nepastebima ji gulėjo bibliotekos lentynoje, ir niekas jos nelietė. Knygelė atrodė per menko lygio. Kalbų mes mokėmės rimtai, tačiau bibliotekoje buvo saugomi visi kada nors Rusijoje ir Sovietų Sąjungoje išleisti žodynai, visi vadovėliai, visos pasikalbėjimų knygelės visomis pasaulio kalbomis.

Ši kukli knygelė niekaip neatitiko būsimųjų šnipų diplomatų standartų, nes buvo skirta milijoninėms kareivių masėms, žmonėms, niekada užsienio kalbų nesimokiusiems ir šią kalbą girdėjusiems tik filmuose apie šleivakojus fašistus: „Jūs nėra sakysi tiesą!"

Knygelė – „Belomoro" papirosų pakelio dydžio. Kiekvienam kariui „išvaduotojui" – už aulo. 1941 metais „išvaduotojams" atvežė milijonus porų odinių batų, ir štai prie kiekvienos batų poros – tarsi priedas.

Mane sudomino knygelės turinys – nė žodžio apie gynybą. Viskas apie puolimą. Skyrelių pavadinimai: „Kavalerijos patruliai arba žvalgybos grupės užima geležinkelio stotį", „Mūsų parašiutininko orientavimas" ir pan.

Naudojantis knygele galima lengvai susikalbėti su vietos gyventojais: kaip vadinasi kaimas? kur vanduo? kur kuras? ar pravažiuos krovininė mašina? Galima užeiti į telegrafą ir visiškai suprantamai

paaiškinti: „Baik perdavinėti – nušausiu!“ O galima ir pareikalauti, kad išgertų gurkšnelį ir atsikąstų kąsnelį prieš pradedant jį graužti „išvaduotojui“, – tada prakeikti kitatikiai mūsų kario nenunuodys.

1941 metais tokias knygeles už batų aulų buvo užsikišę vokiečių kareiviai: „Mamka, pienas“, „Mamka, kiaušinis“. Ir mūsų kareivėliams pakankamai parūpino. Atsivertei knygelę, radai reikalingą frazę ir gali pasidomėti, kas yra SA būrio narys. Nepakeičiama knygelė! Tiesa, jei mes kariaujame prie Staraja Rusios arba prie Viazmos, mums tokia knygelė nereikalinga. Kokia prasmė vokiškai šnekėtis su Novgorodo arba Smolensko kaimiečiais? Kam raudonarmiečiui Rusijos centre vokiškai klausti kaimo pavadinimo?

O knygelėje tokios frazės: „Pasakykite gyvenvietės pavadinimą!“, „Pasakykite miesto pavadinimą!“, „Ar galima gerti?“, „Pirma pats išgerk!“, „Kur kuras?“, „Kiek gyvulių?“ ir t. t.

Mano vaizduotė laki. Įsivaizduoju: prasidėjo „didysis tėvynės“, mūsų kareivėliai gina Tėvynę, kariauja gimtojoje žemėje. Įžengė į nepažįstamą miestą, rado knygelėje reikalingą frazę ir pirmam pasitaikiusiam žmogui sako:

– Nennen Sie die Stadt!

Tas atsako:

– Smolenskas!

Tuomet mūsiškiai jam:

– Sie lugen, niekše!

Arba užėjo į kaimą kur nors prie Oršos, pasisėmė šaltinio vandens ir sako jaunai merginai: „Trinken Sie zuerst man selbst!“

Juk rusė nesupras. Nebent į vokietę kreiptumeis...

Nors klausimai – daugiausia gyventojams: kur pasislėpė policininkai?

Aišku, mūsų kareiviams buvo nurodyta tarp belaisvių atrinkti policininkus, SS kareivius ir karininkus, SA aktyvistus. Tik štai bėda: SA būriai veikė vien Vokietijos teritorijoje. Prie Bresto, Smolensko arba Oršos jų niekaip negalėjo atsirasti. Ir visiškai nesuprantamas toks klausimas: kur pasislėpė partijos nariai? Kokios gi partijos narius mūsų kareiviai 1941 metais ketino sugaudyti?

Taigi knygelė tinkama tik Vokietijos teritorijoje, tik ten šią knygelę ir galima panaudoti. Negi Propoiske vokiečių kalba klausi, kaip nueiti iki miesto rotušės ir kur pasislėpė burmistras?

Knygoje „Diena M" esu užsiminęs apie „Rusiškų–rumuniškų pasikalbėjimų knygeles", kurias 1941 metų birželio pradžioje gavo generolo leitenanto P. Batovo vadovaujamo 9-ojo ypatingojo šaulių korpuso kareiviai. Šiaip jau kareiviams buvo parengta „Rusiškų–vokiškų pasikalbėjimų knygelė". „Rusiškų–rumuniškų pasikalbėjimų knygelėje" svarbiausia – kaip nusigauti prie naftos šaltinių. Tačiau ir „Rusiškų–vokiškų pasikalbėjimų knygelėje" svarbiausias klausimas neužmirštas – tarp belaisvių vokiečių kareivių ir karininkų galimų atsakymų yra ir toks: „Ten naftos verslovės." Vokietijoje, kiek atsimenu iš mokyklos kurso, naftos verslovių nerasi. Taip atsakyti galėjo tik vokiečių kareivis arba karininkas, paimtas į nelaisvę Rumunijoje.

Knygelė spaudai buvo pasirašyta 1941 metų birželio 5 dieną. Išspausdinta SSRS gynybos liaudies komisariato Karinės leidyklos K. Vorošilovo 2-ojoje spaustuvėje, Leningrade, Gerceno g. 1.

Mūsų kariuomenė ir visa valstybė dirba tiksliai kaip laikrodžio mechanizmas: knygą spaudai pasirašė birželio 5-ąją, o jau birželio 23-iąją šias knygeles pirmieji vokiečių daliniai paėmė Liepojoje, birželio 25-ąją – Rusų Ravoje, birželio 28-ąją – prie Minsko. Ėmė vagonais. Sudegusias, apdegusias, sveikas. Platinti tokias knygeles (jei Hitleris nebūtų užpuolęs) kariuomenėje galima taip pat greitai, kaip ir laikraštį „Krasnaja zvezda". Net tais pačiais kanalais.

Viskas man buvo aišku. Tiktai... Kodėl spausdino Leningrade? Esant mūsų centralizacijai... Na, ir platinti iš tolimo šiaurės vakaruose esančio mūsų didžiosios Tėvynės rajono nepatogu... Ar čia kas nors neslypi?

7

Kai išėjo „Ledlaužis", mane smarkiai puolė ir Rusijoje, ir Vokietijoje, ir Amerikoje, ir Izraelyje, ir Didžiojoje Britanijoje. Tačiau iš esmės niekas taip ir nepateikė prieštaravimų. Todėl kritikavo tik aps-

kritai. Todėl kritikai „Ledlaužyje“ dažnai ieškojo to, ko jame nebuvo. Tad plakė mane už tai, ko aš nesakiau, ko nerašiau, ko nepamaniau. Pavyzdžiui, toks teiginys: Suvorovas tvirtina, kad Stalinas buvo nusikaltėlis, tai gal jis Hitlerį gina? Tai gal jis neigia, kad egzistavo nacių koncentracijos stovyklos ir buvo nužudyta milijonai žmonių?

Taip teigė, pavyzdžiui, Izraelio istorikas Gabrielius Gorodeckis.

Aš nesileidau į polemiką su Gorodeckiu: nieko nėra blogiau, kaip ginčytis pagal schemą: „Tu kvailys – pats kvailys!“ Aš žinojau, jog atsiras objektyvių kritikų, kurie Gorodeckiui ir į jį panašiems pasakys, kad negalima autoriaus plakti už tai, apie ką jis nė neužsiminė.

Ir atsirado mano versijos gynėjų ir Rusijoje, ir Lenkijoje, ir Izraelyje, ir Vokietijoje, ir Amerikoje.

Izraelio istorikas Zejevas Bar Sela žurnale „Okna“ davė Gorodeckiui tinkamą atkirtį, o kad paremtų mano versiją, paskelbė... „Rusiškų–vokiškų pasikalbėjimų knygelės“ fotokopiją. Pasirodo, ne tik mūsų akademijoje ji išliko, ne tik seni vokiečių kareiviai ją išsaugojo, bet ir Sovietų Sąjungos piliečiai asmeninėse kolekcijose, o paskui paplito už socialistinės tėvynės sienų... Apsidžiaugiau – štai dar vienas patvirtinimas... Čia ir tašką galėčiau padėti, tačiau mane taip išauklėjo, kad kreipiu dėmesį į pačias menkiausias smulkmenas. Perskaičiau viską, nuodugniausiai apžiūrėjau fotokopiją. Ta pati knyga, tas pats tekstas. Tačiau... Deja, paskutiniame puslapyje – skirtumas. Mažutytės raidelytės: „Spaudai pasirašyta 1941 05 29. SSRS GLK karinės leidyklos S. Timošenkos pirmoji spaustuvė, Maskva, Skvorcovo-Stepanovo g. 3.“

Baigus akademiją man keletą kartų į rankas buvo patekusios tokios knygelės, o išėjus Vokietijoje „Ledlaužiui“ buvę vokiečių kareiviai ir karininkai jų atsiuntė. Bet visos jos buvo išleistos Leningrade. Kad yra ir Maskvos leidimas, aš nežinojau. O čia – štai jis. Ir spaudai pasirašytas savaite anksčiau negu Leningrado...

Taigi knygelę pradėjo spausdinti 1941 metų gegužės 29 dieną Maskvoje. Bet jų reikėjo daug. Labai daug. Ir skubiai. Todėl po savaitės, 1941 metų birželio 5 dieną, spausdinti ėmė ir Leningrado spaustuvė, o galbūt ir dar kitos.

Beje, data verčia susimąstyti.

Visi be išimties komunistai istorikai pripažįsta, kad Stalinas rengėsi sutriuškinti Europą. Tačiau, sako jie... 1942 metais. Paprieštarausime: tokiu atveju knygelė iki 1942 metų būtų gulėjusi generolo Bijazio seife. O likus iki įsiveržimo kokiam mėnesiui būtų buvusi įžiebta žalia šviesa ir ją būtų išspausdinę atitinkamu tiražu, sukišę į vagonus ir nusiuntę prie vakarinių sienų sovietinėms įsiveržimo armijoms. Išsiųsti tokią knygelę likus metams iki įsiveržimo – neapdairu. Dėl to draugas Stalinas 1937–1938 metais draugams viršininkams galvas varpė, kad visi kiti tvarkos paisytų. Generolas majoras Bijazis nebūtų drįsęs likus metams iki įsiveržimo milijonams vykdytojų atskleisti Stalino plano. Ir tiesioginis generolo Bijazio viršininkas Vyriausiosios žvalgybos valdybos viršininkas generolas leitenantas F. Golikovas nebūtų leidęs per anksti knygelės masiniu tiražu spausdinti ir jos platinti kariuomenėje. Ne toks buvo Filipas Golikovas. Ne veltui karo metais jis tapo Stalino pavaduotoju. Draugas Stalinas kvailių pavaduotojais neskirdavo.

O štai jei įsiveržti buvo rengiamasi 1941 metų liepos 6 dieną, tai knygelė pradėta spausdinti kaip tik tada, kada reikėjo. Prieš mėnesį. Kaip tik.

Tačiau tą patį „audringąjį birželį" tas pačias knygeles degino kaip tuo metu nereikalingas. Kartu su Bavarijos ir Lotaringijos žemėlapiais.

★★★

„Ledlaužyje" aš įrodžiau, kad Sovietų Sąjungos generalinis štabas planavo agresyvų karą. Lubiankos istorikai nesiginčijo: taip, sakė, puolimo planai buvo. Tačiau, pridūrė jie, kiekvienas generalinis štabas dėl visa ko turi ir puolimo, ir gynybos planus.

Ne, draugai, „dėl visa ko" sovietiniuose štabuose buvo tik puolimo planai. O gynybos arba kontrsmūgių planų „dėl visa ko" visai nebuvo.

Tiesiog nebuvo žemėlapių, kuriuose tokius planus būtų galima pavaizduoti.

17 skyrius

KIEK VALANDŲ IKI PLOJEŠČIO?

Raudonosios armijos karinė doktrina skelbia: priešą triuškinti jo paties teritorijoje.

Krasnaja zvezda. 1941 m. balandžio 18 d.

1

Prieš daugelį metų Sovietų Sąjungoje buvo paskelbti duomenys, kad karo išvakarėse kai kurie pasenę sovietiniai tankai buvo tokie susidėvėję, kad jų resursą sudarė tik 40–150 valandų. Kitaip tariant, jiems aktyviai tarnauti buvo likę 40–150 valandų.

Pranešimas sukėlė sensaciją, ir kiekvienoje tankų istorijos ir apskritai karo istorijos knygoje rasime tas 40– 150 valandų. Šiuos skaičius pateikia įrodinėdami, kad Raudonoji armija karui buvo visiškai nepasirengusi. Skaičiai iš tikrųjų stulbinantys. Trys žymūs Amerikos karo istorikai 1985 metais paskelbė atvirą piktą laišką, kuriame man pateikė daug klausimų. Tarp jų buvo ir toks: ar žinau, kad kai kurie sovietiniai tankai turėjo vos 40–150 valandų išdirbį?! Ar suprantu, kad Vokietijai šie tankai negalėjo būti pavojingi?

Trims žymiems istorikams ir aš pateikiau klausimą: koks vokiečių tankų išdirbis buvo 1941 metų birželio 22 dieną?

Nuo atsakymo jie išsisuko.

Toks kai kurių mokslo vyrų požiūris į istorijos tyrinėjimo metodiką mane liūdina. Viskas sužinoma lyginant. Kurgi palyginimas? Skelbdami kokius nors vienos pusės statistikos duomenis, nedelsiant skelbkite ir kitos. Jeigu nelyginsime, tai nieko nesuprasime, nieko neišmoksime. Man prieštaraus: ką gi čia lyginti? Skaičiai patys viską pasako. 40–150 aktyvaus tarnavimo valandų – tai baisu.

Išsiaiškinkime.

2

Įvairiose kariuomenėse aktyvi tanko veikla ir laikas tarp remontų skaičiuojami įvairiais matavimo vienetais: vieni tarpremontinę eigą matuoja kilometrais, kiti– myliomis, o Raudonoji armija – valandomis. Knygoje „Išvaduotojo pasakojimai" aš išdidžiai pareiškiau, kad sovietiniai tankai (buvo kalbama apie septintojo dešimtmečio tankus) išvažiuodami iš gamyklos turi milžinišką, beveik neįtikėtiną išdirbį – 500 aktyvios veiklos valandų. Vakaruose kiekvienas tai skaitęs mano žodžius palaikė pokštu ir juokėsi iki ašarų. Vienas amerikiečių autorius parašė populiarią knygą apie tai, kad Sovietų Sąjungos kariuomenė niekam negali kelti grėsmės. Iš esmės amerikiečių autoriaus knyga buvo mano knygos perpasakojimas, tik su linksmais komentarais. Suprantama, iš 500 valandų išdirbio jis ilgai juokėsi, o paskui pareiškė, kad Vakarų kariuomenių tankai turi daug didesnius resursus.

Autorius aiškiai nesuprato, kad tankas daug kartų gyvena. Po 500 veiklos valandų tankas grąžinamas į gamyklą, ir daroma tai, kas rusiškai vadinama kapitaliniu remontu, o angliškai – *rebuild*. Terminai skirtingi, tačiau prasmė ta pati – iš tanko viskas išimama, paliekamas tik korpusas, ir jame įmontuojamas naujas variklis, transmisija ir visi kiti mazgai bei agregatai. Gamykloje sutaisytas sovietinis tankas pradeda naują gyvenimą – dar 500 valandų. Tokį atnaujinimą tankas pakelia lengviau negu automobilis: tanko šarvuotas korpusas nesusidėvi taip, kaip susidėvi automobilio karkasas. Į šarvuotą korpusą daug kartų galima dėti naują agregatą.

O dabar vis dėlto pamėginsime palyginti „pasenusių", susidėvėjusių stalininių 1941 metų tankų išdirbį su dabartiniais Vakarų rodikliais. Galbūt nėra nei taip juokinga, nei taip baisu. Šaltojo karo laikais baisiausiais sovietinių tankų priešais Europoje buvo ne amerikiečių ir net ne vokiečių, o britų tankai. Tai suprantama: kai „Leopardai" ir M-60 turėjo 150 mm patrankas, britų „Čiftenai" jau turėjo 120 mm patrankas. Net šarvų apsauga jie gerokai pranoko ir vokiečių, ir amerikiečių tankus. Nepamirškime ir to, kad britų tankuose

buvo ne paprasti varikliai, o „Rolls-Rois“ firmos įvairių degalų dyzeliniai. Gal kas nors turėjo ką nors geresnio?

Taigi kviečiu savo skaitytojus į Šefildo tankų gamyklas ir į Bovingtono 18-ąją tankų ir šarvuočių remonto bazę, esančią Dorseto grafystėje.

Kiekvienas naujutėlis „Čiftenas“, išvažiuodamas iš gamyklos, turėjo 3000 (trijų tūkstančių) mylių, arba 4827 kilometrų, išdirbį. Taikos metu šis rodiklis skiriamas šešeriems metams. Per metus britų tankas nuvažiuoja 500 mylių, arba, pavertus mums suprantama sistema, 800 kilometrų. Šio limito viršyti negalima. Po šešerių negailestingo naudojimo metų tankas grąžinamas į remonto bazę, „nurengiamas“ ir daromas remontas, tai yra jis pertvarkomas.

Visiems, kurie į britų tankų ir tankų remonto gamyklas negali patekti, o mano žodžiais netiki, siūlau atsiversti britų kariuomenės žurnalo „Focus“ 1993 metų vasario numerį (p. 11).

O dabar mylias (arba, jei pageidaujate, kilometrus) paverskime valandomis.

Vidutinis „Čifteno“ greitis – 25 mylios per valandą (maksimalus – 30). Padalykime 3000 mylių išdirbį į vidutinį greitį ir gausime resursą valandomis – 120 valandų.

Būtent tiek turėjo kiekvienas naujutėlis „Čiftenas“, išvažiavęs iš gamyklos: 120 aktyvaus gyvenimo valandų.

Jeigu tankas važinės maksimaliu greičiu, tai jo išdirbis sumažės iki 100 valandų.

Britų tanko 120 aktyvios veiklos valandų paskirstoma šešeriems metams: po dvidešimt valandų per metus koviniam rengimui, vairavimui, šaudybai, pratyboms. Dvidešimt valandų per metus – tai, beje, ir kovinis pavojus šaltojo karo metais, kai dažnai padėtis tapdavo sudėtinga.

Suprantama, ne visi tankai taip baisiai naudojami. 1994 metų lapkričio 1 dieną Bristolio televizijos kompanija NTV parodė programą apie britų fermerį iš Glosterio. Jis savo fermą pavertė tankodromu: nusipirko dešimt tankų, šarvuotųjų automobilių ir šarvuotųjų transporterių, tarp jų buvo ir vienas „Čiftenas“. Pastarąjį fermeris įsigijo

pigiai – iš viso už dešimt tūkstančių svarų. Šis tankas pagamintas 1971 metais, tarnavo Didžiosios Britanijos Reino armijos 1-ojo korpuso ginkluotėje, nurašytas 1994 metais. Per 23 aktyvios tarnybos metus tankas dalyvavo daugelyje pratybų, manevrų, atlaikė nemažai kovinių pavojų ir kt. Per 23 aktyvios tarnybos metus tankas nuvažiavo 200 mylių, t. y. truputį daugiau kaip 300 kilometrų. Pertvarkomas nebuvo. Jei vidutinis greitis 25 mylios per valandą, tai būtų 8 valandos per 23 metus.

Kai kurie mūsų istorikai paskelbė, kad sovietiniai tankistai 1941 metų vasarą vairavo tik po keletą valandų. Tikra tiesa. Tačiau patariu dar kartą perskaityti knygos „Diena M" skyrių apie Pašą Angeliną. Šioje knygoje aš pateikiu duomenis, kad į Raudonąją armiją iš atsarginių buvo slapta pašaukta 200 000 traktorininkų. O profesionalus traktorininkas gali vairuoti bet kokį tanką – nedidelis skirtumas. Tai pirma. O antra, jei jau ėmėme lyginti, profesionaliausioje pasaulyje Didžiosios Britanijos kariuomenėje 8 vairavimo valandos per 23 metus – tai taip pat nelabai daug. Per tuos metus pasikeitė ne mažiau kaip šeši tanko ekipažai. Suprantama, Didžiosios Britanijos kariuomenėje yra tankų, kurie važinėja po 20 valandų per metus. Tačiau tai ne viskas. 20 valandų per metus – tai limitas, kuris gali būti viršytas, jei vyksta kovos veiksmų. 20 valandų per metus – tai ne vienam vairuotojui, o visam keturių žmonių ekipažui. Žinoma, daugiausia vairuoja vairuotojas, tačiau ir kiti ekipažo nariai turi įgyti įgūdžių... Jie susidoroja. Net laiko save profesionalais. Ir turi tam pagrindo.

O dabar grįžkime prie 40–150 valandų, kurias prieš karą turėjo kai kurie „pasenę" sovietiniai tankai. Kartoju: mes kalbame ne apie visus, o tik apie kai kuriuos „pasenusius" tankus. Mūsų BT-7 iš gamyklų išvažiuodavo turėdami 600 valandų išdirbį. Dauguma sovietinių tankų 1941 metų birželio 22 dieną turėjo daugiau kaip 150 valandų išdirbį.

Dabartinėje Didžiosios Britanijos kariuomenėje tanką, turintį 40 valandų resursą, rikiuotėje laiko dar mažiausiai dvejus metus, kol išnaudojamas visas išdirbis. Nors gali 40 valandų išdirbio tanką daug metų laikyti rezerve, užkonservuotą, neleidžiant eikvoti bran-

gaus resurso. Pagrindiniai kovos tankai, turintys 150 valandų išdirbį, Didžiojoje Britanijoje išvis negaminami. Kartoju – jie iš gamyklos išleidžiami su 3000 mylių, tai yra 120 valandų, išdirbiu.

3

Kad suprastume raudonųjų istorikų darbo metodus, vėl prisiminkime Antrojo pasaulinio karo metų amerikiečių ir japonų linijinius laivus. Amerikiečių linijiniuose laivuose, kurių seriją pradėjo statyti 1940 metais, pagrindinis kalibras – 406 mm. Kiekviename linijiniame laive – devyni pagrindinio kalibro pabūklai trijuose bokšteliuose. Paklauskime paprastą žmogų: kiek gali sverti vienas pabūklo bokštelis su trimis 406 mm patrankomis? Beveik visuomet atsakoma: šimtą tonų, du šimtus tonų. Tai – psichologinis efektas. Mes kalibrą matuojame milimetrais, o tai niekaip nesisieja su dideliu svoriu. Tuo tarpu kiekvienas pabūklo bokštelis MK7 su trimis patrankomis be šaudmenų ir ekipažo sveria 1708 tonas. Bokštelio ekipažas– 212 žmonių. Keturi iš šių linijinių laivų – vis dar rikiuotėje, ir viename iš jų, Niū Džersyje, 1987 metais man pavyko pabūti. Pripažįstu – įspūdinga.

Patrankų kalibrą padidinus 54 mm, padidėtų pačių patrankų, vadinasi, ir pabūklo bokštelio svoris. Japonai „Jamato" tipo linijiniuose laivuose statė 460 mm kalibro patrankas. Vienas vamzdis – 165 tonos. Trys vamzdžiai – 495 tonos. Tačiau prie vamzdžių reikia kėlimo mechanizmų, atatrankos įrengimų... Ir visa tai turi tilpti besisukančiame bokštelyje, kurio priešakinis šarvas – 650 mm – daugiau kaip pusė metro. Bendras kiekvieno bokštelio svoris – 2510 tonų (J. Campbell. Naval Weapons of World War Two. London: Conway, 1982. P. 180). Kiekvienas toks bokštelis turėjo 268 žmonių ekipažą ir šaudmenų komplektą – 100 šūvių vienam vamzdžiui, 300 – bokšteliui. Sviedinio svoris – 1460 kg, užtaiso – 330 kg. Tačiau to mes, suprantama, neįskaičiuojame.

Visa tai – pavyzdys mūsų psichologijai suprasti: patrankų kalibrą padidinus 54 milimetrais, bokštelio svoris padidėjo 802 tonomis.

Tai sunkiai suvokiama. Kaip tik tokio psichologinio efekto komunistai ir tikėjosi.

Psichologija – ginklas, kuriuo Kremliaus istorikai meistriškai naudojasi. Paskelbę, kad kai kurie pasenę sovietiniai tankai turėjo „vos... išdirbį", komunistai sukėlė juoko audrą. Mūsų smegenys nesuvokia tokio skaičiaus, mūsų smegenys protestuoja. Komunistai paskelbė juokingą skaičių, ir paskui mes nebenorime lyginti. Mums ir nelyginus aišku, kad Vokietijoje negalėjo būti tokių juokingų skaičių.

Štai taip po truputį iš menkų (ir visiškai tikrų) faktų susidaro vaizdas: Hitleris – klastingas piktadarys, apsiginklavęs iki dantų, graužiantis Europą, o Stalinas – naivus kvailelis, nieko nesugebantis, karui nepasirengęs ir niekam pavojaus nekeliantis, ir Stalino kariuomenėje – vien kvanktelėję, ir tankai taip susidėvėję, kad kai kurių išdirbis – juokinga ir sakyti! – vos 40–150 valandų...

4

Kad ir kokią metodiką naudotume, ginčytis negalima: aktyvus tanko gyvenimas trumpas. Ir ne veltui tankas beveik visą savo gyvenimą stovi. Ne veltui jį iš vienos vietos į kitą perveža sunkia priekaba. Mes manome, jog dėl to, kad tankas negadintų kelio. Tačiau, sakykime, kariaujama dykumoje, ir vis tiek kariaujančios šalys kur tik įmanoma tankus veža priekabomis. Kodėl gi? Todėl, kad tankas greitai susidėvi.

Kad tai suprastume, atkreipkime dėmesį į lenktyninį automobilį. Jo kaina nepalyginti didesnė negu paprasto. Lenktyninį automobilį vairuoja aukščiausiosios klasės profesionalas, o greta – visa remontininkų komanda. Keistas dalykas: apsuko automobilis keletą ratų, ir jau padangas keičia, variklį reguliuoja. Jo padangos tarsi pačios geriausios ir variklis toks, kokio nė nesapnavome. Kodėl gi lenktyninį automobilį nuolat remontuoja, o mano kledaras septintus metus važiuoja, šimtus tūkstančių mylių rieda? Na, todėl, kad lenktyninis

automobilis dirba beveik pranokdamas savo galimybes, o kartais net tikrai pranokdamas.

Dabar pažiūrėkime į olimpinį čempioną: milžiniškas žmogus, raumenys – negali atsigėrėti ir prisisegęs daugybę medalių. Tačiau keistas dalykas: nubėgo vos šimtą metrų (šimtą!) ir atsikvėpti niekaip negali, tad griūna į žolę, gydytojai su treneriais aplink jį laksto.

O aš stadioną galiu tris kartus apibėgti ir nenugriūnu. Koks gi skirtumas?

Skirtumas toks, kad aš bėgu neįsitempęs, o jis bėga, kad laimėtų arba mirtų.

Štai ir tankas taip pat daro. Tankas dirba beveik prašokdamas savo galimybes, prašokdamas jas ir visada esant ekstremalioms aplinkybėms. Tankas veža šarvus, agregatus, mechanizmus, ginkluotę ir šaudmenis per purvą ir smėlį, karštyje ir šaltyje, jis važiuoja per akmenis ir pelkes, jį mėto iš vienos duobės į kitą. Maža to, kiekviena sekundė tanko gyvenime gali būti paskutinė, todėl vairuotojas tai iš vietos trūkteli kuo smarkiausiai, tai stabdo, tai staigiai apsisuka, tai vėl lekia išnaudodamas visą variklio galią. Mūšyje tankas savo priešakiu trenkia į garvežius ir vagonus, daužo sienas, laužo tvoras ir medžius, traiško žmones ir mašinas. Jam taip pat kliūva. Todėl tankas ilgai negyvena. Jis gali ilgai gyventi angare, laukdamas savo valandos.

5

Kai nelabai protingi (arba nelabai sąžiningi) istorikai juokėsi iš kai kurių sovietinių tankų, kurių išdirbis buvo „vos...“, aš sakiau – palyginkime.

Nė vienas iš besijuokiančiųjų neskubėjo lyginti... Beje, Hitleris turėjo savo bėdų. 1941 metų birželio 29 dieną Hitlerio požeminėje betoninėje slėptuvėje vyksta aukštosios karinės vadovybės pasitarimas. Praėjo pirmoji karo savaitė, ir sprendžiamas principinis klausimas: kaip panaudoti 4-ąją tankų grupę. Yra du variantai. Pirmasis: pasiųsti ją tiesiai į Maskvą. Antrasis: iš pradžių – į Leningradą, o jau

paskui – į Maskvą. Nuo sienos iki Maskvos tiesiai – 1000 kilometrų, tačiau smogus Leningradui, o paskui – Maskvai susidarytų 1700. Tad pasigirsta balsų, kad būtų gerai du zuikius nušauti – ir Leningradą, ir Maskvą paimti. O kiti sako: negalima laiko gaišti, reikia tiesiai į Maskvą. Nuomonės nesutampa, ir tame ginče išmintingasis generolas pulkininkas A. Jodlis atkreipia dėmesį į tai, kad „tankų junginiai, važiuodami į Peterburgą, gali viršyti savo išdirbį".

Operacija planuojama tokiomis aplinkybėmis, kai smarkaus Raudonosios armijos pasipriešinimo nesitikima, karšta vasara, jeigu keliai prasti, būtina važiuoti ne keliais, galų gale tankas ne keliams ir sukurtas. Važiuojant 25 kilometrų per valandą greičiu, 1700 kilometrų nuotolį galima įveikti per 70 eigos valandų. Jeigu bus manevruojama, nukrypstama į šoną, grįžtama, atsitraukiama, vėl važiuojama pirmyn, tai ir tada 100 eigos valandų visiškai pakaks, kad nuo sienos būtų nuvažiuota iki Piterio, o paskui – iki Maskvos. Tačiau išmintingasis generolas susirūpinęs. O susirūpinimas kyla dėl žinojimo. Generolas žino, kas yra tikras tankas, ir matė jį ne tik parade. Todėl jam 40–150 valandų negalėjo atrodyti juokinga. Jeigu visi vokiečių tankai birželio 22 dieną būtų turėję po 150 valandų išdirbį, tai ir rūpesčių nebūtų buvę: nuvažiuotų iki Piterio, užimtų jį, o paskui pasiektų ir Maskvą. Tačiau vokiečių tankai neturėjo 150 valandų išdirbio. Matyt, daugelis neturėjo ir 100. Todėl ir buvo susirūpinta.

Baigėsi antroji karo savaitė. 1941 metų liepos 3 dieną generolas pulkininkas F. Halderis tarnybiniame dienoraštyje rašo: „Kampanija prieš Rusiją laimėta per 14 dienų." Tą pačią dieną sprendžiama, kur nuo Smolensko pasukti 2-ajai tankų grupei. Aptariamos dvi galimybės: Smolenskas–Charkovas – 744 kilometrai ir Smolenskas–Azovo jūra – 1150 kilometrų. Dar nėra nei purvo, nei sniego, nei šalčių, Raudonosios armijos pasipriešinimo nenumatoma. Vokietijos karinė vadovybė nusprendžia, kad karas jau laimėtas. Tankų kolonoms tereikia nuvažiuoti tą atstumą, – manoma, kad joms niekas nesukliudys. Tačiau kyla klausimas, ar užteks tankams išdirbio. Tankai kariauja jau dvi savaites, jie jau labai susidėvėję, o iki Charkovo, važiuojant 25 kilometrų per valandą greičiu, reikės 30 eigos valandų. Generolai,

kurie nusimano apie tankų galimybes, visai pagrįstai būgštauja: ar užteks resursų? O iki Azovo jūros ir dar toliau – 40– 45 valandos.

Komunistiniai istorikai juokiasi iš kai kurių „pasenusių" sovietinių tankų mažų išdirbių. Tačiau žmonės, kurie planavo karą ir kariavo, nesijuokė iš 30, 40, 45 valandų resursų. Yra toks išdirbis ar jo nėra, kare lėmė pergalę arba pralaimėjimą.

6

O dabar išsiaiškinkime, ar stalininiai tankai, turėję 40–150 valandų išdirbį, buvo pavojingi Vokietijai. Arba, kitaip tariant, kokį mažiausią resursą reikėjo sovietiniams tankams turėti, kad jie būtų galėję smogti triuškinamą smūgį.

Skaičiuokime kartu.

Nuo Sovietų Sąjungos sienos iki Ploješčio naftos verslovių– 180 kilometrų. Tai lygi, atvira vietovė. Čia, prie sienos, buvo sutelkta Odesos karinės apygardos kariuomenė. Joje – 1043 tankai (A. Chorkovas. Audringasis birželis. Maskva: Vojenizdat, 1991. P. 21). Netrukus apygarda turėjo gauti dar 220 tankų. Be to, prieš Rumuniją buvo išskleistas kaimyninės apygardos 16-asis mechanizuotasis korpusas (608 tankai). Šios kariuomenės užnugaryje birželio pirmojoje pusėje geležinkelio stotyse buvo iškraunami 16-osios armijos junginiai ir daliniai, kurie, paskelbus TASS'o 1941 metų birželio 13 dienos pranešimą, slapta buvo perkeliami iš Užbaikalės. Šioje armijoje buvo 1370 tankų. Čia slapta buvo perkeliama ir 19-oji armija. Ji turėjo 484 tankus. Šiai didžiulei sovietinei kariuomenei turėjo pasipriešinti Rumunijos kariuomenė (60 tankų).

Odesos karinė apygarda ir Kijevo ypatingosios karinės apygardos 16-asis mechanizuotasis korpusas – tai 1651 tankas. Jų buvo 27 kartus daugiau, negu turėjo Rumunija. Jeigu skaičiuosime naujus, gabenamus į Odesos karinę apygardą, tankus ir tankus armijų, kurios jau laipinosi netoli Rumunijos sienos, tai santykis bus 3725 sovietiniai tankai prieš 60 rumunų tankų, t. y. 60 sovietinių tankų prieš kiekvieną

rumunų tanką. Jei to mažai, tai prieš Rumuniją galėjo būti pasiųsti 9-ojo, 19-ojo ir 24-ojo mechanizuotųjų korpusų tankai, jau nekalbu apie oro desanto korpusas, aviaciją ir kt. Sovietinis „pasenęs" tankas BT-7M net oficialiai važiavo 86 kilometrų per valandą greičiu (iš tikrųjų dar greičiau). Jam priešintis turėję rumunų tankai FT-17 važiavo 9 kilometrų per valandą greičiu. Todėl sovietiniai tankai galėjo paprasčiausiai nekreipti dėmesio į rumunų tankus ir apvažiuoti juos. Net jeigu 1000 sovietinių tankų dalyvautų ilgai trunkančiame mūšyje su 60 rumunų tankų, tai ir tada šimtai tūkstančių ir kitų tankų pajėgtų laisvai, niekur nepasukdami ir nemanevruodami važiuoti į Ploješti. Jeigu važiuosime 25 kilometrų per valandą greičiu, tai mums prireiks 7–8 valandų. Vienos nakties. Tačiau mūsų tankai ne paprasti, o greitaeigiai, specialiai tokiam reikalui pagaminti. Priešakyje vietovė lygi, gruntas tvirtas, keliai geri. Tankai BT čia laisvai gali važiuoti 40–50 kilometrų per valandą greičiu, o numetę vikšrus – ir 70–80. Iki Ploješčio – TRYS valandos grynos eigos laiko.

Ir visiškai nebūtina visiems tankams važiuoti iki naftos bokštų: jeigu nuvyks dešimt tankų, ir tų užteks. Naftos versloves galima padegti padegamaisiais sviediniais... arba paprasčiausiu kareiviško žiebtuvėliu.

1939 metų rugpjūčio 23 dieną Maskvoje Stalinas (Molotovo ranka) pasirašė tokią sutartį, dėl kurios Hitleris turėjo kariauti dviem frontais, dėl kurios Didžiosios Britanijos laivynas blokavo Vokietiją ir neleido jūra atsigabenti naftos. Vokietijai liko vienintelis (vertas paminėti) apsirūpinimo nafta šaltinis. Netekus jo, sustotų Vokietijos pramonė, būtų paralyžiuota kariuomenė, aviacija ir laivynas. Be naftos negalima kariauti. Nafta – ne tik kuras, bet ir žaliava chemijos pramonei, be kurios neįmanoma apsieiti. Jeigu viena sovietinė tankų kuopa (dešimt tankų) pasirodys Ploješčio rajone ir jeigu kiekvieno tankisto kišenėje bus degtukų dėžutė, tai karas Europoje pasibaigs Trečiojo reicho sutriuškinimu.

Jeigu Stalinas būtų turėjęs tankų, kurių išdirbis – nuo 1–2 iki 5 valandų, tai ir tada jie būtų buvę mirtinai pavojingi Vokietijai ir visai Europai: tankai, turintys labai mažą išdirbį, išsyk pradeda mūšį, su-

kausto priešą nuolat keisdami poziciją (tam reikia keleto eigos laiko minučių), o tuo metu tankai, turintys 4–5 valandų resursą, greitai veržiasi prie naftos verslovių.

Vokietija gamino daug sintetinių degalų. Karo pabaigoje jų pagamindavo nepakankamai. Be to, vien sintetiniai degalai visų kariuomenės problemų neišspręstų. Jeigu sovietinė kariuomenė būtų užgrobusi Ploještį arba jeigu verslovėse būtų kilęs gaisras, Vokietija būtų buvusi paralyžiuota. Štai to ir laukė tūkstančiai kitų sovietinių tankų. Nuo Bresto ir Lvovo, nuo Bialystoko ir Gardino kelias iki Berlyno labai trumpas. Jeigu Vokietijos kariuomenė ir aviacija paralyžiuotos, jeigu niekas netrukdo, tai gerais keliais tankų pleištai gali nuvažiuoti ne tik iki Berlyno arba Miuncheno, bet ir iki Paryžiaus, Marselio ir Bresto. 40 eigos valandų išdirbis važiuojant 25 kilometrų per valandą greičiu – tai 1000 kilometrų. Tačiau Vakarų Europa – tai ne Smolensko ir ne Pskovo sritis. Čia tankų kolonos pajėgia važiuoti du tris kartus greičiau, todėl per 40 eigos valandų galima įveikti ne vieną tūkstantį kilometrų, o du ir daugiau. Tūkstantis kilometrų nuo Sovietų Sąjungos sienų – tai Bukareštas, Sofija, Atėnai, Belgradas, Budapeštas, Viena, Berlynas, Miunchenas, Hamburgas, Kopenhaga... Du tūkstančiai kilometrų – tai ne tik Paryžius ir Roma, bet ir Tulūza, ir Barselona.

O 150 eigos valandų – tai didžiulis išdirbis. Net važiuodamas 25 kilometrų per valandą greičiu, tankas per 150 eigos valandų be kapitalinio remonto nuvažiuoja 3750 kilometrų. Europos keliais važiuodamas greičiau, jis ir atstumą įveikia didesnį. Turint 150 valandų išdirbį, galima užgrobti ne tik Europą...

Priminsiu, kad mes kalbame tik apie tam tikrą „pasenusių“ sovietinių tankų dalį. Visų kitų resursas buvo didesnis kaip 150 valandų.

Smogus Rumunijai, būtų išspręstas ir tankų remonto reikalas. Po tokio smūgio tūkstančius tvarkingų tankų galima siųsti į Europą, o tūkstančius sugedusių – ramiai taisyti ir paskui leisti į kautynes.

Man gali prieštarauti, kad tankai per karą važiuoja ne tiesiai, o manevruodami. Sutinku. Tai vadinama manevro koeficientu. Puolant silpną priešą (o Rumunijos net ir labai norėdami prie stiprių priskirti

negalime), ypač per netikėtas operacijas, manevro koeficientas retai kada viršija 1,3. Kitaip tariant, iš tikrųjų nuvažiuotas kelias gali būti maždaug 30 procentų ilgesnis už kovos užduoties tolį. Šiuo atveju, kai kovos užduoties tolis – 180 kilometrų, iš tikrųjų galėjo būti nuvažiuotas 230–240 kilometrų kelias. Jį tankai galėjo įveikti ne per tris, o per keturias valandas.

★★★

1945 metais Raudonoji armija netikėtai smogė Japonijos kariuomenei Mandžiūrijoje ir Kinijoje. 6-oji gvardijos tankų armija neįtikėtinai sparčiai įveikė dykumą, Didžiojo Chingano kalnagūbrį, ryžių laukus ir atsidūrė prie vandenyno. Per 11 parų tankų armija be kelių tiesiai nuvažiavo 810 kilometrų, o jos priešakiniai būriai – 1100 kilometrų. Šiame žygyje dalyvavo ir šimtai tankų BT-5, T-7, T-26, buvusių Tolimųjų Rytų kariuomenėje. Tankai, turėję mažą išdirbį, buvo panaudoti pasienio mūšiuose, o tankai, turėję 40 ir daugiau valandų resursą, pasiekė vandenyną.

Išvada: nuo 1939 metų rugpjūčio, nuo Molotovo–Ribentropo sutarties pasirašymo momento visam Europos žemynui kėlė grėsmę Sovietų Sąjungos kirvis. Smūgis į Europos naftos širdį galėjo būti mirtinas. Visi sovietiniai tankai, naujausi ir seni, ką tik išvažiavę iš gamyklų ir jau susidėvėję, kėlė grėsmę ne tik Vokietijai, bet ir visai Europai.

Legendos apie Stalino „nepasirengimą“ karui lengvai demaskuojamos, kai tik nuo vienašališkų problemų vertinimo pereinama prie palyginimų. Viskas sužinoma lyginant. Gaila, kad kai kurie gerbiami istorikai nenori lyginti.

18 skyrius

GVARDIJŲ STEBUKLAI

Stebuklų nebūna.

J. Stalinas

1

1942 metų pavasarį Raudonoji armija patyrė iškart keletą triuškinamų pralaimėjimų: mūšiuose prie Rževo buvo apsupta ir žuvo 39-oji armija, apsuptyje prie Viazmos žuvo generolo leitenanto M. Jefremovo 33-ioji armija; buvo atkirsta ir apsuptyje žuvo generolo leitenanto A. Vlasovo 2-oji smogiamoji armija; buvo sutriuškintas Krymo frontas ir žuvo 44-oji, 47-oji ir 51-oji armijos, o Charkovo kautynėse buvo sunaikintos 6-oji, 9-oji, 28-oji ir 57-oji armijos, septyni atskirieji tankų ir kavalerijos korpusai, daug pastiprinimo divizijų, brigadų ir pulkų, prarasta tūkstančiai tankų ir pabūklų, daugybė strateginių atsargų, šimtai tūkstančių karininkų ir kareivių buvo nukauta arba pateko į nelaisvę. Sovietinis strateginis frontas pietuose buvo pralaužtas milžinišku ilgiu, ir Vokietijos kariuomenė, kuriai niekas nesipriešino, veržėsi į didžiulę pralaužą iškart dviem kryptimis: į Kaukazą ir į Stalingradą.

Užėmus Kaukazą, beveik neabejotinai būtų žlugęs Stalino režimas. Kaukazas – tai nafta. Užėmus Stalingradą, būtų buvę tas pats: Kaspijos jūra nafta buvo gabenama Volga aukštyn. Pats paprasčiausias būdas perkirsti naftos arteriją – pasiekti Stalingradą. Tereikėjo prasiveržti prie kranto, pastatyti pakriaušėje porą tankų ir skandinti naftą gabenančias baržas. Sovietinė kariuomenė neorganizuotai traukėsi. Paprasčiau sakant, bėgo. Stalinas išleido grėsmingą įsakymą Nr. 227 dėl užtvaros būrių ir bausmės batalionų, siautėjo komisarai ir čekistai. Tačiau jokiu žvėriškumu, jokiais įsakymais demoralizuotos sovietinės kariuomenės nesulaikysi. Reikia naujų rezervų. Tačiau

atsargos išnaudotos per žiemos puolimą, nesėkmingai mėginant pralaužti Leningrado blokadą, mėginant gelbėti padėtį prie Charkovo ir Kryme.

Taigi kur paimti atsargų? Be jų – galas.

Staliną galėjo išgelbėti tik stebuklas.

Ir jis įvyko.

2

Raudonojoje armijoje tuo metu buvo devyni gvardijos šaulių korpusai, jie seniai dalyvavo mūšiuose, neteko daug kraujo ir jėgų, paimti jų iš tų fronto barų, kuriuose kariavo, buvo neįmanoma.

Tačiau Kaukazo kryptyje priešais Vokietijos 4-osios tankų armijos divizijas ir korpusus staiga tarsi siena stojo du nauji, rinktiniai, visiškai sukomplektuoti sovietiniai gvardijos korpusai: 10-asis ir 11-asis. Kritiškiausiu metu pasirodę būtent ten, kur reikia, jie išgelbėjo padėtį. Sovietinė karinė vadovybė turėjo progą atsikvėpti, pergrupuoti kariuomenę, padaryti joje šiokią tokią tvarką ir stabilizuoti padėtį, paversti netvarkingą dalinių bėgimą organizuotu atsitraukimu, paskui – ilgai trunkančiais mūšiais, pagaliau – kontrpuolimu.

Stalingrado kryptyje taip pat įvyko stebuklas. Tuo metu Raudonojoje armijoje buvo 31 gvardijos šaulių divizija. Suprantama, visos gvardijos divizijos dalyvavo mūšiuose, juose buvo smarkiai išsekintos ir nualintos. Ištraukti iš tų mėsmalių ir pasiųsti prie Stalingrado neįmanoma... Tačiau staiga prie Stalingrado atsiranda nauja rinktinė 32-oji gvardijos šaulių divizija. O paskui ją – 33-ioji, 34-oji, 35-oji, 36-oji. Stalingrado girnos sukasi: Hitleris prie Stalingrado permeta, ir Stalinas permeta. Įtampa didėja. Draugas Stalinas kerta koziriniu tūzu – į kautynes įtraukia generolo leitenanto F. Golikovo vadovaujamą 1-ąją gvardijos armiją, sudarytą iš penkių gvardijos šaulių divizijų: 37-osios, 38-osios, 39-osios, 40-osios ir 41-osios.

Anksčiau buvo gvardijos pulkai ir brigados, divizijos ir korpusai. Pirmąkart – visa gvardijos armija! Ir ne paprasta armija – nauja,

visiškai sukomplektuota: narsuolis prie narsuolio, o vadas buvęs Vyriausiosios žvalgybos valdybos viršininkas...

Buvo įprasta, kad gvardijos junginiai vardą gauna mūšiuose: ši divizija pasižymėjo Šiaurės vakarų fronte, o ši – Centriniame. Ir karas kaulėta ranka maišė pulkus, brigadas, divizijas, korpusus ir armijas. Atsitiktinai penki iš eilės numeriai pasitaikyti niekaip negalėjo, o čia – dešimt gvardijos divizijų, ir visų numeriai – iš eilės.

Mane ši numerių eilė sudomino dar jaunystėje. Čia aiškiai kažkas slypėjo. Iš kur jos – naujos, iš eilės sunumeruotos, tarsi šlamantys banknotai?

3

Karas vyko toliau, ir gvardijų stebuklai nesibaigė. 1943 metų vasarą įsiliepsnojo nuožmios kautynės Kursko lanke. Priešas dviem susieinančiomis kryptimis smogė du nepaprastai stiprius smūgius.

Pralaužti sovietinės kariuomenės gynybos nesisekė. Be kitų priežasčių, ir dėl šių: puikus sovietinės žvalgybos darbas – ji sužinojo priešo ketinimus; Raudonoji armija savo kovos technikos kiekybe ir kokybe pranoko priešą; sumanus vadovavimas kariuomenei; sovietinės kariuomenės ištvermė ginantis... Tačiau neapsieita ir be stebuklų. Vokiečių smūgį iš šiaurės atrėmė Centrinio fronto 13-oji armija. Joje buvo puikus, iš rinktinių narsuolių sukomplektuotas 18-asis gvardijos šaulių korpusas... Ir pietiniame Kursko iškyšos šone tarsi iš žemės išdygo stiprios gvardijos divizijos.

Atrėmusi priešo smūgius, sovietinė kariuomenė pati ėmė ryžtingai pulti. Ir vėl stebuklai. Į kautynes buvo įtrauktas strateginis rezervas – Stepių frontas, kuriame, be kitų, buvo 4-oji gvardijos armija – visiškai sukomplektuota, ir sukomplektuota iš rinktinių kareivių bei karininkų. Kartu su ja kariavo 5-oji gvardijos armija, kuri taip pat turėjo ne šiaip sau kareivėlius, o tikrus gvardiečius, kaip ir buvo Petro nustatyta: duok į rankas ieną – visą turgų išvaikys...

Šiuos gvardiečius draugas Stalinas siuntė į mūšius, jie puikiai kariavo, tačiau karas rijo žmones, vėl kyla krizė ir vėl įvyksta stebuklas. Visada paaiškėdavo, kad draugas Stalinas atsargoje turi kokią nors rinktinę gvardijos diviziją, korpusą arba visą gvardijos armiją.

Nereikalingas šiaudelis gali sulaužyti kupranugariui nugarkaulį. Draugas Stalinas šį šiaudelį visada turėdavo šalia. Ne tik šiaudelį, bet ir, jei reikėdavo, visą šiaudų kūlį. Kartais ir stirtą iki dangaus. Paskutinis gvardijos stebuklas įvyko 1945 metų kovo mėnesį per Balatono gynimo operaciją.

Karo pabaigoje Stalinas sulaukė apverktinų rezultatų – visa jaunų vaikinų ir vyrų karta žuvo nežinomuose miškeliuose ir pelkėse. Žmonių karo pabaigoje sumažėjo– imdavo, kas tik pasitaikydavo. „Jų kariuomenė nepaprastai gerai apginkluota, tačiau jiems vis labiau trūksta žmonių. Jų atakuojantys pėstininkai – tai daugiausia rytų darbininkai ir lenkai, mūsų sulaikyti rytiniuose rajonuose." Taip savo dienoraštyje 1945 metų kovo 3 dieną rašė daktaras J. Gebelsas. Įrašas – ne propagandai ir ne spaudai. Ginčytis negalime: sovietinis kaimas kolektyvizacijos buvo mirtinai sužeistas, o „didysis tėvynės karas" jį galutinai pribaigė. Žmonių mūsų šalyje nemokėjo ir nenorėjo saugoti. Pražudė karas vyrus.

Tačiau dėl visa ko draugas Stalinas turėjo kai ką rezerve... Gebelsas parašė savo dienoraštyje tuos žodžius, o jau kovo 16 dieną buvo įregistruotas naujas stebuklas. Įvyko štai kas. 1945 metų pradžioje Raudonoji armija užgrobė paskutinį vertą paminėti naftos šaltinį Vengrijoje, o jį praradusi Vokietija turėjo nebeišsilaikyti. Hitleris skubiai nutraukė amerikiečių kariuomenės puolimą Ardėnuose, pagrindinę savo smūgio jėgą – SS 6-ąją tankų armiją – permetė į Vengriją ir pradėjo paskutinį puolimą Balatono ežero rajone: reikėjo atgauti naftą. Sovietinė kariuomenė pateko į beviltišką padėtį, tačiau 4-oji gvardijos ir 26-oji armijos sustabdė SS 6-ąją tankų armiją, ir tuo metu draugas Stalinas vėl ant stalo metė kozirinį tūzą – į kautynes įtraukė naują armiją – 9-ąją gvardijos, kurioje buvo 37-asis, 38-asis, ir 39-asis gvardijos šaulių korpusai, kiekviename – po tris gvardijos šaulių divizijas. 9-oji gvardijos armija buvo visiškai sukomplektuota – beje, iš pačių

geriausių kareivių. Ji smogė SS 6-ajai tankų armijai klasikinį smūgį į sparną ir į užnugarį. Toliau 9-oji gvardijos armija veržliai žygiavo į Vieną, paskui – Prahos operacija, ir atsidūrė ant Elbės krantų...

Išvada: pačiomis kritiškiausiomis karo akimirkomis visada atsirasdavo rinktinių rezervų – gvardijos divizijų, korpusų ir net armijų, o šias Stalinas mesdavo į kautynes ir taip jų eigą pakreipdavo savo naudai.

Karo mokyklose ir akademijose operacijos nagrinėjamos detaliai, tačiau prireikus nagrinėti stebuklus, dėstytojai jų neaiškindavo, o tiesiog sakydavo: įvyko stebuklas, atsirado rezervas, jį metė į kautynes ir, suprantama, laimėjo...

Tik visuomet man norėdavosi pakelti ranką ir ramiai paklausti: o iš kur, drauge pulkininke, ta gvardijos armija atsirado?

Tačiau nereikalingų klausimų, pamokytas karčios patirties, aš neužduodavau, nes žinojau, kad mūsų akademijose ir mokyklose per daug smalsius vadina kutuzovais, bonapartais, makedoniečiais ir retai kuris iš jų baigia mokslus...

Taigi akademijoje aš tylėjau, nors mane visi tie stebuklai seniai domino...

4

1964 metų birželio 12 dieną mūsų Kalinino Suvorovo karo mokyklos 6-oji kuopa išvyko karinėn stažuotėn į Maskvos karinės apygardos Putilovo mokymo centre įsikūrusią Lozovskio Raudonosios vėliavos, Suvorovo ir Bogdano Chmelnickio ordinais apdovanotą 35-ąją gvardijos motošaulių diviziją.

Mes žinojome, kas mūsų laukia, todėl niekuo nesistebėjome. O laukė labai griežta kariuomenės gyvenimo tikrovė bei pasaulinio ir net truputį aukštesnio lygio kovinis pasirengimas. Mums buvo po 17 metų, praeityje – jau šešeri karo mokyklos metai, ir ši stažuotė anaiptol ne pirmoji. Taigi stebėtis nebuvo kuo...

Beje...

Per stažuotes daugiausia dėmesio buvo skiriama praktikai. Nualindavo taip, kad vėlai naktį, kai pratybos baigdavosi, daugelis griūdavo palapinėse ant plonų čiužinių (vienas čiužinys dviem ir labai susispaudus) ir užmigdavo nespėjęs nė nusirengti, dažnai – net nusiauti. Tai ir gerai: po poros valandų – aliarmas, ir tu jau apsiavęs...

Nors teorijos ten beveik nemokė. Tik labai nedaug: kiekvienas, pirmąkart patekęs į kurį nors sovietinį pulką, brigadą arba diviziją, turėjo būti bent kiek susipažinęs su kovos keliu... „Draugai suvorovičiai, mūsų šlovingoji 35-oji gvardijos motošaulių divizija buvo suformuota 1942 metais 8-ojo oro desanto korpuso pagrindu..."

Sunku pasakyti, kaip tai išgirdęs aš nenugriuvau... Kiekvienas normalus žmogus žino, kad Raudonoji armija karo pradžioje turėjo penkis oro desanto korpusus, sunumeruotus nuo pirmojo iki penktojo. Gynybiniame kare jie vis tiek buvo nereikalingi, ir juos panaudodavo ne pagal tiesioginę paskirtį, o kaip paprastus pėstininkus... Tačiau iš kur atsirado 8-asis oro desanto korpusas?

Treniruotės, pratybos, šaudymai vyko savo ruožtu. Tik sekmadieniais po pietų turėdavome keletą laisvų valandų, ir visiems, kuriems nereikėdavo eiti tarnybos, buvo leidžiama „ilsėtis gulint". Kuopa bemat sugriūdavo ir „ilsėdavosi gulėdama" – visi kietai miegodavo. Kuopa ne užmigdavo, o išsyk „atsijungdavo" nuo šio neramaus pasaulio, – suprantama, pastačiusi sargybą, paskyrusi vidaus bei virtuvės tarnybas ir t. t. ir dar nusiuntusi „savanorius" individualiems pokalbiams su vadų pavaduotojais politikos reikalams.

Paprastomis dienomis mes neturėdavome nė minutės laisvo laiko, tačiau politinį darbą reikėjo dirbti. Politinis darbas – kolektyviniai politiniai užsiėmimai kartą per savaitę šeštadieniais, tačiau reikėjo dirbti ir individualiai, bet kur rasti laiko? Taigi bataliono ir pulko vadų pavaduotojai politikos reikalams, divizijos politiniai darbuotojai laukdavo tų valandų, kai būdavo leidžiama „ilsėtis gulint". Tomis valandomis jie mus užpuldavo. Eiti tarnybos buvo skiriama eilės tvarka, o „savanorius" individualiems pokalbiams pavaduotojai pasirinkdavo mesdami burtus.

Tačiau antrajame būryje burtų nemesdavo, nes tarp mūsų buvo nevisiškai normalus draugas. Tai seniai pastebėta. Antrojo būrio džiaugsmui, jis savo noru eidavo į individualius pokalbius su pavaduotojais ir taip gelbėdavo kitus. Už galimybę „ilsėtis gulint" būrys savo gelbėtojui atsilygindavo nepiktais juokeliais.

Suprantama, tas savanoris buvau aš.

Ir kaipgi kitaip, jeigu aš išgirdau apie 8-ąjį (!) oro desanto korpusą!

5

8-asis oro desanto korpusas! Iki šiol nesuprantu, kodėl nė vieno mano draugo nesujaudino šis numeris. Išgirdęs pirmą kartą, kasnakt sapnuodavau jį. Kai kuopai sukomanduodavo gultis, aš užsimerkdavau ir tuoj pat patekdavau į 8-ąjį oro desanto korpusą. Visai nakčiai, iki aušros, iki pat viršilos Alferovo rytinio klyksmo: „Šeštoji kuopa! Keltis!"

Kitą naktį vėl leisdavau 8-ajame oro desanto korpuse, ir dar kitą.

Tad štai tas ilgai lauktas sekmadienis, kai galiu pasikalbėti su 35-osios gvardijos motošaulių divizijos 100-ojo gvardijos motošaulių pulko vado pavaduotoju politikos reikalams ir išklausinėti jį apie 8-ąjį oro desanto korpusą, iš kurio buvo suformuota divizija...

Be galo ilgas rytas, ginklų valymas, daugybė įvairių smulkmenų, pietūs, o po pietų...

Divizijos štabas, politinis skyrius, kovinės šlovės muziejus. Koridoriuje – ordinais nusagstyta kovos vėliava. Prie vėliavos – sargybinis su automatu.

Kovinės šlovės muziejuje – pulko vado pavaduotojas politikos reikalams: individualus darbas su kariais. Pirmiausia jis turi mane sudominti. Tačiau to daryti visiškai nereikia: mano ir taip akys dega, man smulkmenas aiškink.

Ir jis aiškino.

6

Kiekvienam žmogui įdomiausia – karinių dalinių ir junginių organizacinė struktūra, jų numeravimo sistema. Ginkluotė, taktika ir visa kita – tai jau antroje vietoje. Todėl pirmasis mano klausimas: kokį numerį divizija turėjo prieš gaudama gvardijos vardą?

Atsakymas mane pritrenkė: tą patį, 35-ąjį. Divizija iškart buvo formuojama kaip gvardijos 35-oji, nors nedalyvavo mūšiuose. Gvardijos vardą ir numerį ji gavo avansu.

Tai man buvo atradimas. Aš žinojau, kad salvių ugnies įrenginių BM-8, BM-13, M-30 ir BM-31 padaliniai iškart buvo formuojami kaip gvardijos, taip jie būdavo pavadinami avansu. Sunkiųjų tankų pulkai gavus tankų IS-2 buvo performuojami į pralaužos sunkiųjų tankų gvardijos pulkus. Tačiau visų kitų kariuomenės rūšių junginiai ir daliniai būdavo pavadinami gvardijom tik mūšių metu. Taip aš maniau. Ir staiga paaiškėja, kad ir šaulių divizijos kai kada šį vardą gaudavo dar prieš stodamos į mūšį.

Tačiau kodėl gi? Už kokius nuopelnus? Na, kalbėkite toliau, drauge papulkininki, kalbėkite.

Tad jis kalbėjo: karo metais 35-osios gvardijos divizijos 21 kariui buvo suteiktas Sovietų Sąjungos didvyrio vardas. Pirmasis buvo leitenantas Rubenas Ibaruris.

– Drauge papulkininki, pavardė kažkokia nesibirietiška?

– Tai Ispanijos komunistų partijos generalinės sekretorės Dolores Ibaruri sūnus.

– Ak, štai kaip.

– Apskritai ispanai – narsūs vaikinai. Gerai kariavo.

– Kokie ispanai?

– Mūsų oro desanto korpusas buvo ispaniškas, jame kariavo draugai ispanai... Tiesa, pats Rubenas karą pradėjo ne mūsų korpuse, mes – antroji banga, o jis pirmomis dienomis norėjo pasižymėti, todėl tuomet buvo 7-ajame mechanizuotajame korpuse.

– Vinogradovo?

– Vinogradovo. Ten ir Stalino sūnus Jakovas buvo, ir kiti... Žinoma, kam buvo rengiamas 7-asis mechanizuotasis korpusas...

– Nežinau, drauge papulkininki.

– Na, mes ne į tą pusę nukrypome. Grįžkime prie ispanų.

– Atrodo, ne su Ispanija buvo rengiamasi kariauti, o su Vokietija?

– Su Vokietija – pirmoji korpusų banga, o mes juk buvome antrojoje. Reikia suprasti.

Stengiausi suprasti, tačiau galvosūkių daugėjo, o aš niekaip nesupratau.

Kitų metų, 1965-ųjų, stažuotė vėl vyko 35-ojoje gvardijos motošaulių divizijoje. Per metus aš teoriškai pasirengiau ir norėjau daug ko paklausti. Tačiau to padaryti nepavyko. Vietoje atsakymų – pulkininko frontininko draugiškas įspėjimas: jeigu smalsausi, lyginsi ir galvosi, tai gali blogai baigtis.

Galvoti jis man nepatarė. O jeigu ir mąstysiu, tai negaliu duoti suprasti, ką galvoju. Taip ramiau. Dideles žvaigždes, liūdnai kalbėjo jis man, užsitarnauti galima, jeigu niekas tavyje esant *sapiens* neįtars.

19 skyrius

KIEK SUNKIŲJŲ TANKŲ TURĖJO HITLERIS?

Vokiečiai nustebo pamatę, kad tankų KV beveik neįmanoma sustabdyti.

Robeit Goralski. World War II Almanac. 1931–1945. London. Hamish Hamilton, 1981. P. 164.

1

Visus Antrojo pasaulinio karo generolus lengva suskirstyti į prastus ir gerus. Tam yra labai patikimas būdas. Jeigu generolas tankų vaidmenį kare suprato, vadinasi, jo laukė sėkmė. O jeigu nesuvokė, vadinasi, bus sumuštas. Kaip tik tai skyrė karo genijus nuo bukų tarnautojų. Taisyklė be išimčių, ir jos prasmė ta, kad lėktuvai, tegul ir patys greičiausi, laivai, tegul ir patys galingiausi, negali nei užimti, nei išlaikyti nė vieno kvadratinio metro teritorijos. Sutriuškinti priešo kariuomenę, užimti ir išlaikyti teritoriją – toks buvo galutinis strategijos tikslas, ir šį darbą padarydavo tankai (suprantama, kartu su pėstininkais, artilerija, aviacija ir t. t.). Karo metais kiekvieną Vokietijos miestą per bombonešių antskrydį buvo galima nušluoti iki pamatų, o pamatus išversti. Tačiau Vokietijos miestai pasiduodavo tik tada, kai į jų sugriautas gatves įsiveržd avo priešo tankai. Be to, tankų junginiai nesiveldavo į ilgus kruvinus gatvių mūšius, o aplenkdavo miestą, ir jo nebereikėdavo ginti.

Ne tik Vokietijos miestai neatsilaikydavo prieš tankus, bet ir miestai visų šalių, kuriose vyko karas: į Varšuvą ir Romą, į Vieną ir Prahą, į Budapeštą ir Belgradą, į Atėnus ir Rygą, į Taliną, Vilnių, Briuselį naujieji šeimininkai įsiveržė su tankais. Paryžius ir Kijevas, Minskas ir Smolenskas pasidavė, kadangi juos tankai aplenkė. O štai

daug iškentėjęs Helsinkis labai nukentėjo nuo aviacijos, tačiau tankai kai šio miesto gatvėse nepasirodė, ir jis nepasidavė. Ir Londonas, ir Maskva nukentėjo nuo aviacijos, bet jų gatvėse tankai nepasirodė, todėl šie miestai nebuvo užimti. Nors Piteris kentėjo ne tik nuo aviacijos – daugelį mėnesių miestą niokojo sunkioji artilerija, jo namuose siautėjo badas, tačiau tankai neįstengė įsiveržti į jo gatves, ir miestas nebuvo nugalėtas...

Praėjusiame kare tankai buvo strateginis ginklas. Tas, kuris tankų vaidmens nesuprato, buvo pasmerktas. Todėl negalima kalbėti apie pasirengimą karui ir neužsiminti apie tankus. Pradėsime nuo sunkiųjų, nes sunkusis tankas kitiems yra tarsi diktatorius. Jis užima tokią vietą kaip žvėrių karalystėje liūtas. Ir ne veltui karo metais sunkiuosius tankus pravardžiavo dantingais grobuonimis ir žiauriais diktatoriais.

Dabar tankų vaidmenį supranta kiekvienas, tačiau 1941 metais tik dviejose pasaulio kariuomenėse buvo suvokta būtinybė turėti sunkiųjų tankų. Tai buvo Vokietijos ir SSRS kariuomenės.

2

Įsakymas pradėti kurti pirmąjį vokiečių sunkųjį tanką buvo duotas 1941 metų gegužės 26 dieną. Projektas buvo pavadintas VK 4501: 45 tonų, pirmas pavyzdys. Iki birželio 22 dienos vokiečių konstruktoriai spėjo padaryti tik pirmuosius eskizus. Iki eksperimentinių pavyzdžių iš metalo buvo dar toli, tačiau jau bandyta bent nupiešti sunkųjį tanką.

Sovietų Sąjungoje kurti sunkųjį tanką pradėta anksčiau – 1930 metais. 1933 metais pirmuosius sovietinius sunkiuosius tankus T-35 imta gaminti serijiniu būdu, ir jais buvo apginkluota kariuomenė. Tai buvo penkių bokštelių gigantas, svėręs 45 tonas, ekipažas – 11 žmonių, ginkluotė – trys patrankos ir šeši kulkosvaidžiai, šarvai – 30 mm. Tanko T-35 konstrukcija buvo nuolat tobulinama. Pavyzdžiui, 1938 metų modelio tanke kulkosvaidžių padaugėjo iki septynių, o šarvai

pastorėjo iki 50 mm. Paskutinė T-35 serija į kariuomenę pateko 1939 metais. Tačiau tanką tobulino ir vėliau, kai jis nebebuvo gaminamas: po karo su Suomija visus T-35 grąžino į gamyklas ir jų šarvų apsaugą sustiprino iki 80 mm. Tankų svoris padidėjo iki 50 tonų.

1939 metais kovos sąlygomis buvo išbandyti trijų tipų naujausi sovietiniai sunkieji tankai KV-1, SMK ir T-100. Šie tankai buvo bandomi „prieštankinėje" vietovėje ir tokiomis sąlygomis, kuriomis net teoriškai su tankais negalima kariauti. Sovietiniai sunkieji tankai per karą su Suomija atlaikė ekstremalų apkrovimą: prastus kelius, po sniegu nematomus riedulius, neįžengiamus miškus, pelkes, niokojančią ugnį, neaprėpiamus minų laukus, prieštankinius griovius ir užtvaras, plieno ežius, eskarpus ir konteskarpus, sniegą iki pat bokštelių, šaltį, kuriame trupa plienas.

Kruvinu eksperimentu Suomijoje buvo įrodyta, kad sovietiniai sunkieji tankai netgi tokiomis sąlygomis gali kariauti, ir kariauti sėkmingai.

Iš trijų eksperimentinių sunkiųjų tankų geriausiu buvo pripažintas KV-1. 1939 metų gruodžio 19 dieną juo buvo apginkluota Raudonoji armija, o pramonei įsakyta plėsti jų serijinę gamybą.

1940 metų vasarį kovos sąlygomis buvo išbandytas sunkusis tankas KV-2, ir jis taip pat buvo įtrauktas į ginkluotę.

KV-1 ir KV-2 svėrė atitinkamai 47 ir 52 tonas. KV – pirmasis pasaulyje tankas su šarvais, tikrai saugojusiais nuo sviedinių: priekiniai šarvai – 100 mm, ir juos buvo galima dar pastorinti. Platūs vikšrai leido tankui KV kariauti beveik visose vietose, visokiu oru. Platūs KV vikšrai tiesiogine prasme įveikė gamtą. Įsivaizduokite 1941 metų padėtį: vokiečių tankai klimpsta sniege ir purve, ekipažai (ir būsimieji istorikai) keikia prastus kelius ir pabjurusį orą, o KV lekia per sniegą ir purvą, įsibrauna į sparnus ir užnugarį, pasirenka taikinius, sunaikina juos ir grėsmingai veržiasi toliau. Ir kad Hitleris karą pralaimėjo, kaltas ne purvas ir ne šaltis, o vokiečių konstruktoriai, kurie tikėjosi lengvų pergalių, kurie kūrė tankus operetiniam karui, šiltadaržio sąlygoms, veiksmams tik kurortinio sezono metu ir tik ten, kur geri keliai. Tankus reikėjo kurti ne paradams, o karui.

Ir išbandyti juos Suomijoje. Reikėjo montuoti platesnius vikšrus. Ir dyzelinius variklius.

KV turėjo dyzelinį 600 arklio galių variklį. Sovietinis tankų dyzelis, kaip jau žinome, buvo galingesnis už visus užsieninius tankų variklius, patikimesnis, ekonomiškesnis, be to, panaudojus dyzelinį variklį, labai sumažėjo gaisro pavojus. Karo pradžioje nė viena pasaulio šalis tokio arba panašių ypatybių variklio neturėjo ir neįstengė sukurti iki pat karo pabaigos.

KV-1 turėjo 76 mm ilgavamzdę patranką. Tuo metu jai pasaulyje niekas neprilygo. Palyginkime: Vokietija turėjo puikių tankų, užkariavusių visą žemyno Europą. Karo pradžioje pati galingiausia vokiečių tankų patranka – tanko T-IV 75 mm trumpavamzdė. Pradinis sviedinio greitis – 385 metrai per sekundę. Tai labai gera patranka. Tačiau KV-1 patrankos šis dydis – 662 metrai per sekundę. Pradinio greičio skirtumas – ne tik sviedinio energijos skirtumas, bet ir šaudymo taiklumas.

KV-2 turėjo dar galingesnę ginkluotę. Jame buvo 152 mm haubica. Galingiausias to meto vokiečių tanko sviedinys – 6,8 kg. Tai – geras sviedinys labai geram pabūklui. O KV-2 šaudė betonmušiais 39,9 kg svorio sviediniais (pradinis greitis – 529 kilometrai per sekundę) ir 48,7 kg svorio skeveldriniais padegamaisiais. Yra užsiminta apie 50,8 kg sviedinį. Vokietijos sausumos kariuomenės Generalinio štabo viršininkas generolas Francas Halderis paprasčiausiai nepatikėjo, kai jam pranešė, kad sovietiniame tanke yra tokio kalibro patranka (žr. 1941 metų birželio 24 dienos įrašą darbo dienoraštyje).

KV varžovai – sunkieji tankai SMK (55 tonų) ir T-100 (58 tonų) taip pat gerai pasirodė per valstybinius išbandymus ir būtų patekę į serijinę gamybą, jei kuris nors iš jų būtų buvęs pasirinktas. (Geriausias tankas – SMK, eksperimentinių mašinų kolonoje jis buvo pirmas, susprogo užvažiavęs ant galingos objektinės minos, todėl baigiamajame kovinio išbandymo etape nedalyvavo. SMK tarsi atvėrė serijiniam KV lyderio kelią.) Be šių tankų, buvo sukurti ir valstybiniam išbandymui pateikti KV-3 ir KV-220, buvo kuriami KV-4, kurio svoris – 90 tonų, ir KV-5, svėręs 100 tonų (kai kuriais duomenimis, KV-5 svėrė 150 tonų).

Taigi Vokietija ir SSRS užėmė dvi pirmąsias vietas sunkiųjų tankų gamybos srityje. Trečioji vieta buvo laisva: tuo metu nė vienam kurios nors kitos pasaulio šalies generolui ar konstruktoriui neatėjo į galvą mintis bent popieriuje nupiešti sunkųjį tanką.

Taigi padėtis tokia: Vokietijoje sunkusis tankas – tik popieriuje, o kitose šalyse nėra nė to. Sovietų Sąjunga – vienintelė pasaulio šalis, 1941 metais turėjusi ir eksperimentinių sunkiųjų tankų pavyzdžių, ir pradėjusi serijinę jų gamybą. Raudonoji armija – vienintelė pasaulio kariuomenė, savo ginkluotėje turėjusi sunkiųjų tankų. Šioje srityje Sovietų Sąjunga ne šiaip pirmavo – ji vienintelė viešpatavo; visos kitos pasaulio valstybės geriausiu atveju turėjo drąsių sumanymų ir gražių paveikslėlių.

Dabar įsivaizduokime, kad esame šeštojo dešimtmečio pabaigos sovietinis karo istorikas komunistas. Padėtis tokia: Centro komitetas reikalauja prikurti Sovietų Sąjungos nepasirengimo karui įrodymų. Reikalauja visokiomis apgaulėmis, visokiomis klastotėmis įrodyti, kad mes – kvailiai, o vokiečiai – protingi. Komunistai įsakė įrodyti, kad tik popieriuje egzistavusį vokiečių sunkųjį tanką, kurio tebuvo pirmieji eskizai, galima lyginti su jau esamais, mūšiuose patikrintais, serijiniu būdu gamintais KV. Komunistai įsakė taip rašyti istoriją, kad lemiamas pranašumas (tiksliau – visiškas Sovietų Sąjungos viešpatavimas) sunkiųjų tankų gamybos srityje būtų nuslėptas. Reikėjo taip užmaskuoti padėtį, kad Sovietų Sąjungos pasirengimas karui nekristų į akis. Reikėjo sugalvoti tokių triukų, kad statistikoje sunkiųjų tankų visai nebūtų...

Mūsų istorikai triukų sugalvojo. Jiems pavydi net geriausi pasaulio iliuzionistai.

3

Pirmasis triukas: tanką T-35 paskelbė buvus pasenusį ir nusprendė statistikoje jo neminėti. Ir nemini. Tad mums net nedingtelėjo mintis T-35 įtraukti į statistiką, juk Sovietų Sąjungoje niekada ne-

skelbė, kiek jų buvo. Tačiau TUO METU TANKUI T-35 NIEKAS VISAME PASAULYJE NEPRILYGO.

Palyginkime. Pats galingiausias vokiečių tankų variklis karo pradžioje buvo HL120TRM – 265 arklio galios.

Tai puikus ir labai galingas to meto tankų variklis. Bet mūsų „pasenusiame" T-35 – 500 arklio galių. Geriausio vokiečių tanko pagrindiniai šarvai – 30 mm ir dar papildomų 30 mm – iš viso 60 mm. Tais laikais tai visiškai atitiko pasaulinį standartą, netgi pranoko jį. Bet mūsų „pasenusiame" T-35 – 80 mm. Geriausiuose vokiečių tankuose – viena patranka ir du kulkosvaidžiai, T-35 – trys patrankos ir šeši arba septyni kulkosvaidžiai. Viskas sąlygiška: mes galime paskelbti, kad T-35 buvo pasenęs, tačiau ką tada sakyti apie visų kitų valstybių VISUS tankus? T-35 pranoko viską, kas geriausia buvo kitose valstybėse, – pranoko ginkluote, šarvais, variklio galingumu, t. y. visomis svarbiausiomis kovinėmis ypatybėmis. Be to, nors T-35 buvo didelis ir daug svėrė, mažiau slėgė negu vokiečių tankai, t. y. buvo geresnio pravažumo, neklimpo sniege, purve ir minkštame grunte, kai jame klimpo du tris kartus lengvesni kitų kariuomenių tankai.

Paskelbus, kad T-35 buvo pasenę, reikėtų ir visus kitus pasaulio tankus laikyti pasenusiais ir statistikoje jų neminėti.

Štai dėl to Kremliaus istorikai su manimi nesutinka. Jie suskaičiavo VISUS Vokietijos tankus. Visus ligi vieno. Maža to, suskaičiavo visus Vokietijos sąjungininkų tankus. Pavyzdžiui, Rumunijos. O Rumunijoje geriausias tankas – Prancūzijoje pirktas FT-17. 17 – tai tanko pagaminimo metai: 1917-ieji. Paskutiniai FT išvažiavo iš gamyklos 1919 metais. Du rumunų tankus FT Pilietinio karo metais pagrobė Raudonoji armija, suremontavo, perdažė, ir jie tapo pirmaisiais sovietiniais tankais – „Kovotojas dėl laisvės draugas Leninas" ir „Kovotojas dėl laisvės draugas Trockis". Iki 1941 metų dviejų pirmųjų sovietinių tankų (t. y. buvusių rumunų, o tiksliau – buvusių prancūzų) neišliko nė muziejuje, o štai jų brolių buvo Rumunijos kariuomenės ginkluotėje. Tik pasenusiais mes jų nevadiname. Net visus juos suskaičiuojame. Kiekvienas komunistinis istorikas gerai žino, kiek Rumunijoje buvo tankų. Tai mes skelbiame, tai privalome

žinoti: vieną tankų brigada – 60 tankų FT-17. O sveria jie po 6 tonas, ekipažas – 2 žmonės, šarvai – 16 mm, ginkluotė – arba vienas kulkosvaidis, arba viena 37 mm trumpavamzdė patranka, kuri nepramušdavo jokio šarvo, net prieškulkinio. Variklio galingumas – 39 arklio galios. Maksimalus greitis – 9 kilometrai per valandą. Štai ir palyginkime su „pasenusiais" T-35. Priešakyje – dar visa „pasenusių" sovietinių tankų ir lėktuvų šeimynėlė. Komunistai norėtų juos užmiršti ir neįtraukti jų į jokią statistiką.

Gynybos ministerijos centrinis organas laikraštis „Krasnaja zvezda" nė karto nepaskelbė, kiek tankų T-35 Raudonoji armija turėjo 1941 metų birželį, nes tai – valstybės paslaptis. Tik štai purvais apdrabstyti sovietinės tankų kariuomenės „Krasnaja zvezda" niekada nesidrovėjo. Nesenas pavyzdys: Gynybos ministerijos centrinis organas tanką T-35 vadina nejudriu (1994 m. lapkričio 4 d.).

„Krasnaja zvezda" griebiasi nenuginčijamo argumento. Taip galima apjuodinti kiekvieną gigantišką mašiną. Rusijoje yra puikus strateginis bombonešis Tu-160. Tai – skraidantis šedevras. Jo kūrėjams dėl nieko negalima priekaištauti. Reikėtų jiems dar gyviems esant pastatyti paminklą. Tačiau pasinaudojus laikraščio „Krasnaja zvezda" metodu šį lėktuvą galima apšmeižti, pareikšti, kad, palyginti su bet kuriuo naikintuvu, šis gigantiškas lėktuvas yra nejudrus. O juk iš tikrųjų taip. Pasinaudojus laikraščio „Krasnaja zvezda" metodu galima apšmeižti kiekvieną didelį povandeninį laivą: iš tikrųjų K serijos (Kreiseris) povandeninis laivas, palyginti su M serijos (Mažylis) laivu, yra nejudrus. Galima apjuodinti kiekvieną didelį laivą, nes linijinis laivas, palyginti su torpedų kateriu, iš tikrųjų yra nejudrus, o atominis raketinis kreiseris nejudrus, palyginti su raketiniu kateriu. Kiekviena gigantiška mašina, jeigu lyginama su įprastine mašina, yra nejudri. T-35 – gigantiškas tankas. Kitose pasaulio valstybėse tokių tankų nebuvo. Kiekvieną didelę mašiną galima pavadinti nejudria. Kiekvieną technikos stebuklą galima tokiu būdu suniekinti. „Krasnaja zvezda" darbuotojai tai ir daro. Už sunkų darbą Rusija jiems moka pinigus.

Keista, kad Rusijos gynybos ministerija ir jos centrinis organas „Krasnaja zvezda" šį nenuginčijamą būdą taiko tik Rusijai. Jie nie-

kada nevadino nejudriais amerikiečių šiuolaikinių gigantiškų atominių lėktuvininkų, šiuolaikinių britų „Čelendžerių“, jie nevadino nejudriais japonų gigantiškų linijinių laivų, dalyvavusių Antrajame pasauliniame kare. Gynybos ministerija ir jos laikraštis įžeidžiamus epitetus svaido tik Rusijai ir jos ginkluotosioms pajėgoms. Tuo tarpu T-35, nors ir buvo gigantas, kokio niekas neturėjo, eigos savybėmis visiškai galėjo prilygti kai kuriems Hitlerio ir jo sąjungininkų arsenalo tankams. Palyginkime: maksimalus T-35 greitis – 30 kilometrų per valandą, o rumunų FT-17 – 9. Mūsų tanką Gynybos ministerija vadina įžeidžiamais vardais. Draugai iš Gynybos ministerijos visus 1941 metų tankus seniai suskirstė į naujausius sunkiuosius ir pasenusius lengvuosius. Taip suskirsčius, tankas T-35, sveriantis 50 tonų, pagamintas 1939 ir sumodernintas 1940 metais, 1941-aisiais tampa lengvuoju ir pasenusiu. Nors rumunų tankas, sveriantis 6 tonas, pagamintas 1917 metais, laikomas naujausiu ir sunkiuoju.

4

Pulkininko Viktoro Anfilovo įnašas į mokslą milžiniškas. Jis išvedė formulę: du rumunai su vienu kulkosvaidžiu po 16 mm šarvais stipresni už 11 rusų su trimis patrankomis ir septyniais kulkosvaidžiais po 80 mm šarvais. Be to, rusų greitis daugiau kaip tris kartus didesnis. Nieko, pasakė Anfilovas, vis tiek rumunai stipresni. Jūs tik paskaitykite jo knygas: rumunų tankai visi suskaičiuoti, o mūsiškių T-35 išvis nėra! Mūsų T-35 paskelbti pasenusiais ir išmesti iš statistikos, tarsi jų ten niekada nė nebuvo.

Ir Anfilovas visus įtikino, kad du rumunai su kulkosvaidžiu buvo stiprūs, o rusai – ne. Toks ir yra Anfilovo indėlis į mokslą. Išvedęs šią formulę, jis triumfuodamas ir gyveno visą gyvenimą. Dėkinga Rusija garbino Anfilovą ir nepašykštėjo jam laipsnių, titulų, medalių, ordinų, butų ir vasarnamių. Kaip jam tai pavyko? Labai paprastai: jis išvedė būtent tas formules, kurių laukė ir reikalavo šeimininkai iš CK Ideologijos skyriaus. Buvo iškelta užduotis įrodyti, kad Sovietų

Sąjunga nebuvo pasirengusi karui. Žūtbūt įrodyti. Atsakymą iš anksto pateikė CK, o uždavinį reikėjo spręsti visokiems anfilovams.

Taip išspręsti, kad atsakymas sutaptų su Centro komiteto iš anksto parengtuoju: mes nieko nesugebame. Anfilovui tereikėjo rasti formules, kurios pagrįstų pageidaujamą atsakymą. Jis rado. Ir štai akademikas Anfilovas – garbingas aukštų mokslo įstaigų svečias, jose seniai įrodyta, kad rumunai mus pralenkė ir kovos technikos kokybe, ir gebėjimu kariauti. Pulkininke Viktorai Anfilovai, ar manote, kad rumunų pulkininkai pranoksta mūsiškius ir protiniais sugebėjimais?

5

CK Ideologijos skyriaus nurodymai, kada nors duoti, būdavo privalomi ir besąlygiškai vykdomi: „Milžiniškas priešo pranašumas tankais, materialiąja dalimi ir aviacija... Šiaip ar taip, niekas nebūtų kardinaliai pasikeitę: turėdamas penkeriopą ar šešeriopą persvarą, priešas vis tiek būtų pralaužęs silpną mūsų kariuomenės gynybą." Taip „Krasnaja zvezda" (1994 m. gruodžio 6 d.) aprašo 1941 metus. Tai vėl metropoliteno stotyje „Majakovskaja" skamba nemirtingas draugo Stalino balsas: tačiau tankų jie turi keleriopai daugiau... Ne mes turime septyneriopą kiekybinę ir absoliučią kokybinę persvarą, o jie – penkeriopą ar šešeriopą. Jeigu tikėsime Gynybos ministerija, tai Hitleris prieš mus pasiuntė ne 3350 tankų, o 5–6 kartus daugiau, negu turėjo Stalinas, t. y. 120 000– 144 000.

Tad skamba pasaulyje: mes turėjome mažai tankų, ir jie, palyginti su rumunų, buvo tokie prasti, kad nė skaičiuoti jų neverta. Net įrodymai... Toliausiai nuėjo „Vojenno-istoričeskij žurnal", leidžiamas tos pačios Gynybos ministerijos. 1941 metais visame pasaulyje buvo tankų, ginkluotų viena patranka, o dažnai tik kulkosvaidžiais. Pavyzdžiui, vokiečių tankas T-1 visai neturėjo patrankų. Mūsų tanke T-35 buvo trys patrankos – viena 76 mm (užsienyje tokio galingumo patrankų tais laikais tankuose nemontuodavo) ir dvi 45 mm, kurios pramuš-

davo visų užsieninių tankų šarvus. Kaipgi nuslėpti musų galią? Kaip pademonstruoti nepasirengimą karui ir apsimesti kvailiais?

Išeitis rasta. Draugai iš leidinio „Vojenno-istoričeskij žurnal" (1992. Nr. 10. P. 93) nusprendė tankų T-35 45 mm patrankų nelaikyti patrankomis ir paskelbti, kad tai buvo kulkosvaidžiai. Štai ir viskas. Buvo tanke trys patrankos, liko viena. Pasak šio žurnalo, vokiečiai, kurių tankuose buvo 20 ir 37 mm patrankos, karui pasirengę, o mūsų tankuose – ne patrankos, bet 45 mm kulkosvaidžiai, tad mes akivaizdžiai nepasirengę. 45 mm patrankas pavertė kulkosvaidžiais, tačiau 76 mm patrankos vis tiek liko. Ką su jomis daryti? Na, pamiršti jas, ir tiek. Vokiečių tanką T-I, kuris patrankų neturėjo, įtraukiame į statistiką, T-II su 20 mm patranka įtraukiame, o T-35 su 76 mm patranka ir dviem 45 mm „kulkosvaidžiais" praleidžiame.

Kas dėl to ginčysis? Niekas ir nesiginčija.

Tik gal draugai apsiriko? Galbūt apsirikę 45 mm patrankas kulkosvaidžiais pavadino?

Visko gali būti. Tačiau dėl visų apsirikimų priešas atrodo pranašesnis, o mūsų laimėjimai sumenkinami arba nutylimi. Pavartykime laikraščius „Krasnaja zvezda", „Pravda", žurnalą „Vojenno-istoričeskij žurnal" – pavyzdžių šimtai. Pavyzdžiui, generolas pulkininkas G. Krivošejevas pareiškė, kad tankas T-34, vietoje 76 mm patrankos įmontavus galingesnę 85 mm patranką, „jau beveik prilygo vokiečių tankams, ginkluotiems 88 mm patranka" (VIŽ. 1991. Nr. 4. P. 38). Dėkui generolui už maloningumą: „beveik prilygo". Tad RF generaliniam štabui, Vyriausiajai tankų ir šarvuočių valdybai ir Karo istorijos institutui pranešime: T-V – tai „Pantera", ji buvo ginkluota 75 mm patranka.

Generolas Krivošejevas ne tik nuolat aukština (tai chroniška ir neišgydoma komunistų liga) vokiečių kovos technikos ypatybes, bet ir neteisingai nurodo kovos technikos pavyzdžių patekimo į ginkluotę terminus. Pasak Krivošejevo, „Karališkasis tigras" Kursko lanke pasirodė jau 1943 metais (p. 40). Už tokį mokslinį atradimą jį vertėtų apdovanoti Geležiniu kryžiumi. Mūsų Generalinis štabas, begirdamas fašizmą, seniai pralenkė daktarą Gebelsą ir jo

propagandos ministeriją. Pavartykime 1943 metų vokiečių karinius žurnalus „Signal“ ir „Wermacht“. Visi jie liaupsina vokiečių karinę galią, tačiau apie „Karališkąjį tigrą“ – nė žodžio. Nes pirmąkart į kovinių padalinių ginkluotę jie pateko tik 1944 metų birželį.

Apie sovietinę kovos techniką mūsų karinė spauda visada rašo tik menkinančiu ir niekinančiu tonu, o laiką, kada Raudonoji armija buvo apginkluota šia technika, visada nukelia. 1994 metų lapkričio 4 dienos „Krasnaja zvezda“ savo skaitytojus priblokšė pranešimu, kad sovietinis tankas KV-2 į ginkluotę pateko ne iki Sovietų Sąjungos–Vokietijos karo pradžios, o jau jam vykstant. Perrašydama istoriją, Rusijos gynybos ministerija dirbtinai nukelia vokiečių tankų gamybą metais ar pusantrų į priekį, o sovietinės kovos technikos patvirtinimo terminus taip pat dirbtinai ir klaidingai atitolina.

Pavelai Gračiovai, pranešu jums asmeniškai: KV-2 jau 1940 metų sausį kariavo Suomijoje, ir kariavo sėkmingai. Seniau SSRS gynybos ministerija tai pripažindavo (VIŽ. 1961. Nr. 9. P. 35). Generolas majoras D. Osadčis buvo leitenantas ir karo pradžioje kariavo tanku KV-2 (VIŽ. 1988. Nr. 6. P. 54). Dabar visa tai neigiama. Mūsų karinė spauda visada vykdė aktyvią šmeižto kampaniją prieš Raudonąją armiją, tačiau tuo metu, kai Pavelas Gračiovas buvo paskirtas Rusijos gynybos ministru, ji kažkodėl itin pasmarkėjo. Pavelai Sergejevičiau, ar tai daroma ne jūsų įsakymu? Gal jūs nežinote, ką išdarinėja jums pavaldi spauda?

Ar ne laikas išsiaiškinti Gynybos ministerijos, jos centrinio organo ir paties ministro elgesio motyvus? Kuo jūs suinteresuoti, brangūs draugai? Kam dirbate? Kieno malūną sukate? Kas jums moka pinigus? Už ką?

6

Gerai, tegul komunistai tanką T-35 vadina pasenusiu. Tačiau KV prie pasenusių niekaip nepriskirsi. Lyginti KV su geriausiais vokiečių tankais net teoriškai negalima: KV – sunkusis tankas, o Vokieti-

jos kariuomenėje 1941 metais šios svorio kategorijos išvis nebuvo. Žymus vokiečių teoretikas ir tankų karo praktikas generolas pulkininkas Heincas Guderianas manė, kad „tankų kova su tankais primena jūrų kautynes. Ten taip pat kovoja tik patys stipriausi“ (Kareivio atsiminimai. Maskva, 1957. P. 121). Karas prasidėjo, Stalinas siunčia tankus KV-1, sveriančius 47, ir KV-2, sveriančius 52 tonas (ir TV-35, sveriančius 50 tonų), o Hitleris nieko panašaus neturi, jis priverstas siųsti geriausia, ką turi, – vidutinius tankus T-III ir T-IV, sveriančius 20–21 toną. Aš jų nelyginčiau, jeigu Vokietijos kariuomenės ginkluotėje būtų buvę kas nors vertingesnio. Tačiau nieko vertingesnio nebuvo. Vokietija karui išvis nesirengė. Todėl karas suvedė sovietinius KV su tuo, kas Vokietijos kariuomenėje buvo geriausia. Ir karas darė savo palyginimus.

Žodis liudytojui. Armijos generolas K. Galickis aprašo vieno sovietinio sunkiojo tanko KV mūšį su trimis vidutiniais vokiečių tankais T-III: du KV šūviai – ir du vokiečių tankai sutriuškinti, o trečiasis nusprendė pasitraukti, tačiau kai važiavo per griovį, jo variklis užgeso. KV jį pasivijo, užvažiavo ant jo, „sulamdė savo svoriu ir sutraiškė kaip riešutą“ (Rūsčių išbandymų metai. Maskva: Nauka, 1973. P. 79). Toliau generolas Galickis aprašo kitą atvejį: rastas sutriuškintas sovietinis KV, o aplink – dešimt sunaikintų vokiečių tankų. Į KV pataikė keturiasdešimt trys sviediniai, iš kurių keturiasdešimt jį įlenkė ir tik trys pramušė šarvus. Kol vokiečių tankai lamdė vieną KV, jis sunaikino dešimt vokiečių tankų.

Generolas pulkininkas A. Rodimcevas: „Per vienuolika karo mėnesių nepasitaikė, kad vokiečių patranka būtų pramušusi šio tanko šarvus. Kartais tankas KV turėdavo 90–100 įlenkimų nuo į jį pataikiusių priešo sviedinių, tačiau jis toliau kaudavosi.“ (Tavo, tėvyne, sūnūs. Kijevas, 1982. P. 291.)

Kiti sovietiniai generolai pateikia nemažai panašių pavyzdžių.

Tai gal sovietiniai generolai, švelniai tariant, dailina tikrovę? Ne. To meto vokiečių suvestinėse – tikra panika: vokiečių tankistai priprato, kad jų tankai geriausi pasaulyje, o čia staiga – KV. To jie nesitikėjo. To meto vokiečių dokumentai gana gerai žinomi. Aš jų

nekartosiu. Tik bendra 1941 metų išvada: „KV – pats baisiausias ginklas, su kuriuo kareivis yra susidūręs mūšyje. Prieštankinės patrankos prieš jį bejėgės."

Jeigu netikime vokiečių dokumentais, tai remkimės dabartiniais Vakarų istorikais ir KV portretui rasime įdomių dalykų. Didžiosios Britanijos karo istorikas R. Goralskis aprašo KV mūšį su vokiečių tankų ir prieštankinių patrankų grupe: tik per vieną mūšį tiesiai į KV buvo pataikyta SEPTYNIASDEŠIMT kartų, visi sviediniai šarvuose paliko įlenkimus, tačiau nė vienas jų nepramušė. Tad dabar įsivaizduokime tą mūšį. KV tikriausiai taip pat šaudė, o jo vieno sviedinio visiškai pakanka bet kokiam vokiečių tankui. Net per daug.

Arba paklausysime amerikiečių istoriko Stiveno Zalogos. Šio autoriaus knygas siūlau visiems: užsienyje geresnio sovietinių tankų istorijos specialisto nėra. Jis pateikia pavyzdį, kaip vienas KV sunaikino aštuonis vokiečių tankus. Tiesiai į jį iš labai arti buvo pataikyta trisdešimt kartų, tačiau nė vienas sviedinys šarvų nepramušė (Soviet Heavy Tanks. London: Osprey, 1981. P. 12–13). Toliau – kitas, matyt, fenomenalus pavyzdys: vienas KV triuškina vokiečių prieštankinę bateriją, iš labai arti tiesiai į jį pataiko DU ŠIMTAI prieštankinių sviedinių, KV padaro savo darbą ir sveikutėlis pasitraukia iš mūšio.

Tačiau ir tai ne viskas. Zaloga pateikia dar vieną pavyzdį. Kaip žinoma, Vokietijos tankų kariuomenė karo pradžioje buvo suskirstyta į keturias tankų grupes, kurios greitai buvo pertvarkytos į tankų armijas. Taigi 1941 metų birželį Lietuvoje, netoli Raseinių, vienas sovietinis KV visą parą stabdė vokiečių 4-osios tankų grupės puolimą.

Tankų grupė – tai ketvirtadalis visos Vokietijos tankų kariuomenės. Vienas sovietinis tankas prieš vokiečių tankų armiją. Nežinomas vyresnysis seržantas prieš generolą pulkininką Hepnerį. Tačiau nieko stebėtino: vyresnysis seržantas – iš tos armijos, kuri rengėsi karui, vyresnysis seržantas turi vieną sunkųjį KV, o vokiečių generolas pulkininkas rengėsi lengvoms pergalėms, operetiniam karui, vokiečių generolas pulkininkas sunkiųjų tankų...

Ir štai dabar „Krasnaja zvezda" mums pasakoja istorijas apie Vokietijos karinių pajėgų pranašumą.

20 skyrius

MILIJONAS. AR DAUGIAU?

Mes visi svajojome apie greitą pasaulinės revoliucijos pergalę.

Vyriausiasis artilerijos maršalas
N. Voronovas. Karo tarnyboje. P. 27.

1

Ėjo metai, buvo spausdinami straipsniai ir knygos. Aš perpratau gvardijų stebuklų esmę. O paskui išvykau. Jau Didžiojoje Britanijoje gavau „Sovietinę karinę enciklopediją". Daug joje įdomybių, ir pirmiausia – garsiausių mūsų divizijų kilmė.

Ir paaiškėjo, kad gvardijų stebuklų esmė tikrai tokia. Taigi Sovietų Sąjunga karui rengėsi. Tik ne tokiam karui.

Rengiantis karui buvo sunaudota neapsakomai daug pinigų, laiko, išteklių, padėta sveikatos ir jaunų gyvybių. Stalinas parengė gausybę parašiutininkų. Negaliu tiksliai pasakyti kiek, tačiau neabejotina – daugiau kaip milijoną. Apie milijoną aš kalbėjau „Ledlaužyje". Komunistiniai istorikai tai įnirtingai neigia, tačiau kito skaičiaus nenurodo.

Beje, apie milijoną parašiutininkų, parengtų Sovietų Sąjungoje, rašė 1940 metų rugpjūčio 18 dienos „Pravda". O ar nemeluoja laikraštis? Jis niekada nebuvo teisingas.

Gal ir meluoja, tačiau tik mažindamas skaičių. Štai šiek tiek konkrečiau: „Nuo 1934 metų balandžio iki 1936 metų vasario Ukrainoje parengta 427 000 parašiutininkų." Tai – oficiali Kijevo karinės apygardos istorija (Kijevo Raudonosios vėliavos ordino karinė apygarda. Maskva, 1974. P. 122). Šiuos duomenis patvirtina Ukrainos KP CK Partijos istorijos instituto archyvas (F. 7. Ap. 1. B. 1330. L. 32).

427 000 parašiutininkų – ne milijonas, bet juk ne vien Ukrainoje juos rengė! Ukraina – ne svarbiausia jų rengimo vieta. Daugiausia parašiutininkus rengė Maskvoje ir Maskvos srityje, Leningrade, Ivanove, Gorkyje, Kuibyševe, Urale, Sibire, Šiaurės Kaukaze, Kryme, kuris tuomet Ukrainai nepriklausė.

427 000 parašiutininkų Ukraina parengė mažiau kaip per dvejus metus, bet juk 1936 metų vasarį nebuvo baigta jų mokyti. Atvirkščiai, 1936 metai – pati pradžia. Tai – užuomazga. Kiek jų buvo parengta vien Ukrainoje 1937, 1938 metais? O 1939, 1940, 1941?

Taupydami lėšas, parašiutininkus mokė tarsi mėgėjus. Siekė, kad jaunasis entuziastas dirbtų, o laisvalaikį skirtų parašiutizmui. Tačiau buvo rengiami ir oro desanto padaliniai, daliniai ir net junginiai: „1933 metų pabaigoje Raudonoji armija turėjo vieną oro desanto brigadą, keturis aviacijos motorizuotuosius būrius, 29 atskiruosius batalionus ir keletą kuopų bei būrių, kuriuose buvo apie 10 tūkstančių žmonių." (VIŽ. 1982. Nr. 10. P. 75.)

„1938 metais tuometinių aviacijos desanto dalinių ir junginių pagrindu buvo formuojamos šešios oro desanto brigados – 201-oji, 202-oji, 204-oji, 211-oji, 212-oji, 214-oji." (Oro desanto kariuomenės vado pavaduotojas generolas leitenantas K. Kuročkinas // VIŽ. 1980. Nr. 8. P. 94.) Iš viso šešiose brigadose buvo 18 000 žmonių (VIŽ. 1975. Nr. 9. P. 81).

Išlaikyti daugiau kovos dalinių ir junginių sunku. Šiuose daliniuose ir junginiuose turi būti tik kai kurie. Kiti tegul pluša laukuose ir gamyklose. Jei prireiks, nebus sunku juos bet kuriuo metu pašaukti. Mat kiekvienas jų jau parengtas.

2

Ir štai tas metas atėjo. 1941 metų pavasarį Raudonojoje armijoje sukuriami penki oro desanto korpusai. Kiekvieną korpusą sudarė valdyba, štabas, priežiūros padaliniai, trys oro desanto brigados, ar-

tilerijos divizionas, atskirasis tankų batalionas (50 tankų) ir kiti pa daliniai. Kiekviename korpuse – 10 419 žmonių.

Toliau pateikiamas oro desanto brigadų, 1941 metų gegužės pabaigoje buvusių oro desantų korpusuose, sąrašas:

1-asis korpusas – generolas majonas M. Usenka – 1-oji, 204-oji, 211-oji brigada, Kijevo karinė apygarda;

2-asis korpusas – generolas majoras F. Charitonovas – 2-oji, 3-ioji, 4-oji brigada, Charkovo karinė apygarda;

3-iasis korpusas – generolas majoras V. Glazunovas – 5-oji, 6-oji, 212-oji brigada, Odesa;

4-asis korpusas – generolas majoras A. Žadovas – 7-oji, 8-oji, 214-oji brigada, Puchovičiai;

5-asis korpusas – generolas majoras I. Bezuglas – 9-oji, 10-oji, 201-oji brigada, Daugpilis.

Be to, 202-oji oro desanto brigada buvo atskiroji.

„Ledlaužio" skaitytojų nenorėjau kankinti šiais numeriais, maniau, kad dėl to niekas nesiginčys, tačiau atsirado nepatiklių pulkininkų ir generolų. Suabejojo.

Nors kai aš numerius nurodžiau, vėl netiki: numeriai nieko nereiškia, tuščia vieta, korpusai, girdi, nesukomplektuoti.

Nesiginčysiu. Oficiali oro desanto kariuomenės istorija teigia: „1941 metų birželio 1 dieną korpusai buvo baigti komplektuoti." (Sovietinė oro desanto kariuomenė, Maskva: Vojenizdat, 1986. P. 51.)

Galima skaityti ne sausą oro desanto kariuomenės istoriją, bet įvykių dalyvių liudijimus. Pasakoja dukart Sovietų Sąjungos didvyris generolas pulkininkas Aleksandras Rodimcevas, jis 1941 metų gegužę buvo paskirtas 3-iojo oro desanto korpuso 5-osios oro desanto brigados vadu. Tuomet Rodimcevas buvo pulkininkas, jau turėjo kovinės patirties, kariavo Ispanijoje, ten gavo pirmąją Aukso žvaigždę, o tada šiaip sau didvyrių žvaigždėmis nesišvaistė. Rodimcevas rašo: „Turėjau tarnauti su puikiai parengtais kovotojais, mūsų sovietinio jaunimo žiedu... Tarp karininkų buvo patyrusių parašiutininkų, kiekvienas buvo šokęs nuo penkiasdešimt iki šimto kartų. Brigadą sudarė keturi atskirieji parašiutininkų desanto batalionai, atskirasis

artilerijos divizionas, jaunesniųjų vadų mokykla, atskiroji žvalgybos kuopa, atskiroji zenitinė kulkosvaidžių kuopa, atskiroji ryšių kuopa. Ginkluote, materialiąja dalimi ir parašiutais brigada buvo visiškai aprūpinta. Puikus karininkų kolektyvas, drausmingas ir draugiškas... Vėliau aš įsitikinau – pirmasis įspūdis neapgavo: kiekvienas jų mūšiuose dėl Tėvynės kovėsi pasiaukojamai ir narsiai... Brigada planingai ir dalykiškai organizavo mokymąsi... Mane džiugino mano parašiutininkų darbštumas, jų drąsa ir valia, kurią lengvai galėjai pajusti tarp savimi pasitikinčių jaunuolių... Visas laikas buvo skirtas rengtis šuoliams, šokinėti, desantinėms užduotims atlikti...“

Greta Rodimcevo brigados mūšiams „beveik kovos sąlygomis“ rengėsi neseniai slapta iš Tolimųjų Rytų perkelta 212-oji oro desanto brigada. Rodimcevas pasakoja ir apie ją. Jos kariai ir vadai po 100 ir net 200 kartų buvo šokę su parašiutais, o vadas pulkininkas I. Zatevachinas – ne mažiau kaip 300 kartų (Tavo, tėvyne, sūnūs. P. 16–21).

Dar vienas liudijimas – pulkininko I. Starčiako knygoje „Iš dangaus – į mūšį“ (Maskva: Vojenizdat, 1965). Siūlau.

Armijos generolas A. Žadovas 1941 metais buvo generolas majoras, birželio pradžioje jį paskyrė 4-ojo oro desanto korpuso vadu. Štai jo pasakojimas: „Visos brigados ir korpuso padaliniai buvo sukomplektuoti iš gerai parengtų karių, turėjo visą materialiąją dalį ir ginkluotę.“ (Ketveri karo metai. Maskva, 1978. P. 14.)

Liudijimų, kad visi penki korpusai buvo visiškai pasirengę desantuoti, yra gausybė.

3

Nuo paprasto kovinio rengimo oro desanto korpusai greitai perėjo prie labai konkretaus. Po 1941 metų birželio 13 dienos buvo duoti atitinkami nurodymai ir baigta rengtis vykdyti kovos užduotis. Pavyzdžiui, dešimtys tūkstančių parašiutų jau buvo sudėti pakrovimo oro uostų rajonuose...

Tačiau Hitleris smogė preventyvų smūgį, „išvadavimas“ nepasisekė ir oro desanto išmesti priešo užnugaryje nebereikėjo. Visų oro desanto korpusų padėtis buvo vienoda: gynybiniame kare jie nereikalingi. Pietvakarių fronto štabo viršininkas generolas leitenantas M. Purkajevas pulkininkui A. Rodimcevui suprantamai paaiškino: „Dabar, drauge Rodimcevai, tokia padėtis, kad ir be šuolių labai lengvai galima atsidurti priešo užnugaryje. Kai kurie mūsų daliniai ir net junginiai jau apsupti. O jūs rengiatės šokinėti...“ (Tavo, tėvyne, sūnūs. P. 29.)

Taip, gynybiniame kare šokinėti niekur nereikia. Reikia priešo tankus sustabdyti. Dirbti šiam darbui ir buvo mesti visi penki korpusai. Tačiau desantuoti (dabar jau niekam to nereikia) viskas buvo parengta. Net parašiutai jau pakrovimo oro uostų rajonuose. Tad štai 4-ojo oro desanto korpuso vadas generolas majoras Žadovas iškviečia korpuso štabo operatyvinio skyriaus viršininko pavaduotoją kapitoną A. Goriačevą:

„– Jūs, drauge kapitone, žinote, kas yra auksas?

Šis buvo suglumintas tokio netikėto klausimo, bet atsakė:

– Įsivaizduoju, tačiau aukso niekada neturėjau.

– Netiesa, – sakau jam, – kiekvienam raudonarmiečiui ir vadui buvo skirtas parašiutas. Tai ir yra mūsų valstybės auksas. O kur yra keli tūkstančiai parašiutų? Miške, kilometras į rytus nuo Berezinos upės. Organizuokite šio vertingo turto išvežimą į užnugarį.“ (Ketveri karo metai. P. 16.)

Iki birželio 22 dienos parašiutus atvežė į mišką, o dabar reikėjo juos gelbėti. Armijos generolas Žadovas praneša, kad kapitonas Goriačevas užduotį įvykdė – kažkur gavo automašinų ir puolančio priešo kulkosvaidžių apšaudomas parašiutus išvežė į saugią vietą. Už tai ir buvo apdovanotas ordinu.

4

Išnagrinėkime šį pavyzdį.

Draugai desantininkai, kiek vienam žmogui reikia turėti parašiutų? Tikrai. O kiek oro desanto korpusui? O kartu su krovininiais?

Ir visi jie iki Hitlerio įvykdyto puolimo kažkodėl atsidūrė miške. Kodėl?

Atsakymas: na, šiaip sau. Paėmė, išvežė į mišką ir ten suvertė.

Šis atsakymas netinkamas. Jeigu oro desanto bataliono vadas šiaip sau iš sandėlio paims parašiutus ir išveš juos į mišką, tai ir vyresnysis vadas, ir valdiniai jį paklaus: kodėl tai darai?

Parašiutas – jautrus daiktas. Desantininkas nemėgsta, kai su jo parašiutu kaip nors eksperimentuojama. Miške lietutis, drėgmė, rasa. Net jei brezentu uždengsi, vis tiek – kondensacija ir visa kita. Tad tokio bataliono vadas tą pačią dieną bus ypatingajam skyriui apskųstas tiek kartų, kiek batalione yra žmonių. Net tą bataliono vadą nupils už kenkimą.

Juo labiau to neatleis brigados vadui. Brigados vadą apskųs dar daugiau žmonių, nes brigadoje yra keturi batalionai, artilerijos divizionas, žvalgų kuopa ir t. t. Niekas netylės.

O išvežti į mišką viso oro desanto korpuso parašiutus? Jeigu nebus Maskvos įsakymo, niekas neleis jums to daryti. Ir jeigu viso oro desanto korpuso parašiutai iki karo pradžios kažkodėl atsidūrė miške, vadinasi, tokia buvo Maskvos valia.

Tik ir Maskvoje ne taip viskas paprasta. Tegul pačiam aukščiausiam desantininkų viršininkui į galvą topteli mintis ir jis korpuso vadui telegramą mesteli: nagi, Charitonovai (arba Bezuglai, arba Žadovai), nuvežk dvidešimt penkis tūkstančius parašiutų į mišką, palaikyk ten, o paskui grąžink į sandėlį...

Tai nepavyks: parašiutai pateks po lietučiu – dvidešimt penkis tūkstančius reikės džiovinti ir perdėlioti... Kovinis rengimas sutriks. Už tai ir patį didžiausią viršininką prie sienos pastatys. Apie tokio viršininko elgesį ir korpusų vadai praneš kur reikia, ir korpusų prokurorai, ir specialiojo skyriaus darbuotojai, ir skundikai, kurių desanto kariuomenėje turi būti daugiau, negu įprasta... Na, ir paprasti kareivėliai signalizuos: aiškus kenkimas!

Jeigu parašiutai po atviru dangumi išgulės truputį. ilgiau negu nustatyta, tai žus, – ir aukščiausia bausmė užtikrinta, ir apskųsti negalima.

Bet tikriausiai buvo numatyta surengti pratybas! Prieš pratybas į penkis oro desanto korpusus ir buvo nusiųsti įsakymai išvežti parašiutus į miškus, į pakrovimo oro uostų rajonus!

Tik ši versija atkrinta. Atrodytų, gynybai pati tinkamiausia priemonė – iškasti apkasus, tačiau ne, sovietinei kariuomenei to daryti pasienio rajonuose neleido. Dabar aiškina: kad Hitlerio neišprovokuotų. Na, sutikime. Tačiau per pratybas prie Vokietijos sienos išlaipinti visą korpusą (arba du, arba visus penkis) – argi tai ne provokacija? Pratybos yra pratybos, o vokiečių štabuose kyla panika: kokiam gi karui rusai rengiasi? Ir jeigu pratybos, tai kodėl jų tose pačiose Gorochovecų stovyklose prie Volgos upės neorganizuoja? Gorochovecų stovyklos arba Zvenigorodas, Tockojės stovyklos už Volgos – tai tradicines sovietinių desantininkų rengimo vietos, kodėl gi ten nesurengus pratybų? Jos ir nuo smalsių akių toli, ir toli nuo rajonų, kuriuose korpusų pratybos su išlaipinimu priešo teritorijoje vertintinos kaip provokacija. Rengti pratybas prie Vokietijos ir Rumunijos sienų – tai blogiau negu provokacija. Įdomu, kad, be Vokietijos ir Rumunijos sienų, yra neregėtai ilga siena Tolimuosiuose Rytuose, ir ten priešas – Japonija. Tačiau ten jokių oro desanto korpusų nėra ir jokios pratybos ten nerengiamos, ir parašiutai į taigą nevežami.

Nors gal desantininkai gynybiniam karui rengėsi? Jeigu rengėsi gynybiniam karui, tai kodėl 1941 metų gegužę tokį vertingą turtą suvežė ten, iš kur jį pirmomis karo dienomis reikėjo išvežti pliekiant kulkosvaidžių ugniai? Tad nėra kur, kaip išsiaiškinome, gynybiniame kare šokinėti.

O gal buvo rengiamas Sovietų Sąjungos įsiveržimas, bet 1942 metais?

Labai išmintinga: 1941 metų vasarą parašiutus išvežti į miškus, ten palaikyti, lietučiu pagadinti, o paskui grąžinti į sandėlius! Tik gal nusprendė ne sandėliuose, bet miškuose iki 1942 metų laikyti?

Net kvailyste nepavadinsi. Kituose korpusuose – tas pats vaizdas, Oro desanto korpusas – slapta organizacija. Generolas majoras

Bezuglas Daugpilyje negali žinoti, ką veikia Charitonovas prie Charkovo ir Glazunovas prie Odesos. Ir jeigu jie visi kvailiai, tai jų kvailumas atsiskleidė staiga vienu metu – paskelbus TASS'o 1941 metų birželio 13 dienos pranešimą.

Taigi – pasirengimas karui. Paskutinė pasirengimo stadija.

Vieną armijos generolo A. Žadovo knygos puslapį būtų galima išplėšti ir įklijuoti į pradedančio šnipo analitiko vadovėlį: per dvidešimt sekundžių perskaityti tekstą, per dvidešimt sekundžių jį suvokti ir dar per dvidešimt padaryti vienintelę išvadą. O ji tokia: 1941 metų vasarą buvo paskutinė Sovietų Sąjungos pasirengimo smogti netikėtą smūgį stadija.

Tai – vienintelis galimas paaiškinimas. Visi kiti išsyk atkrinta.

Ar galima iš vieno korpuso daryti išvadą apie visą Raudonąją armiją?

Taip. Būtent taip. Iki birželio 22 dienos 4-asis oro desanto korpusas aiškiai rengėsi skubiai ir neišvengiamai išsilaipinti priešo teritorijoje, tik ne mokymo tikslais, bet kovai. Tačiau ar galima vieną oro desanto korpusą mesti į Vokietiją, o visą Raudonąją armiją palikti vietoje? Juo labiau kad ne vienas, o iškart visi penki korpusai pasirengė išsilaipinti priešo teritorijoje.

5

Penki korpusai – tai 52 tūkstančiai desantininkų. Ir viena atskiroji brigada – bus 55 tūkstančiai. O kurgi tas milijonas?

Pranešu. Penki oro desanto korpusai – tai pradžia. Tai pirmoji banga, tai pirmajam smūgiui. Buvo planuota 1941 metų vasarą išskleisti penkis korpusus, juos išskleidė, ir dar penkis – antrosios bangos – kreipti į Prancūziją ir Ispaniją. Buvo planuota juos išskleisti 1941 metų vasarą.

Hitleris užpuolė, pirmosios bangos oro desanto korpusai gynybiniame kare nereikalingi, tačiau mechanizmas užsuktas, ir antrosios bangos oro desanto korpusus vis tiek išskleidė. Tiksliai pagal planą – 1941-ųjų vasarą.

Štai jų sudėtis 1941 metų rugpjūtį:

6-asis korpusas – generolas majoras A. Pastrevičius – 11-oji, 12-oji, 13-oji brigada, Maskvos sritis;

7-asis korpusas – generolas majoras I. Gubarevičius – 14-oji, 15-oji, 16-oji brigada, Pavolgis;

8-asis korpusas – generolas majoras V. Glazkovas – 17-oji, 18-oji, 19-oji brigada, Maskvos sritis;

9-asis korpusas – generolas majoras M. Denisenka– 20-oji, 21-oji, 22-oji brigada, Ivanovo sritis;

10-asis korpusas – pulkininkas N. Ivanovas – 23-ioji, 24-oji, 25-oji brigada, Pavolgis, galbūt Gorochovecų stovyklos.

Be penkių korpusų, buvo išskleistos penkios atskirosios manevrinės oro desanto brigados: 1-oji, 2-oji, 3-ioji, 4-oji ir 5-oji.

Pirmosios bangos korpusai gulė po tankais. Antrosios bangos – iš dalies ten pat. Pavyzdžiui, 6-asis oro desanto korpusas 1941-ųjų spalį kovėsi gindamasis prie Naro Fominsko (Radijo stotis „Majak". Maskva, 1984 m. gruodžio 22 d. 15.50).

6

Sakysite, šimtas tūkstančių. Priskaičiavus atskirąsias brigadas ir atsarginius desanto pulkus – šimtas penkiasdešimt tūkstančių. Kurgi milijonas?

O milijonas rezervuotas. Milijonas triūsia.

Dešimt oro desanto korpusų buvo „pereinamaisiais kiemais".

Mechanizmas veikė taip: dešimtis ir šimtus tūkstančių žmonių oro desanto korpusuose rengė išsilaipinti priešo teritorijoje. Tačiau vėl grėsė krizė. Reikėjo rezervų. Stalinas įsakė iš korpusų paimti dalį desantininkų, iš jų suformuoti divizijas, pasiųsti į mūšį, o jų vietą bemat užimdavo kiti, kuriems atšaukdavo rezervą ir jie patekdavo į oro desanto korpusus. Tad vėl viskas kartodavosi.

Raudonoji armija visą laiką mėgino pulti. Vokiečiai tai žinojo: „Jie nuolat siekė žūtbūt pulti, tačiau dažnos jų atakos sužlugdavo ir

jie patirdavo didelių nuostolių.“ (E. Mideldorfas. Rusijos kampanijos taktika. P. 357.)

Taip buvo visais lygiais, taip pat ir strateginiu. Krymo frontas žuvo, nes rengėsi pulti, o ne gintis. Charkovo katastrofa – tai kelių armijų puolimas. Jas atkirto sparnui smogtu smūgiu. 2-oji smogiamoji puolė – ją atkirto. 39-oji puolė – ją atkirto. Gali būti tik vienas sutriuškinimo 1941 metais paaiškinimas: kariuomenė rengėsi pulti, o ne gintis.

Ir Sovietų Sąjungos oro desanto kariuomenę rengė tik pulti, išsilaipinti priešo teritorijoje, veikti priešo užnugaryje. Tačiau dėl to, kad visą laiką mėgino pulti, Raudonoji armija patyrė milžiniškų nuostolių. Reikėjo atsargų, ir Stalinas vėl įsakė iš oro desanto kariuomenės paimti tūkstančius, dešimtis ir šimtus tūkstančių, paversti juos pėstininkais ir visai neparengtus mesti po vokiečių tankais.

Tad oro desanto korpusus vėl papildydavo atsarginiai, parengti dar iki karo.

Kai Hitleris 1942 metų vasarą 4-ąją tankų armiją pasiuntė į Kaukazą, jai kelią pastojo du gvardijos korpusai. Apie juos oficialiojoje istorijoje sakoma: „Didvyriškai kovėsi oro desanto brigadų, 1942 metų vasarą perkeltų į Kaukazą, į Šiaurės Kaukazo frontą, kariai. Iš oro desanto kariuomenės buvo perkeltos 1-oji, 2-oji, 3-ioji, 4-oji ir 5-oji manevrinės oro desanto brigados ir 4-asis atsarginis oro desanto pulkas, kurie buvo pertvarkyti į gvardijos šaulių brigadas ir įtraukti į 10-ąjį ir 11-ąjį gvardijos šaulių korpusus.“ (Sovietinė oro desanto kariuomenė. P. 180.)

Štai jis, stebuklų paaiškinimas. Štai iš kur atsirado tie korpusai – ėmė desantininkus, avansu suteikė gvardijos vardus ir desantininkais užkamšė skyles.

Generolas leitenantas I. Roslas buvo generolas majoras, jis vadovavo 11-ajam gvardijos šaulių korpusui, o šis turėjo sustabdyti Kleisto 4-ąją tankų armiją. Viskas gerai: žmonės auksiniai, tik... tik gintis jų niekada nemokė, ir sunkieji ginklai ne desantininkams skirti. Oro desanto kariuomenė – tai lengvas ir nepaprastai paslankus kovos pabūklas. Bizūnas. O tankų armija – skeltuvas. Mesti desantininkus po tankais, kad juos sustabdytų, – tai mėginimas bizūnu perskelti pentį.

Tačiau ką daryti, jei kitų priemonių nesama? Ką daryti, jei kariuomenė yra, ji net per didelė, tik ne tokiam karui parengta?

Generolas leitenantas I. Roslas prisiminė: „Trūko artilerijos (zenitinės išvis nebuvo), nebuvo tankų, trūko prieštankinių priemonių... Aš paprašiau generolą I. Maslenikovą sustiprinti korpusą prieštankinėmis priemonėmis, nors vienu tankų batalionu. Deja, į mano prašymą niekas neatsižvelgė. „Kariauti reikia ne skaičiumi, o sugebėjimais“, – sudirgęs atsakė jis ir sėdo į mašiną. Supratau, kad jis paprasčiausiai neturi ko man duoti.“ (VIŽ. 1972. Nr. 12. P. 79.)

Prieš tankus – didvyriškumas. Prieš oro atakas – taip pat.

Ir prie Stalingrado nuėjo dešimt gvardijos šaulių divizijų. Tai – 130 000 desantininkų. Ir vėl – nemokyti gintis, be sunkiųjų ginklų, bet didvyriai... Jie nesitraukė.

Tad ten prie Stalingrado – likę gyvi pirmosios bangos korpusų desantininkai. 3-iasis oro desanto korpusas seniai paverstas pulkininko Rodimcevo 13-ąja gvardijos šaulių divizija (o pamaskvyje sukurtas naujas 3-iasis oro desanto korpusas, į jį jau pašaukė naujus desantininkus).

Štai gvardijos 13-oji ginasi, tačiau svajoja apie tą darbą, kuriam ją rengė:

Kas diena, valanda
Vyriškėjam, kada
Šaunūs pėstininkai eina mūšin...
Juodai svastikai bus
Šičia galas kraupus –
Mes ją šautuvo kulkom numušim.

Jeigu mums įsakys, –
Pasiruošę visi, –
Smogsim jiems iš dangaus, okupantams.
Būsim vėl mes jauni
Ir dažnai naktimis
Pasiversim į oro desantą.

Mūsų draugė – narsa, –
Čia stiprybė visa.
Mes didžiuojamės jos nepraradę.
Mus, bebaimius karius,
Didvyris nemarus
Pulko vadas Rodimcevas veda.

Desantininkų svajonėms nebuvo lemta išsipildyti. Oro desantu jie taip ir netapo. Juos metė po tankais, po tankais, po tankais.

7

Apie 7-ąjį oro desanto korpusą yra parašyti generolo leitenanto N. Diomino atsiminimai (VIŽ. 1978. Nr. 2, P. 85–90). Nelinksmi atsiminimai. Korpusą rengia išsilaipinti priešo teritorijoje, ir staiga 1942 metų gruodį gaunamas įsakymas iš korpuso skirti tiek ir tiek tūkstančių desantininkų, suformuoti diviziją, avansu – gvardijos vardas, ir pirmyn į Šiaurės vakarų frontą. Užduotis – forsuoti Lovatę ir pralaužti daugiajuostę vokiečių gynybą liūdnai pagarsėjusiame „Ramuševo koridoriuje". Na, ne viena divizija ten, o trys: dvi iš 8-ojo korpuso (korpusas tarsi guminis: kiek nori iš jo divizijų imk, o jų vis nemažėja).

Tuose kraštuose, prie Staraja Rusios, prie Lovatės, 1-ajame gvardijos šaulių korpuse, kariavo mano tėvas. Jis matė desantininkus ir pasakojo, kaip jie stengėsi pralaužti gynybą. Tačiau nesiremsime šeimos atsiminimais. Pamėginsime įsivaizduoti, kas iš tos užmačios galėjo išeiti. Gynybos pralaužimas – tai darbas, kuriam reikia sunkių instrumentų: didesnio kalibro haubicų, sunkiųjų tankų, daug pionierių su savo ypatinga technika – liepsnosvaidžiais tankais ir tankų tralais. Gynybos pralaužimas – tai daugybė minosvaidžių ir salvių ugnies įrenginių. Kad būtų pralaužta gynyba, reikia patyrusių artilerijos ugnies koreguotojų ir daug šaudmenų. Visa tai, ko desantininkai ir neturi. Desantininkai nestokoja tik drąsos. Juos metė į mūšį

kaip stachanoviečius į Maskvos metropoliteno statybą – ginkluotus entuziazmu...

8

Tad neišsenkamus korpusus vėl papildydavo patys geriausi žmonės, ir jie vėl buvo rengiami išsilaipinti priešo teritorijoje. Vėl įsakymas, vėl avansu gvardijos vardas ir vėl pralaužti gynybą arba sulaikyti tankus.

Imkime bet kurią Stalingrado šaulių diviziją. Iš kur jos? 39-oji gvardijos – iš 5-ojo oro desanto korpuso (Sovietinė oro desanto kariuomenė. P. 156), 41-oji gvardijos– iš 10-ojo oro desanto korpuso, 35-ąją, tikiuosi, įsiminėte. Po daugelio metų 35-ojoje aš pirmąkart mėginau išsiaiškinti gvardijų stebuklus. 35-oji, jei prisimenate, iš neišsenkamo 8-ojo oro desanto korpuso.

Draugai kritikai, jeigu nepakanka, tokiais skaičiais galiu jus užversti.

Ir Kursko lanke po vokiečių tankais gulė gvardiečiai desantininkai. Ten stovi monumentai, kuriuose aiškiai nurodyta, kurios oro desanto gvardijos divizijos turėjo sulaikyti tankų pleištus (suprantama, kartu su baudžiamojo dalinio kareiviais ir kitais frontininkais).

O štai apie 4-ąją gvardijos armiją: „4-oji gvardijos armija buvo suformuota iš gyvybingų oro desanto dalinių." (Armijos generolas M. Kazakovas. Prie įvykusių kautynių žemėlapio. Maskva, 1971. P. 182.)

Užsimerkime ir įsivaizduokime, kiekgi reikia tokių gyvybingų dalinių, kad sukomplektuotume vieną gvardijos armiją. Paskui ją dar papildytume. 4-oji gvardijos armija – pagrindinio smūgio kryptyje. Todėl ji ir gvardijos. Ne veltui draugas Stalinas avansu gvardijos vardą suteikdavo. Oi, ne veltui. Draugas Stalinas žinojo: desantininkai krauju avansą sumokės.

5-ajai gvardijos armijai vadovavo mums jau pažįstamas A. Žadovas. Tas, kuris karo pradžioje vadovavo 4-ajam oro desanto korpusui

ir prie Berezinos gelbėjo parašiutus. Tik dabar jis pakeltas į generolus leitenantus. 5-ojoje gvardijos armijoje buvo ne tik gvardijos šaulių divizijų, buvusių desanto (tiksliau – paprasčiausiai pakeitusių pavadinimą), bet ir grynai oro desanto divizijų, nepakeitusių net pavadinimo. Tad jos – po tankais, po tankais ir vėl – ten pat. Solidus šaltinis „Sovietinė karinė enciklopedija" (T. 2. P. 489): „1943 metų liepos 11 dieną SS 2-ojo tankų korpuso tankų divizija „Adolfas Hitleris" smogė į 95-osios gvardijos šaulių ir 33-iojo gvardijos šaulių korpuso 9-osios gvardijos oro desanto divizijos sandūrą..." Tai visai kitas Kursko lanko baras, o istorija ta pati: vokiečiai smogė dviem kryptimis, ir kitoje pagrindinio smūgio kryptyje vokiečius vėl pasitiko ji, sparnuotoji pėstininkija.

Vėliau – pasitiktinės tankų kautynės prie Prochorovkos. Iš mūsų pusės – Rotmistrovo 5-oji gvardijos tankų armija ir Žadovo 5-oji gvardijos armija. Desantininkai...

9

Bet kodėl gi jų nepanaudojus pagal tiesioginę paskirtį?

Todėl, kad „sėkmingai panaudoti didelio desanto jo skrydžio bare, išsilaipinimo priešo teritorijoje ir tolesnių kovos veiksmų rajone, jei nėra visiško viešpatavimo ore, neįmanoma" (ODK vyriausiasis vadas generolas pulkininkas D. Suchorukovas // VIŽ. 1981. Nr. 7. P. 71).

Tai buvo žinoma ir prieš karą: norint išlaipinti didelį desantą, reikia ne paprastai turėti pranašumą ore ir net ne viešpatauti, o visiškai viešpatauti, ir ne tik skridimo bei išsilaipinimo priešo teritorijos rajonuose, bet ir desantininkų kovos veiksmų vietose. Kitaip tariant, šie puikūs, bet labai lengvais ginklais ginkluoti junginiai galėjo būti panaudoti ypatingomis sąlygomis. Pavyzdžiui, kare, kurį pradedame netikėtu triuškinamu smūgiu. Antra galimybė (esant tam pačiam scenarijui) – užgrobti teritorijas, kurias vokiečių aviacija menkai kontroliavo, – Rumunijos, Bulgarijos, Jugoslavijos ir t. t. Trečioji galimybė: Vokietijos imperijai griūvant, užgrobti milžiniškas niekieno

nekontroliuojamas Prancūzijos, Belgijos, Olandijos ir kitas teritorijas. Ketvirtoji galimybė: užgrobti sutriuškintų Europos metropolijų ir draugiškos Didžiosios Britanijos niekieno nevaldomas kolonijas.

Mėginimai nuleisti korpusus vykstant normaliam karui, kai daug metų kovojant sėkmė lydi tai vienus, tai kitus, baigdavosi nesėkmingai: 4-ojo oro desanto korpuso nuleidimas 1942 metų vasarį prie Viazmos ir 1943 metų Dnepro desantas. Jei nėra absoliutaus viešpatavimo ore, negali pasisekti nuleisti didelių desantų.

Šiuo požiūriu stebina sovietinė cenzūra, visai praradusi budrumą ir maršalo Žukovo memuaruose palikusi tokį pasažą: „Dėl galimų kovos operacijų pobūdžio reikėjo gerokai padidinti oro desanto kariuomenę. 1941 metų balandį pradėti formuoti penki oro desanto korpusai...“ (Atsiminimai ir apmąstymai. P. 211.)

1941 metų vasarį Žukovas tapo Generalinio štabo viršininku, ir prasidėjo dar niekada neregėtas naujų kariuomenės formuočių išskleidimas. Be to, balandį buvo formuojami penki pirmosios bangos korpusai. Dabar mes žinome, kad tai buvo tik pradžia. Žukovui „dėl galimų kovos operacijų pobūdžio reikėjo gerokai padidinti oro 3 desanto kariuomenę“. Kokios gi tos galimos kovos operacijos? „Raudonosios armijos 1936 metų lauko statutas“ (LS-36) labai aiškiai nustatė, kad oro desanto kariuomenę panaudoti galima tik vykstant puolimo operacijoms ir tik veikiant kartu su kariuomene, puolančia iš fronto (7 straipsnis). Bet tai galima suprasti ir nepažvelgus į statutą. Tai apie kokias galimas operacijas kalba Žukovas?

10

Jeigu Stalinas ir Žukovas būtų smogę netikėtą smūgį Vokietijai, tai dėl oro desanto kariuomenės panaudojimo nebūtų buvę sunkumų. Tačiau Hitleris aplenkė, Hitleris smogė pirmas, todėl Stalinas ir Žukovas paprasčiausiai negalėjo panaudoti mūsų oro desanto galios. Visą karą Stalinas laukė, kada vokiečių aviacija bus visiškai sutriuškinta ir jis galės pasiųsti savo desantininkus užimti nevaldomų teritorijų. Per visą

karą oro desanto korpusai gaudavo geriausius žmones, kuriuos dar iki karo parinko ir parengė desantuoti, tačiau Hitleris atsimušdavo, ir vėl tekdavo desantininkais užkamšyti skyles. Pavyzdžiui, taip: „36-oji gvardijos šaulių divizija buvo suformuota 9-ojo oro desanto korpuso pagrindu remiantis Vyriausiosios kariuomenės vadovybės 1942 metų liepos 31 dienos direktyva... Rugpjūčio 5 dieną daliniai pradėjo krautis į geležinkelio vagonus, nors iki to laiko divizija dar nebuvo baigta formuoti: nebuvo artilerijos pulko, kai kurių specialiųjų padalinių..." (K. Akimovas. Nuo Volgos iki Alpių. Kovinis 36-osios gvardijos šaulių Dnepro aukštupio Raudonosios vėliavos, Suvorovo ir Kutuzovo ordinais apdovanotos divizijos kelias. Maskva: Vojenizdat, 1987. P. 4–5.)

Draugas Stalinas sprendimus priimdavo naktimis. Liepos 31 dieną – visiškai tikėtina, kad beveik vidurnaktį, o gal ir po vidurnakčio, t. y. rugpjūčio 1 dieną. Iš draugo Stalino kabineto direktyva perėjo daugelį institucijų, kol pateko korpuso vadui. Tad jau – krovimasis... Be artilerijos pulko... Nieko. Apsieisite.

Iš korpusų būdavo paskiriamos gvardijos divizijos, ir juos vėl papildydavo nauji žmonės, kuriuos rengdavo desantuoti, ir vėl aliarmas, bėgte, bėgte į vagonus! Pirmyn!

Taip vėl viskas prasidėdavo iš pradžių... 1944 metais formuojami trys nauji gvardijos oro desanto korpusai:

generolo leitenanto P. Mironovo 37-asis;

generolo leitenanto A. Utvenkos 38-asis;

generolo leitenanto M. Tichonovo 39-asis.

Tai nepaprasti korpusai. Juos sudarė ne brigados, o divizijos – po tris gvardijos oro desanto divizijas kiekviename korpuse. 1944 metų spalį korpusai buvo sujungti į atskirąją gvardijos oro desanto armiją (Sovietinė oro desanto kariuomenė. P. 276).

Europa tuoj bus išvaduota. Draugas Stalinas pasirengė...

Tačiau Hitleris prie Balatono smogė smūgį... Atskirąją gvardijos oro desanto armiją teko pavadinti 9-ąja gvardijos armija, tris jos korpusus ir devynias divizijas – gvardijos šaulių ir padaryti paskutinį karo stebuklą... „9-oji gvardijos armija buvo visiškai sukomplektuota iš gerai parengtų karininkų, seržantų ir kareivių, baigusių

kovos veiksmų vykdymo priešo užnugaryje mokymo kursą." (Ten pat. P. 277.)

Išvada: patys geriausi Sovietų Sąjungos kovotojai, daugiau kaip milijonas žmonių, rengėsi ypatingoms operacijoms, veiksmams priešo užnugaryje. Tačiau per visą karą juos netikėtai nė kiek nepasirengusius siųsdavo vykdyti užduočių, kurioms jie neturėjo nei patirties, nei ginkluotės.

GERIAUSIĄ MILIJONĄ BE REIKALO PRAŽUDĖ.

Tačiau kitomis sąlygomis, o būtent – mūsų kariuomenei netikėtai smogiant Vokietijos oro uostus, šis iš anksto parinktas ir puikiai parengtas milijonas karių grobikiškame kare būtų buvęs geriausias iš visų kada nors žmogaus sukurtų instrumentų.

11

Tačiau kaip nuleisti milijoną karių? Mano kritikai pateikė baisią statistiką: 1944 metais Normandijoje amerikiečiai nuleido savo desantininkus, ir tam jiems prireikė labai daug lėktuvų ir sklandytuvų.

Taip. Nors nelyginkime. Mūsų kitoks požiūris į karą. Amerikiečiai forsavo Reiną, ir jiems prireikė neįtikėtinai daug desanto perkėlimo priemonių. O Raudonoji armija forsavo Dneprą „parankinėmis priemonėmis": nuskendai – vadinasi, esi prastas kareivis ir Raudonajai armijai netinki.

Ar galime įsivaizduoti amerikiečių kariuomenę, kuri forsuoja Reiną plaukdama ant pripūstų palaidinių? O NKVD užtvarų būriai kulkosvaidžių ugnimi į pakaušį drąsina nemokančiuosius plaukti...

Mes gyvenome kitame pasaulyje. 1942 metais oro desantas prie Viazmos – tai 4-ojo oro desanto korpuso 8-oji, 9-oji, 214-oji ir 1-ojo korpuso 211-oji brigada. Per šešias naktis priešo užnugaryje buvo nuleista 7000 desantininkų ir 1500 minkštų konteinerių su ginkluote ir kroviniais. Kad nuleistų tiek desantininkų, amerikiečiams būtų prireikę daug lėktuvų. Bet mums užteko... 64 lėktuvų PS-84 ir TB-3 (VIŽ. 1975. Nr. 9. P. 82–83).

Per išvaduojamąjį karą Europoje, Azijoje ir kitur buvo rengiamasi nuleisti ne visus desantininkus iškart ir ne vien Vokietijoje. Prieš mus driekėsi milžiniška teritorija nuo Ramiojo iki Indijos vandenyno, nuo Indijos iki Atlanto vandenyno. Hitleris sutriuškino kolonijines metropolijas, ir reikėjo tik paimti į savo rankas be šeimininkų likusias kolonijas. Vieną po kitos. Iš eilės.

Sutriuškinus Vokietiją, visa mūsų aviacija užsiimtų desanto nuleidimu. Sovietinius bombonešius DB-3f prieš karą specialiai sumodernino, kad jie, be bombų, galėtų skraidinti desantininkus arba krovinius jiems. Tas pats pasakytina ir apie daugybę bombonešių SB. Sovietiniai bombonešiai TB-1 ir TB-3 specialiai sukurti, kad būtų naudojami dvejopai: ir kaip bombonešiai, ir kaip transportiniai desanto lėktuvai – 32 žmonės su parašiutais arba 50 be jų. Prieš vokiečiams užpuolant Stalinas turėjo apie tūkstantį TB-1 ir TB-3. Tūkstantis TB – tai 32 000 – 50 000 žmonių vienu reisu. Be to, Sovietų Sąjunga turėjo lėktuvų R-5 ir U-2. Šie lėktuvai imdavo mažai parašiutininkų, tačiau jų buvo daug. Iki karo pradžios Stalinas iš Amerikos gavo geriausią pasaulyje transportinį desanto lėktuvą „Duglas DS-3“ ir pradėjo šiuos lėktuvus gaminti Sovietų Sąjungoje. Be to, sutriuškinus Vokietiją (arba tik Ploješčio naftos gavybos rajonus), sovietinė pramonė vietoje Jakovlevo naikintuvų ir Iljušino šturmo lėktuvų galėjo gaminti dešimtis tūkstančių konstruktoriaus O. Antonovo sklandytuvų „Masinis-4“ ir lėktuvų PS-84.

★★★

Kartą draugas Stalinas lėktuvų konstruktoriui A. Jakovlevui iškėlė kovos užduotį sukurti naują, geriausią pasaulyje naikintuvą. Terminas – trys mėnesiai. Jakovlevas nusišypsojo ir nenuovokiajam Stalinui mandagiai paaiškino, kad Amerikoje toks lėktuvas sukuriamas per dvejus metus. Draugas Stalinas neapsakomai nustebo: „O argi jūs amerikietis?“

Puikus naikintuvas buvo sukurtas per nustatytą laiką.

Tiems, kurie prisimena, kiek desanto lėktuvų prireikė amerikiečiams, atsakau: o argi mes amerikiečiai?

21 skyrius

KAIP KALĖJIMO DAVINĮ SULYGINTI SU KREMLIAUS DAVINIU?

Juk komunistų idėja iš esmės yra šventa ir amžina.

Krasnaja zvezda. 1995 m. sausio 18 d.

1

O dabar vėl įsivaizduokime padėtį tų propagandistų, kuriuos komunistai papirko ir kuriems įsakė, akcentavus „nepasirengimą", sudarkyti Rusijos istoriją. Papirktiems istorikams reikėjo išleisti tūkstančius knygų, paskelbti dešimtis tūkstančių straipsnių, tačiau taip paskelbti, kad būtų užmaskuota šviečianti Vokietijos sunkiųjų tankų gamybos skylė. Reikėjo lenteles ir grafikus taip sudaryti, kad skiltyje „Vokietijos sunkieji tankai" bent kas būtų. Skaičius reikėjo taip išdėstyti, kad nulis skaitytojų neglumintų, neverstų be reikalo klausinėti.

Ir komunistiniai istorikai panaudojo antrą triuką: iš 1941 metų statistikos išmetė skiltį „Sunkieji tankai". Vietoje jos visuose žinynuose, moksliniuose traktatuose, straipsniuose, lentelėse ir grafikuose yra tik skiltis „Sunkieji ir vidutiniai tankai". Štai ir viskas. Ir skylę užmaskavo. Mikliomis rankomis. Laisva traktuote. 1941 metais sunkiųjų tankų Vokietijoje nebuvo, tačiau statistika apie tai nebeužsimena. Atvirkščiai: skilties pavadinimas „Sunkieji ir vidutiniai tankai" leidžia manyti, kad Hitleris turėjo ir vienų, ir kitų tankų. Ne triukas, o atradimas. Taip galima bet ką sulyginti ir įrodyti viską, ką tik įsakys. Pavyzdžiui, Vokietija savo kareiviams aprengti neturėjo kailinių, tačiau komunistai statistikos fokusu gali sudaryti iliuziją, kad jų buvo. Tam reikia kailinius (kurių nebuvo) ir milines skaičiuoti ne atskirai, o bendroje skiltyje „Kailiniai ir milinės", ir iškart statistikoje

atsiras šešiaženklis skaičius. Vokietijos kariuomenė neturėjo veltinių, o mūsų komunistai gali sudaryti iliuziją, kad jų buvo: tereikia statistikoje veltinius sujungti su batais. Tokiu būdu taip pat galima įrodyti, kad Hitleris turėjo daug aukso (kare jis nėra nereikalingas), tereikia „Aukso gavybą" ir „Plieno gavybą" sujungti į vieną skiltį ir pateikti bendrą milijonų tonų skaičių. Nafta – karo kraujas. Ir naftos Hitleris nelabai turėjo. O komunistiniai istorikai, jei reikės, įrodys, kad naftos Hitleris turėjo pakankamai. Tam reikia sujungti skiltis „Naftos gavyba" ir „Akmens anglių gavyba". Jei rezultatas vis tiek nedžiugins, čia galima pridėti ir durpes.

Panorėjus tokia statistika kalėjimo davinį galima sulyginti su Kremliaus daviniu. Tam tereikia vienoje skiltyje juodą duoną sujungti su juodaisiais ikrais ir parašyti: sovietiniai kaliniai. Stalino lageriuose pagal pagrindinį racioną (garantuotą) kasdien gaudavo 450 gramų juodų ikrų ir duonos, 132 gramus rūkyto erškėto ir kilkių, 500 gramų ananasų, apelsinų, bananų ir sušalusių bulvių su dvokiančiais raugintais kopūstais. Ir nepatikslinti, kiek būtent buvo juodųjų ikrų ir kiek juodos duonos.

Aš nejuokauju: per penkiasdešimt metų Sovietų Sąjungoje nė karto nebuvo paskelbta nė viena lentelė, nė vienas grafikas, iš kurio būtų matyti, kad mes turėjome sunkiųjų tankų, o vokiečiai – ne. Nė vienas istorikas komunistas nepaskelbė lentelės, kurios skiltyje „Sunkieji tankai" būtų triženklis skaičius, skirtas Sovietų Sąjungai, o visoms kitoms pasaulio valstybėms – nulis.

Pavyzdys – karo istoriko A. Mercalovo veikalai. 1978 metais knygoje „Buržuazinė Vakarų Vokietijos antrojo pasaulinio karo istoriografija" jis pareiškė, kad Vokietijos kariuomenėje sunkiųjų ir vidutinių tankų buvo pusantro karto daugiau negu Raudonojoje armijoje.

Andrejau Nikolajevičiau, sakykite, kokius būtent Vokietijos sunkiuosius tankus turėjote omenyje? Tuos, kurie paveikslėliuose nupiešti?

Beje, Mercalovas dėl kažkokios priežasties pavadinimą „antrasis pasaulinis karas" rašo mažąja raide. Tačiau per šį karą visame pasau-

lyje žuvo dešimtys milijonų žmonių. Kodėl gi pagerbiant tuos milijonus neparašius karo pavadinimo didžiąja raide?

Pavartykime armijos generolo M. Garejevo kūrinius ir būtinai rasime tuos pačius skaičius – 1941 metų birželio 22 dieną Hitleris Rytų fronte turėjo 2800 sunkiųjų ir vidutinių tankų (Mužestvo. 1991. Nr. 5. P. 232).

Machmutai Achmetovičiau, patikslinkite sunkiųjų tankų, kuriuos Vokietija turėjo 1941 metais, tipus. Be to, iš šio sunkiųjų ir vidutinių tankų skaičiaus kiek buvo vienų ir kitų? Kodėl gi sunkiesiems tankams nepaskyrus atskiros skilties? Kodėl rūkyto eršketo neatskyrus nuo dvokiančios žuvies?

O štai pulkininkas V. Anfilovas. Gindamas sumuštus hitlerinius kareivius, jis parašė daug knygų. Atsiverskime bet kurią Anfilovo knygą ir rasime skaičių – 2800 sunkiųjų ir vidutinių tankų. Pavyzdžiui, „Žaibo karo žlugimas“ (p. 71).

Dabar kreipsimės į Sovietų Sąjungos maršalą N. Ogarkovą: Nikolajau Vasiljevičiau, o kuo jūs suinteresuotas? Jūsų vadovaujama fašistinė propaganda Sovietų Sąjungoje dirbo geriau negu Gebelso laikais. 1941 metų Vokietijos kariniuose žurnaluose apie Vokietijos sunkiuosius tankus nieko nerasime, nes jų nebuvo. Jie visi buvo paveikslėliuose, o paveikslėliai – slapti. To meto fašistinės propagandos dokumentuose sunkieji tankai neminimi. Bet mūsų sovietinėje pokario propagandoje tie neegzistavę hitleriniai sunkieji tankai griaudėja ir dunda. Ką norite išgąsdinti, Nikolajau Vasiljevičiau? Jūsų valdiniai, drauge Sovietų Sąjungos maršale, hitlerininkus vaizdavo stipresnius, negu jie iš tikrųjų buvo, protingesnius, negu jie patys save vaizdavo.

Sovietų Sąjungos maršale V. Kulikovai, ir jūs visą gyvenimą tarnavote sutriuškintajam hitlerizmui, jį aukštinote ir liaupsinote. Tai jūsų išmintingo vadovavimo laikais klestėjo išpūstos Hitlerio galios propaguotojai. Dabar jūs gaunate Rusijos valstybės pensiją. Viktorai Georgijevičiau, kaip jūs jaučiatės?

2

O dar yra Tankų ir šarvuočių kariuomenės akademija. Šioje akademijoje penkiasdešimt metų ponai karininkai klusniai kartojo Anfilovo ir Mercalovo pasakojimus: Hitleris turėjo 2800 sunkiųjų ir vidutinių... Ir kasmet – mokslinė konferencija, pranešimai, referatai, prezidiume – aukšti svečiai.

Ponai karininkai, tegul tarp jūsų atsiranda drąsuolis, kuris kitoje konferencijoje į prezidiumą svies akmenį!

Aš neišdrįsau to padaryti, todėl ir pabėgau. Nejaugi niekam iš jūsų nesinori bėgti iš tos šalies, kurioje fašistiniai melagiai jaučiasi laisviau negu daktaro Gebelso žinyboje? Nejaugi niekam iš jūsų nesinori bėgti bet kur ir visam pasauliui šaukti, kad mus apgaudinėja?

3

Ir dar vienas triukas. Jau aprašytiesiems klastingumu nenusileidžiantis. Jį sukūrė sovietiniai istorikai komunistai V. Rapoportas ir J. Aleksejevas. Jie giria: „Šiaip ar taip, sunkioji mašina KV nebuvo prastesnė už vokiečių analogus." (Tėvynės išdavimas. Londonas: OPI, 1989, P. 436.)

Atrodytų, kad giria, tačiau tokia pagyra blogiau už šmeižtą. Skaito šias eilutes žmogus, nesusipažinęs su karo istorija, ir įsivaizduoja: kažkas buvo daroma mūsų šalyje, kažkas – Vokietijoje, mes 1941 metais turėjome sunkiųjų tankų, buvo „vokiečių analogai", ir nelabai mes atsilikome, šiaip ar taip, buvome vokiečių lygio, o gal net truputį pranašesni. Draugai istorikai, ar negalėtumėte pasakyti tų „vokiečių analogų" pavadinimų? Ar sąžininga serijinį KV lyginti su vokiečių piešiniu? Visame pasaulyje nebuvo jokių metalinių analogų. Reikia sąžiningai pasakyti tai skaitytojams. Pirmuosius du vokiečių eksperimentinius sunkiuosius tankus VK4501 buvo planuojama parodyti Hitleriui jo gimimo dieną– 1942 metų balandžio 20-ąją (Armoured Fighting Vehicles of Germany. Spain: Profile, 1978. P. 119).

Įdomiai Hitleris rengėsi karui: įsakė Rusiją sutriuškinti 1941 metų vasarą ir iki rudens neužtrukti, o pirmą sunkiojo tanko bandomąjį pavyzdį jam turėjo parodyti 1942 metų pavasarį. Vadinasi, „vokiečių analogas" ir nebuvo skirtas Rusijai. Jį ketino panaudoti prieš kažkokius būsimus priešus. O kaip Hitleris ketino sutriuškinti Rusiją? Kepurėmis užmėtyti?

Štai ir akivaizdu, kad KV-1 ir KV-2 „analogų" turėjo tik Stalinas. Tai buvo eksperimentiniai T-100, SMK, KV-3, KV-220. Kai kuo jie buvo prastesni už KV-1 ir KV-2, kai kuo geresni, tačiau Stalinas turėjo iš ko rinktis. Tačiau Hitleris galėjo rinktis tik paveiksliukus. Pasakysiu daugiau: jeigu Hitleris 1941 metais būtų įsakęs pagaminti ką nors panašaus į mūsų „pasenusį", „nejudrų" T-35, kurio mes nebegaminome, tai ir to padaryti vokiečiams nebūtų pavykę. Norint sukurti kad ir „pasenusį" T-35, vis tiek būtų reikėję pradėti nuo piešinių ir brėžinių, paskui gaminti bandomuosius pavyzdžius ir juos išbandyti, o tam būtų prireikę mėnesių ir net metų, kurių Hitleris neturėjo. Istorija, kaip žinoma, jam buvo skyrusi labai mažai laiko. Skirtąjį laiką Hitleris panaudojo savotiškai: 1939 metais įsivėlė į karą su visu pasauliu, o 1941 metais nusprendė pradėti kurti pirmą sunkųjį tanką. Ir tai turime vadinti pasirengimu karui?

4

Yra dar vienas triukas, kai pripažįstami KV pranašumai, bet atsidusus priduriama, kad jų buvo tik 636... Ir nėra apie karą tokios knygos, nėra tokio mokslinio traktato, nėra tokio populiaraus straipsnio, kuriame istorikai komunistai sielvartingai nedūsautų: tačiau jų buvo tik... Ir visoje Vakarų istorijos literatūroje nusirito dešimteriopai smarkesnis atodūsis: tačiau jų buvo tik... Tokia jau yra spausdinto žodžio galia, kad skaitytojai daugiamilijoniniu atodūsiu atsiliepė: tačiau jų buvo tik...

Čia reikia pasakyti, kad raudonoji fašistinė propaganda ir šįkart pamelavo. 636 tankai KV buvo 1941 metų gegužės 30 dieną. O iki

1942 metų birželio 22 dienos tankų KV-1 ir KV-2 buvo pagaminta 677. Tačiau nesismulkinsime. Tegul bus taip, kaip teigia komunistų agitatoriai, tegul KV bus 636. Tačiau tariant šį skaičių nėra jokio reikalo sielvartingai dūsauti: visame pasaulyje tuo metu nebuvo nė vieno tanko, bent iš tolo panašaus į KV. Tai pirma. Antra, KV – serijinis. Birželio 22 dieną Stalinas turėjo „iš viso tik" 636 KV, tačiau birželio 23 dieną Sovietų Sąjungos gamyklos jų dar pagamino, o birželio 24 dieną dar pridėjo. 1941 metų antrojoje pusėje Sovietų Sąjungos pramonė pagamino 965 tankus KV, ir jie prasidėjo prie tų, kuriuos Raudonoji armija turėjo birželio 22 dieną. Vokietijos pramonė sunkiųjų tankų gamybos kol kas negalėjo pradėti, nes Vokietijos konstruktoriai tebepiešė. Pirmieji vokiečių sunkieji tankai kautynėse buvo išbandyti tik 1942 metų rugpjūčio pabaigoje. Geri buvo tankai, galingi. Kai kuriais parametrais vokiečių konstruktoriams pavyko pavyti ir net pralenkti KV. Tačiau ne visais. Tik judėjimas atneša pergalę, manė Sun Czi, Čingischanas, Batijus, Bonapartas, Kutuzovas, Brusilovas, Guderianas, Vatutinas ir daugelis kitų. Taigi tais rodikliais, kurie apibūdina tanko judrumą: greitis važiuojant keliais ir ten, kur jų nėra, pravažumas, eigos atsarga, manevringumas – visomis šiomis ypatybėmis prilygti tankui KV nepavyko. Be to, KV turėjo dyzelinį variklį – galingą, ekonomišką, gerai dirbantį ir šaltyje, ir karštyje, neužsidegantį kaip degtukų dėžutė. Vokietijoje, Rudolfo Dyzelio tėvynėje, tokių variklių nebuvo, reikėjo montuoti karbiuratorinius. Dar reikia pridurti, kad ir sovietiniai konstruktoriai nesitenkino tuo, kas pasiekta: jie tobulino KV ir rengėsi gaminti tankus IS, kurie visomis savo ypatybėmis iki pat karo pabaigos buvo visų kitų šalių konstruktorių ir generolų neįgyvendinama svajonė.

Vokietijos konstruktoriai, turėdami mūšiuose paimtų tankų KV ir T-34, neįstengė išsiaiškinti svarbiausios sovietinių tankų gamintojų „paslapties". Šie konstruktoriai, net turėdami pavyzdžių, svarbiausio dalyko nesuprato. Tad pakartojo klaidą – variklis užpakalinėje, o transmisija – priekinėje korpuso dalyje. Rezultatas: užsakė 45 tonų tanką, visai tokį pat kaip mūsų KV, o pagamino 57 tonų „Tigrą".

Vėl rūpestis: kaip tokiam svoriui judėti ten, kur nėra kelių? Kuo didesnis atraminių riedmenų skersmuo, tuo lengviau jie pervažiuoja kliūtis. Todėl konstruktorius stengiasi padaryti didesnius riedmenis. Kita vertus, kad raižytoje vietovėje padidėtų pravažumas ir greitis, konstruktorius nori maksimaliai padauginti pakabų taškų, paprasčiau tariant, turi būti daugiau riedmenų. Tam juos reikia gaminti mažesnio skersmens. Konstruktorius priverstas ieškoti dviejų priešingų siekių vidurio. Kiekviename šone galima pritaisyti 4–5 didelius riedmenis. Jeigu „Tigro" svoris būtų normalus, tai to ir užtektų. Tačiau svoris nenormalus. Reikia daug didelių riedmenų – 8. Tuomet vokiečių konstruktoriai nusprendė kiekviename šone pritaisyti po tris eiles riedmenų. Riedmenis pagamino plonyčius kaip lėkštutes, ir tanką pastatė ant kelių eilių „lėkštučių", išdėstytų šachmatų tvarka – trys eilės viename šone, trys – kitame. Ir vilkas sotus, ir avys sveikos. Rezultatas: riedmenų didelis skersmuo, ir važiuojant į smūgius reaguoja iškart aštuoni kiekvieno šono pakabos taškai.

Tačiau už viską reikia mokėti. Dvi valandas raižyta vietove pavažiavus „lėkštutės" būdavo nuimamos. „Panterą" taip pat ant „lėkštučių" pastatė. Jos taip pat būdavo nuimamos.

Užsimerkime ir įsivaizduokime: tankų batalionas po dviejų valandų žygio sustojo, kad vikšrus nuimtų, riedmenis pakeistų... Oi, kokia gaišatis! Gerai per pratybas, tik ką daryti per tankų kautynes prie Prochorovkos?

„Tigro" vikšrai platūs, sunkūs. Konstruktoriai neribojo tanko svorio, todėl vikšrai turėjo būti labai platūs. Kad jis, prakeiktasis, į žemę nesmegtų.

Dar bėda: tokio svorio tanką retas tiltas išlaikys. Visi plūduriuojantys tiltai po juo grimzta, forsuoti upes „Tigras" galėjo tik važiuodamas geležinkelio tiltais: reikia iš priešo atkovoti geležinkelio tiltą, o kitoje pusėje – atkovoti geležinkelio stotį, turinčią aukštą platformą, toliau savo pusėje surasti geležinkelio stotį su tokia pat aukšta platforma, atvažiuoti ten su savo tankais, sukrauti juos į ešelonus, pervežti per upę ir kitoje geležinkelio stotyje su aukšta platforma iškrauti. Paprasta?

Ne, ne viskas taip paprasta, kaip jums atrodo. Blogiausia tai, kad „Tigras" su plačiais vikšrais geležinkelio platformoje netelpa.

Todėl nusprendė ir „Tigrams" sukūrė plačius bei siaurus vikšrus. Važiuoja jie su plačiais, o iš paskos vežami siauri. Štai taip mūšio metu šie tankai per upę persikeldavo. Atvažiuodavo tankas į geležinkelio stotį su aukšta platforma, ten pat atriedėdavo sunkvežimis, vežantis siaurų vikšrų juostą. Ir dar vienas sunkvežimis – su kita vikšrų juosta. Nors jie ir siauri, tačiau dvi juostos į vieną sunkvežimį netelpa. O trečias sunkvežimis – su keltuvu: nors vikšrai ir siauri, tačiau rankomis iš sunkvežimių jų neiškrausi. Paskui viskas paprasta: nuo „Tigro" plačius vikšrus nuimdavo, nuardydavo vieną „lėkštučių" eilę, uždėdavo siaurus vikšrus ir pamažu, stengdamiesi nepatekti ant minkštos žemės, kurioje „Tigras" su siaurais vikšrais klimpdavo, užvažiuodavo su tanku ant platformos. Paskui kraudavo plačius vikšrus į sunkvežimius, jie užvažiuodavo ant platformos, pervažiuodavo upę, varydavo ešeloną iki kitos stoties, kurią vokiečių pėstininkai turėdavo užimti be tankų pagalbos. Paskui tankus reikėdavo iškrauti, siaurus vikšrus pakeisti plačiais. Vėl „Tigras" kariauja, o trys sunkvežimiai su vikšrais ir keltuvu – greta. Jei priešakyje pasitaikys penkių metrų pločio upelis, kaip jį pervažiuosi? Vėl reikia turėti dvi geležinkelio stotis, tiltą, vėl viską kartoti.

5

Žinoma, 1941 metais Hitleris šios stebuklingos technikos dar neturėjo. Visa tai buvo tik drąsūs sumanymai. Pirmųjų vokiečių sunkiųjų tankų bandymai buvo baigti 1942 metų rudenį, ir gruodį pirmas batalionas pasirodė fronte.

Batalionas atvyko truputį pavėlavęs, Stalingrado apsupimo žiedas jau buvo susijungęs. 1940–1941 metais sovietinė pramonė pagamino 1601 sunkųjį tanką, vokiečių – nulį. 1942 metais sovietinė pramonė pagamino 2553 sunkiuosius tankus, o vokiečių – 89. Stalingrado persilaužimo metu iš viso jau buvo pagaminti 89 vokiečių ir 4154

sovietiniai sunkieji tankai. Jeigu prisiminsime „pasenusį“ T-35, tai sovietinių sunkiųjų tankų pasirodys buvus net daugiau.

Tiesa, buvo esminis sunkiųjų tankų panaudojimo skirtumas. Vokiečių karybos mokslas buvo labai aukšto lygio, vokiečių generolai suprato svarbiausią strategijos principą – sutelktumo principą, tačiau gyvenime ne visada jo laikėsi ir todėl buvo priversti kariauti iškart keliais frontais. Dėl šios priežasties jie negalėjo visų 89 sunkiųjų tankų siųsti į vieną frontą prieš vieną priešą: sunkiuosius tankus teko išmėtyti įvairiuose frontuose iki Tuniso imtinai. O sovietinis karybos mokslas neleido nukrypti nuo strategijos principų. Todėl visi 4154 tankai KV, pagaminti iki Stalingrado persilaužimo, buvo panaudoti Sovietų Sąjungos–Vokietijos fronte, ten buvo panaudoti ir „pasenę“ T-35.

6

Čia mane ir nutrauks: kodėl gi Sovietų Sąjungos pranašumo nesimatė 1941 metų birželį?

Priežastis paprasta: Raudonoji armija rengėsi agresijai.

Ši priežastis turi daugybę padarinių, ir kiekvienas jų turėjo baigtis katastrofa.

Raudonoji armija rengėsi agresijai, todėl tankai prie pat sienos buvo surinkti į ordas (visai taip pat darė ir vokiečiai, tik mes turėjome daugiau tankų). Netikėtai smogus, sovietinius tankistus nukovė dar nenubėgusius iki savo tankų, o tankus sudegino arba pagrobė be ekipažų. (Mums smogus netikėtą smūgį, anoje pusėje efektas galėjo būti visai toks pat, tik Vokietijos kariuomenėje tankų buvo septynis kartus mažiau, todėl užduotis sutriuškinti juos būtų buvusi lengvesnė.)

Raudonoji armija rengėsi agresijai, todėl štabai ir ryšių mazgai buvo perkelti prie sienų. (Anoje pusėje – toks pat vaizdas.) Staigus smūgis, ir liko daugybė nevaldomų tankų.

Raudonoji armija ketino smogti netikėtą smūgį 1941 metų liepos 6 dieną, todėl, kaip ir kiekvienam grandioziniam renginiui, tam

buvo karštligiškai rengiamasi. Tankų kariuomenėje tai atrodo taip: reikia pakeisti arba suveržti vikšrus, sureguliuoti variklius, perrinkti pavarų dėžes, pakeisti riedmenis, išardyti ginklus, o prieš pradedant darbus – iš tankų iškrauti šaudmenų komplektus, išleisti degalus ir tepalus (vokiečiai šiuos darbus atliko birželio viduryje). Netikėtas smūgis esant tokiai padėčiai kiekvienai kariuomenei yra mirtinas. Tiesa, Raudonoji armija buvo tokia stipri ir milžiniška, kad pakėlė net ir tai. Atsitiko štai kas: prieš mušdami žvėrį jo paties urve, mūsų medžiotojai išardė ginklus, kad juos išvalytų, pateptų, paskutinį kartą patikrintų, o žvėris tuo metu įsibrovė į mūsų namus. Kaip tik dėl to Stalinas įstengė užgrobti tik pusę Vokietijos...

Raudonoji armija rengėsi agresijai, todėl dešimtys tūkstančių tonų tankų atsarginių dalių, šimtai tūkstančių tonų tankų degalų ir šaudmenų buvo sutelkta pasienio juostoje (tą patį darė ir vokiečiai, tik, suprantama, nepalyginti kukliau). Netikėtas smūgis, sovietinė kariuomenė pasitraukė keletą kilometrų, ir tai – galas: geriausi pasaulyje tankai liko be degalų, be šaudmenų, be atsarginių dalių. Raudonoji armija rengėsi agresijai, todėl geležinkelio ešelonais dar tūkstančiai tankų slaptai buvo perkeliami prie sienų. Karas ešelonus užklupo kelyje. Jeigu susprogdins vienus bėgius ir jūsų ešelonas sustos lauke, pėstininkai iššoks iš vagonų ir eis kariauti, tačiau kaip nuo platformos nukelti 47 tonas sveriantį KV?

Raudonoji armija rengėsi agresijai, o gynybai – ne. Sovietų Sąjungos vadovai netikėjo, kad Vokietija gali užpulti. Ir jie turėjo pakankamai pagrindo taip manyti. Sovietų Sąjungos žvalgyba pranešdavo apie vokiečių tankų gamybos reikalus. Išvada piršosi paprasta ir aiški: Vokietija karui nepasirengusi ir artimiausiais metais, kol nesukurs sunkiųjų tankų, kariauti nepradės. Tačiau Vokietija pradėjo. (O kas Hitleriui beliko daryti?) Vokietijos aviacija smogė netikėtą smūgį Sovietų Sąjungos oro uostams, ir to padariniai buvo baisūs. Net be šaudmenų, net be degalų ir atsarginių dalių, net pasienyje ir ešelonuose netekusi tūkstančių tankų sovietinė tankų kariuomenė turėjo milžinišką galią. Tačiau priešas viešpatauja ore. Sovietiniai žvalgybos lėktuvai negali pakilti. O jeigu ir pakyla – juos numuša.

Mūsų sovietiniam kiklopui išmušė akį. Be žvalgybos lėktuvų jis nieko nemato. Kitos žvalgybos rūšys esant tokiai padėčiai nepadės: kol šnipai perduos mikrojuosteles... Trumpame tankų mūšyje reikia žinoti, kas dedasi būtent tuo momentu, ką daro priešas, kur pasuko jo tankų pleištai. Tačiau mūsų kiklopas aklas. Jis mojuoja plieniniais kumščiais ir iš bejėgiško įniršio staugia. Vokiečiai turėjo nepaprastai mažai tankų, visi jie buvo pasenę. Tačiau jie – regintys, o mes – akli.

Kad suprastume 1941 metų įvykius, turime nusimanyti ir apie mūsų sunkiųjų tankų konstrukciją. Dar pakalbėkime apie „pasenusį" tanką T-35. Jis buvo kuriamas kaip „papildomo kokybinio pastiprinimo pralaužiant įtvirtintus rajonus tankas". Turimi omenyje „Heilsbergo trikampio" tipo atsparieji fortifikaciniai barai Karaliaučiaus rajone arba gynybinės linijos vingyje, kurį sudarė Oderio ir Vartos upių santaka. Pralaužti priešo įtvirtintus rajonus buvo planuojama liepos mėnesį, tačiau Hitleris smogė anksčiau, ir ši užduotis atkrito. Instrumentas yra, o darbo, kuriam jis sukurtas, nėra. Tenka instrumentą panaudoti ne pagal paskirtį. Tačiau greitam tankų mūšiui T-35 nepritaikytas. Jis skirtas priešo įtvirtinimams, kurie stovi vietoje ir niekur nedings. Jis tinka ramiam, gerai apgalvotam skverbimuisi. Bet greitame mūšyje T-35 iš tikrųjų yra nerangus, nepaslankus, aukštas.

Ir KV – tai pralaužos tankas. Oficialiai taip ir buvo vadinamas. Ypač ryškiai puolamosios ypatybės atsispindi tanke KV-2. Tai buvo tas pats KV, tik turėjo labai galingą ginkluotę ir, suprantama, kitokį bokštelį, kuriame buvo ši ginkluotė. KV-2 sukurtas „išvaduojamojo" karo su Suomija metu per rekordiškai trumpą laiką (per mėnesį). KV-2 dar spėjo pakariauti, kol šis trumpas karas baigėsi. KV-2 buvo kuriamas atsižvelgiant į stiprių fortifikacinių linijų pralaužimo patirtį: gelžbetoninės atspariosios ugniavietės pasiduodavo tik labai didelio kalibro pabūklams ir tik tada, kai pavykdavo juos arti sutraukti ir tiesiai smogti. Tačiau sutraukti didelių kalibrų pabūklų prie pat atspariųjų ugniaviečių praktiškai buvo neįmanoma: priešo snaiperiai, kulkosvaidininkai, artileristai paversdavo niekais pabūklų ir vilkikų užmačias jiems dar neišsiskleidus ugnies pozicijose. Todėl kilo mintis prie KV šasi sumontuoti kažką labai galinga, pridengti

tai 100 mm šarvais, skirtais sovietinių kreiserių statybai. Šią idėją ir įgyvendino tanke KV, jame pastatę pačią galingiausią kokią tik buvo galima haubicą – 152 mm. Haubica yra puolamasis ginklas, turintis aukštąją trajektoriją. Tai gerai, kai mes žygiuojame pirmyn, o priešas ginasi ir mums reikia išvaryti jį iš tranšėjų ir blindažų. Jeigu mes patys ginamės, tada reikia sustabdyti tuos, kurie žygiuoja į mus visu ūgiu. Tokiam darbui reikalinga ne haubica, turinti aukštąją trajektoriją, o patranka, turinti lėkštąją trajektoriją. Tanko KV-2 152 mm haubica skirta pralaužimui. Taikinys – betoninė atsparioji ugniavietė. Ji nejuda. Skubėti mums nėra kur: užtaisėme savo siaubingą patranką ir smogėme. Tik gynybiniame kare, greitame mūšyje didžiulio kalibro haubica pranašumų neturi: ji ilgai užtaisoma. Ir sviediniai tankui KV-2 reikalingi ne tie, kurie naudojami gynybiniame kare. Prisimenate: ne šarvamušiai, stabdantys agresoriaus tankus, o betonmušiai. Tačiau mūsų teritorijoje nėra ir negali būti vokiečių betoninių įrenginių ir statinių. Norint jų rasti, reikia perbristi pasienio upę. Reikia įsiveržti į Rytų Prūsiją, ten prie Karaliaučiaus – priešo gelžbetoniniai gynybos įrenginiai ir statiniai, ir Berlyno prieigose, Zejelovo aukštumose. Beje, visi KV-2 1941 metų birželį buvo sutelkti ten, kur jie ir turėjo būti: Lietuvoje, prie Rytų Prūsijos sienos.

Savo žemėje betonmušiai sviediniai visiškai nereikalingi, kaip ir pati 152 mm haubica tanke. Suprantama, po birželio 22 dienos tankų KV-2 gamyba buvo nedelsiant nutraukta. KV-2 ne paseno, o paprasčiausiai gynybiniame kare tokiai pabaisai nebuvo ko veikti. Gynybiniame kare reikalingas kitoks instrumentas.

7

Kai kurie istorikai vis dar įrodinėja, kad Raudonoji armija nebuvo karui pasirengusi. Pažiūrėkite, sako jie, 1945 metais sovietiniai tankai karą baigė Berlyne, Vienoje, Prahoje, Pchenjane, Port Artūre. Ar tai nerodo silpnumo? Be abejo: Stalinas karą baigė turėdamas kuklius rezultatus. Tačiau negalima sutikti su tuo, kad tik tokia įvykių eiga

buvo galima, kad Raudonajai armijai, nors ir kaip būtų susiklosčiusi padėtis, buvo lemta karą baigti ne kitaip, kaip tik Berlyno paėmimu. Istorijoje yra begalė raidos variantų, o mums teko pats prasčiausias. Hitleriui pasisekė taip, kaip niekam niekada nebuvo pasisekę. Įvyko dvikova be sekundantų, Hitleris šovė pirmas ir mirtinai sužeidė Staliną. Vėliau visas karas – tai Hitlerio mėginimas pribaigti mirtinai sužeistą Staliną. Tačiau Stalinas pasirodė turįs tiek jėgų, kad jo, net sužeisto, pribaigti nepavyko. Suprantama, kad kraujuojantis Stalinas karą baigė ne itin šauniai. Tačiau istorija turėjo ir kitų galimų variantų: pavyzdžiui, Hitleris dar kartą atideda vėlesniam laikui savo smūgį ir pats patenka po Stalino kirviu. Draugas Stalinas mėgdavo taip netikėtai smogti per kaukolę ledo kirtikliu. Vienas smūgis Vokietijos oro uostams – ir Vokietijos tankų grupės nebegali matyti kautynių rajonų. Skamba paradoksaliai, tačiau taip yra: oro uostams netikėtai smogtas smūgis apakina tankų divizijas. Tolesnę įvykių raidą nesunku įsivaizduoti: Vokietijos kariuomenės smūgiai – tai kovimasis turint išmuštas akis. Tuomet sovietinės tankų pramonės plėtra nebūtų sustojusi ir tankų, įskaitant sunkiuosius, galėjo būti pagaminta kur kas daugiau.

Prisiminkime, kad iki karo Sovietų Sąjungoje buvo trys tankų gamybos centrai – Leningradas, Stalingradas, Charkovas. Kiekvieno iš jų pajėgumas buvo didesnis negu visų pasaulio tankų gamyklų kartu. Tačiau mums buvo smogtas netikėtas smūgis, ir mes pasienyje netekome strateginių atsargų, aviacijos, tankų kariuomenės, artilerijos, o likę be jų netekome ir Donecko anglių, Zaporožės aliuminio ir Dneprodzeržinsko plieno, netekome beveik visos karinės pramonės, įskaitant ir vienintelę pasaulyje Charkovo tankų dyzelių gamyklą. Jau 1941 metų liepą dyzelių tiekimas iš Charkovo nutrūko. Piteris buvo neprarastas, tačiau blokuotas, o apie kokią tankų gamybą blokuotame mieste, jei nėra plieno ir energijos, galima kalbėti? Stalingradas taip pat nebuvo prarastas, tačiau tai, kas aplink dėjosi, neskatino ritmingo „traktorių“ gamyklos darbo. Taigi keturi tūkstančiai KV, pagamintų iki esminio karo persilaužimo, – tai gryna improvizacija. Tai tas minimumas, kurį pramonė pagamino esant pačiai baisiausiai

iš visų teoriškai galimų situacijų, kai sustojo VISOS tankų gamyklos arba jų buvo netekta, kai buvo visiškai nutraukta tankų dyzelių gamyba. Keturi tūkstančiai KV – tiek pavyko pagaminti perkėlus tankų gamyklas į Uralą ir Sibirą, kur 1941 metų lapkritį KV rinkdavo po atviru dangumi, per šaltį. Pamėginkite perkelti Detroitą į Aliaską ir pradėkite gamybą. Perkelkime marteno krosnį arba šarvų valcavimo staklyną, sakykim, šimtą metrų į dešinę arba į kairę ir paskui mėginkime pradėti gamybą. Vadinasi, keturi tūkstančiai tankų KV – tai katastrofiškas minimumas. Esant kitokiam išsidėstymui, sovietinių sunkiųjų tankų būtų buvę daugiau.

89 vokiečių sunkieji tankai, pagaminti iki Stalingrado persilaužimo, – tai maksimumas, pasiektas esant pačiai palankiausiai padėčiai, kokią tik galima įsivaizduoti. Esant kitokiai padėčiai, pavyzdžiui, netekus Rumunijos energetinių išteklių, Vokietijos tankų gamyba būtų buvusi mažesnė.

★★★

Taigi karas buvo žemyninis, t. y. tankų. Sunkieji tankai tarp kitų tankų užėmė tokią padėtį, kokią sunkiasvoriai boksininkai užima tarp visų kitų boksininkų: kai sunkiasvoris ringe, bet kokios svorio kategorijos boksininkui ten nėra ko veikti. Be abejo, Hitleris turėjo puikią kariuomenę ir ginkluotę. Tačiau prisipažinkime nors patys sau: lemiamoje srityje – sunkiųjų tankų gamybos – Stalinas buvo truputį geriau pasirengęs karui.

Istorikai mus įtikinėja, kad Stalinas 1941 metais negalėjo užpulti Hitlerio, nes jis dar ne viską buvo parengęs karui. Anksčiausiai, „turėdamas minimalias galimybes laimėti", jis galėjo tai padaryti 1942 metais. Sutinku. Tačiau tada supraskime ir Staliną, kuris matė, jog vokiečiai „pasirengę" karui, ir taip pat nenorėjo tikėti, kad Hitleris gali pulti 1941 metais. Dar kartą sulyginkime skaičius ir istorikų paklauskime: o kuriais metais Hitleris būtų galėjęs užpulti „turėdamas minimalias galimybes laimėti"? Karybos mokslas reikalauja, kad puolantysis turėtų mažiausiai triskart didesnes pajėgas. Kitaip puo-

limas taps avantiūra. Kitaip puolančiajam gali baigtis, kaip baigėsi Adolfui Hitleriui. Istorikų paklauskime: kuriais metais Hitleris galėjo būti triskart pranašesnis sunkiųjų tankų gamybos srityje?

Kai kurie istorikai Stalinui prikiša trumparegystę – argi sunku buvo nuspėti Hitlerio kėslus? Jeigu 1941 metų gegužę vokiečių konstruktoriai pradėjo piešti pirmojo vokiečių sunkiojo tanko eskizus, vadinasi, birželį turėjo būti įsiveržta? Argi nesuprantama?

Tačiau trumparegystę reikia prikišti ne Stalinui, o kai kuriems istorikams: Stalinas 1941 metais jau turėjo sunkiuosius tankus nupieštus, sukurtus iš metalo, išbandytus poligonuose ir mūšiuose, gaminamus serijomis, jais jau buvo apginkluota kariuomenė ir jie naktimis buvo slaptai permetami prie Vokietijos sienų. Broliai istorikai, argi sunku nuspėti Stalino kėslus?

22 skyrius

KOKIE TANKAI LAIKYTINI LENGVAISIAIS?

1941 metų pavasarį Hitleris įsakė parodyti Sovietų Sąjungos karinei delegacijai mūsų tankų gamyklas ir mokymo centrus. Hitleris ypač pabrėžė, kad reikia rodyti viską, nieko neslėpti. Sovietų Sąjungos karininkai, apžiūrėję viską, kategoriškai nenorėjo tikėti, kad tankas T-IV yra pats sunkiausias. Jie vis kartojo, kad mes nuo jų slepiame savo naujausius tankus.

Generolas pulkininkas *H. Guderianas* // Panzer Leader. London: Futura, 1974. P. 143.

1

Istorikui svarbiausia – faktai. Agitatoriui – intonacija.

Komunistiniai istorikai dažnai nusirisdavo nuo mokslinės analizės aukštumų į rėksnių žemumas. Jie apie „lengvuosius ir pasenusius" sovietinius tankus kalbėjo taip niekinamai, kad visi į juos ėmė žiūrėti vien su pašaipa. Nors apie vokiečių tankus jie nieko nekalbėjo. Susidarė įspūdis, kad Stalinas turėjo lengvųjų ir pasenusių, o Hitleris – sunkiųjų ir naujausių tankų. To rėksniai ir siekė.

Mes jau išsiaiškinome, kad 1941 metais VISI Hitlerio tankai buvo pasenę. Pridursiu: ir visi buvo lengvieji. Apie juos kalbėsime. Dabar – apie Stalino lengvuosius tankus.

Tikrai, Stalinas, be kitų, turėjo ir daug lengvųjų tankų. Tačiau tai nėra blogai. Tankas – instrumentas. Darbo instrumentas.

Kūjis sunkesnis už plaktuką, tačiau ar dėl to galima teigti, kad jis geresnis?

Vienam darbui labiau tinka kūjis, kitam – plaktukas. Dvidešimtajame amžiuje tanko vaidmuo buvo toks pat, kaip visais ankstesniaisiais kavalerijos. Tradiciškai kavalerija buvo skirstoma į sunkiąją ir lengvąją. Atrodytų, kad sunkioji geriau už lengvąją: milžiniškas raitelis ant milžiniško žirgo, visas su šarvais ir žirgas su šarvais, dešinėje rankoje – ietis, tarsi žiogelius ant adatos gali tris suverti, o kairėje rankoje – nepramušamas skydas...

Tik štai mongolų raitelis – mažutis žirgas, raitelis – ne gigantas, jokios šarvų apsaugos, ginkluotė – lankas ir kreivas kardelis.

Čingischanas vien su lengvąja kavalerija užkariavo neaprėpiamus plotus ir pavergė daugiamilijonines tautas. Sunkiųjų riterių jis neturėjo. Jų Čingischanui nereikėjo. Tad štai kodėl. Taktikos srityje mes laimime ginklu. Mūšiui mums reikia galingo ginklo ir sunkių šarvų. O strategijos srityje laimime manevrais.

Tačiau kaip mongolų karys galėjo kautis su šauniu riteriu? Atsakymas: jis nebuvo toks kvailas, kad kautųsi. Jis buvo pranašesnis greičiu, judrumu, jei norite, eigos atsarga. Jis per parą galėdavo nujoti tiek, kiek nė vienas riteris nepajėgdavo. Ir todėl Čingischano raitelis manevrais galėjo bet ką nugalėti. Riteriai išsirikiuodavo pasirengę mūšiui, o mongolų lengvoji kavalerija į mūšį nestodavo, ji paprasčiausiai apeidavo riterius ir grobdavo jų gurguoles, užnugaryje degindavo tiltus, miestus ir kaimus. Būdama judresnė, mongolų kavalerija galėjo bet kada smogti sparnui, užnugariui, o jei nepasisektų – paprasčiausiai pasitraukti, atitrūkti. Mongolų kavalerija galėjo būti šalia priešo, nualinti jį, tačiau pati visada likti nepasiekiama. Kaip čigoniukai turguje: mažučiai, įkyrūs, gudrūs, vikrūs, vaiposi, o pamėgink bent vieną sugauti.

Taip mongolų raiteliai veikdavo šalia stipraus priešo: visada greta, niekada nesugaunami, tačiau jie nuvargindavo kaip įkyrios musės. Būdami judrūs, mongolų lengvieji raiteliai netoli bet kokios kariuomenės visada galėdavo užnuodyti šulinius, sudeginti šieno kupetas, apiplėšti miestus ir kaimus, o patys greitai pasitraukti ten, kur yra vandens ir maisto produktų.

Lengvasis tankas mūšyje prieš sunkųjį – tai kaip mongolų raitelis prieš riterį su šarvais. Lengvajam nepasiseks. Tačiau jei jūs suplanavote

žaibo karą, tai svarbiausias reikalavimas tankui – ne itin galinga ginkluotė ir ne sunkūs šarvai, o judrumas, greitis, eigos atsarga. Sunkūs šarvai ir galinga ginkluotė jam tik trukdys.

2

Dabar išsiaiškinkime, koks buvo vokiečių tankų svoris. Įspėju: nieko nesuprasime, jei pirma neišsiaiškinsime, kas yra lengvasis, vidutinis ir sunkusis tankas.

Vieno tarptautinio skirstymo niekada nebuvo. Kiekviena šalis turėjo savo. Tačiau ir toje pačioje šalyje požiūris keitėsi, ir tai, kas vakar buvo laikoma sunkiuoju tanku, šiandien jau galėjo būti priskiriama prie lengvųjų ir t. t.

Štai kas iš to išėjo:

amerikiečių tankas M24 – 18,3 tonos;

vokiečių tankas T-IIIA – 15,4 tonos.

Amerikiečių tankas buvo laikomas lengvuoju, o lengvesnis vokiečių priskiriamas prie sunkiųjų.

1941 metais Vokietijos kariuomenė mūšyje susidūrė su 47 tonas sveriančiais sovietiniais tankais KV-1. Vokiečių dokumentuose šis tankas vadinamas labai sunkiu. Po dvejų metų Vokietijos kariuomenė buvo apginkluota „Panteromis" – 44,6 tonos. Svorio skirtumas, palyginti su KV-1, nedidelis. Logiškai „Panterą" taip pat reikėtų vadinti labai sunkiu tanku. Tačiau niekas šio tanko tokiu nevadino. Bent jau sunkiuoju tanku reikėtų laikyti. Tačiau komunistai reikalauja „Panterą" laikyti vidutiniu tanku.

Amerikiečių tankas M26 (kovinis svoris – 41,7 tonos) – sunkusis, o sunkesnė „Pantera" sunkiuoju tanku nelaikoma.

Taigi Vokietijos kariuomenėje T-IIIA, sveriantis 15,4, ir „Pantera", sverianti 44,8 tonos (o pats masiškiausias variantas – 45,5 tonos), pateko į vieną kategoriją – vidutinių tankų. Įsivaizduokime: vienas boksininkas sveria 50 kg, o jo priešininkas – 150 kg, triskart daugiau, tačiau abu priskiriami vienai svorio kategorijai.

Britų eksperimentinis tankas „Independent“ – 32 tonų, jis priskiriamas prie sunkiųjų kategorijos, prancūzų B-lbis – 32 tonų, laikomas sunkiuoju. Mūsų tankas T-34-38 – 32 tonų, tačiau vidutinis.

Svorio kategorijų reikalų niekas netvarkė. Raudonoji propaganda tuo pasinaudojo.

3

Mums reikia įvesti bendrą atskaitos sistemą. Nesvarbu kokią, svarbu, kad vienodą. Geriausia tą, kuri karo metais buvo Amerikoje. Mes kalbame apie sovietinius ir vokiečių tankus, todėl amerikiečių standartai būtų lyg ir neutrali sistema – niekas nesijaustų užgautas. Britų sistemos negalima naudoti – jų tankai buvo skirstomi ne pagal svorį, o pagal paskirtį – pėstininkų, kreiserių ir t. t. Kitos šalys jokių svorio kategorijų tankų negamino, todėl savo klasifikacijos sistemos neturėjo. Amerikiečių sistemą naudoti geriau dar ir dėl to, kad ji paprasta ir logiška: visi tankai iki 20 tonų – lengvieji, iki 40 – vidutiniai, iki 60 – sunkieji. Amerikos metrinės tonos savo tankams klasifikuoti buvo pasirinktos todėl, kad amerikiečių tankai turėjo veikti daugiausia Europoje, kur tiltų klasės viena nuo kitos skyrėsi 20 tonų. Amerikiečių sistemą buvo paprasčiausia naudoti: jei yra 40 tonų keliamosios galios tiltas, vadinasi, jį pervažiuos visi tankai, išskyrus sunkiuosius. Amerikiečių sistemą buvo patogu naudoti gabenant tankus laivais, keltais, geležinkelio platformomis: 20 tonų platforma galima vežti visus lengvuosius tankus, tačiau jokių kitų... Naudojant amerikiečių sistemą daug lengviau apskaičiuoti, kai reikia tiesti armijai kelius, statyti perkėlas, plūduriuojančius tiltus ir t. t.

Jeigu kam nors nepatinka amerikiečių sistema, galima panaudoti bet kurią kitą, tik, šiukštu, visiems vienodą.

4

Dabar pažvelkime į Hitlerio tankus. 1941 metais jis turėjo keturių tipų tankus: T-I, T-II, T-III ir T-IV.

T-I į ginkluotę pateko 1934 metais. Kovinis svoris – 5,4 tonos. Dviejų žmonių ekipažas. Ginkluotė – patrankų nėra, 2 kulkosvaidžiai. Prieškulkiniai šarvai – 13 mm. Variklis – 100 arklio galių. Greitis – 40 kilometrų per valandą. Eigos atsarga – 170 kilometrų.

T-II ginkluotėje – nuo 1936 metų. Kovinis svoris – 7,61 tonos, vėlesnių pavyzdžių – iki 10 tonų. Trijų žmonių ekipažas. Ginkluotė – 20 mm patranka ir vienas kulkosvaidis. Variklis –140 arklio galių. Pirmųjų pavyzdžių prieškulkiniai šarvai – 13 mm.

T-III A ginkluotėje – nuo 1937 metų. Kovinis svoris – 15,4 tonos. Ginkluotė – 37 mm patranka ir du kulkosvaidžiai. Šarvai – 15 mm. Variklis – 250 arklio galių. Greitis – 35 kilometrai per valandą. Eigos atsarga – 165 kilometrai.

T-IV ginkluotėje – nuo 1937 metų. Kovinis svoris – 18,4 tonos. Variklis – 250 arklio galių. Šarvai – 15 mm. Greitis – 31 kilometras per valandą. Eigos atsarga – 150 kilometrų. Ginkluotė – 75 mm trumpavamzdė patranka ir du kulkosvaidžiai.

Išvada: visi vokiečių tankai buvo lengvieji. Visi svėrė iki 20 tonų. T-I ir T-II – labai lengvi. Visi turėjo prieškulkinius šarvus ir silpną ginkluotę. Nė vienas iš jų negalėjo būti panaudotas kovoti su priešo tankais. Atrodytų, T-IV gerai ginkluotas. Tačiau buvo ne taip: 75 mm patranka turėjo trumpą vamzdį, vadinasi, sviedinio pradinis greitis mažas ir aukšta trajektorija. Kovai su tankais ši patranka netiko, ne tam ji ir buvo sukurta, o skirta kulkosvaidžiams ir lengvajai artilerijai slopinti.

Štai su tokiais tankais Hitleris ir pradėjo Antrąjį pasaulinį karą.

1939 metų rugpjūčio 31 dieną Vokietijos tankų parkas turėjo kelis šimtus trofėjinių čekų lengvųjų tankų ir 2977 Vokietijoje pagamintus tankus. Tarp jų buvo: T-I – 1445 tankai, T-II – 1223, T-III – 98, T-IV – 211 tankų.

Išvada – Antrąjį pasaulinį karą Vokietija pradėjo turėdama juokingai mažai prastų tankų.

5

Dėl keistos vokiečių klasifikacijos tankai T-III ir T-IV buvo laikomi vidutiniais. Tai tipiška hitlerinė klastotė. Neįmanoma tankų, sveriančių 16 tonų, turinčių prieškulkinius šarvus ir 37 mm patranką, priskirti prie vidutinių kategorijos, neįmanoma prie šios kategorijos priskirti ir 18 tonų sveriančio tanko, turinčio trumpavamzdę 75 mm patranką. Tačiau net jei šiuos tankus ir pavadintume vidutiniais, tai ir tada matytume keistą vaizdą, tai ir tada Hitlerio stojimas į Antrąjį pasaulinį karą būtų nesuprantamas.

1939 metų rugsėjo 1 dieną Hitleris turėjo:

sunkiųjų tankų – 0;

vadinamųjų „vidutinių" tankų – 309;

labai lengvų tankų – 2668.

Na, o trofėjiniai čekų tankai?

Neskubėkite, dar kalbėsime apie juos ir pasijuoksime.

Ir štai Sovietų Sąjungos maršalas S. Achromejevas pasakoja (VIŽ. 1991. Nr. 4. P. 31) istorijas apie tai, kad Sovietų Sąjunga iš viso niekam nebuvo pasirengusi ir 1939 metais buvo priversta gelbėtis diplomatiniu manevru – Molotovo ir Ribentropo sutartimi: „Jei ne ši sutartis, Sovietų Sąjunga į karą būtų buvusi įtraukta 1939 metais dar nepalankesnėmis sąlygomis negu 1941 metais."

Tokią baisią istoriją šaunieji maršalai mums pasakojo 50 metų: jei Molotovas nebūtų pasirašęs 1939 metų rugpjūčio 23 dienos sutarties dėl Antrojo pasaulinio karo pradžios, tai Hitleris būtų užpuolęs Lenkiją, būtų ją sutriuškinęs rugsėjį ir būtų nesustodamas toliau žygiavęs iki Minsko, Smolensko, Maskvos, Kuibyševo ir toliau, ir toliau, ir toliau.

Klaiku.

Tam, kas nesupranta.

Paprieštarausime. Pirma, įtikinamai įrodyta, kad parengti Sovietų Sąjungos puolimo planą Hitleris įsakė 1940 metų liepos 21 dieną. Iki tol jokių karo su Sovietų Sąjunga planų, net teorinių apmatų, vokiečių generolai neturėjo. Taigi Stalino baimė buvo nepagrįsta (jeigu tokia apskritai buvo).

Antra, rugpjūčio pabaigoje pasirašęs paktą su Stalinu, Hitleris turėjo per rugsėjį sutriuškinti Lenkiją.

Paskui spalį užpulti Sovietų Sąjungą? Pulti turint juokingai mažai tankų, kurių pusė sveria po 5 tonas ir kurie apginkluoti tik kulkosvaidžiais? O antroji pusė ne geresnė už pirmąją.

Pulti spalį ir mūsų keliais veržtis iki Maskvos su tankais, kurių daugumos variklių galingumas – 100–140 arklio galių? Ar toli jie nuvažiuos per mūsų purvą? Tik paskui – lapkritis. O po lapkričio visi žinome, kas eina. Tad vėl kyla neaiškumų dėl žiemos tepalo, dėl šaltyje skylančių tankų degalų, dar – dėl kailinių. Tačiau net jeigu Hitleris būtų nusprendęs (neturėdamas planų) 1939 metų spalį užpulti Staliną, tai to padaryti būtų negalėjęs: žaibo karas Lenkijoje reiškė, kad beveik visi vokiečių tankų motoresursai buvo sunaudoti. Dar kartą atsiverskime vokiečių tankų kariuomenės generolų atsiminimus: motoresursai buvo sunaudoti, todėl VISUS vokiečių tankus grąžino į gamyklas kapitaliniai remontuoti. Nuo 1939 metų spalio iki 1940 metų vasario vokiečių tankų kariuomenė egzistavo, tačiau... be tankų.

Taigi jokiu būdu ne Stalino baimė paskatino pasirašyti sutartį dėl Antrojo pasaulinio karo pradžios. Tegul maršalai ieško kito paaiškinimo.

6

Dabar prisiminkime, kad 1939 metais Raudonoji armija turėjo 2595 šarvuotuosius automobilius, kurių dauguma buvo ginkluoti 45 mm patrankomis, o jos pramušdavo bet kokį vokiečių tanką. Vien šių pajėgų užteko bet kokiam vokiečių veržimuisi sustabdyti.

Be to, Raudonoji armija 1939 metais turėjo apie 9000 tankų T-26 su tokiais pat prieškulkiniais šarvais, kokius turėjo vokiečių tankai, su beveik tokiomis pat eigos ypatybėmis, tačiau su daug didesne ugnies galia – jie turėjo 45 mm patrankas ir 2–3 kulkosvaidžius. Jeigu neskaičiuosime šarvuotųjų automobilių, tai vien tankų

T-26 visiškai užteko, kad būtų sutriuškinta vokiečių tankų galybė, ir gana greitai.

98 Hitlerio 37 mm patrankos tankuose T-III prieš 9000 Stalino 45 mm patrankų tankuose T-26 – sutikime, kad šios aritmetikos fone Stalino nepasirengimas karui atrodo abejotinas.

Tačiau vokiečių tanke T-IV – 75 mm trumpavamzdė... Neišsigąskime ir to: mes irgi turėjome atitinkamą variantą, vadinosi T-26A artilerijos. Jis buvo ginkluotas 76 mm trumpavamzde patranka. Mūsiškė vienu milimetru didesnė. Smulkmenėlė, tačiau maloni.

Beje, Stalinas taip pat turėjo tik kulkosvaidžiais ginkluotų tankų – T-37 ir T-38. Skirtumas toks, kad Stalino tankai buvo plaukiamieji, o Hitlerio – ne. Tuo metu visame pasaulyje nė vieno plaukiamojo tanko nebuvo. Vien plaukiamųjų kulkosvaidinių tankų Stalinas turėjo triskart daugiau, nei Hitleris turėjo neplaukiamųjų kulkosvaidinių.

Be to, Stalinas turėjo tanką BT. Juos gaminti buvo pradėta 1932 metais. Hitleris dar nebuvo atėjęs į valdžią. Tuomet jokių tankų Vokietijoje išvis nebuvo. Pirmasis šios šaunios serijos tankas – BT-2. Jis svėrė 10 tonų, turėjo 13 mm šarvus, 37 mm patranką ir 1–2 kulkosvaidžius. Šiomis ypatybėmis jis atitiko tai, ką geriausia Hitleris turėjo 1939 metais. Eigos savybėmis jis gerokai pranoko viską, kas buvo pasaulyje. Jo variklis buvo tais laikais stulbinamo galingumo – 400 arklio galių. Šią galią dar labiau padidindavo mažas tanko svoris. Mes prisimename: mažas svoris ne todėl, kad ploni šarvai (Hitlerio tankuose – ne geriau), o todėl, kad variklis ir jėgos perdavimo įrenginys racionaliai išdėstyti.

400 arklio galių pajėgumas teko mažam svoriui, dėl to santykinė galia buvo 40 arklio galių kiekvienai svorio tonai. Ir kai šmeižikai pasakoja apie mūsų kvailumą ir nepasirengimą karui, neprieštarausime, tačiau prisiminsime: DVIDEŠIMTOJO AMŽIAUS PABAIGOJE NĖ VIENAS PASAULIO TANKAS KOL KAS TOKIŲ RODIKLIŲ NETURĖJO.

1943 metais sukurta išgirtoji hitlerininkų „Pantera“, kurią kai kas nesuprasdamas vadina geriausiu Antrojo pasaulinio karo tanku, turėjo

700 arklio galių ir svėrė 45 tonas. Apskaičiuokite santykinę galią. O „Karališkasis tigras“ turėjo 700 arklio galių ir svėrė 68 tonas.

Tad kai raudonoji propaganda mus įtikinėja, kad tankai BT važiavo tik 70 kilometrų per valandą greičiu, aš neskubu su tuo sutikti. Mes prie to dar grįšime.

1933 metais vietoje BT-2 pradėtas gaminti tankas BT-5. Jis buvo pagerintas: vietoje 37 mm patrankos – 45 mm. 1939 metais įžengęs į Lenkijos žemę Hitleris dar neturėjo tokių patrankų, kokios ketvirtajame dešimtmetyje buvo mūsų tankuose T-26 ir BT-5. Šarvais BT-5 prilygo vokiečių tankams, o eigos savybėmis juos taip pranoko, kad nei Vokietija, nei jokia kita pasaulio šalis nei tada prilygo, nei dabar gali lygintis.

1935 metais Sovietų Sąjunga pradeda gaminti tankus BT-7. Šarvai pastorinti iki 22 mm, svoris padidėjo iki 13,8 tonos, variklio galingumas – iki 450 arklio galių. Buvo ir tanko BT-7A variantas su 76 mm trumpavamzde patranka.

Pagaminta apie 600 tankų BT-2, 1900 – BT-5 ir 4600 – BT-7.

7

Nors tai ne viskas. Stalinas turėjo pačių tikriausių vidutinių tankų T-28. Jie svėrė 32 tonas, turėjo 500 arklio galių variklius – tuo metu pačius galingiausius pasaulyje, 60 mm šarvus (po karo Suomijoje – 80 mm), 76 mm patranką, bet ne trumpavamzdę, o tikrą, ir dėl to tankas T-28 pagal ugnies galią užėmė pirmąją vietą pasaulyje. Tokios galios patrankų tuo metu tankuose niekas neturėjo. Neturėjo nei tokių šarvų, nei tokio variklio. Be to, T-28 turėjo 5 kulkosvaidžius. Tokių tankų buvo pagaminta apie 600. Jie buvo stipresni už visą vokiečių tankų kariuomenę. 600 tankų T-28 viskuo smarkiai pranoko Hitlerio vadinamuosius vidutinius tankus.

Dar Stalinas turėjo tikrų sunkiųjų tankų T-35, apie kuriuos jau kalbėjome. Tankuose T-35 buvo penki bokšteliai, ir jie tarsi sujungė vidutinio trijų bokštelių tanko T-28 ir dviejų tankų BT-7 ugnies galią.

Tai ne viskas: 1939 metais Sovietų Sąjunga pradėjo gaminti tankus BT-7M. Kovinis svoris – 14,65. Svarbiausia naujovė – 500 arklio galių dyzelinis variklis. Greitis – 62 kilometrai per valandą važiuojant su vikšrais ir 86 kilometrai per valandą – su ratais. (Tai oficialūs skaičiai. Antrojoje knygos dalyje dėl to pareikšiu kitokią nuomonę apie tai: greitis buvo didesnis.) Eigos atsarga – 400 km, važiuojant ratais – 900 km.

Ir jau pačioje pabaigoje, baigiantis 1939 metams, į ginkluotę buvo įtrauktas tankas KV, o paskui ir T-34.

Jeigu jums užteks kantrybės, tai mes prisikasime ir prie aviacijos, ir prie povandeninių laivų, ir prie artilerijos, kurios Stalinas turėjo gerokai daugiau.

8

Net jei neskaičiuosime sovietinių sunkiųjų šarvuotųjų automobilių su patrankomis, vis tiek 1939 metais prieš 98 vokiečių tankų 37 mm patrankas Stalinas turėjo 600 tokių pat patrankų tankuose BT-2, 15 500 galingesnių 45 mm patrankų tankuose T-26, BT-5 ir BT-7. Prieš hitlerininkų 211 trumpavamzdžių 75 mm tankų patrankų buvo 600 mūsų 76 mm ilgavamzdžių tankuose T-28 ir 60 – tankuose T-35. Be to, nežinia kiek, tačiau daug 76 mm trumpavamzdžių patrankų buvo tankuose T-26A ir BT-7A.

Taip buvo 1939 metų rugsėjo 1 dieną. Vokietija rugsėjo mėnesį kariavo Lenkijoje ir patyrė nuostolių, tankai, net jei nepatekdavo į priešo ugnį, susidėvėdavo. Raudonoji armija Lenkijoje, galima sakyti, nekariavo. Ji tik surengė pergalės maršą. Hitleris į Lenkiją metė visus savo tankus, o draugas Stalinas – tik mažą jų dalelytę. 1939 metų spalio 1 dieną visus Hitlerio tankus reikėjo remontuoti ir patikrinti, o draugo Stalino tankams to daryti nereikėjo.

Pats visą tai apskaičiavęs, kiekvienas padarys vienintelę ir neišvengiamą išvadą: 1939 metais Stalinas galėjo Vokietiją sutriuškinti.

Tada kyla klausimas: kodėl gi..?

Atsakymas: ne tam draugas Stalinas Hitlerį augino, kad jį pirma laiko pribaigtų.

9

Tačiau aimanos netyla: Stalinas buvo išgąsdintas vokiečių karinės galios! Užhipnotizuotas! Stalinas negalėjo pulti! Anksčiausiai – 1942 metais, tačiau galimybės laimėti minimalios! Didžiulis techninis vokiečių pranašumas! Mes negalėjome kariauti su Vokietija, mes galėjome apsiginti tik diplomatija! Atiduodami Hitleriui triuškinti Lenkiją, mes patys gelbėjomės! Mums nieko kito nebeliko, kaip tik prisidengti Lenkija!

Maršalams taip dejuojant, visa tankų statistika atrodo mums nepalanki. Maršalas Achromejevas įrodinėjo, kad mes 1939 metais buvome nepasirengę kariauti. Nors buvo didžiulė kokybinė ir 160 kartų kiekybinė pagrindinių tankų vamzdžių persvara, mes (pasak Achromejevo) bijojome kariauti!

Pats laikas pasakyti: na, ir kariautojas tas Achromejevas! (O kartu ir Kulikovas, Jazovas, Ogarkovas, Moisejevas, Gračiovas ir kiti.)

Tačiau taip apie mūsų parketinius ir kabinetinius kariautojus nekalbama. Sakoma apie visus mus: na, ir kariautojai tie rusai!

Turint omenyje šią Gynybos ministerijos statistiką ir jos teiginius, kad su tokiomis pajėgomis nebuvo galima apginti Sovietų Sąjungos, neišvengiamai iškyla klausimas, kokie yra mūsų liaudies protiniai ir fiziniai gebėjimai.

Koks jos vertingumas.

10

Klausimas iškyla, ir į jį visuomet atsakoma supratingai šypsantis: žmogaus veiksnys, argi rusai prieš vokiečius galėjo... Vienas vokietis su šautuvu stipresnis už šimtą rusų su tankais.

Niujorkas, 1989 metų birželio 26 dienos laikraštis „NRS“. Straipsnio pradžioje – nuotrauka. Visai taip, kaip darydavo Alfredas Rozenbergas – vokiečių rasinio pranašumo, palyginti su slavais, teoretikas: nufotografuoti Raudonosios armijos kareiviai buka veido išraiška. Sutikime, kad panorėjus iš milijono veidų galima atrinkti vieną buką. Komentaro esmė: ar tokie sugeba kariauti? Toliau tekste daug įdomybių, pavyzdžiui, apie mūsų tankus: „BT-7 buvo ginkluotas apgailėtina 45 mm patrankėle ir dviem taip pat nedidelio kalibro – 7,62 mm – kulkosvaidžiais.“

Pradėkime nuo kulkosvaidžių: dvidešimtojo amžiaus pabaigoje vokiečių tankuose – po du 7,62 mm kalibro kulkosvaidžius. Ir amžiaus pabaigoje jiems to užtenka. Tačiau jei daugiau kaip prieš 50 metų sovietiniuose tankuose BT buvo po du tokius kulkosvaidžius, vadinasi („NRS“ nuomone), tankai buvo pasenę, o ginkluotė nepakankamai galinga.

Įdomus „NRS“ pareiškimas apie 15 000 sovietinių tankų 45 mm „apgailėtinas patrankėles“, nors Hitleris ir šimto 37 mm patrankų neturėjo. Vadinasi, Hitlerio 37 mm patrankos – ne apgailėtinos.

Be 45 mm patrankų, Stalinas tankuose T-28 ir T-35 turėjo ilgavamzdes 76 mm patrankas, ir serijinei gamybai jau buvo paruošti KV ir T-34 su dar ilgesniais 76 mm vamzdžiais, o Hitleris tuo metu nieko neturėjo!

Hitleriui dar pusantrų metų prireikė, kad įsakytų konstruktoriams pradėti piešti sunkųjį tanką.

Taip mes ir gyvename, ir iš mūsų „apgailėtinų patrankėlių“ šaipomasi... ir iš mūsų kareivių bukų fizionomijų.

Ponai iš „NRS“ laikraščio, Alfredas Rozenbergas taip pat pradėjo – spausdino sovietinių kareivių, patekusių į nelaisvę, bukų fizionomijų nuotraukas ir klausė: argi jie sugeba? Fašistai taikė tą patį būdą: iš milijonų belaisvių išsirinkdavo tinkamiausius. Pačios šlykščiausios fizionomijos – publikacijoms.

Tik vis dėlto, ponai, Alfredas apsiriko.

Ir jam blogai baigėsi.

11

Kai kas gali prieštarauti: ar verta kreipti dėmesį į kažkokį Niujorko laikraštėlį?

Verta. Šis laikraštėlis seniai ir jaudinamai draugauja su SSRS gynybos ministerija ir jos centriniu organu, su mūsų brangiuoju laikraščiu „Krasnaja zvezda". „NRS" vyriausiasis redaktorius net savo straipsnius joje spausdino. Tad visas purvas, kuris pasirodo „NRS", paskui būtinai pasirodo ir mūsų mėgstamame kariuomenės laikraštyje: „Senutėlis BT-7M" (Krasnaja zvezda. 1994 m. lapkričio 4 d.). Tankas, įtrauktas į ginkluotę 1939 metais ir pagamintas 1940 metais, 1941 metais jau senutėlis. O hitlerininkų T-I, pagamintas 1934 metais, naudotas hitlerininkų prieškario demonstracijose, paraduose ir mokymuose, vėliau pervažiavus Austriją, Čekoslovakiją, Lenkiją, Norvegiją, Prancūziją, Jugoslaviją, Graikiją, – naujutėlis. Mūsų tanke BT-7M – 500 arklio galių dyzelinis variklis, kuris iki karo pabaigos taip ir liko visų šalių visų tankų vadų svajonė, o laikraščiui „Krasnaja zvezda" jis – senutėlis. Hitlerininkų karbiuratorinis, penkis kartus silpnesnis, laikraščiui „Krasnaja zvezda" – naujutėlis. Tanką T-I į statistiką įtraukia, o mūsų „senutėlį" išbraukia, kartu su juo ir T-28, T-35 ir kt. ir kt. Ir 4000 sovietinių plaukiamųjų tankų išbraukė kaip pasenusius. Visame pasaulyje nė vieno plaukiamojo tanko nėra, bet juos mūsų Gynybos ministerija, matyt, ir laiko naujinteliais.

Čia pat (ką gi padarysi?) „Krasnaja zvezda" puslapiuose – mūsų protinio vertingumo klausimas. Ne tik klausimas, bet ir atsakymas. 1993 metų birželio 19 dieną „Krasnaja zvezda" apie Raudonąją armiją karo išvakarėse rašė: „Armijos vadovybė – neišsilavinusi ir net bemokslė... Aukštieji vadai kokybiniu požiūriu prasti... Karininkų korpusą apskritai galima panašiai apibūdinti... Kareiviai nepakankamai išradingi ir nuovokūs..." ir t. t.

Daug kalbėsime apie tai, KUR draugai iš „Krasnaja zvezda" tokių dalykų prisigraibstė. (Šiuo atveju šaltinis tiesiog skandalingas: JAV karo žvalgyba. Mūsų centrinis karinis laikraštis nuolankiai kartoja kiekvieną amerikiečių žvalgybos nesąmonę ir pabrėžia,

kad šaltinis – patikimiausias, koks tik gali būti.) Dabar ta šlykštynė spausdinama visame pasaulyje. Jeigu tą bjaurastį būtų paskelbusi pati amerikiečių žvalgyba savo vardu, tai iš kvailos žvalgybos būtų juokęsis visas pasaulis, – kiekvienas supranta, kad amerikiečių žvalgyba šįkart, švelniai tariant, suklydo. Tačiau jei tas purvas paskelbtas ne amerikiečių žvalgybos, o centrinio organo.., tai dabar jį galima cituoti vadovėliuose ir disertacijose. Net nurodyti jau ne amerikiečių žvalgybą, o laikraštį „Krasnaja zvezda“: rusai patys taip teigia!

Jeigu tokia bjaurastis pasirodytų kurios nors normalios valstybės kariniame laikraštyje, tai parlamento nariai gynybos ministrui skeltų antausį ir išmestų iš septinto aukšto, minia sudegintų redakciją, o šio laikraščio karinius žurnalistus patriotiškai nusiteikę piliečiai pakartų ant gatvės žibintų.

Deja, mūsų šalyje jiems atleido.

Armijos generolui Gračiovui: jūs, Pavelai Sergejevičiau, dažniau galvokite apie savo sugebėjimus – būtų daugiau naudos, na, ir apie protinius sugebėjimus tų rusų karininkais apsimetusių gudruolių iš laikraščio „Krasnaja zvezda“ ir savo šalį, žmones mėšlu drabstančių.

Tačiau mes, atrodo, nukrypome.

Apie ką mes?

Apie fašistų tankus.

1940 metų gegužę Prancūzija buvo sutriuškinta taip pat daugiausia lengvaisiais tankais. Generolo pulkininko H. Guderiano duomenimis, operacijoje dalyvavo 2574 tankai. Iš jų – 1908 lengvieji ir 666 vidutiniai. Tačiau ir vėl vidutiniai pagal keistą vokiečių standartą.

Kiekvieno tipo tankai buvo gaminami serijomis. Kiekvienos serijos tankų svoris didėjo.

1940 metų gegužę T-IIIF svėrė 19,8 tonos. Jis turėjo tą pačią 37 mm patranką. (Tai tik mūsų apgailėtinos 45 mm patrankėlės, o vokiečių – grėsmingi pabūklai.)

Triuškinant Prancūziją, pats „sunkiausias“ buvo T-IVD – lygiai 20 tonų. Jis taip pat turėjo 75 mm trumpavamzdę patranką. Visi ankstesnių serijų tankai T-IV 20 tonų nesvėrė.

1941 metų birželio 22 dieną į Sovietų Sąjungos teritoriją Vokietijos kariuomenė įžengė turėdama 439 tankus T-IV ir 965 tankus T-III (S. Zaloga, J. Grandsen. The T-34 Tank. London: Osprey, 1980. P. 5).

Kiti buvo lengvieji.

1941 metų birželio 22 dieną iš tankų T-IV sunkiausios buvo F serijos mašinos – 22,3 tonos. Šio tipo kitų serijų tankai svėrė mažiau.

Tarp tankų T-III sunkiausios mašinos buvo J serijos – 21,5 tonos.

Prieš įsiveržiant dauguma tankų T-III buvo perginkluoti 50 mm patrankomis, nors dar liko šio tipo tankų, ginkluotų 37 mm patrankomis.

12

Aha! – džiaugsmingai sušuks kritikai, – vis dėlto tankai peržengė 20 tonų ribą ir dabar juos galima laikyti vidutiniais?

Neskubėkite. Tankai buvo pagaminti kaip lengvieji, o jeigu jie pamažu pasiekė sunkiųjų ribą, tai jokiu būdu nereiškia, kad tapo geresni. Juos padengė papildomais šarvais, o už tai reikėjo mokėti greičiu, eigos atsarga, pravažumu. Eigos atsarga buvo aiškiai nepatenkinama, todėl jiems užpakalyje prikabindavo ratukais vežamą statinę, kurioje buvo kokybiško benzino. Statinė visai nebuvo apsaugota. Jeigu mūsų sovietiniais keliais tempsi ratukus su statine, tai nuo to tanko greitis ir jo pravažumas jokiu būdu nepadidės. Be to, mūšyje lekia atsitiktinės kulkos, skeveldros... Tokie fokusai galimi ten, kur nelaukiama pasipriešinimo.

Daugelyje tankų T-III įrengė 50 mm patrankas: na, dabar tai... Vėl nieko. Nuo 1939 metų prabėgo šiek tiek laiko. Kol Hitleris lėtai tobulino savo netobulus tankus, sovietiniai tankų gamintojai pagamino 700 „senutėlių“ BT-7M ir daugelį kitų puikių mašinų, tokių kaip naujausias plaukiamasis tankas T-40, o be viso to, pagaminę KV ir T-34, tankų gamyboje įvykdė revoliuciją.

Nei 37, nei 50, nei juo labiau 75 mm trumpavamzdė patranka nepramušdavo sunkiojo KV, kaip ir vidutinio T-34. Generolas majoras

D. Osadčis kariavo tanku KV. Frontininko nuomonė: „Neperdedant galima pasakyti, kad kiekvienam KV tekdavo dešimt ir daugiau sunaikintų priešo mašinų.“ (VIŽ. 1988. Nr. 6. P. 54.) Taigi 677 Stalino tankai KV patys savaime, be jokios pašalinės pagalbos, pranoko visą vokiečių tankų kariuomenę.

Ar vokiškame tanke buvo 37, ar 50 mm patranka, jos vis tiek nepramušdavo tanko KV. Aš nekalbu apie visokias smulkmenas, susijusias su hitlerininkų kulkosvaidžiais.

Be to, birželio 22 dieną Stalinas turėjo 1363 tankus T-34. Galėjo nebūti nieko daugiau – nei BT, nei KV, nei T-26, vis tiek šie tankai buvo stipresni už visus vokiečių tankus kartu. Generolas leitenantas D. Riabyševas: „40 priešo tankų nekliudomai prasiveržė į 12-osios tankų divizijos vadavietės rajoną. Generolas T. Mišaninas prieš juos pasiuntė tris KV ir keturis T-34. Jiems į pagalbą aš paskyriau tris KV. Sumaniai veikdami, 10 tankų ekipažai įstengė sunaikinti visus 40 prasiveržusių tankų. Patys nuostolių neturėjo todėl, kad fašistų tankų patrankos nepramušdavo mūsų sunkiųjų ir vidutinių tankų priešakinių šarvų.“ (VIŽ. 1978. Nr. 6. P. 72.)

Vidutiniai tankai T-34 galėjo sėkmingai veikti ir nepalaikomi tankų KV.

Vokiečių generolai tai patvirtina. Generolas leitenantas H. Bliumentritas: „37 ir 50 mm pabūklai... bejėgiai prieš tankus T-34... Reikėjo bent 75 mm pabūklo, tačiau jis dar turėjo būti sukurtas.“ (Lemtingi sprendimai. Rinktinė. P. 39.)

Ši pastaba įdomi štai kodėl: vokiečių generolas mano, kad 75 mm tankų patranką su normaliu vamzdžiu dar tik reikėjo sukurti, o 75 mm trumpavamzdžių patrankų tankuose T-IV, su kuriais vokiečių tankų kariuomenė įsiveržė į Sovietų Sąjungos teritoriją, jis apskritai nelaiko patrankomis. Jis teisus: jei tanko patranka negalima šaudyti į priešo tankus, tai kokia čia patranka?

Taigi patrankomis galima laikyti tik 37 ir 50 mm tankų pabūklus. Tokie pat vamzdžiai buvo vokiečių prieštankiniuose padaliniuose. Pulkininkas E. Mideldorfas: „Vokiečių pėstininkų istorijoje prieštankinė gynyba, be abejo, yra pati liūdniausia dalis. Vokiečių pėstininkų

kančių kelias kovojant su rusų T-34 eina nuo 37 mm prieštankinio pabūklo, kariuomenėje praminto „barškalu“, per 50 ir 75 mm prieštankinę mechaniškai tempiamą patranką. Matyt, taip ir nepaaiškės, kodėl per trejus su puse metų po pirmojo tanko T-34 pasirodymo nebuvo sukurta tinkama pėstininkų prieštankinė priemonė.“ (Rusijos kampanijos taktika. P. 23.)

Taigi vokiečių „vidutiniuose“ tankuose buvo 37 mm patrankos, jas pakeitė 50 mm patrankomis – dėl to niekas nepasikeitė.

1941 metais Hitleris neturėjo sunkiųjų tankų, tačiau jis neturėjo ir vidutinių. Stalinas turėjo vidutinį tanką T-34, kuris iš bet kokio nuotolio pramušdavo vokiečių „vidutinius“, o vokiečių tankai apskritai nepajėgė kautis su T-34. Tai kokie gi jie vidutiniai ir kam tokie reikalingi?

Tačiau T-III ir T-IV vis dėlto persirito per 20 tonų ribą, jie sveria 21 ir 22 tonas, todėl grynai formaliai mes galime juos laikyti vidutiniais?

Ne, negalime. Aš ne veltui anksčiau eikvojau popierių ir laiką, kad paaiškinčiau paprastą dalyką: jų konstrukcija buvo netikslinga, todėl jie be reikalo vežiojosi keleto tonų svorį. Jeigu jų konstrukcija būtų buvusi racionali, tai tos nereikalingos tonos būtų buvusios pašalintos, ir jie pagrįstai būtų atsidūrę ten, kur ir turėjo būti – lengvųjų tankų kategorijoje.

Kartoju išvadą: 1941 metų birželio 22 dieną visi vokiečių tankai buvo ne tik pasenę, bet ir lengvieji.

★ ★ ★

Girdžiu piktą prieštaravimą: o štai akademikas Anfilovas rašo, kad hitlerininkų T-III svėrė ne 21, o 38 tonas.

Prieštaravimą supratau.

Akademiką išplaksiu.

23 skyrius

APIE 38 TONŲ TANKUS

Kad ir kaip keista, nors ir triuškinamas buvo pralaimėjimas, VFR mažiau koneveikiama hitlerinė vadovybė ir fašistinė kariuomenė, negu mūsų šalyje koneveikiama armija nugalėtoja.

Armijos generolas *M. Garejevas* // Mužestvo. 1991. Nr. 5. P. 276.

1

Kai mano priešininkai nebeturi argumentų, jie griebiasi paskutinio ir lemiamo: juk tu – ne profesionalus istorikas, tu neturi laipsnių, vardų ir premijų, o pažiūrėk į mus...

Atvirai kalbant, yra į ką pažiūrėti. Žiūriu ir pavydžiu: ordinai, spindintys antpečiai, generolų kelnės su lampasais... Atskleisiu paslaptį: aš taip pat norėčiau ordinų, vardų ir kelnių su lampasais.

Guodžiuosi tuo, kad kelnės su lampasais – ne svarbiausias dalykas mokslui. Guodžiuosi tuo, kad milijonams skaitytojų nėra labai svarbu, kokias kelnes nešioja autorius. Guodžiuosi tuo, kad kelnės su lampasais dar negarantuoja, jog jų savininkas pakankamai uoliai graužia karybos mokslų granitą. Pavyzdžiui, armijos generolas Machmutas Garejevas, buvęs Generalinio štabo viršininko pavaduotojas moksliniam darbui, karybos mokslų daktaras, profesorius, RF gamtos mokslų akademijos tikrasis narys, Karybos mokslų akademijos prezidentas. Armijos generolas M. Garejevas baigė Frunzės karo akademiją ir Generalinio štabo karo akademiją aukso medaliais, o ant generolo kaklo kabo milžiniška aukso ir platinos žvaigždė, nusagstyta briliantais. Armijos generolas M. Garejevas buvo didžiausias mūsų karybos mokslo autoritetas. Jis

įnešė svarų indėlį į šio mokslo raidą. Armijos generolas M. Garejevas daugiausia nagrinėjo karo istorijos, konkrečiai – Sovietų Sąjungos ir Vokietijos karo pradžios klausimus. Remsimės jo darbais.

2

Pavyzdys gali būti M. Garejevo straipsnis „1941 metai – karo pradžia", išspausdintas rinkinyje „Mužestvo" (1991 m. Nr. 5).

Armijos generolas Garejevas ėjo tokias pareigas, kad galėjo sužinoti visas karines paslaptis. Padėtis, kurią jis užėmė mūsų karinėje hierarchijoje ir karybos moksle, turimi titulai leido tikėtis, kad armijos generolas pasakys kažką labai neįprasta.

Ir jis pasakė.

Nekreipsime dėmesio į smulkmenas: armijos generolas Garejevas žodžius „Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga" rašo vyriškosios giminės: „...pulti SSRS tada, kai jis bus nusilpęs Vokietijos ir Sovietų Sąjungos kare." Tai gali būti paprasta rašybos arba korektūros klaida. Gaila, kad generolo darbe tokių klaidų gausybė.

Tačiau negalima laikyti rašybos klaida užuominos apie antrojo strateginio ešelono 28 divizijas (p. 241), kurias, paskelbus TASS'o pranešimą, slaptai ėmė siųsti prie vakarinių sienų. Keletą dešimtmečių duomenys apie 28 divizijas keliavo iš vieno leidinio į kitą. Oficialūs istorikai paprasčiausiai nusirašydavo šį skaičių vienas iš kito tol, kol jis tapo absoliutus, nepaneigiama tiesa. Niekas nė nemėgino pats suskaičiuoti visų divizijų. Tokiu keliu ėjo ir armijos generolas Garejevas. „Ledlaužyje" aš įrodžiau, kad antrajame strateginiame ešelone buvo ne 28, o 77 divizijos. Dabar kviečiu į kautynes. Tačiau generolai nepriima kvietimo. Išsisukinėja.

Armijos generolas Garejevas dėl divizijų labai suklydo. Jis iš 77 praleido 49 divizijas. 49 – tai tris kartus daugiau, negu buvo Amerikos kariuomenėje per patį „šaltojo karo įkarštį". Tačiau atleiskime generolui už šias divizijas. Viena divizija – 10–15 tūkstančių kareivių.

Praleido 49 divizijas – nesismulkinsime. Atleisime. Tačiau generolas nesuskaičiavo nė korpusų. Atleisime jam ir už tai.

Nors jis nesuskaičiavo ir armijų. Net paprasčiausiai maišo jas. Generolui jos panašios: apsirikęs arba klaidingai parašęs kitą numerį, jis to nepastebi. Supainioti 16-ąją armiją su 10-ąja – tai tas pats, kaip supainioti Leniną su Hitleriu: sutinku, buvo daug bendrybių, bet buvo ir kai kurių skirtumų!

255 puslapyje armijos generolas Garejevas teigia, kad 16-oji armija buvo Bialystoko iškyšulyje... Kiekvienas, kuris domisi istorija, žino, kad 16-oji armija Bialystoko iškyšulyje niekada nekariavo. 16-oji – tai garsioji bausmės armija. Pirmasis jos vadas buvo generolas leitenantas Michailas Lukinas. Ši armija buvo slaptai suformuota 1940 metais. 1941 metų gegužę nepaprastai slaptai armiją pakrovė į ešelonus ir išsiuntė į Ukrainą, į Šepetovkos rajoną. Preventyvus vokiečių smūgis 16-ąją armiją, kaip ir daugelį kitų armijų, korpusų bei divizijų, užklupo geležinkelio ešelonuose...

240 puslapyje generolas teigia, kad antrajame strateginiame ešelone buvo keturios armijos: 16-oji, 19-oji, 21-oji ir 22-oji. Vadinasi, 16-oji tuo pačiu metu buvo ir pirmajame strateginiame ešelone Bialystoko iškyšulyje, ir antrajame strateginiame ešelone. Išvardijęs keturias antrojo strateginio ešelono armijas, generolas kažkodėl praleido 20-ąją. Galima nebūti Generalinio štabo viršininko pavaduotoju ir neturėti galimybės susipažinti su visiškai slaptais archyvais, kad užvestum kiekvienos armijos kortelę ir pažymėtum kiekvieną užuominą apie ją. Net galima nenusileisti iki generolų atsiminimų lygio, galima skrajoti maršalų memuarų aukštumose: ten apie kiekvieną armiją duomenų užtenka. Profesoriui Garevejui patariu paskaityti artilerijos maršalo V. Kazakovo atsiminimus – 1941 metais jis buvo artilerijos generolas majoras, artilerijos 7-ojo mechanizuotojo korpuso viršininkas. Artilerijos maršalas V. Kazakovas 1941 metų birželio 26 dieną su savo korpuso valdyba atvyko į Smolenską: „Smolenske mus sutiko 20-osios armijos vadas generolas leitenantas F. Remizovas, štabo viršininkas generolas majoras T. Kornejevas ir artilerijos viršininkas artilerijos generolas majoras V. Bodrovas. Šios

armijos štabas buvo suformuotas buvusios Oriolo karinės apygardos pagrindu ir į Smolenską atvyko truputį anksčiau už mus." (P. 7.)

Įdomu, tiesa? Iki TASS'o 1941 metų birželio 13 dienos pranešimo egzistavo Oriolo karinė apygarda, kuriai vadovavo generolas leitenantas Remizovas, štabo viršininkas buvo generolas majoras Kornejevas, o apygardos artilerijos viršininkas – artilerijos generolas majoras Bodrovas. Tačiau štai nuskambėjo keistas TASS'o pranešimas apie tai, kad mes Vokietijos pulti neketiname, ir staiga išdygsta 20-oji armija, kurios anksčiau nebuvo, visi karinės apygardos vadai perėjo į šią armiją, tad Oriolo karinė apygarda liko be vadovybės. Hitleris ką tik užpuolė, o 20-oji armija jau slaptai suformuota, sukrauta į ešelonus, perkelta prie Smolensko ir išsikrauna. Kitose karinėse apygardose dėjosi tokie pat keisti dalykai. Ne mažiau stebina tai, kad Generalinio štabo viršininko pavaduotojas armijos generolas M. Garejevas rašo mokslinį veikalą apie Stalino „nepasirengimą" karui, tačiau neužsimena ne tik apie dešimtis korpusų ir divizijų, bet ir apie ištisas armijas. Tikiu, kad armijos generolas M. Garejevas generolų atsiminimų neskaitė. Tačiau bent maršalų atsiminimus jūs, Machmutai Achmetovičiau, skaitėte? Tikiu, kad brigadoms, divizijoms ir korpusams neužvedėte ne tik aplankų, bet ir kortelių. Tačiau armijoms turėjote užvesti! Juk savo veikale ne vieną armiją praleidote.

Jūs kažkodėl praleidote generolo leitenanto Kalinino 24-ąją ir generolo leitenanto Kačialovo 28-ąją armiją.

Jūs pamiršote paaiškinti, kaip prie Rumunijos sienos staiga atsirado generolo leitenanto Smirnovo 18-oji armija. Iki TASS'o pranešimo paskelbimo ten armijų nebuvo, ir generolas leitenantas Smirnovas vadovavo vidaus karinei apygardai – Charkovo.

Dar labiau stebina štai kas: apie karą rašo generolas pulkininkas D. Volkogonovas ir taip pat praleidžia dešimtis divizijų, praleidžia korpusus ir ištisas armijas. Be to, praleidžia tas pačias armijas: 1993 metų sausio 16 dienos laikraštyje „Izvestija" išspausdintame D. Volkogonovo straipsnyje išvardytos 16-oji, 19-oji, 21-oji ir 22-oji armijos, o 20-oji, 24-oji ir 28-oji praleistos. Dmitrijau Antonovičiau, kaip

jūs įsigudrinote pamesti tris armijas? Ir kas kieno klaidas kartoja: jūs Machmuto Achmetovičiaus ar jis jūsų?

O štai Maskvoje pasirodo „nepriklausomas tyrinėtojas" Gabrielius Gorodeckis ir rašo mane demaskuojančią knygą. Įsigilinkime į jo knygas. Samprotavimai labai įdomūs, bet štai jis remiasi skaičiais ir teigia, kad antrajame strateginiame... Toliau patys nuspėsite: Gorodeckis praleidžia dešimtis divizijų, praleidžia korpusus ir armijas. Keturias armijas išvardijo, tris praleido (p. 287). Ir praleido būtent tas pačias: 20-ąją, 24-ąją ir 28-ąją.

„Nepriklausomas tyrinėtojas" viską persirašė iš Garejevo arba Volkogonovo.

Tai gal karo pradžioje Raudonosios armijos antrajame strateginiame ešelone visai nebuvo 20-osios, 24-osios ir 28-osios armijų? Kaip tai gali sužinoti mano skaitytojai? Galbūt aš tris armijas prikūriau, o Garejevas–Gorodeckis–Volkogonovas rašo teisybę?

Reikalas tas, kad antrajame strateginiame ešelone tokios armijos buvo: ir 20-oji buvo, ir 24-oji, ir 28-oji. Norite įsitikinti? Tam tereikia atsiversti tų pačių autorių knygas! Kai jie dėl vaizdumo tekstą papildo žemėlapiais, tai juose – viskas teisinga. Atsitiko štai kas: kažkas kažkada neteisingai suskaičiavo armijas, kažkas kažkada praleido tris armijas, ir ekspertai ėmė tai kartoti. O kažkas kitas braižė į žemėlapius ir nubraižė teisingai. Ir tie patys ekspertai ėmė kopijuoti teisingus žemėlapius. Skaitome mūsų istorijos mokslo pažibas, ir kiekvienas teigia, kad antrajame strateginiame ešelone buvo keturios armijos – 16-oji, 19-oji, 21-oji ir 22-oji. O jeigu mokslo vyras tekstą papildo žemėlapiu, tai jame visada prisideda 20-oji, 24-oji ir 28-oji armijos.

Ir „nepriklausomam tyrinėtojui" taip atsitiko. Teksto 287 puslapyje – keturios armijos, o žemėlapyje (296 puslapyje) – septynios. Reikia pripažinti, kad žemėlapis puikiai (kažkieno) nupieštas. Ir tame žemėlapyje 20-oji armija – Rogačiovo ir Žlobino rajonuose. Šaunuolis Gabrielius! Teisingai nurodė 20-osios armijos susitelkimo vietą. Štai ir 24-oji. Briansko rajone. Taip iš tikrųjų ir buvo. O 28-oji – Viazmos rajone.

Tačiau tekste apie tai – nė žodžio.

Gabrieliau, mudu žurnalų puslapiuose pešamės nuo 1985 metų. Aš esu tavo maitintojas. Nebūtų manęs, kas gi tave Kremliuje nomenklatūriniu ėdalu maitintų? Paaiškink, būk draugas, kodėl tavo žemėlapyje viskas teisinga, o tekste – nesąmonės? Be to, visai tokios pat nesąmonės kaip Anfilovo, Mercalovo, Volkogonovo, Garejevo knygose.

3

Mūsų šalyje taip buvo įprasta: rašo Volkogonovas knygą, armijas praleidžia, o žemėlapiuose – viskas teisinga. Jis niekada savo teksto pagal žemėlapius netikrindavo. Ir Garejevas taip pat. O paskui juos – ir „pirmasis atradėjas".

Štai, ponai, kolektyvinės kūrybos vertė. Štai mūsų oficialios mokslinės minties lygis. Ir kai man sako, kad Volkogonovas su Garejevu naudojosi visiškai slaptais archyvais, o aš jais pasinaudoti negaliu, tai aš su tuo visiškai sutinku. Ir geranoriškai jiems pavydžiu. Ateis laikas, kai Rusija ir mane įsileis į savo archyvus. Tai neišvengiama. O kol kas esu priverstas tenkintis tuo, kas lengvai prieinama. Tačiau, palyginti su profesionalais, aš turiu kai kurių pranašumų. Aš sukūriau savo sistemą ir esu pasirengęs prieš televizijos kamerą milijonams žiūrovų atsakinėti į tokio pobūdžio klausimus: kas buvo į dešinę nuo 11-osios armijos 16-ojo šaulių korpuso 5-osios Vitebsko Raudonosios vėliavos ordino Čekoslovakijos proletariato šaulių divizijos 142-ojo šaulių pulko 3-iojo šaulių bataliono?

Truputį pagalvojęs pasistengsiu atsakyti: į dešinę buvo 8-osios armijos 11-ojo šaulių korpuso 48-osios Kalinino šaulių divizijos 328-ojo šaulių pulko 3-iasis šaulių batalionas.

Ir jeigu turintys teisę naudotis slaptais archyvais profesionalai, kurie praleidžia ir painioja ne tik divizijas ir korpusus, bet ir ištisas armijas, kada nors išdrįs su manimi diskutuoti prieš televizijos kamerą, tai aš tam pasirengęs: paskambinkite bet kuriam mano knygų

leidėjui, o milijonai televizijos žiūrovų bus mūsų sekundantai. Demaskuokite mane, draugai profesionalai!

4

161-ame puslapyje profesionalas armijos generolas Garejevas cituoja Sovietų Sąjungos maršalą B. Šapošnikovą: „Mobilizacija – karo opijus."

Ak, Machmutai Achmetovičiau, viskas jums anaša ir heroinas!

Jūs skaitėte Sovietų Sąjungos maršalo Šapošnikovo knygą „Armijos smegenys", bet skaitėte nelabai atidžiai. Borisas Šapošnikovas nieko apie opijų nerašė. Knygos „Armijos smegenys" paskutinis skyrius pavadintas „Mobilizacija – karo odiumas..." Visuose man žinomuose Šapošnikovo knygos leidimuose skyriaus pavadinimas parašytas didelėmis juodomis raidėmis, be to, visuose leidimuose redaktoriai matė reikalą prie nežinomo lotyniško termino parašyti skaičiuką ir čia pat išnašoje paaiškinti jo reikšmę. Jūs, Machmutai Achmetovičiau, nesupratote Šapošnikovo knygos prasmės, neįsigilinote į turinį, neišsiaiškinote terminų ir nesiteikėte perskaityti tų terminų paaiškinimų. Tai atleistina – ten mažytėmis raidelėmis parašyta...

Jūs painiojate opijų su mobilizacija. Ar jūs suprantate, kuo kokainas skiriasi nuo strateginio išskleidimo?

Nebūčiau tikrojo nario gėdijęs, bet jei jis ir jo bendraautoriai pradėjo šnekėti apie profesionalumą, tai esu priverstas kandžiotis. Tai jums, Machmutai Achmetovičiau, ir jūsų bendraautoriui Andrejui Mercalovui tarsi mano kontrsmūgis. Priimkite atminimui.

Nevarginsiu skaitytojų absurdiškais pavyzdžiais, kurių apstu akademiko Garejevo moksliniuose veikaluose, nors iš kiekvieno jų galima viešai pasišaipyti. Pasiremsiu tik vienu. Savo mokslinio veikalo 229 puslapyje armijos generolas Garejevas užsimena apie 35 tonas sveriančius vokiečių tankus.

Štai jau penkiasdešimt metų mūsų istorijos literatūroje mokslo vyrai tai šen, tai ten mini 35 ir 38 tonas sveriančius vokiečių tankus.

Suprantama, kad 35 ir 38 tonas sveriantys tankai savo ypatybėmis buvo pranašesni už mūsų tankus BT – daugelį dešimtmečių šį požiūrį pabrėždavo mūsų karo ekspertai. Paskutinį kartą tai patvirtino generolas pulkininkas G. Krivošejevas, kuris vietoje armijos generolo M. Garejevo tapo Generalinio štabo viršininko pavaduotoju mokslinIam darbui. Generolas pulkininkas Krivošejevas pranešė, kad šie tankai buvo pranašesni už mūsų tanką BT-7 (VIŽ. 1991. Nr. 4. P. 36).

Iš tikrųjų paprasčiausias svorio palyginimas yra naudingas vokiečių tankams: BT-7 svėrė 13,8 tonos, argi jis galėjo sėkmingai kariauti su vokiečių 35 tonas, juo labiau su 38 tonas sveriančiais tankais?

Mūsų istorikai ir generolai 35 ir 38 tonų tankus priskyrė vidutinių kategorijai. Kai kas juos laiko sunkiaisiais.

Visiškai suprantama, kad Kremliaus ekspertai giria vokiečių 35 ir 38 tonų tankus ir mano, kad jeigu jie savo ypatybėmis neprilygo mūsiškiams T-34 ir KV, tai visi kiti sovietiniai aiškiai buvo pranašesni. Toks oficialus požiūris. Jis viešpatauja jau penkiasdešimt metų. Net ir nepatogu lyginti.

Suprantama, oficialūs istorikai šių ypatybių ir nelygina. Viskas aišku ir be palyginimo.

5

Aš taip pat neabejojau, kad 35 ir 38 tonų tankai yra geresni už mūsų BT. Iki trylikos metų.

Paskui atsitiko štai kas. Perskaičiau, kad karo pabaigoje vokiečiai turėjo prieštankinių valdomų raketų, pavyzdžiui, „Rotkepchen" – „Raudonkepuraitė". Nustebino toks pavadinimas – švelnus ir malonus. Kažkoks nekariškas. Vokiečiai apskritai mėgsta gražius pavadinimus. Tačiau kodėl jie nesugalvojo kai kurių savo tankų pavadinimų? Kas yra 35 tonų tankas? Arba 38 tonų? Argi šie tankai neturi savo indeksų? Juk nesakome: 150 kilogramų generolas. Juk nesakome: 180 kilogramų maršalas. Daugelis generolų ir kai kurie maršalai turi savo vardą, tėvavardį, o kai kada – ir pavardę.

Tačiau kiekvienas ginkluotės pavyzdys turi indeksą, o kai kada net keletą, be to, turi ir pavadinimą. O romantiški vokiečiai mėgo savo ginklus pavadinti skambiais vardais. Ypač tankus ir šarvuočius: „Sabalas“, „Raganosis“, „Liūtas“, „Dramblys“, „Kiaunė“, „Kamanė“, „Vapsva“, „Kamuolinis žaibas“. Aš jau nekalbu apie „Panteras“ ir „Tigrus“.

Tačiau kas yra 35 tonų tankas? Arba 38 tonų? Rėžia ausį. Kažkas čia ne taip. Du tankų tipai liko be indekso ir pavadinimo? Vokiečiams tai nebūdinga. Na, ir mes taip nebūtume pasielgę. Ir nė viena pasaulio kariuomenė neturėjo nė vieno ginkluotės pavyzdžio be indekso ir pavadinimo.

Mokiausi aš tada Voronežo Suvorovo karo mokykloje (penkerius metus – Voronežo, dvejus – Kalinino). Nuėjau į biblioteką. Susirinkau viską, kas joje buvo apie vokiečių tankus, ir įsitikinau, kad iš tikrųjų Vokietijoje buvo tankų, vadintų 35(t) ir 38(t).

Tačiau išvaizda jie į 35 ar 38 tonų tankus nebuvo panašūs: kažkokie menkučiai. Liesučiai. Ir nesuprantama, kodėl raidė „t“ parašyta skliausteliuose? Galbūt tai visiškai ne tonos?

Nusprendžiau išsiaiškinti vokiečių tankų ir šarvuočių indeksų sistemą. Išsiaiškinau. Štai vokiečių Vermachte buvo tankas T-34(r). Ką tai reiškia? Ogi tai mūsų brangusis T-34, paimtas per kautynes ir įkinkytas tarnauti Vokietijai. Tik jie kažkodėl prie mūsų indekso pridėjo mažytę lotynišką raidelę „r“.

Arba štai vokiečių tankai BT-7(r), KV-1(r), KV-2(r), T-16(r). Visi jie – rusų tankai, ir visiems jiems vokiečiai, paėmę į savo tarnybą, skliausteliuose prirašydavo mažą lotynišką raidelę „r“. Ši raidelė jiems kažką reiškė

Jiems tarnavo ir prancūzų trofėjiniai tankai, pavyzdžiui, S-35. Šis tankas Vokietijos kariuomenėje buvo vadinamas S-35(f). Ir visi prancūzų tankai, tarnavę vokiečiams, tebeturėdavo savo indeksą, tik vokiečiai skliausteliuose prirašydavo raidę „f“. Apskritai jiems tarnavo viskas, ką tik pavykdavo paimti per kautynes, ir prie amerikiečių trofėjinių tankų indeksų būdavo pridedama raidė „a“, prie lenkų – „p“. Ir visai nereikia būti didžiu strategu, kad suprastum logiką: prie

trofėjinių tankų indeksų pridedama raidė nurodo jį pagaminusią šalį. Jei į vokiečių tarnybą patekdavo italų tankai, tai prie indekso buvo pridedama raidė „i“, olandų – „h“, britų – „e“ (english). O raidė „t“ reiškė, kad tai čekų trofėjinis tankas – tscheckisch. Taigi raidė „t“ – tai visai ne tonos, o šalis, kurioje tankai pagaminti.

Čekoslovakijoje buvo tankas, sukurtas 1935 metais, ir dar vienas – 1938. Vokietija užgrobė Čekoslovakiją, o čekų tankai buvo paimti į Vermachto ginkluotę. Tankai gavo indeksus 35(t) ir 38(t) – tai reiškė: „1935 metų čekų tankas“ ir „1938 metų čekų tankas“.

6

Nagrinėju toliau ir paaiškėja: „35 tonų tankas“ svėrė 10,5 tonos, o „38 tonų tankas“ svėrė mažiau kaip „35 tonų“ – 9,5 tonos.

Šie tankai – baisiausias technikos atsilikimas. Tai matyti plika akimi: jų šarvai nesuvirinti, šarvų lapai sujungti kniedėmis. Tai tas pats prieštvaninis lygis, kaip ir Amerikoje.

Lyginti „35 tonų“ ir „38 tonų“ tankus su mūsų BT paprasčiausiai negalima.

Tačiau jei jau generolas pulkininkas Krivošejevas visam pasauliui paskelbė, kad mes karui buvome visai nepasirengę, o protingi vokiečiai buvo pasirengę, kad čekų tankai, kuriuos turėjo Vermachtas, pranoko mūsų BT, tai palyginkime. Generolui pulkininkui Krivošejevui ir jo tiesioginiams viršininkams – Generalinio štabo viršininkui ir gynybos ministrui, taip pat žurnalo „Vojenno-istoričeskij žurnal“ profesionaliems istorikams, kurie skelbia armijos generolo Garejevo ir generolo pulkininko Krivošejevo kūrinius, pranešu, kad „35 tonų“ tankai turėjo 120, o „38 tonų“ – 140 arklio galių galingumo variklius, kuriems buvo naudojamas benzinas. Generaliniam štabui rekomenduoju palyginti tai su mūsų 500 arklio galių galingumo dyzeliais V-2, kurie buvo tankuose BT-7M. Net patys prasčiausi, patys seniausi BT-2 turėjo 400 arklio galių.

„35 tonų“ tankai važiavo 35 kilometrų per valandą greičiu (Encyclopedia of German Tanks of World War Two. London: Arms and Armor Press, 1978. P. 41–47). O mūsų BT-7M net oficialiai važiavo 86 kilometrų per valandą greičiu, tačiau iš tikrųjų – dar greičiau.

„35 tonų“ tankas turėjo 190 km eigos atsargą, o BT-7M – 900 (I. Šmeliovas. Tankai BT. P. 24). Čekų tankai buvo apginkluoti 37 mm patrankomis, o BT – 45 mm, kai kurie (BT-7A) turėjo 76 mm patranką.

BT buvo pranašesni už čekų tankus šarvų kokybe, buvo racionaliau sukomplektuoti, daug geresnė korpuso forma ir, suprantama, tankų BT šarvų lakštus suvirindavo, o ne sukniedydavo.

„35 tonų“ ir „38 tonų“ tankai buvo tokie silpni, kad žiemą per naktį prišaldavo prie žemės ir patys negalėdavo nuo jos atsiplėšti. Todėl bet kurioje šių tankų fotografijoje žiemą jie stovi ant rąstų arba ant lentų. Kitaip prišals. Kaip paskui jį nuo žemės atplėšti?

Neturėdama nieko geresnio, Vokietijos kariuomenė buvo priversta naudoti net tokius tankus. Kariaujant Prancūzijoje, kol nebuvo pasipriešinimo, šie tankai neblogai pasirodė. To meto britų ir prancūzų tankų kokybė žinoma. Prieš juos sėkmingai buvo galima viską panaudoti. Net „35 tonų“ tankus. O Rusijoje su tokiais tankais nebuvo ko veikti. Ir juos visus 1941 metų pabaigoje nurašė. Ir padovanojo sąjungininkams.

Tačiau ir ten iš jų buvo mažai naudos. Visi atsiminimai apie šiuos tankus – keiksmažodiniai. Apie nepaprastą jų kaprizingumą prikurta anekdotų ir pokštų.

7

O štai pradinio karo laikotarpio žymiausio eksperto akademiko, daktaro ir t. t. V. Anfilovo darbai. Jis parašė daug knygų, tačiau visose kartojo vis tą patį. Pavyzdžiui, atsiverskime knygos „Žaibo karo žlugimas“ 72 puslapį. Anfilovas rašo: „Iš kariuomenės buvo pašalinti... visi 35 tonų tankai, minimalus tanko T-III svoris – 38 tonos.“

Čia viskas sujaukta. Anfilovas painioja vokiečių tankus su trofėjiniais čekų, jis nenusimano nei apie vokiečių, nei apie čekų tankų ypatybes. Vokiečių tankai T-III, kuriuos pradėjo gaminti 1941 metų kovą, svėrė 21,5 tonos (Encyclopedia of German Tanks of World War Two. P. 58–67). Visų ankstesnių modifikacijų tankai svėrė mažiau.

Anfilovas supainiojo vokiečių tanką T-III su „38 tonų" tanku, kuris, kaip jau žinome, svėrė 9,5 tonos. Mūsų spaudoje kiekviena užuomina apie „35 tonų" ir „38 tonų" tankus yra nacionalinė gėda. Kaip kitaip tai pavadinti? Sovietų Sąjungoje Antrasis pasaulinis karas buvo nagrinėjamas labai keistai. Akademikų grupės dėjosi nagrinėjančios karą. Rezultatas akivaizdus. Vokietijos žaibo karas – tai tankų karas. Norint įvertinti 1941 metus, pirmiausia reikia išnagrinėti vokiečių tankus. 1941 metų vasarą Vermachtas buvo apginkluotas keturių tipų vokiečių tankais – pradedant T-I ir baigiant T-IV, taip pat užsieniniais trofėjiniais tankais, tarp kurių buvo ir čekų tankų, vadinamųjų „35 tonų" ir „38 tonų". Tačiau žymiausias žaibo karo ekspertas, kuris rašo knygą ir į jos pavadinimą įtraukia šį žodį, apie tyrinėjimo objektą nieko neišmano.

Žaibo karo tyrinėjimas – svarbiausias Anfilovo darbas. Jam Anfilovas paskyrė visą gyvenimą. Pamaskvėje, Kubinkoje, yra turtingiausias pasaulyje tankų muziejus. Geras ir Didžiojoje Britanijoje esantis Bovingtonas, tačiau Kubinkai jis neprilygsta. Kubinkoje surinktos puikios tankų ir šarvuočių kolekcijos. Kam? Tikriausiai tiems, kurie šiuos tankus profesionaliai tyrinėja. Tiems, kurie apie tankų žaibo karą knygas rašo. Draugui Anfilovui. Nuo liaudies visa tai buvo slepiama. Liaudies ten neįleisdavo, kadangi tai rezervuota ekspertams. Tad nejaugi žymiausias šių tankų ekspertas per savo gyvenimą neištaikė dienos tam, kad apsilankytų šiame turtingiausiame, specialiai jam sukurtame muziejuje?

Ir reikia ne viską apžiūrėti – tik keturis vokiečių ir du čekų tankus. Tokie ir rūpesčiai – išsiaiškinti, kad buvo keturi vokiečių tankų tipai ir dar – trofėjiniai; kad Vokietijoje pagaminti tankai skyrėsi nuo trofėjinių; kad trofėjiniai į 35, o juo labiau į 38 tonas sveriančius tankus nepanašūs.

Paskui Kubinkos muziejų atidarė visiems. Kad taip jame nors dienelę praleidus! Jeigu tarnybinio laiko tam neskirta, tai nors kaip smalsiam mėgėjui į jį užsukus. Nors valandėlei. Na, ir dešimties minučių užtektų: visą gyvenimą rašiau apie žaibo karą ir vokiečių tankus, tad pasidomėsiu, kokie jie.

Tačiau ne. Anfilovui neįdomu. Visą gyvenimą tauškė niekus tarsi Leninas nuo šarvuotojo automobilio, t. y. nuo „38 tonų" tanko, ir niekada nepasidomėjo, koks gi po jo kojomis postamentas.

Ir Generalinio štabo viršininko pavaduotojas moksliniam darbui (ir vienas, ir kitas, ir jų pirmtakai) nesuvokė, kokie tankai buvo Vokietijos ginkluotėje.

Būtent už pradinio karo laikotarpio tyrinėjimus taip įvertintas armijos generolas Garejevas. Būtent pradinis karo laikotarpis – jo mėgstamoji tema, jį itin dominusi sritis.

Klausimas: kaipgi jis įsigudrino baigti dvi karo akademijas ir dar aukso medaliu? Kas tai: standartinis Frunzės ir Generalinio štabo karo akademijų absolventų lygis? O gal armijos generolas Machmutas Garejevas tiesiog nusipirko diplomus, medalius, mokslo laipsnius ir vardus, karinius laipsnius ir aukštas pareigas?

8

Garejevas nuolat kartoja, kad mūsų tankai buvo lengvieji ir pasenę. Tačiau generolas nesiteikė palyginti mūsų „lengvųjų ir pasenusių" tankų su Vokietijos tankais.

Keistas dalykas: pats armijos generolas Garejevas savo darbe rašo, kad Vokietijos Hitleris ir jo kariuomenė mažiau apdrabstyta purvais negu mūsų šalyje mūsų kariuomenė. Armijos generolas Garejevas tai kalba apsimestinai pasipiktinęs, kalba taip, tarsi pats būtų švarus, tarsi pats purvais savo šalies ir kariuomenės nebūtų drabstęs. Yra, girdi, kažkokios tamsiosios jėgos, kurios purvais drabsto mūsų istoriją. Machmutai Achmetovičiau, argi ne jūs pats toms jėgoms vadovaujate? Argi ne jūs jas valdote?

Ir nesuprantama kai kurių mano kritikų pozicija. Aš išleidau knygą, kurios esmė ta, kad mes esame ne kvailesni už kitus. Mano knygą užgriuvo kritikos lavina. O mūsų oficialūs istorikai, kuriems vadovavo ir Machmutas Garejevas, liaupsina hitlerinę kariuomenę, kurios ginkluotėje esą buvo 35 ir 38 tonų tankai, ir dėl to niekas neprotestuoja.

Brangūs draugai, kieno dūdą pučiate?

9

Ir štai kalba pulkininkas Andrejus Mercalovas – istorijos mokslų daktaras, profesorius, parašė daugybę... ir t. t.

Andrejus Nikolajevičius mane kaltina tuo, kad aš neturiu aukštų laipsnių ir skambių titulų. Pavyzdžiu jis nurodo save: istorijos mokslų daktaras, profesorius, duktė – istorijos mokslų daktarė ir taip pat profesorė. O rašo profesorius Mercalovas kartu su pačiu Machmutu Garejevu...

Andrejau Nikolajevičiau, jums klausimas: kodėl jūs neprotestavote, kai jūsų bendraautoris M. Garejevas rašė apie 35 tonų tankus? Jūs bijojote ar... taip pat karo istorija niekada nesidomėjote? Kodėl jūs tylėjote, kai profesorius Garejevas karinius terminus painiojo? Nereikėjo viešai pulti, buvo galima draugiškai pasakyti: Machmutai Achmetovičiau, čia kažkas ne taip...

Atleistina, jei kažkas kažko nežino. Tačiau ar atleistina, kai matematikos mokslų daktaras nemoka daugybos lentelės? Ar galima atleisti jums, Andrejau Nikolajevičiau, profesoriui ir istorijos mokslų daktarui, pradinio karo laikotarpio ekspertui, kad jūs nežinote, kokius tankus vokiečiai turėjo tuo pradiniu laikotarpiu? Jūs giriatės, kad turite leidimus naudotis archyvais, tačiau kam jums archyvai, jei neišmokote naudotis viešai prieinama literatūra? Jei jūs per visą savo gyvenimą nesiteikėte užsukti į tankų muziejų?

Sovietų Sąjunga parengdavo daugiausia pasaulyje inžinierių, gydytojų, mokytojų. Ir štai kartą Uzbekistane paskutinio kurso studen-

tams ekonomistams buvo surengtas netikėtas egzaminas. Jiems buvo užduotas vienas, tačiau labai sunkus uždavinys: iš dviejų trečiųjų atimti vieną antrąją. Suprantama, uždavinys sunkus, tačiau sutikime: ekonomistui darbe reikalinga ne tik marksistinė-lenininė metodologija. Suprasdami, kad uždavinys sunkus, egzaminuotojai nenustatė, per kiek laiko jis turi būti išspręstas: kai kam prireiks valandos, o kai kam – ir visos dienos. Čia svarbu ne laikas, o kad būtų išspręsta. Nors per dieną, nors per dvi. Uždavinį teisingai išsprendė 23 procentai studentų. Galima būtų džiaugtis tokiu rezultatu. Blogai tai, kad visi kiti teisingai neišsprendė.

Ką gi daryti su tokiais ekonomistais? Atsakymas paprastas: išleisti juos, duoti jiems diplomus, kam – su aukso medaliu, o kam – be jo. Ar buvo kita išeitis? Anksčiau tokie aukštąsias mokyklas baigdavo. Ir vėliau. Kuo gi šie prastesni? Tik tuo, kad juos dabar patikrino. O jų pirmtakų netikrino. Ir diplomus davė. Ir iškeliavo į platųjį pasaulį ekonomistai su gyvenimo kelialapiu. Tad jeigu mūsų ekonomikoje ne viskas gerai, už tai reikia dėkoti tiems ekonomistams...

Neieškau paralelių, tačiau, Andrejau Mercalovai, ar jums neatrodo, kad pradinio karo laikotarpio specialistas, kuris pats niekada neskaičiavo divizijų ir korpusų, kuris praleidžia ištisas armijas, kuris nežino, kokių tankų turėjo kariaujančios šalys, yra panašus į ekonomistą, neišmokusį elementariosios aritmetikos? Mūsų oficialiojo istorijos mokslo padėtis yra tokia pat kaip ir ekonomikos. Istorikais netikima. Septyniasdešimt metų uoliai dirbdami mes nusiritome iki to, kad neturime paprastai mokyklai skirto istorijos vadovėlio, kuriuo būtų galima tikėti nors ketvirtadaliu. Ar tai ne jūsų nuopelnas? Ar ne jūs su bendraautoriais garejevais, anfilovais, volkogonovais ir krivošejevais pavertėte mokslą visišku idiotizmu? Jūs – profesionalus istorikas, tačiau ar verta tuo didžiuotis turint omenyje mūsų istorijos mokslo laimėjimus? Jūs abejojate, ar aš nusimanau apie karo istoriją. Andrejau Nikolajevičiau, aš nusimanau labai menkai. Jums atrodo, kad aš daug žinau, bet taip atrodo tik lyginant su Generalinio štabo viršininko ir jo pavaduotojo mokslininiam darbui žiniomis. Jų lygis stebina. Jį reikia laikyti įtartinu.

Ir jei jūs manote, jog mėgėjai nieko nesugeba, tai aš pasistengsiu jums įrodyti, kad yra atvirkščiai. 1993 metais Maskvoje leidykla „Chobbikniga“ (vien pavadinimas ko vertas!) išleido puikią Igorio Šmeliovo knygą apie sovietinius serijos BT tankus. Knygoje yra daug naujų ir įdomių dalykų. Pavyzdžiui, pirmąkart skelbiami tankų BT gamybos skaičiai, kurių žurnale „Vojenno-istoričeskij žurnal“ nerasi. Autorius palygino tankus BT su kitais užsienio tankais, taip pat ir su tankais 35(t) ir 38(t) – čekų tankais, kuriuos turėjo Vermachtas. Teksto autorius teisingai išvardijo tankus, tiksliai aprašė ir sąžiningai palygino technines jų ypatybes. Teksto autorius – ne generolas, ne profesorius, ne mokslų daktaras. Palyginti su jumis, Šmeliovas teturi vieną pranašumą: jis domisi tuo, ką tyrinėja.

Štai kam reikėtų suteikti mokslo laipsnius ir vardus.

24 skyrius

LIUDYTOJAS RASTAS!

Valio! Jau spalis atėjo.

A. Puškinas (profesoriaus G. Gorodeckio pasakojime. „*Ledlaužio* mitas“. P. 25).

1

Sovietų Sąjunga buvo pasirengusi karui kaip niekas kitas.

Kad niekas nepastebėtų to pasirengimo karui, komunistams reikia jį užtepti purvais. Ir jie pluša.

Tepa.

Iš užsienio atsikvietė „mokslinį profesorių“ G. Gorodeckį, jis parašė knygą „*Ledlaužio* mitas“. Ir pirmo žvilgsnio – knyga kritikuoja mane vieną, geriau pažiūrėjus – ne tik mane...

Malonu, kad apie mane knygas rašo. Gaila, kad skaityti knygą sunku. Keletą kartų mėginau – neišeina. Nejdomu. Ir tada knygą pradėjau skaityti atvirkščiai – ne nuo pirmo puslapio, o nuo paskutinio. Iškart pasidarė įdomu.

Taigi paskutinio skyriaus paskutinis sakinys – iškilmingas finalas apie mus, buvusios Sovietų Sąjungos gyventojus ir jos lyderius: „Visi buvo įsitikinę, jog Didžiosios Britanijos laivynas visu greičiu plaukia Baltijos jūra, kad kartu su Hitleriu užpultų Leningradą ir Kronštatą.“ (P. 338.)

Gorodeckio knyga – jeigu ją aprėpsime vienu žvilgsniu – apie mūsų liaudies bailumą. Jeigu tikėsime Gorodeckiu, bailumas – svarbiausias mūsų charakterio bruožas. Tuo jis pradeda knygą, tuo ir baigia. Po ištęstos, du skyrius užimančios įžangos Gorodeckis prabyla apie svarbiausią dalyką: „RUSIJA APSUPTA“. Tai – trečiojo skyriaus pradžia. Gorodeckis pasakoja jaudinančią istoriją apie tai, kad mus vargšus nuo trečiojo dešimtmečio iš visų pusių supo priešai ir

visi norėjo mus užpulti – pirmiausia Suomija bei Estija ir galiausiai Afganistanas bei Iranas. Ir visa sovietinė šalis nepaprastai bijojo to. Baimės tema dominuoja visoje knygoje. Žinoma, labiausiai išsigandęs buvo Stalinas: „Stalinas buvo užhipnotizuotas vokiečių karinės galios...“ (P. 345.) Ir visi sovietiniai žmonės buvo taip išgąsdinti, kad nebesugebėjo mąstyti ir tikėjo, jog Didžiosios Britanijos laivynas susijungė su Vokietijos ir „visu greičiu“ lekia Baltija, kad pokštelėtų į Leningradą... Sovietų Sąjungoje apie jungtinio Čerčilio ir Hitlerio laivyno artėjimą, jei tikėsime Gorodeckiu, visi žinojo ir kiekvieną minutę laukė smūgio. Čia Gorodeckis aprašo ir vargšą Staliną, kuris, viena vertus, baisiausiai išgąsdintas ir „užhipnotizuotas galios“, o kita vertus, neužhipnotizuotas, nieko nebijo, netiki, kad Vokietija gali užpulti, ir agentūrinio pranešimo apie Vokietijos pasirengimą smogti smūgį autorių pasiunčia pas jau visiems gerai žinomą motinėlę (p. 323). Sovietų Sąjungą apėmus baimei ir jai sutrikus, Didžiosios Britanijos pasiuntinys gudrusis Kripsas stengiasi Stalinui, Molotovui ir Vyšinskiui paaiškinti paprasčiausius dalykus, bet jo nesupranta...

2

Dabar prisiminkime faktus.

Didžioji Britanija karą Vokietijai paskelbė 1939 metų rugsėjo 3 dieną. Nuo to momento iki 1941 metų liepos vokiečių povandeniniai laivai nuskandino 2038 britų prekybinius laivus (žr. 9 skyrių), ir Didžiajai Britanijai grėsė pralaimėjimas.

Didžiosios Britanijos ir Vokietijos karas visai nebuvo toks baisus, kaip jį mums vaizdavo komunistai. Yra ką prisiminti ir britams, ir vokiečiams, na, ir mums: 1939 metų spalį vokiečių povandeninis laivas „U-47“ įsibrovė į pagrindinę Didžiosios Britanijos laivyno bazę Skapa flou užutėkyje, nuskandino britų linijinį laivą „Rojal Ouk“ ir nepastebėtas išplaukė į atvirtą vandenyną. Gruodį britų kreiseriai Pietų Atlantikoje per ilgai trukusį mūšį apgadino ir į neutralų uostą įvarė vokiečių „kišeninį linijinį laivą“ „Grafą Špejė“, ten jį ekipažas nuskandino.

Kai 1940 metų gegužę žemyne buvo sutriuškintos Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos pajėgos, Čerčilis birželio 4 dieną pasakė savo garsiąją kalbą: „Mes niekada nepasiduosime“. Birželio 30 dieną Vokietijos kariuomenė užėmė Normandijos salas. Tūkstantmetėje Didžiosios Britanijos istorijoje tai buvo pirmas atvejis, kai priešas užgrobė dalį šalies teritorijos. Vokiečių povandeniniai laivai pradėjo tikrą terorą prieš praktiškai nesaugomą Didžiosios Britanijos prekybos laivyną, o vokiečių aviacija – oro puolimą, kuris žinomas kaip „Kautynės dėl Britanijos“. Naikindama tūkstančius žmonių ir daugybę materialinių vertybių, Vokietijos aviacija rengė masinius Didžiosios Britanijos miestų antskrydžius. Kai kuriuos karo griuvėsius britai nusprendė išsaugoti visiems laikams. Atvažiuokite į Bristolį, pažiūrėkite į bažnyčių griuvėsius miesto centre...

Karališkosios karinės oro pajėgos atmušė vokiečių oro puolimą per „Kautynes dėl Britanijos“ ir pačios pradėjo bombarduoti Vokietijos miestus. Molotovas buvo to liudytojas. 1940 metų lapkričio 13 dieną draugas Molotovas Berlyne maloniai kalbėjosi su draugu Ribentropu. „Pokalbio vieta: Imperijos užsienio reikalų ministerijos slėptuvė“ (SSRS–Vokietija. 1939–1941. Sovietų Sąjungos ir Vokietijos santykių nuo 1939 metų rugsėjo iki 1941 metų liepos dokumentai ir medžiaga. Sudaryt. J. Felštinskis. Niujorkas: Teleks, 1983. P. 121).

Kodėl gi du ministrai kalbėjosi slėptuvėje? Todėl, kad Didžiosios Britanijos aviacija tą naktį negailestingai bombardavo Berlyną. O prieš tai naktį Molotovas buvo susitikęs su Hitleriu. Į slėptuvę nuėjo, tačiau „dėl oro pavojaus derybos toje vietoje buvo nutrauktos ir atidėtos kitai dienai“ (Ten pat. P. 109).

1941 metų pirmojoje pusėje Didžiosios Britanijos ir Vokietijos kovos veiksmai buvo įnirtingi kaip niekada.

Naktį iš 1941 metų balandžio 9-osios į 10-ąją Didžiosios Britanijos bombonešių aviacija smogė masinį smūgį Berlynui.

1941 metų gegužės 20 dieną prasidėjo galingiausia Vokietijos kariuomenės ir galbūt pati gražiausia visų kariuomenių istorijoje oro desanto operacija – Kretos užėmimas. Saloje buvo 32 000 britų ir 10 000 graikų karių.

Per keletą dienų vokiečių desantininkai, nors neturėjo kiekybinės persvaros, užėmė salą ir sunaikino didesnes britų bei graikų pajėgas.

To meto karo ekspertų vienoda nuomonė: Kretos užėmimas – hitlerinių desantininkų generalinė repeticija prieš išsilaipinant Britų salose.

1941 metų gegužės 24 dieną atsitiko tai, kas Didžiosios Britanijos karinio jūrų laivyno istorijoje vadinama juodžiausiu puslapiu: Atlantikoje didžiausias Didžiosios Britanijos laivyno linijinis laivas „Hudas" stojo į mūšį su didžiausiu vokiečių laivyno linijiniu laivu „Bismarkas". Mūšis truko aštuonias minutes. Vienas taiklus pataikymas – „Hudas" sprogo ir per keletą sekundžių dingo vandenyje. Iš 1416 ekipažo narių gyvi liko trys.

Tačiau Didžiosios Britanijos laivynas pasivijo „Bismarką". Gegužės 27 dieną du britų linijiniai laivai per mūšį kliudė „Bismarką", o du kreiseriai torpedomis jį pribaigė. Vokietijos laivynui tai buvo didžiulė netektis. Nuo to momento jūros kare prasidėjo persilaužimas Didžiosios Britanijos naudai, ir abi šalys tai suprato.

Komunikacijų kovoje persilaužimo kol kas nebuvo. 1941 metų birželį vokiečių povandeniniai laivai nuskandino 61 britų prekybinį laivą, kurių bendra vandentalpa 310 000 tonų. 1941 metų birželio 3–23 dienomis Didžiosios Britanijos laivynas nuskandino 9 vokiečių tiekimo laivus. Tačiau Vokietija labai skaudžiai pajuto, kad ji nebe viešpatauja jūroje. Jei nėra didelių antvandeninių laivų, jūroje neviešpatausi.

Birželį Vokietijos aviacija bombardavo Mančesterį, o Didžiosios Britanijos aviacija penkis kartus bombardavo Vokietijos povandeninių laivų bazę Breste, taip pat pramoninius Rūro rajonus.

Birželio 13 dieną Didžiosios Britanijos aviacija sugadino Vokietijos „kišeninį linijinį laivą" „Liutcovas", jis septyniems mėnesiams iškrito iš rikiuotės.

Birželio 15 dieną Šiaurės Afrikoje prasidėjo smarkus Didžiosios Britanijos kariuomenės puolimas.

Birželio 16 dieną Vokietijos kariuomenė atmušė Didžiosios Britanijos kariuomenės puolimą, o ši patyrė milžiniškų nuostolių...

3

Taigi tarp Vokietijos ir Didžiosios Britanijos vyko žiaurus karas. Ar galėjo Čerčilis kariauti su Hitleriu, tuo pačiu metu suvienyti savo pajėgas su Hitlerio pajėgomis... ir užpulti Staliną?

Ar buvo pasaulio istorijoje toks atvejis: dvi šalys kariauja viena su kita ir tuo pačiu metu suvienijusios savo pajėgas netikėtai užpuola trečią neutralią šalį?

Tik svarbu visai ne tai, kieno kliedesius kartoja Gorodeckis. Svarbu kitkas: pats Gorodeckis tiki tokia galimybe ar ne? Jei kažkieno kvailas šnekas Gorodeckis taiko kaip argumentą ir dar laiko jį lemiamu, vadinasi, pats tuo tiki. O jei tiki, tai turi pateikti įrodymus, kitaip visos kalbos apie Vokietijos ir Didžiosios Britanijos laivynų susivienijimą yra ir Vokietijos, ir Didžiosios Britanijos šmeižimas. Juk negalėjo nei blaiviai mąstantys britai, nei blaiviai mąstantys vokiečiai skandinti vieni kitų didžiausių linijinių laivų ir tuo pačiu metu sujungti tų, kurie dar liko, į vieną laivyną... Taip sujungti neįmanoma. Neįmanoma todėl, kad Didžiosios Britanijos teritorijos dalis – Normandijos salos – Vokietijos okupuotos, Didžiosios Britanijos piliečiai yra SS ir gestapo kontroliuojami. Negalėjo Čerčilis, neišvadavęs Normandijos salų, susivienyti su Hitleriu.

Gorodeckio pramanai įžeidžia ir Rusiją. Įsivaizduokime normalų žmogų, kuris skaito Gorodeckio knygą ir juo tiki. Kokias gi išvadas leidžia daryti knyga? Pirmiausia karo metais Vokietija ir Didžioji Britanija susivienyti negalėjo. Tai kiekvienas supranta. Tačiau jeigu (kaip tvirtina Gorodeckis) visi Sovietų Sąjungos gyventojai, ir pirmiausia Stalinas, tikėjo tokia galimybe ir labai bijojo, vadinasi, jie buvo idiotai, nepaprastai išgąsdinti kretinai, kurie nesugebėjo mąstyti, kurie tikėjo prasimanytais pavojais.

Generole pulkininke Volkogonovai, jūs tikite, kad iš Kretos išvarytas Didžiosios Britanijos divizijas Čerčilis galėjo suvienyti su hitlerininkų desantininkais, kurie juos ką tik sumušė, ir mesti prie Leningrado?

Jūs, generole pulkininke, tuo netikite? Tada galbūt tikite, kad Stalinas, Molotovas ir Žukovas buvo kvailesni už jus ir tokia galimybe tikėjo?

Dabar pasakykite, generole pulkininke, kodėl jūs prisidėjote prie tokios šlykštynės rašymo? Gorodeckis knygos pratarmėje dėkoja jums už „didžiulę pagalbą". Kieno dūdą pučiate, Dmitrijau Antonovičiau?

...Ir kodėl?

Generole majore V. Zolotariovai, ir jūs patekote į Gorodeckio knygą. Jums, generole, Gorodeckis taip pat dėkoja už pagalbą. Štai ir papasakokite mums, ar jūs pats tikite, kad Didžiosios Britanijos laivynas, nenutraukdamas kovos veiksmų prieš Vokietijos laivyną, galėjo su juo susivienyti ir užpulti mus? Jūs tikite, kad Didžiosios Britanijos bombonešių aviacija, subombardavusi Berlyną, galėjo susivienyti su Vokietijos bombonešių aviacija, kuri subombardavo Londono atspariąsias ugniavietes, ir kartu smogti Maskvai?

4

Trumpam įsivaizduokime, kad viskas buvo taip, kaip rašo Gorodeckis, kuriam „labai daug padėjo" mūsų prezidento patarėjas. Taigi Didžiosios Britanijos laivynas slapta susivienijo su Vokietijos laivynu, bendras Hitlerio ir Čerčilio laivynas „visu greičiu" perplaukė Baltiją ir birželio 22 dieną paryčiui iš patrankų pokštelėjo į Leningradą. Tegul bus taip, tegul bus taip, kaip teigia Gorodeckis, Volkogonovas ir Zolotariovas.

O dabar įsivaizduokime 1941 metų birželio 23 dieną, pirmadienį. Čerčilis pasirodo parlamente ir liaudies išrinktiesiems aiškina: „Taigi, misteriai ir serai, mes su Hitleriu susivienijome ir smogėme Leningradui..."

Jeigu Čerčilis būtų taip pasakęs, manau, jo tikrai būtų paklausę: „O kodėl, sere?"

Absurdiškus Gorodeckio prasimanymus labai palaikė Rusijos ideologinis aparatas. O Gorodeckis išsijuosęs toliau pasakoja apie mūsų bailumą, bailumą, bailumą. Ir apie visišką mūsų nepasirengimą.

Štai keturi sakiniai vien iš 67 puslapio: „Oro desanto korpusą sukūrė Tuchačevskis, ir tikriausiai dėl šios priežasties po valymų jis buvo išformuotas... Ukrainoje atkurta brigada, kurią Suvorovas nurodo kaip Stalino agresyvių ketinimų pavyzdį, buvo tikrai nepakankamai parengta. Pusė šaukiamųjų nė karto nešoko su parašiutu, visi kiti iššoko po vieną du kartus. Birželio 22 dieną jie buvo absoliučiai nekovingi..."

Nesikarščiuokime. Neduokime valios savo jausmams. Ramiau. Išsiaiškinkime be antausių.

Visų pirma Gorodeckis Tuchačevskiui priskiria tai, ko šis nedarė. Tai Chruščiovas kadaise taip nustatė: buvo žymiausias, protingiausias ir t. t. Tuchačevskis, kuris išrado viską, pradedant dviračiu, kvailas Stalinas sušaudė genialųjį Tuchačevskį ir visus dviračius sulaužė...

Klausimas: kur draugas Gorodeckis rado žinių apie paslaptingą Tuchačevskio desanto korpusą? Kada buvo sukurtas šis mitinis korpusas? Kur? Kas šiam paslaptingam korpusui vadovavo? Kokie junginiai ir daliniai jį sudarė?

Antras momentas. Gorodeckis labai begėdiškai meluoja: „...brigada, kurią Suvorovas nurodo..." Mielieji mano skaitytojai, būkite teisėjai: „Ledlaužio" 12 skyrius pavadintas „Kam Stalinui reikia dešimties oro desanto korpusų". „Ledlaužyje" kalbama ne apie brigadą, ne apie diviziją ir net ne apie korpusą, o apie dešimt korpusų: penkis išskleistus 1941 metų pavasarį ir dar penkis – vasarą. Juk yra skirtumas – viena brigada ar dešimt korpusų! Gorodeckis net nemėgino manęs paneigti, jam nėra kaip prieštarauti, todėl paprasčiausiai meluoja: „...brigada, kurią Suvorovas nurodo..."

Gorodeckio teigimu, brigada buvo viena, ir ta pati nekovinga.

Aš turiu kitų duomenų. Suprantama, ne apie vieną brigadą kalbėsiu, o mažiausiai apie korpusą. Taigi I. Samčiuko knyga „Tryliktoji gvardijos. 13-osios gvardijos Poltavos, Lenino ordino, dukart Raudonosios vėliavos ordino, Suvorovo ir Kutuzovo šaulių divizijos

kovų kelias“ (Maskva: Vojenizdat, 1971. P. 6). Remdamasis daugybe archyvinių dokumentų, autorius aiškina, kad 3-iasis oro desanto korpusas, iš kurio kilusi 13-oji gvardijos šaulių divizija, susidėjo iš trijų brigadų: 212-osios, 5-osios ir 6-osios. „Pirmoji iš jų buvo gerai parengta kovoms, o svarbiausia – turėjo kovinę patirtį, kadangi dalyvavo mūšiuose prie Chalchin Golo upės. 5-oji ir 6-oji oro desanto brigados buvo sukomplektuotos iš seniai tarnaujančių raudonarmiečių. Įtemptas kovinis mokymas vyko ir dieną, ir naktį... Kasdien buvo šokinėjama iš lėktuvo su parašiutais.“

Tai ne šaukiamieji, kaip teigia Gorodeckis, o seni kareiviai. Ir į tai reikia atkreipti dėmesį. Tai stulbinantis faktas: 3-iajame oro desanto korpuse viena brigada turi kovinę patirtį, kitos dvi kol kas jos neturi, tačiau vis tiek sukomplektuotos iš senų kareivių. Paprastai gyvenime taip nebūna. Kiekviename padalinyje, dalinyje, junginyje yra ir jaunų, ir senų kareivių. Pasitaiko, kai tik jaunų kareivių. Tai mokomosiose komandose, jaunesniųjų vadų mokyklose ir t. t. Tačiau jeigu brigada (ir dar ne viena) sukomplektuota iš senų kareivių, tai yra apie ką pamąstyti. Senų kareivių drauge šiaip sau nerenka. O jei juos surinko, tai kokiu nors tikslu – kažką reikia padaryti. Kiekvienas vadas žino, kaip elgtis: naujokus – už durų, o senus kareivius, nuovokius, pasivesti nuošaliau – vaikinai, toks reikalas...

Pareigos buvo taip paskirstytos, kad kilus karui Žukovas turėjo atsakyti už Pietų ir Pietvakarių frontus ir Juodosios jūros laivyną. Žukovo kryptis – Rumunija. Štai į šią kryptį, prie Odesos, Žukovas 1941 metų gegužę slapta perkėlė savo mėgstamą, turinčią kovinę patirtį, įgytą prie Chalchin Golo, 212-ąją brigadą ir suformavo dar dvi brigadas, sukomplektuotas iš senų kareivių. Padėtis buvo kaip tik tokia: vaikinai, toks reikalas... Ir Žukovas negalėjo vilkinti, nes kareivius, turėjusius kovinę patirtį, ir paprastus senus kareivius reikėjo greitai paleisti į namus. Tačiau tai – tarp kitko.

3-iojo oro desanto korpuso aprašymas I. Samčiuko knygoje (ir daugelyje kitų knygų bei straipsnių) visiškai atitinka tai, ką teigia generolas pulkininkas A. Rodimcevas, tarnavęs šiame korpuse: 212-ojoje brigadoje kiekvienas kareivis buvo šokęs po 100–200 kartų,

brigados vadas pulkininkas I. Zatevachinas – 300, kitose dviejose brigadose rodikliai ne tokie, tačiau visiškai neblogi, ir pasirengimas vyksta dieną ir naktį.

5

Klausimas: kuo tikėti, Rodimcevu ar Gorodeckiu?

Aš neprimetu skaitytojams savo nuomonės. Ko gi verta visos pažangiosios žmonijos priešo nuomonė?

Tegul mano skaitytojai patys pasirenka, kuo tikėti.

Pirmas variantas. Galima tikėti generolu pulkininku Aleksandru Rodimcevu – Stalingrado didvyriu, kareivių numylėtiniu, dukart Sovietų Sąjungos didvyriu, trijų Lenino, Spalio revoliucijos, keturių Raudonosios vėliavos, Bogdano Chmelnickio 1-ojo laipsnio, dviejų Suvorovo 2-ojo laipsnio, Kutuzovo 2-ojo laipsnio, dviejų Raudonosios žvaigždės ordinų, daugelio medalių, taip pat daugelio užsienio šalių ordinų ir medalių kavalieriumi. Rodimcevas karo pradžioje vadovavo 3-iojo oro desanto korpuso 5-ajai oro desanto brigadai, pabaigoje – 32-ajam gvardijos šaulių (iš tikrųjų – desanto) korpusui. Parašė septynias knygas. Niekas niekada neįtarė, kad jis iškraipo faktus. Rodimcevas įėjo į mūsų istoriją, apie jį daug kas rašė, taip pat ir poetai – 13-osios gvardijos divizijos mėgėjai ir profesionalai. Prisimenate, Aleksandras Mežirovas rašė:

Ir be gaubto
Iš Stalingrado butų
Kaleno „Maksimas",
Ir Rodimcevas lietė ledą...

Kaip ir Rodimcevu, galime tikėti armijos generolu A. Žadovu – Sovietų Sąjungos didvyriu, turinčiu nė kiek ne mažesnį kovinių apdovanojimų komplektą, tarp jų du Suvorovo 1-ojo laipsnio platinos ordinus. Galime tikėti Sovietų Sąjungos didvyriu generolu leitenantu

N. Diominu, kariavusiu 7-ajame oro desanto korpuse. Galime tikėti šimtais tūkstančių žmonių, kariavusių oro desanto kariuomenėje. Galime tikėti daugybe desantininkų kapų nuo Daugpilio, Konotopo, Kijevo, Bachmačio, Mcensko, Naro Fominsko iki Stalingrado, Rževo, Kursko, Charkovo, Čerkasų, Varšuvos, Karaliaučiaus, Vienos, Prahos ir Berlyno.

Antras variantas. Mes galime visu tuo netikėti, o patikėti Gabrielium Gorodeckiu, kuris nepateikia jokių nuorodų, jokių dokumentų, o paprasčiausiai pareiškia, kad buvo tik viena brigada, nežinia kieno sukomplektuota ir absoliučiai nekovinga.

Aš suprantu savo skaitytojų pasipiktinimą: argi galima taip klausti? Ir kodėl aš žeminuosi, kodėl kreipiu dėmesį į kažkokį painiotoją?

Mano skaitytojau, aš į jį nekreipčiau dėmesio. Tik štai nelaimė: mūsų demokratiški vadai pamėgo Gorodeckį. Ir Gynybos ministerijos vadovybė. Ir visa siaubinga Rusijos valstybės ideologinė mašina. Ir oficialusis istorijos mokslas. Liaupsina. Grupė ekspertų, kuriems vadovauja istorijos mokslų daktaras, pulkininkas, profesorius A. Mercalovas, Gorodeckį paskelbė mokslininku. Ir ne bet kur, o žurnalo „Rodina" puslapiuose (1994. Nr. 5). Jeigu žurnalo „Rodina" redakcija Gorodeckį pripažįsta analitiku, reikia eiti toliau, reikia Aleksandrą Rodimcevą pripažinti melagiu. Tada reikės pripažinti, kad Žukovas Rumunijos pasienyje rengė kvailius ir niekaip jų neparengė: vieną brigadą, ir tą ne šiaip nekovingą, o absoliučiai nekovingą.

O Gynybos ministerijos centrinis organas „Krasnaja zvezda" nuėjo toliau. Pulkininkas Jurijus Rubcovas paskelbė, kad Gorodeckis yra ne paprastas tyrinėtojas, o įvykių liudytojas. Taip ir rašo: „Gorodeckis liudija: 1941 metų birželį nei Raudonosios armijos mechanizuotoji kariuomenė, nei jos Karinės oro pajėgos nebuvo pasirengusios." (Krasnaja zvezda. 1995 m. kovo 14 d.)

Beje, „liudytojo" Gorodeckio 1941 metais nebuvo nė eskiziniuose projektuose.

Motina Tėvyne! Štai rado tavo karo liudytoją!

Nusigyvenai tu.

Nusiritai.
Sulaukei.

6

Liudytojas yra tas, kuris pats matė, kuris pats kariavo. Tačiau tokiais nei „Krasnaja zvezda“, nei „Rodina“ netiki. O valdžia ir oficialioji propaganda liudytoju laiko kiekvieną, kuris mus juodina.

Aš tik keturis Gorodeckio sakinius pacitavau. O juk ten – visa knyga, štai taip plūstanti mus: „40 procentų vadų – liurbiai, bevaliai, bailiai ir t. t.“ (P. 125.) Tai apie Raudonosios armijos vadus.

Įdomu, ar pats didysis matematikas Gorodeckis tai paskaičiavo, ar jam padėjo? Pavartykime knygą ir įsitikinsime: padėjo. Visa Gorodeckio knyga mirga nuorodomis į Vyriausiosios žvalgybos valdybos, Gynybos ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos archyvus, į asmeninį Rusijos prezidento patarėjo generolo pulkininko D. Volkogonovo archyvą.

Vien Maskvos archyvuose – milijardai popieriaus lapų, ir ten galima rasti visko. Taigi tarp milijardų lapų rado kažkieno kvailą dienoraštį, o jame – reikalingą puslapį ir Gorodeckiui: skelbk. Atradėjas. Gorodeckis ir neslepia, kad mūsų oficialūs istorikai, taip pat ir generolas pulkininkas D. Volkogonovas, ir generolas majoras Zolotariovas, jam padėjo: „Jie padėjo man, ir pirmiausia – surasti įvairiausius dokumentus.“ (Okna. 1995 m. kovo 2 d.) Ak, Dmitrijau Antonovičiau. Atradėjas.

Tad knyga išėjo ir sutinka Gorodeckį Maskvoje Rusijos generolai, raudoną kilimą tiesia. Jis taip rašo: „Mano knygos pristatymas įvyko Maskvoje. Reikia pasakyti, kad tai buvo kažkas monumentalaus. Ji tiesiog neišnykdavo iš televizijos ekranų ir laikraščių puslapių. Ir istorikai, ir kariškiai – visi kartojo: „Jūs už mus padarėte tai, ko mes negalėjome padaryti. Labai, labai puiku.“ Klausimas, kuris visą laiką buvo kartojamas: „Kodėl būtent izraelietis ryžosi tam – pašalinis žmogus?“ Tai man atrodė kaip

labai smarki savikritika. Žinoma, aš laukiau kritinių pastabų, tačiau profesionalūs kritikai jų nepateikė."

Pamąstykime: sovietinis generolas, buvęs Vyriausiosios politinės valdybos viršininko pavaduotojas ir Specialiosios propagandos valdybos viršininkas generolas pulkininkas Volkogonovas ieško informacijos ir tarp milijardų popieriaus lapų randa vienintelį tinkamą lapelį: rusai – kvailiai ir bailiai. Didysis tyrinėtojas Gorodeckis tai paskelbia ir „profesionalūs kritikai... nepateikė" kritinių pastabų. Atvirkščiai. Draugą Gorodeckį sutinka kaip triumfuotoją. Iš tikrųjų: triumfas ir tragedija.

Gorodeckis pirmasis pasaulyje paskelbė duomenis, kiek kvailių buvo tarp Raudonosios armijos vadų. To dar niekas pasaulio istorijoje neįstengė suskaičiuoti. Todėl pakabinkite jam ant kaklo deimantinę žvaigždę!

Vakarai mėgsta tikslumą, mėgsta, kad viskas būtų išreikšta skaičiais. Raudonosios armijos kvailių procentas jau „moksliškai taikomas" ir taip dabar bus amžinai.

Ką ir sakyti, apskaičiuoti kvailių kiekį procentais – tai mokslinis žygdarbis. Mokslinės minties viršūnė. Drąsus skrydis. Ir jau pasaulio mokslinės periodikos puslapiuose mirga – 40 procentų. Kiek kvailių buvo kitose kariuomenėse, niekas neskaičiavo, todėl nėra skaičiaus, kurį būtų galima nurodyti. Todėl ir nenurodoma. Todėl ir susidaro įspūdis, kad ten kvailių tarsi ir nėra, o štai rusai jų turėjo – 40 procentų. Moksliškai pagrįsta. Ginant disertaciją dabar yra kuo remtis. Tik manau, Dmitrijau Antonovičiau, kad atrodytų moksliškiau, Gorodeckiui reikėjo ne apvalų skaičių nurodyti, o gal kokius 41,3 procento.

7

Antrajame pasauliniame kare Prancūzija buvo sutriuškinta per mėnesį. Tačiau pamėginkite Paryžiuje rasti knygą apie Prancūzijos nepasirengimą karui! Aš tris poras stiprių batų sunešiojau, tris sti-

prias lazdas į Paryžiaus šaligatvius nudilinau – knygų krūvose nieko apie Prancūzijos nepasirengimą karui neradau. Viskas – tik apie mūsų nepasirengimą, viskas – apie mūsų kvailumą, apie Stalino, jo maršalų, generolų, karininkų ir kareivių bailumą. Nors jei koks nors gudruolis sumanytų apskaičiuoti kvailių ir bailių procentą tarp Prancūzijos kariuomenės karininkų, tai jam kuo greičiausiai būtų kojos išsuktos, kad jis Prancūzijos žemės netryptų. O leidyklą, išleidusią knygą su tokiais duomenimis, įniršusi minia paprasčiausiai sudegintų.

Bet mūsų šalyje kojų neišsuka. Mūsų šalyje po tomis kojomis raudoną kilimą kloja. Ir leidykla „Progress – Akademija" kažkodėl ugnyje nedega ir vandenyje neskęsta. Ir Rusijos generolai sumišę sveikina atradėją. Nugalėtieji mokytojai pripažįsta savo mokinio nugalėtojo pranašumą: tu už mus padarei tai, ko mes padaryti negalėjome... O didysis...

Mūsų generolų nė pavydas nekankina: mes patys nesugebėjome kvailių ir bailių procento apskaičiuoti – tai nieko, pasiguosime, kad atsirado atradėjas, padarė tai už mus...

Štai kas, ponai, draugai ir broliai, mūsų pralaimėjimas kare – kažkoks niekšas spjauna mums visiems į veidą, o mūsų generolai dėl to jaučia didžiulį pasitenkinimą. Ir jie džiūgauja. Tik kodėl, ponai generolai, džiaugiatės kaip ožiai darže? Ir kur, atleiskite, gynybos ministras žiūri? Šalis tiki savo ministru, tiki tuo, kad jis labai įsigilino į aviacijos ir laivyno, raketų kariuomenės ir artilerijos, tankų kariuomenės ir kitų plėtotės problemas. Tačiau kyla abejonė, ar Pavelas Gračiovas ką nors žino apie oro desanto kariuomenę? Paskirtas eiti tokias aukštas pareigas gynybos ministras turėjo išsikviesti kokį nors karininką desantininką ir smulkiai jį išklausinėti, kokia tai kariuomenė. Kam ji skirta? Kokios jos galimybės? Kokia jos istorija? Tačiau armijos generolas Gračiovas šiais klausimais nesidomėjo ir apie oro desanto kariuomenę ničnieko nežino. Kiekvienas šarlatanas mūsų gynybos ministrui gali pasakoti apie Tuchačevskio oro desanto korpusą, gali visokias bjaurastis pasakoti apie vieną nekovingą brigadą, o ministras pastatęs ausis klausosi ir sutinka. Ir Generalinio štabo viršininkas. Ir oro desanto kariuomenės vadas. Ir Karo istorijos instituto

viršininkas. O laikraštis „Krasnaja zvezda“, pavaldus gynybos ministrui ir reiškiantis oficialią aukštosios karinės vadovybės nuomonę, liaupsindamas „liudytojo“ Gorodeckio atradimus, diskredituoja oro desanto kariuomenę. Štai ir sakykite jam: kur mes visi nuklydome?

Beje, Izraelyje Gorodeckio vertė gerai žinoma. Parsidavęs oficialiajai mūsų propagandai, jis užtraukia gėdą Izraelio liaudžiai. Taip jam ir sakoma. Gorodeckį žodžiu ir spaudoje vadina tais žodžiais, kurių jis nusipelnė. Tikiu, kad skaitytojai man atleis, jei šių žodžių savo knygos puslapiuose nekartosiu.

★★★

Aš nesikreipiu į pulkininkus Rubcovą, Chorevą, Poroskovą, Anfilovą, Mercalovą. Aš nesikreipiu į generolus Zolotariovą, Pavlovą, Krivošejevą, Gračiovą, Garejevą, Volkogonovą. Aš nesikreipiu į tuos, kurie džiaugiasi darže.

Aš kreipiuosi į oro desanto kariuomenės kareivius, seržantus ir karininkus, į šauniuosius jūrų pėstininkus, mano širdžiai mielus specialiosios paskirties dalinių kovotojus.

Broliai! Kalbama apie mūsų Tėvynės garbę. Ir niekas, išskyrus jus, jos neapgins. Ten, aukštai, kažkas prekiauja kelnėmis ir Tėvyne. Kažkam labai norisi mus visus pavaizduoti kvailiais. Ir visai ne Gorodeckis tam vadovauja. Bjaurastis kuriama Maskvoje, ji sklinda pasaulyje, grįžta į Maskvą, skverbiasi į mūsų galvas ir ausis. Tik kad būtų patikimiau, reikia užsieninį „pirmąjį atradėją“ pakišti. Ir jį pakišo.

Aš kreipiuosi ne tik į Rusijos desantininkus. Aš kreipiuosi į Ukrainos desantininkus. Vaikinai, kai Gorodeckis pasakoja, kad sovietiniai desantininkai buvo nekovingi impotentai, o jų vadai – bevaliai bailiai ir kvailiai, kai nurodo, koks procentas Raudonosios armijos vadų buvo kvailiai, tai jis turi omenyje ir jūsų tėvus bei senelius. Iš 427 000 parašiutininkų, parengtų Ukrainoje vien per dvejus metus, daugelis tūkstančių gulė po Guderiano ir Manšteino, Kleisto, Goto ir Hepnerio tankais. O Gorodeckis Kijeve yra toks pat garbingas svečias kaip ir Maskvoje. Jis pats tuo giriasi tame pačiame interviu

(Okna. 1995 m. kovo 2 d.): „Ukrainos istorijos instituto direktorius man pasakė: „Jūsų knyga mums padarė labai didelį įspūdį."

Įdomu, kas gi įstrigo Ukrainos istorijos instituto direktoriui? Tai, kad mes visi, buvusios Sovietų Sąjungos gyventojai, – ukrainiečiai ir rusai, turkmėnai ir totoriai, žydai ir gruzinai, – pavaizduoti kaip idiotai ir bailiai?

Broliai desantininkai, ar jūs norite suprasti, ką turite daryti?

Arba gal jūs savo garbę ginsite be patarinėjimų?

O kartu ir savo Tėvynės garbę.

Pirmos knygos pabaiga

TURINYS

1 skyrius. KODĖL STALINAS ATSISAKĖ PRIIMTI PERGALĖS PARADĄ? 5
2 skyrius. KAM JIEMS PASAULINĖ REVOLIUCIJA? 21
3 skyrius. PIRMASIS BANDYMAS 34
4 skyrius. KAS BUS PO ATOKVĖPIO? 45
5 skyrius. Į PASKUTINĘ RESPUBLIKĄ 58
6 skyrius. MUMS ISTORIJA DAVĖ MAŽAI LAIKO... 69
7 skyrius. KAS SUKŪRĖ LEGENDĄ APIE STALINO NEPASIRENGIMĄ KARUI? 85
8 skyrius. KIENO SĄJUNGININKAI GERESNI? 102
9 skyrius. O KAIP REAGUOTŲ DIDŽIOJI BRITANIJA? 115
10 skyrius. KADA BUVO SUKURTA ANTIHITLERINĖ KOALICIJA? 129
11 skyrius. KAIP AŠ KOVOJAU SU MARSIEČIAIS 137
12 skyrius. KAS PRALAIMĖJO KARĄ SUOMIJOJE? 153
13 skyrius. APIE LENGVAI UŽSIDEGANČIUS TANKUS 160
14 skyrius. KODĖL DRAUGAS STALINAS NESUŠAUDĖ DRAUGO KUDRIAVCEVO? 169
15 skyrius. KOKIŲ TANKŲ TURĖJO HITLERIS? 185
16 skyrius. SU „RUSIŠKŲ-VOKIŠKŲ PASIKALBĖJIMŲ KNYGELE“ PO... SMOLENSKO SRITĮ 195
17 skyrius. KIEK VALANDŲ IKI PLOJEŠČIO? 211
18 skyrius. GVARDIJŲ STEBUKLAI 223
19 skyrius. KIEK SUNKIŲJŲ TANKŲ TURĖJO HITLERIS? 232
20 skyrius. MILIJONAS. AR DAUGIAU? 245
21 skyrius. KAIP KALĖJIMO DAVINĮ SULYGINTI SU KREMLIAUS DAVINIU? 263
22 skyrius. KOKIE TANKAI LAIKYTINI LENGVAISIAIS? 278
23 skyrius. APIE 38 TONŲ TANKUS 295
24 skyrius. LIUDYTOJAS RASTAS! 311

Суворов, Виктор Андреевич
Suvorovas, Viktoras Andrejevičius
Su-113 Paskutinė respublika: kodėl Sovietų Sąjunga pralaimėjo Antrąjį pasaulinį karą / Viktoras Suvorovas; iš rusų kalbos vertė Kazimiera Kalniuvienė, Antanas Kubilius. – Vilnius: Mintis, 2007 –.
ISBN 978-5-417-00934-1
Kn. 1. – 2007. – 328 p. – ISBN 978-5-417-00933-4

V. Suvorovas pirmoje „Paskutinės respublikos" knygoje pateikia vis dar intriguojantį klausimą: kodėl Sovietų Sąjunga pralaimėjo Antrąjį pasaulinį karą? Autorius pradeda nuo minčių apie Pergalės paradą Maskvos Raudonojoje aikštėje, randa įdomių sąsajų tarp Hitlerio atėjimo į valdžią bei Sovietų Sąjungoje Lenino ir Stalino puoselėtos pasaulinės proletarinės revoliucijos idėjos, sugriauna įsigalėjusią nuomonę apie Sovietų Sąjungos nepasirengimą karui ir pažeria dar daug originalių, kandžių ir taiklių pastabų, kurias įtikinamai išplėtoja.

UDK 940.53+[947+957]

Viktoras Suvorovas
PASKUTINĖ RESPUBLIKA
Kodėl Sovietų Sąjunga pralaimėjo Antrąjį pasaulinį karą?

Iš rusų kalbos vertė
Kazimiera Kalniuvienė, Antanas Kubilius

Redaktorė *Ramutė Pinkevičienė*
Meninis redaktorius *Romas Dubonis*
Maketuotoja *Danutė Navickienė*

Leidykla „Mintis", Z. Sierakausko g. 15, LT-03105 Vilnius
Spaustuvė UAB „Logotipas", Utenos g. 41a, LT-08217, Vilnius
Rekomenduojama kaina 23 Lt

Leninas manė, kad komunistinė revoliucija turi būti pasaulinė. Aš tiesiog iš principo necituosiu Lenino. Visi Lenino darbai persmelkti vienos minties: arba viena, arba kita nugalės. Kaip tik tai yra tas retas atvejis, kai Leninas pasirodė esąs teisus: arba komunistai užgrobs visą pasaulį, arba komunistų valdžia visur žlugs.

Taip ir atsitiko. Jie neįstengė užgrobti viso pasaulio. Ir todėl jų valdžia sugriuvo. Trockis laikėsi tos pačios nuomonės: vienoje planetoje komunizmas negali egzistuoti kartu su normalia žmonių visuomene.

SBN 978-5-417-00933-4

www.mintis.eu

Rekomenduojama kaina 23 Lt